

№ 37/39
1931
50 senti

Kodumaa tööstuse erinumber
Kaas — Parikaste fotomontaaž

KAITSE KODU!

Aktsia-Selts

Eesti Tuliikumonopol

ARSENAL

Tallinn, Suur Karjamaa t. 1. Telef. Arsenali keskj. kaudu 3-01 ja 3-63.

KA ERATELLIMISTE TÄITMINE

Laskeriistade,
võistlusraudade,
sihingute,
optiliste abinõude jne.
valmistamine ja kordaseadmine;

autokummide mahavõtmine ja uute pealepressimine; vankrirataste valmistamine ja rattavitsade pealetõmbamine külmalt pressi abil;

mootori osade, hammasrataste, lekaalide, šabloonide, elementide jne. valmistamine.

Telefoni-, telegraafiaparaatide, kommutaatorite ja keskjaamade valmistamine ja kordaseadmine.

Gaasikaitsemaskide valmistamine kaitseväe nõuete kohaselt. Nikeldamine, oksüdeerimine, elektrotehnilised tööd. Vasevalu kuni 100 kg ja malmivalu kuni 500 kg tükk. Olemas täpsed valmistamise ja kontrollimise abinõud.

ETTEVAATUST GAASIKAITSEMASKIDE OSTMISEL!

Ostke ainult kõlvulisi gaasikaitsemaske!

Kaitseväes on tarvitusel arsenalis valmistatud maskid. Arsenalis valmistatakse gaasikaitsemaske kaitseväe nõuete kohaselt, proovitud materjaalidest, kindla kontrolli all ja katsetatakse sellekohases gaasikambris. Maskid on arsenalis saadaval — vähemal arvul kohe laost, suuremal arvul — tellimise järgi.

Arsenal, S. Karjamaa t. 1, telefonid: Arsenali keskjaam 3-01 ja 3-63

R. KLAUSSON

Šokolaadi-, kompveki- ja biskviiditehas
Tallinn, Jahu tän. nr. 5, kõnetraat (2)19-05

Suures valikus:

Monpasjee-, karamell- ja šokolaadkompvekke,
biskviiti ja mitmesuguseid muid maiustusi.

* * Äridele parim ostukoht. * *

Ühingute jaoks ladu E. T. K. juures.

A/s. „Eesti Reisibüroo“

P e a k o n t o r: Tallinn, Kinga t. 3, tel. 433-20 & 433-21.

Osakonnad: Tartu, Suurturg 7, tel. 3-72.

Pärnu, Rütüti tän., „Endla“ majas,
telef. 113.

Telegrammide aadress:

„E R B O“, Tallinn resp. Tartu,
Pärnu.

Raudteepiletite eelmük:

- a) Kodumaal kõikidesse jaamadesse
- b) Välismaale kõikidesse suurematesse linnadesse.

Esindused ja agentuur kõikidelt suurematelt Euroopa reisibüroodelt. — Ringreisi-
piletid turistidele. — Rahavahetus ja valuutamüük reisijaile. — Välismaa pas-
side ja viisumite muretsemine. — Laevasõidupiletid kõikidele kodumaa ja Balti-
mere liinidele. — Ookeanilaevade piletid Inglise, Saksa, Prantsuse, Rootsi ja
Ameerika liinidel kõigisse maailmajagudesse. — Kanadasse piletid Canadian Pa-
cific Railway Co. liini peale. — Õhusõidupiletid „AERO“ ja „DERULUFTI“ liinidele.

Kinnitusselts „MAJA“

Tallinna Majaomanikkude Panga juures.
Tallinn, Harju 29. Tel. (20)-600.

Toimetab soodsail tingimusil

tule-, murdvarguse- ja klaasikinnitusi.

Hoidke vaevaga kogutud varandust seda kinnitades
K.-S. „Majas“, Harju tän. 29.

Esindajad:

Tartus, Suurturg 3. Pärnus, Maja-
omanikkude Pank. Türil, Paide 6.

Tallinna Linna Gaasivabrik
müüb

kõrgeväärtuslikku

kivisöetõrva

tasuta kojutoomisega Tallinnas ja raudteejaama.

Tõrv on saadud parimast inglise kivisöest horisontaalretortides, on väga kohane katuste tõrvamiseks ja ületab oma omadustega parimad import-kivisöetõrvad.

Kivisöetõrval on suur kattevõime, ta kuivab katusel ruttu, ei jookse maha, ei riku pappi, on vastupidav ilmastikule, annab katusele musta läikiva ja sileda pinna.

Tallinna gaasivabriku tõrvaga kaetud katused 20-aastase seismise järele on kõige paremas korras.

Aksia-Selts
VENNAD KIMBERG

Tallinnas.

Konfor: Rüüfli 4, tel. 428-17. **Vabrik:** Katusepapi 35, tel. 304-34.

S o o v i t a b:

Oma vabrikust:

Ehitus- ja eriotstarbe-naelu. Haljast, põletatud ja vaseatud traafi.

Oma kaubalaost:

Rootsi ja inglise katuseplekki. Musta raudplekki. Kõiksugu ehitustarbeid ja tööriistu. Aknaklaasi, maalrivärve jne. jne.

Tähtis vesklomanikele. Pidage silmas, et **vesiturbiinid** palju kasulikumalt töötavad kui vesirattad; **valtsid** ainult ajakohast tööd teevad. „Francis“-turbiine, valtse, plaansihtereid, filtreid j. n. e. valmistab kõige uuemaid tüüpe

A.-S.

„ILMARINE“

Tallinnas, Rannavärava puiestee 21. Telefon nr. 426-40.

Villast
siid
puuvillast
apteegi

vatti

villast lõnga ja
lambavillu

müüb igal arvul
vabrikuhindadega

M. Teslon'i
villatööstus.

Harju tän. 45.

Sissekäik Müürivahe 2.

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu pea-
staabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol.-ltm. J. M a i d e,
telefon 6-88.

Tegev toimetaja L. S õ e r d, telef. 8-29.

Toimetaja kõnetunnid kella 10—12.

Kaastõõ arvatakse tasu alla, kui sellele
tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvi-
tamata ja tagasisaamiseks markimata
käsikirju alal ei hoita.

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talituse juht Richard Jukk, tel. 8-29.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr.,
1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad 2 üks lehekülj:
teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti
järel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise-
mised 60 kr.

Nr. 37/39

1931

SISUKORD:

Majandusminister M. Pung: Kõigile olgu
kallis oma töö.

J. Puhk: Eesti nädal ja Eesti töö.

— Eesti väliskaubanduse areng ja suund.

J. Taklaja: Maailmamajanduse kriisi
põhjusi.

R. S.: Augud väliskaubanduses.

— Mõtteid kaitseleidu koosseisust.

M.: Kõrgem sõjakool 10-aastane.

O. Sternberg: Meie laskesportlaste esi-
mene tuliproov.

— Gaasisõda ja tulevik.

Dipl. ins. K. Anton: Öhu vallutamine.

H. Prants: Lahkuminek Eesti Kirja-
meeste Seltsis.

H. R.: Majasteedi retk Soome.

A. P.: Latvia aizsargide ja Eesti kaitse-
leidu vahelised võistlused.

Tadeusz Kovalski: Poola ajaloolised kogemused
desarmeermise alal.

Joter: Kuidas elab ja töötab Gabriele
d'Annunzio.

— Kaitseleidu 1930. a. aruanne

Põllumajanduslik

O.-Ü. „OVO“

ostab piiramata arvul
aasta ümber

kanamune

ja maksab kõrgemat
päevahinda.

**

*Jaoskonnad igas maa-
konnalinnas ja kogumis-
punktid üle maa.*

**

KONTOR:

Tallinn, Suur Karja tän. 18-d,
telef. 445-71 ja 447-53.

KESKLADU:

Tallinn, Estonia puistee 13,
tel. 307-25.

Telegrammid „OVO“ Tallinn.

Postkast 246.

KUMMITEHAS

EESTI KUMMITOOSTUSE O.Ü.

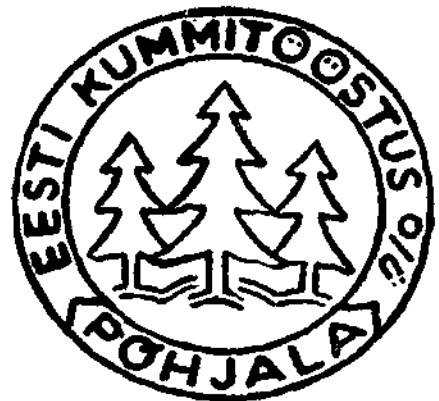
VALMISTAB: KÕIKSUGU KUMMITARBEID JA KUMMIJALANÕUSID:

KALOSSE

BOTIKUID

SUVEKINGI

SPORDIKINGI

Kaubamärk

JUHATUS JA LADU:

TALLINN, VÄIKE KARJA T. 1. TELEFON (20)4-03

(Kommertsipanga vastas)

H. FEIERBACH'i

vedrutehas ja mehhaanikatööstus

Tallinn, Jaama tän. 10, oma majas.

Kõnetraat 304-04.

Valmistab:

Parimast materjaalist

autode,
vankrite ja
teiste sõidukite
vedrusid

Puhorivedrusid

spiraalvedrusid

kõigis mõõdetud igasuguseks otstarbeks.

Igasuguseid:

autode
mootorite
masinate } *osi*

Tsilinder- ja koonushammasrattaid.

Autotsilindrite puurimine ja lihvimine eriaparaadil.

Soovikorral montööride väljasaalmine.

Valab:

Igasuguseid masinate ja autode osi. Vase, tempergussi ja teiste metallide valamine uue süsteemi järgi vastavalt uuemaile lelutusile sel alal.

Õlikütete valmistamine ja sisseseadmine pagaritele, leivatööstustele ja majadesse.

Kavandid ja eelarved tasuta.

Hinnad välispool võistlust.

Soodsad maksutingimused.

KAITSE KODU!

ILMUB KORD NÄDALAS

Nr. 37/39

Talinnas, laupäeval, 26. septembril 1931

Seitsmes aastakäik

Kõigile olgu kallis oma töö

„Inglise kaubad on parimad“ — nii reklameerisid inglased paar aastat tagasi oma saadusi ja löid selle lause igale kirjale postitempliga peale.

„Itaallased, tarvitage kodumaa kaupu,“ ütles Mussolini valitsus. Eriliselt selgitatakse Itaalias ärisid, kes rõhku panevad väliskaupade müügile. Arvata- vasti ei käi käsi hästi neil fašistidel, kes ostes eelistavad välismaa saadusi kodumaa kaupadele.

Kui niimoodi talitavad rikkad ja majanduslikult iseseisvad rahvad, siis ei või meie tegutseda teisiti. Meil pole muud välisvaluuta sissetuleku allikat kui väljavedu. Meie peame oma rahaüksuse kindlustamisel eriti valvel olema ja hoolitsema, et sissevedu ei tõuseks kõrgemale meie võimaluste piiridest.

Viimaste andmete järgi on maailmas 22 miljonit tööta töolist. Kõik riigid teevad pingutusi, et neid tööle rakendada ja kuidagi suurendada oma väljavedu. Ka meil on tööta töölisi, kelle eest peame hoolitsema, kellele peame võimaldama äraelamise. Riik oma summadega ei suuda palju ära teha. Tähtsam on ühiskonna isetegevus ja otsus: Osta ainult kodumaa saadusi. Meie mitte ainult ei või, vaid peame seda tegema, kui soovime jääda püsima, jääda iseseisvaks.

Tarvitajaskonnas kui ka kaupmeeskonnas peab kaduma väliskaupade eelis-

tamine. Tuleb nõuda kodumaa saadusi. Meil valmistatakse palju ja häid kaupu, mille üle tihti välismaalasedki imestavad. Meie ise aga ei tunne oma saaduste omaidusi ja väärtust. Meil pole tihti täielist ülevaadet kodumaa tööstuse võimeist.

Vahemehena tuli abiks „Eesti nädal“ Tartus, kus taheti valmistajat ja tarvitajat üksteisele lähemale viia, püüti tutvustada viimast meie saaduste kvaliteediga ja temale panna südamele, et ta eelistaks kodumaa kaupu. Kuid ka valmistaja peab erksalt võtma kuulda tarvitaja näpunäiteid ja soove kauba kohta, sest ainult siis suudetakse rahuldada ostjat. Viimase poolt suuremal määral kodumaa kauba tarvitamisel kasvab valmistus, kaup võib ja peab muutuma paremaks ja odavamaks. Toodangu kasvamisega saab aga ka tööline tööd ja teenistust, tema ostuvõime kasvab ja sellega aitab teiskordselt suurendada toodangut. Sellega saame välismaast rippumatuks ja majandusliku tugevusega süvendame poliitilist iseseisvust. Seepärast on „Eesti nädalal“ kaugeleulatuvad ülesanded.

Soovin „Eesti nädalale“ tagajärjekat kordaminekut.

Kõigile olgu kallis oma töö.

M. Pung,
majandusminister.

EESTI NÄDAL JA EESTI TÖÖ

„Kaitse Kodu!le“ kirjutanud
Kaubandus-tööstuskoja esimees
JOAKIM PUHK

Eesti nädalate korraldamise idee pole veel kuigi vana, aga on annud siiski juba silmanähtavaid tagajärgi. Arid, nende omanikud ja juhatajad saavad väga hästi selle tänuväärse algatuse tähtsusest aru ja on püüdnud jõudu mööda kaasa aidata kodumaa kaupade tutvustamiseks. Muidugi ei ole meie veel suutnud teha kõike, mis tarvis oleks. Aga pidagem ikka meeles, et iga algus on raske. Kogemused ei tule iseendast, vaid neid peab omandama visa tööga, visa püüdmisega.

Hea on juba seegi, et nende „nädalate“ korraldamine meelitab järjest laialdasemaid ärilisi ringkondi kaasa tegutsema ja et iga uus „nädal“ näitab oma eelkäijast järjest suuremat edu. See ei hakka silma üksnes kodumaa kaupade väljapanekute rohkuses ja vaateakende korraldamise oskuses, vaid ka ses meeleolus, mis tuleb ilmsiks Eesti nädalate korraldamise ajal. Kui esimese Eesti nädala puhul veel kõhklevalt õlgu kehitati, siis ei leidu nüüd naljalt ühtki mõtlejat inimest, kes kahtleks nende nädalate vajaduse ja otstarbe juures.

Eriti rõõmustav on see asjaolu, et ka laiad ostjate ringkonnad — võiks öelda, kõik riigikodanike kihid — Eesti kaupade ja nende tutvustamise nädalate vastu on hakanud elavat huvi tundma.

Võin isiklike kogemuste põhjal kinnitada, et kaubatarvitajate arusaamine kaupade väärtusest, headusest — kvaliteedist — iga aastaga paraneb ja kasvab.

Nüüd ei ole enam palju neid ostjaid, kes laseksid endale halba kaupa kaela määrida, kes ootaksid, et neid hõlma pidi poodi kistakse; ostja on läinud teadlikuks, ostja tahab valida ja ise otsustada. Ostja ei pea enam jahti niivõrd odava, kuivõrd hea kauba järgi, — sest mis kallis, see kaunis; mis odav, see — mäda.

Kahtlemata on Eesti nädalate korraldamine nii kaubatarvitaja maitse kui ka teadvuse tõstmiseks — kaubatarvitaja harimiseks, kui nii tohiks öelda, palju kaasa aidanud.

Juba see asjaolu üksi näitab, et Eesti nädalate korraldamise mõte oli õige, et need eesmärgid ja sihid, mille poole tüürivad „nädalate“ algatajad ja organiseerijad, väärivad täit tunnustamist ja lugupidamist.

Ei maksa silmi tõsiasjade ees kinni pigistada. Katsugem olla päris otsekohesed ja tunnistagem, et Eesti tarvitajaskond kuni viimase ajani kahjatsuväärse umbusuga ja põhjendamata eelarvamistega on suhtunud kodumaa tööstuse saadustele.

Peeti otse nagu iseendast mõistetavaks asjaks, et kõik, mis tuleb välismailt, on ehtne ja hea, kuna kodumaa kaupadele samal ajal vaadati ülalt alla.

Juhtub isegi, et muidu tark ja mõistlik inimene välismaade autoriteedi ees osutub lausa pimedaks: ta

ei oska arvustada ega olla erapooletu, — ja seda just nimelt kodumaa kahjuks.

Tegelik elu näitab aga, et välismaad meile kaugeltki eeskujuks ei tarvitse olla. Mis puutub välis-kaupadesse, siis on need ainult teatava määran ja teatavail eeldustel head. Üldiselt tuleb sealt aga rohkesti kahtlast, vahel ka päris kõlbmatut.

Välismaa kaupade väärtus langes koos majandusliku kriisi ilmsiks tulekuga ja suure ületoodanguga, mis valitseb enam-vähem kõigis riikides ja kõigil tööstusaladel.

Pidades jahti turgudele, püüdes isegi dumpinghindadega võistlejaid kõrvale tõrjuda, ei panda enam niivõrd rõhku kaupade headusele, kuivõrd nende odavusele.

Seal hakkasid siis pikkamööda ka tarvitajate silmad lahti minema. Leiti lõpuks, et välismaised tootjad meile kaugeltki mingid heategijad pole. Saadi aru, et meie oma toodang paljudel aladel ületab väärtuselt välisloodangu.

Saadi aru, et kodumaa kaup, mis on valminud meie oma oludes, meile ka nõuete poolest rohkem vastab kui välismaised standart-kaubad.

Jõuti veendumusele, et lõppeks ometi on kõige tulusam, otstarbekohasem ja ka odavam tarvitada oma kodumaa kaupu.

See rõõmustav väärtuste ümberhindamine on tõesti maad leidnud, aga veel mitte kaugeltki täies ulatuses ja kõigis seltskonnakihtides. Ikka veel leidub inimesi, kes vanast väärusust kinni peavad ja kodumaa kaupadele suhtuvad umbusaldusega.

Seepärast on meie ülesandeks — muuseas ka Eesti nädalate korraldamise abil — inimesi nende väimsest ummikust välja aidata, neile näidata, et nad eksivad, et nad ainult mõtlemise laiskuse pärast kinni peavad vanadest, ajast ja arust läinud eelarvamistest.

Me peame jõudma kord nii kaugele, et välismaadest enam muud sisse ei tooda kui seda, mida me ise ei saa valmistada. On patt ja ülekohus oma maa ja rahva vastu maksta välisriikide tootjale suuri summasid, mis rahuga võiksid minna meie endi tootjale ja tööliste tasuks ja niiviisi jääda meie oma majanduslikku ringkäiku.

Ärgem unustagem, et elame raskel majandusliku kriisi ajajärgul. Kõik maad püüavad oma siseturgu laiendada ja kaitsta, et oma tööstusel elu sees hoida ja sellele kindlustada arenemisvõimalusi.

Muuseas näitab arvustik ka Eesti kohta, et Eestis peamine protsent tööta töölisi langes tööstustööliste arvele. Järelikult peab hoolitsema tööstuse arenemise eest, kui soovitakse tõsiselt võidelda majandusliku kriisi vastu.

Puudulikud tööolud ja ülearuse tööjõu tekkimine valmistavad rahvale ja riigimajandusele suuri raskusi, sest viletsate tööolude juures, eriti tööpuuduse juures, langeb rahva ostujõud, vähenevad riigitulud ja tekib riigikassa puudujääke.

Maksukoormatus aga tõuseb. Kuigi riik ise saab vähe, tundub maksustamine sel juhtumil maksjaile ometi väga rõhuvana, sest maksja sipleb kitsikustes.

Kodanike meeleolu muutub kibedaks, tekib rahulolematust ja soodus pind igasuguseile pahatahtlikele urgitsejatele ässitamiseks.

Seda kõike peab ette nägema, selle vastu peab võitlema. Kodumaa tööstusele tuleb anda mõjuvat kaitset!

Milles kaitse seisab, on meile kõigile teada.

Jättes kõrvale krediitpoliitika käsitamise, jättes kõrvale välislepingute ja välissuhete korraldamise probleemid ja välisturgude laiendamise küsimuse — tahan peatuda üheainsa abinõu juures: see on kodumaa tööstuse kaitse väliskaupade sissetungi vastu õiglaste ja otstarbekohaste tollidega.

Meil on käsitatud tolle peaaegselt riigikassa huvides, täpsemalt kõneldes — fiskuse huvides. Aga seega ei suudeta kaitsta tööstust.

Ainult viimasel kahel aastal võib juba kõnelda enam-vähem teadlikust ja tahtlikust kaitsetollide käsitamisest kodumaa tööstuse arendamise otstarbel.

Kuid üldiselt seisame ometi veel väga poolikul teel.

Peame paratamatult aru saama, et me ei ole nii rikkad ja meie tööstus ei ole nii tugev, et võiksime lubada endile välismaiste tootjate hellitamist.

Milleks kanda näiteks välisriiet, kui meie oma riidevabrikud valmistavad väga head ülikonna-, kleidi- ja pealisriiete kangaid?! Riidevabrikute kõrval saavad veel käsikangrud turule maitserikkaid, hea mustri- ning haruldaselt vastupidavaid kangaid, millised võiksid võistelda isegi šoti kangastega.

Samuti on lugu nahaga.

Milleks kanda välismaise päritoluga saapaid ja kingi, kui meil endil töötavad korraliku tehnilise varustusega nahavabrikud?

Ka metallitööstus on meil niivõrd elujõuline, et suudaks rahuldada suurema osa kohapealsest nõudest. Ta kannatab ainult tellimiste puuduse all. Seepärast tuleb lugeda otse karjuvaks majanduslikuks ülekoh-

tuks, et meil sisse veetakse isegi selliseid lihtsaid asju, nagu kirved, labidad, köblad.

Nähtavasti ei tule meile meelegi, et iga sent, mis veereb välismaile niisuguste kaupade eest, mida kodumaa enda ettevõtted võivad valmistada, oleks otsekui tööta tööliste laualt nipitud ja otsekui kiuste rahvamajandusest ja riigirahandusest heidetud kõrvale.

Me ei ole, uskuge, nii rikkad, et sel kombel pillata! Nii-kui-nii sünnitab väliskaubanduse tasakaalustamine meile suuri raskusi ja kaubabilanss kipub kujunema passiivseks.

Seltskond üksi oma jõul ei saa selle suure kurjuse vastu võidelda. Appi peavad tulema niihästi seaduseandjad kui ka valitsus.

Sisseveotollid kõigilt neilt kaupadelt, mida valmistatakse või võiakse valmistada kodumaa, tulevad tõsta nii kõrgele, et väliskaup ei võistleks kodumaa saadustega siseturul.

Meie siseturu mahutus on rahva madala ostujõu tõttu nii-kui-nii juba väike. Väliskauba sissevoolamine sööb sellegi kitsa turu käest. See aga takistab kodumaa tööstuse arenemist ja maksab end kätte töökitsusega, tööpuudusega, rahva vaesenemisega, alatoitlusega ja riigikassa raskustega.

Konsulid, olge valvel! hüüti vanas Roomas. Seadama tahaksime hüüda tänapäev Eesti riigi seadusandjatele ja valitsusliikmeile kodumaa tööstuse kaitse suhtes.

Kui juba suurriigid, isegi Inglismaa, on sunnitud oma tööstuse kaitseks tarvitama radikaalseid võtteid, mis peaksime siis meie tegema?

Riik on ainult siis tugev ja iseseisev, kui ta majandus osutab elujõudu, kui ta tööstuslikult pole teiste ekspluuteerida.

Samuti nagu ei ole isamaad patriotismita, nii ei ole ka rahvuslikku majandust kodumaa tööstuseta. Seepärast kaitske meie tööstust, kindlustage talle vähemalt seegi kasin siseturg, mis meie rahva arvu juures on võimalik.

Seltskonna enda asjaks jääb aga hoolitseda selle eest, et riigikodanikud lugu peaksid kodumaa tooteist, et nad oleksid teadlikud kodumaisest valmistusest ja et nad selle väärtust õpiksid hindama.

Selle jaoks, selle teadvuse tõstmiseks on Eesti nädala korraldajad ja nädalate korraldamise mõtte algatajad palju vaeva näinud, üles näidanud leidlikkust ja head asja viinud edasi kõigi abinõudega.

EESTI VÄLISKAUBANDUSE ARENG JA SUUND

Väliskaubandusel on tähtis osa Eesti majanduses, sest majanduslike tarviduste rahuldamiseks ja majanduse arendamiseks veetakse Eestisse välismaa tooteid ning sellest tingitud väljaminekute katteks on vajaline, et ka Eesti paigutaks välisurgudele oma kaupu.

Eesti väliskaubanduse kujunemisel avaldab mõju ühelt poolt olukord välisurgudel, teiselt poolt aga oleb ta Eesti majanduslikust seisukorrast.

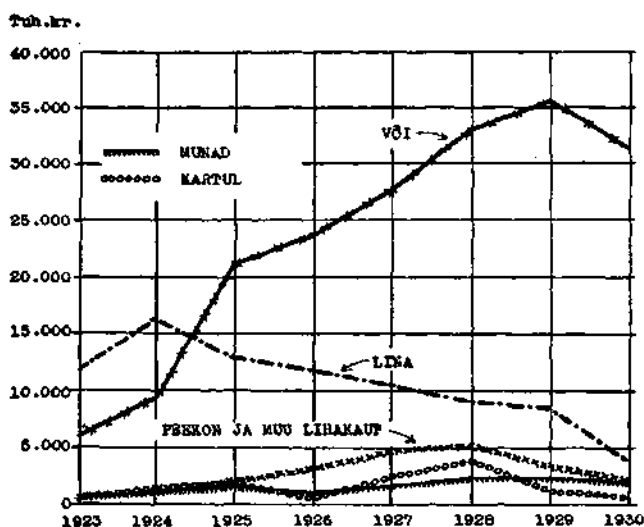
Nii Eesti majanduse kui ka Eesti väliskaubanduse kujunemise esimeseks ajajärguks on aastad 1919. kuni 1924. Jõudes teatud tasakaaluni aastal 1924, Eesti väliskaubandus areneb järjekindlalt ning ühtlaselt aastail 1925—1927. Ikalduse tõttu 1928. aastal läheb ka-

1921. aastal oli hea põllusaak ja see mõjus soodus-tavalt Eesti majanduse ülesehitamisele; ühtlasi algas hoogne tegevus tööstuse alal. Seetõttu väljaveo suurenemine tundub, ja kuigi tõusis ka sissevedu, ei olnud väliskaubanduse passiviteet 1922. aastal enam suur.

Majanduslikul ülesehitamisel hoogu sattunud ettevõtlikkus avaldus 1923. aastal eriti sisseveo alal; sisseveo suurenemise kutsus välja ka põllusaagi ikaldus sel aastal ja oodatav tollide tõstmine sisseveo piiramiseks. Sellisel põhjusil sissevedu suurenes ülemääraselt ja vaatamata väljaveo jätkuvalle suurenemisele väliskaubandus kujunes äärmiselt passiivseks.

1924. aasta oli teatud murranguaastaks. Olukordade sunnil tuli loobuda alusetu lootustist, ja ettevõtlik-

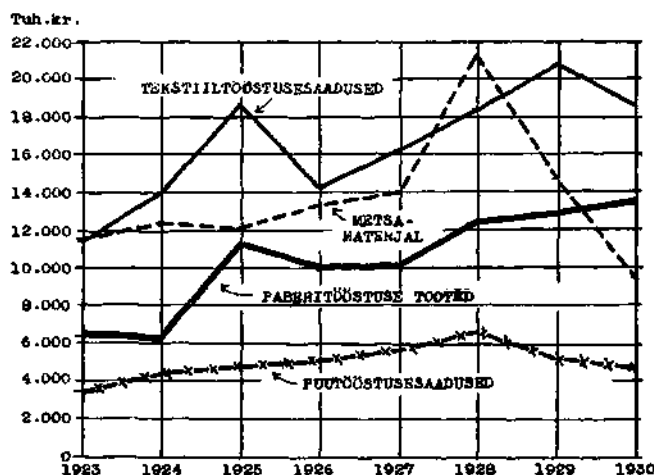
Väljavedu.

duma tasakaal, mis välitses Eesti väliskaubanduses eelmisel aastail, ja väevalt saadi üle ikalduse tagajärjest, kui väliskaubandus sattus rahvusvahelise majandusliku kriisi mõju alla.

Kurnatud maailmasõjast astus Eesti võitlusesse oma iseseisvuse eest. Vabadussõda nõudis jällegi pingutusi ja kulutusi ega annud võimalust kohendada oma majapidamist. Tarviduste katteks Eesti oli sunnitud tooma kõiksugu kaupu välismailt, ilma et ta sel ajal oleks suutnud asuda oma väljaveo korraldamisele. Et võimalust mööda hoida ära liigset kaupade sissevedu, pandi maksma 1919. aastal litsentside süsteem, seejuures siiski veeti sisse kaupu märksa suurema summa eest kui neid veeti välja.

Selleks, et väliskaubandusele võimaldada vabalt areneda, kaotati 1921. aastal litsentside süsteem. Kuna kaupadest tuntu suurt puudust, suurenes sissevedu hoogsalt, ja et samal ajal astuti alles esimesed sammud meie väljaveo arendamiseks, siis kujunes Eesti väliskaubandus 1921. aastal passiivseks suure sisseveo üleküllusega.

kus kaineenes, mistõttu Eesti majanduses saavutati teatud tasakaal. Selles olukorras ja ühtlasi tollide tõstmise mõjul vähenes sissevedu 1924. aastal; samal ajal väljaveo jätkas suurenemist ja väliskaubandus oli muutumas aktiivseks.

1924. aastal algab Eesti väliskaubanduse rahulik arenemine, mis kestab järjekindlalt 1928. aastani. Suurema osatähtsuse Eesti väliskaubanduses omavad põllumajanduse tooted ja neist eriti või, kuna või väljaveo suureneb järjekindlalt aastast aastasse; selle kõrval suureneb samuti munade väljaveo. Samal ajal tõuseb lihakauba väljaveo, kuna elusloomade ja toornahkade väljaveo püsib endisel tasapinnal, mida võib öelda ka lina ja kartuli kohta.

Põllumajandustoodete kõrval esinevad Eesti väljaveos veidi vähema osatähtsusega metsandustooted ja nende saadused: puu- ja paberkaubad. Nende kaupade väljaveo suureneb üldiselt aast-aastalt; ainult paberitööstuses algab 1926. aastal üleminek paberivalmistamiselt tsekluloosivalmistamisele. Põllumajanduse ja metsanduse toodete ja nende saaduste kõrval oma-

vad Eesti väljaveos suurema tähtsuse veel Eesti tekstiilkaubad ja ka nende kaupade väljavedu näitab suurenemist aastast aastasse.

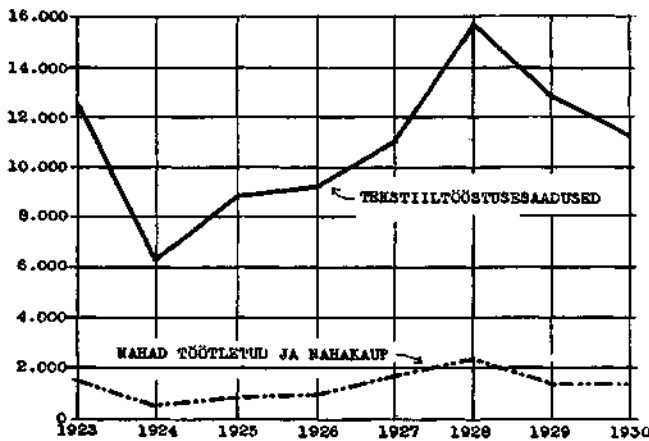
Järjekindlalt suureneb aastail 1925—1927 ka kaupade sissevedu. Peatähtsuse omavad siin teravili ja mõningad teised toiduained, siis toorained Eesti nahaja tekstiiltööstusele, metallkaubad ja masinad, kivisüsi ja naftasaadused ja riie. Kui Eesti väliskaubandus 1924. aastal veel oli passiivne, siis aastail 1925—1927 on ta järjest suuremal määral aktiivne.

Säärasele järjekindlale ja rahulikule arenemiskäigule toob takistusi 1928. aasta ikaldus. Ikalduse tõttu suureneb tunduvalt teravilja ja teiste toidu- ja söödaainete sissevedu, kuna samal ajal nõrgeneb Eesti karjamajandus. Eesti põllumajandustoodete väljavedu üldiselt väheneb, suudetakse suurendada vaid või väljavedu. Teiste kaupade väljavedu suureneb küll edasi, kuid see suurenemine ei suuda katta tagasiminekut

Rahvusvaheline majanduslik kriis muutub teravaks 1930. aasta esimesel poolel; algab järjekindel kiire hindade langus. Et osalt vähendada hindade languse kahjulikku mõju Eesti väljaveole, selleks alustati toetuse maksmist peekonsigade kasvatajale. Eriti langevad lina hinnad ja väheneb lina väljavedu; samad asjaolud annavad end raskesti tunda metsamaterjalide turul ja majanduslik kriis haarab tõsiselt Eesti tekstiiltööstust. Kriisi tõttu väheneb ka puutööstussaaduste väljavedu ja ühtlasi väheneb paberi väljavedu. Põllumajandustoodetest suureneb ainult või, munade ja tööstustoodetest tselluloosi väljavedu, kuid hindade langus tabab kõiki kaupu ja eriti raskesti kõiki põllumajandustooteteid.

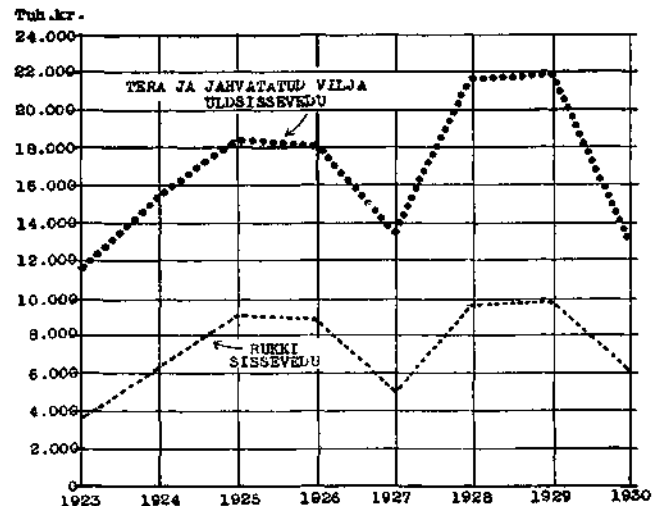
Põllumajandustoodete hindade langus avaldab mõju ka Eesti sisseveole, sest hoolimata heast põllusaagist püsib teravilja sissevedu suurena madalate hindade tõttu ja takistab Eesti teravilja turustamist. Seevastu

S i s s e v e d u.

põllumajandustoodete alal. Kuna ikaldusest tingitud sisseveo suurenemise kõrval tõusis üldiselt ka muude kaupade sissevedu, siis kujuneb Eesti väliskaubandus 1928. aastal jälle passiivseks ja jääb selliseks 1929. a. Sisseveo vähendamiseks ja oma maa tööstusele siseturu kindlustamiseks tõsteti tolle 1929. aastal nahatööstuse ja tekstiiltööstuse tooteile.

1929. aasta põllusaak oli hea ja seetõttu hakkasid kaduma ikaldusest tekitatud nähtused Eesti väliskaubanduses, kuid samal ajal hakkas avalduma lähenev rahvusvaheline majanduslik kriis. Võistlus rahvusvahelistel turgudel kasvas, osa riike asus kaitsma oma majandust väliskaupade mõju vastu ja seetõttu vähenesid müügi võimalused välisurgudel. Nüisuguseks kujunev olukord andis end tunda Eestis kõigepealt metsamaterjalide ja lina, samuti ka lihakauba väljaveo alal. Metsamaterjalide müügi võimalused vähenevad peamiselt metsamaterjalide suureneva väljaveo tõttu Venemaalt; tundub on Vene mõju ka lina alal, kuid nõudmine lina järgi väheneb ka linakaupade tarvitamise järjekindla vähenemise tõttu. Linakaupade väljaveo alal annavad end tunda välisriikide püüded kindlustada oma turgu omamaa saadustele.

pannakse maksma riiklik rukkimonopol ja tõstetakse tolle teistele teraviljadele. Põllumajanduse kaitseks tõstetakse tolle ka lihale, lihasaadustele ja toidurasvale. Sel viisil saavutatud sisseveo vähenemise kui ka sisseveetavate kaupade hindade langemise tõttu muutub Eesti väliskaubandus jälle aktiivseks, vaatamata väljaveo vähenemisele. Eesti on jälle saavutanud tasakaalu oma väliskaubanduses, kuid rahvusvaheline majanduslik kriis on sinna vajutanud oma pitseri.

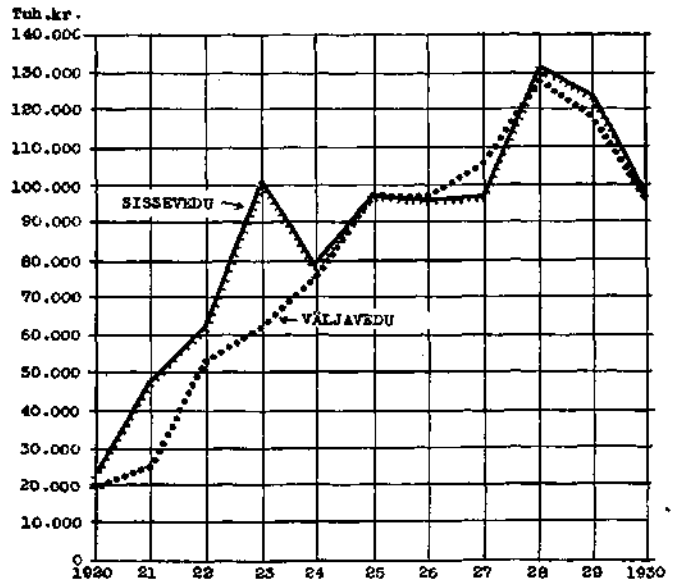
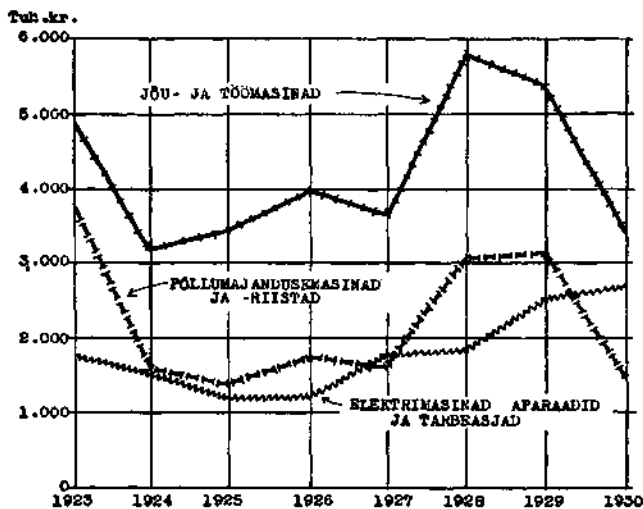
On raske näha ette edaspidist olukordade kujunemist rahvusvahelistel turgudel, küll aga sunnivad käesolevad raskused riike ära kasutama kõiki neid majanduslikke võimalusi, mis olemas oma maal.

Ka Eesti on sunnitud käima sama teed ja võtma arvesse, et väljaveoteid paremale tagajärgedele võib olla ainult pingutustel paigutada välisurgudele neid kaupu, millede tootmiseks Eestil on soodsad tingimused. Neid kaupu näitab meile Eesti väljaveo senine areng; nendeks on kõige enam karjamajandustooted ja viimastest esimeses järjekorras või, siis munad ja edasi teissugused loomasaadused. Teatud väljaveoteid väljaveoks on kartuulil, kuna Eesti väljaveos tähtsal kohal seisnud lina tõenäoliselt enam ei oma endist

tähtsust. Põllumajandustoodete kõrval tuleb meil ka edaspidi pöörduda tähelepanu metsasaaduste, puutööstus- ja paberitööstustoodete turustamisele, sest nagu eelnimetatud põllumajandustoodete, nii on ka nende kaupade tootmiseks Eestil looduslikke eeldusi ja ta ei pea laskma end tõrjuda kõrvale võistlejaist. Halvemad on väljavaated tekstiiltööstusele, sest, linatööstus välja arvatud, siin on eeltingimused Eestil halvemad kui võistlejail maadel. Nende seniste väljaveokaupade kõrval võiksid tulevikus vast omandada Eesti väljaveos teatud tähtsuse veel põlevkivisaadused.

Kuna eesti kaupade paigutamine välisturgudele on

Sissevedu.

raskendatud tugeva võistluse tõttu ja sissetulekud sel alal on rasked saavutada, siis peab Eesti katsuma võimalikult piirata oma väljaminekuid väliskaupade ostul ja püüdma rahuldada oma tarvidusi võimalikult oma-maa kaupadega. Edupandiks on siin eeskätt kindel püüd tootjail varustada kodumaa turgu kõigi tarviliste kaupadega ja tarvitajail osta kodumaa kaupu; riik saab siin aidata kaasa ainult kaudselt, kaitstes kodumaa tootlemist temast suuremajõulise välisootlemise vastu; seda sihti taotleb ka äsja maksmapandud uus tollitariif.

Ühisus „Estonia Eksporttapamajad“

Tallinnas ja Tartus ostavad septembri- ja oktoobrikuus kuni

4000 suguemist,

kaaluga 80–130 kg. Emised peavad olema täiesti ter-
ved, s. o. ilma kehaliste vigadeta, valge harjasega jne.

Peale suguemiste ostab ühing „Estonia Eksporttapamajad“
piiramatul arvul peekoni- ja siseturu pekisigu.

MAAILMAMAJANDUSE KRIISI PÕHJUSI KUI KAUA VÕIDAKSE AJADA SUBVENTSIOONI-POLIITIKAT?

JAAN TAKLAJA

Ülemaailmik majanduskriis, mis algas kiiresti leviva tõusuga 1928. a. lõpul, on seniajani näidanud järjekindlat paisumist. Millal jõutakse kriisi haripunkti ja millal saavutatakse kriisi sügavaim tasem — selle kohta ei juleta veel praegugi teha kuigi kindlaid ega veenvaid ennustusi.

Majanduse tervendamiseks esitatud retseptid on aga seni osutunud mõjutuks. Soovitatud diagnoosid pole toonud paranemist. Seda küll peamiselt toopärast, et rahvusvahelistel konverentsidel ja nõupidamistel on soovitatud haige majandusorganismi arstimiseks ikka universaalrohte, mis peaksid mõjuma ühtlaselt kõigile, kuid koju jõudes unustatakse universaalretseptid ning igaüks püüab oma rahvamajandust tervendada jällegi vaid omamoodi, oma koduse retsepti kohaselt.

Kui Genfi rahvusvahelisel nõupidamisel on jõutud otsusele, et vaja vähendada majanduselu tasakaalu häirivaid tollimüüre, ja seda peavad sisult õigeks ka poliitikud, siis on see tihtilugu ainult teoreetiline nõusolek ja heakskiit, kuna tegelikult rohitsetakse ikkagi ümberpöördukt. Keegi ei mõtlegi, hoolimata väga mõjuvaist ja valgustavaist seletustest, alandada tollimüüre ja kaotada muid takistusi võõramaa kauba sisseveole oma maale. Iga riigi peamiseks ja pühmaks sihiks osutub tegelikus poliitikas oma väljaveo järjekindel suurendamine ja välismaa kaupade sisseveo kavakindel piiramine.

Ja kui tegelik olukord säärane, mis aitavad siis lõppeks rahvusvahelised nõupidamised ja majanduselu arstide retseptidki!

Ent kapitalistlikul majanduskorral ja süsteemil on siiski niivõrd kõva konstruktsioon, et ta iseenesest ei varise kokku ka korduvate vapustuste survele. Ja pealegi pole ükski eksperiment näidanud, et kapitalistliku ja eraalgatusliku majandussüsteemi võiks asendada mõne paremaga. Seepärast ei seisa siis praegu küsimus sugugi selles: kas kapitalism on terve või haige — vaid: kas kapitalistliku majandusmehhanismi juhid on küllalt aja- ja ülesannete kõrgusel seisvad. Ja mis veel tähtsam: kas praeguse ülemaailmliku majanduskriisi edasikestmist ja selle teravnemist põhjustavad üksnes majanduslikud tegurid või on ses aitamas kaasa ka muud mõjutused — esijoones poliitilised.

Et neile küsimusile anda rahuldav vastus, selleks on vaja lähemalt peatuda kriisi üldiseil tunnusmärkide! ja selle esialgseil tekkimise põhjusil.

Tööstusriikides avaldub majanduskriis kõige drastilisemal kujul töötute arvu tõus. Järjekindel töötute arvu tõus käesoleva kriisi puhul algas suuremas ulatuses 1929. a. keskpaigas. Muidugi ei anna ametlik

töötute arv üheski riigis täielikku pilti tegelikust töötute-armee suurusest, ent käesoleval juhtumil polegi niivõrd tähtsad absoluutsed arvud kui just ettekuju-tise saamine üldisest pingest.

Kui enne maailmasõda Saksamaal kriisiaegadel arvestati kõige enam 500 tuh. töötut, siis jooksva aasta jaanuaris tõusis nende töötute arv Saksas, kes said töötute toetust täies ulatuses, 3,1 miljonile, kuna üldine töötusijate arv küünis 4,8 miljonini. Inglismaal oli samal ajal töötuid 2,6 miljonit. 1930/31. a. talvel arvati Euroopas ja Põhja-Ameerika tööstusringkonnas töötuid olevat 22 miljonit, ühes perekonnaliikmetega kokku vast 90 miljonit.

Põllumajanduslike riikide suhtes ei saa kriisi tunnusmärke mõõta ainult töötute arvuga. Aga et põllumajanduslikes riikides kriis on avaldanud veel suuremat mõju kui tööstuslikes, kinnitavad järgmised andmed: mis tähendab see suuremale nisu väljavedavale maale, nagu Argentiina, kui ta nisueksport ühel aastal väheneb juba kvantumis ligi poole võrra, on ilma pikema seletuseta selge. Ja Brasiilia kohviplantaatorite hädad on täiesti mõistetavad, kui tuletada meele, et 1930. a. veeti Brasiiliast isegi rohkem kohvi välja kui 1929. a., aga selle eest saadi siiski 60% vähem valuutat. 1931. aasta alul seletas Ameerika Ühendriikide Berliini saadik Sackett, et 1930. a. olevat Ühendriikide põllumajandus, võrreldes eelmise aastaga, saanud oma saagist vähem 2400 miljonit dollarit. Põllumajandussaaduste maailmaturul oli sündinud täielik hindade kokkuvarisemine. Ja kuna meilgi igal aastal ekspordeeritakse rohkel arvul põllumajandussaadusi maailmaturule, siis ei jätnud hinnalangus avaldamata oma mõju ka Eesti suhtes.

Kuivõrd suurt mõju on avaldanud maailmaturuhindade langus Eesti ekspordikaubandusele, näitab tähtsamate väljaveoartiklite suur kahanemine väärtuses, nagu see peegeldub alltoodud kokkuvõttes (tuhandis kroones):

	1930	1929
või	31.563	35.507
paber, tselluloos	18.319	12.950
tekstiilkaubad	18.668	20.851
lina	3.984	8.549
munad	2.098	2.339
peekon	1465	2294

Kvantum pole aga paljude ekspordikaupade juures vähenenud, vaid koguni suurenenud. Või väljavedu tõusis 1930. a. meil 14.066 tonnile 1929. a. 12.359 tonni vastu, munade ekspord suurenes 22 miljonilt munalt 25 miljonile — kuid sellele vaatamata saadi vähem valuutat neilt aineilt 4,3 miljonit krooni.

Ekspord-põlusaaduste hindade järsu langemise

tagajärjel vähenes paratamatult põllumeeste ostujõud kõige enam, mis omakord ei jäänud mõjuta siseturul. Viimases Eesti Panga aasta-aruandes hinnatakse kriisi mõju kaubanduses järgmiselt: „Alaliselt kestev hinna- langus muutis seisukorra kaubanduses ebastabiilseks. Eriti läks teravaks olukord just aasta (1930. a.) teisel poolel, kus tagasihoidlikkus siseturul muutus üldiseks ja kaupade väliturule saatmine kuivas kokku. Käsikäes tegevuse vähenemisega olid paljud ärid sunnitud oma tegevuse lõpetama, ühed sundlikvideerimise läbi, teised neist kaasakistuna.“

Ja just selle tulemusena, et põllumajandussaaduste hinnad langesid järsku, sattuski palju põllumehi raskustesse. Rasket olukorda pole suutnud kuigi palju parandada ka rukkimonopol ja teised tollipoliitilised võtted, sest õige suure osa meie põllumehe sissetulekuist moodustavad just väljaveo saadused ning nende hinna määraks osutub meie korraldustele allumatu maailmaturg.

Sama maksab ka paljude Eesti tööstusartiklite kohta. Ja et meie oma arenenud ja küllalt laiaulatusliku eksportkaubanduse tõttu oleme väga tihedas seotises maailmamajandusega, siis möödapääsmatult saame tunda teataval määral ning möödul kõiki neid vapustusi, mida on sunnitud läbi elama maailmamajandus. Selle tõttu on meil siis ka ütle mata tähtis, et praegune surutis maailmaturul ei kehtaks kaua, vaid et see lahendataks ühel või teisel teel kiiremini.

Ülaltoodust selgub, et majanduskriisi ja üldise konjunktuuri halvenemise tähtsaimaiks tunnusemärkideks osutuvad kõigepealt töötute arvu tõus ja iseäranis kiire põllumajandussaaduste hinna langus maailmaturul. Selle tagajärjel on majanduslik elu tasakaalust välja löödud. Majanduslik mehhanism ei käi enam reeglipäraselt. Hinnaregulaator ei täida enam oma ülesannet.

Kuid mis põhjustas praeguse kriisi puhul järsku ja ühtlasi järjest suureneva hinnalanguse maailmaturul?

Hindade langus võib tekkida peamiselt kahel põhjusel: kas läheb raha, nimelt kuld, odavamaks selle tõttu, et kullaproduktioon on tõusnud, või tõuseb õige tunduvalt ja ruttu jälle produktioon nii tööstuses kui ka põllumajanduses, mille tagajärjena raha (kuld) oma hinnas kergib.

Majandusteadlaste arvamised praeguse kriisi põhjuste avastamisel lähevad üksteisest lahku. Ühed väidavad, et Ameerika ühendriikide ja Prantsuse riigipanga kullaahnitsemise palavik on tekitanud kulla järele spekulatiivse nõudmise. Selle tagajärjel on kuld kuhjatud vaid teatavasse keskustesse, takistatud kulla loomulik rahvusvaheline liikumine ja kunstlikult tõusnud kulla kui väärtuse mõõdupuu hinnaskaala.

Teiste poolt tuuakse aga ette, et mitte raha pool, kunstlik kullahinna tõus, pole põhjustanud kriisi tekkimist, vaid produktiooni suurenemine. Viimaseil aastail on nii põllumajanduse kui ka tööstuse toodang niivõrd kiiresti suurenenud, et hindade langus on osutunud paratamatuks. Produktiooni tõusu on esimeses järjekorras aidanud tõsta tehnika suur edu. Tehnika

edu on lõõnud lõppeks segi kõik kalkulatsioonid. Kuigi tehnika edu peaks olema kasulik kogu inimekonnale, sest selle tagajärjel võiakse luua uusi väärtusi — siis sellele vaatamata on tehnika edusammud sünnitanud praegusel juhtumil majanduselule ometi äraarvamatuid raskusi. Ja need raskused on esijoones tingitud sellest, et kapitalistlikule majanduskorrale teed näitav osut — hind — pole olnud küllalt paindub. Produktiooni tõus pole pidanud sammu võimaliku hinna kujunemisega.

Palju riike, nende hulgas ka Eesti, on püüdnud hindade langusele siseturul panna piiri tollide tõstmisega või teiste sissevedu kitsendavate abinõudega. Seda praktiseeritakse nõnda, et sisemaa tarvitaja peab omamaa saaduste eest maksma kõrgemat hinda kui nende artiklite ostja maailmaturul. Säärase hinnapoliitika teostamine on ikkagi võimalik vaid nii kaua, kuni jätkub summasid ligimaksuks vanadest tagavaradest.

Kujukaks näiteks ses suhtes on ju meie rukkimonopol. Sest on päris päevaselge, et rukkikasvatatajale suudetakse maksta „õiglast produktiooni monopoli“ hinda ikkagi vaid senikaua, kuni selleks jätkub riigikassal raha. Samuti võiakse kuni tagavarade lõppemiseni maksta riigikassast lisa ka peekonsigade kasvatatajale. Ja mis veelgi olulisem: säärase subventsiooni poliitikaga juhitakse arendama ikka enam vaid niisuguseid tootmisalasid, mis meie oludes vabavõistluse seisukohalt pole kuigi tulutoovad. Subventsiooni poliitika on ja võib olla õigustatud ainult neil juhtumel, kui abi tahetakse anda teatavale majandusharule vaid ajutiselt. Sellega hoitakse ära äkilised vapustused ja sellega kaasaskäivad pahed — kuid kui subventsiooni poliitika muutub juba pikaajaliseks, siis võib see katastroofi ainult suurendada.

Praegust maailmamajanduse kriisi süvendab ja pikendabki ühelt poolt väga suurel määral n.-n. ebaterve võistlus subventsiooni poliitika tagajärjel ja teisest küljest paljude riikide omavaheline pinev poliitiline seisukord. Mässugune kapitalist jätakski oma raha, ka õige kõrge protsendi eest, võõrasse riiki „teenima“ — kui seal, nagu näiteks praegu Saksamaal, järjekindlalt tõuseb nende poliitiliste parteide poolehoidjate arv, kes lubavad natsionaliseerida pangad ja jätta maksmata välislaenu? Ja selle hädaohu kartusel ongi tekkinud krediidi umbusaldus Saksamaa suhtes ning selle tagajärjel laiinenud see teistegi riikide suunas. Ja säärase kõrgepinge meeleolu tekkides ei avane paremaid väljavaateid ligemaks koostööks, vaid saadakse koguni tugevamaid tõukeid eraldumiseks. Majanduses kui rahvusvahelises poliitikas käib seega üksteisest eemale jäämine enam-vähem käsikäes. Subventsiooni poliitika soodustab vabavõistluse seisukohalt ajutisi vesivõsusid ja hurraa poliitikud peletavad eemale viimse krediidi usalduse kübemekese. Majanduskriis võib selle tagajärjel ainult veel suurendada.

Osa riike on aga edasikestva maailmamajanduse kriisi tagajärjel seatud eriliste ülesannete lahendamisele. Kõigepealt juba seetõttu, et nad ei suuda vabade

tagavarade nappusel kuigi kaua ajada juhuslikku subventsiooni-poliitikat.

Tagavarade nappus ei tohi aga tekitada virilat ega närvitsevat meeleolu, vaid peab andma julgust säärate kalkulatsioonide ja kavade koostamisele, mis lõppresultaadis annaksid tasakaalu. Teiste sõnadega öeldes: enam sihikindlamat ja vähem juhuslikku majanduspoliitikat!

Sihikindlat majanduspoliitikat võib aga ajada ainult siis, kui on täpsemalt järele uuritud praegune seisukord ja antud aru sellest, mis saavutatud senise subventsiooni-poliitika tulemusena. Selle väljaarvutusel peavad jääma tagaplaanile kõik erakondlikud kaalutlused ja parteipoliitilised prespektiivid. Üldiseks juhtnööriks ja lipukirjaks osutugu: selgitada halastamatut tõe. Ning kui see saavutatud, alles siis võib asuda uute suundade otsimisele.

Meil lõppes hiljuti Tartus korraldatud „Eesti Nädal“ — mille sihiks oli süvendada kodanikesse oma-maa saaduste tarvitamise tungi. Propaganda on iga uue asja populaarseks tegemiseks vajaline. Kuid see-juures peame pidama silmas siiski üht asja ja nimelt: ka kõige sütitavamad üleskutsed ja vaimustavad kõned ununevad, kui neile ei järgne tegusid. Ja mis oleks õieti säilinud meie rahvaväe ja kaitseliidu kangelaslikust minevikust, kui nad poleks 1. detsembri putši likvideerinud niisama vahvalt nagu mindi surmakartmatult lahingusse vabadussõja päevil!

Sama juhtmõte on maksev majanduslikus eluski. Mida kauem seisame nõutult ja mida kauem katsume ajada läbi vaid eksperimendi-diagnoosiga, seda kroonilisemaks muutub haigus.

Nagu sõjaväes omavad kindel tahe ja meeleolu suure tähtsuse ning omaette jõurikka positiivse väärtuse — nii on samad tegurid olulise mõjuga majanduseski. Kui sõjaväes asub terve vaim, siis heitluse momendil väljendub see võidutahtes. Ja kui majanduslik elu põeb kriisi, siis samuti ei saa seda likvideerida ilma võidutahteta.

Tahetakse midagi saavutada, siis on vaja eesmärk, on tarviline suund, mis sihis tarvis töötada. Paremaid aegu ootama jääjad ei jõua iialgi lõppsihile.

Astudes võitluse majanduskriisiga, majandusliku surutisega, ei saada loomulikult talitada Don Quijote'i kombel, kes hakkas vehklema sihitult veskitiibadega, vaid tagajärjekas ülesande täitmine nõuab läbimõeldud järjekindlust.

Säärane järjekindlus osutub surutise ajajärgul sihi kaotanule pääseteed näitavaks tulitorniks. See ei lase tekkida rammetust ega loidust, vaid sunnib juba puht-instinktiivselt võtma kokku kogu jõu.

Et meil armastatakse vahest enam kurta ja kaevata majandusliku surutise raskusest kui see tegelikult ennast võib-olla tunda annabki, siis ometi on see psühholoogiliselt põhjendatud seega, et paljud on kaotanud orienteerumisvõime. Heaks teha võib seda aga ainuüksi heledamate teenäitajate püstitamisega.

Praegusel kriisi ja majandusliku uuestisünni ajajärgul on vaja seega kiires korras mobiliseerida kõik jõud selleks, et leida otsemaid teid vabamasse sõiduvette, avastada tulutoovamad tootmisalad ja jõuda sõnadest tegudeni ning ebaproduktiivsete kulude vähendamisele.

Mida varem jõutakse meil koostada kriisist kurnatud rahvamajandusele kas või ainult uus ülesehitamise miinimum-kavagi ja mida üksikasjalisemalt selles üksikud läbikäigu etapid ette nähtud, ning mida lähemale viib see meid maailmamajanduse võistluse tasapinnale — seda väärtuslikumad võivad olla tulemused.

Kes maailmamajandusest püüab ennast aga igas suunas eraldada, see konjunktuuri muutudes on kindlasti sunnitud kandma uusi kahjusid. Säärase väärsammu astumisest tuleb aga võimalikult hoiduda. See pärast enam sihikindlust ja maailmamajanduse konjunktuuri arvesse võtmist.

PARIMAST PAREMAD ON

E
A
U
D
E

COLOGNE JA SEEBID

FEI WAL

Augud välis- kaubanduses

Meil veetakse veelgi sisse kaupu,
mille järgi pole vajadust

Kogu vabariigi kestusel on püütud reguleerida meie importkaupade sissevedu kaitsetollidega ja igasugu teiste abinõudega. Kodumaa kaupade levitamiseks on tehtud järjekindlat propagandat, mille eest on hoolitsenud eeskätt asjast huvitatud ärieringkonnad. Ei saa öelda, et need abinõud oleksid jäänud tagajärjetuks. Kodumaa kaupade kvaliteedi paranemisega on rööbastikku samade kaupade sissevedu välismaalt vähenenud. Kuid kaugeltki pole siin veel jõutud miinimumini. On veel palju alasid, kus sissevedu võiks piirata või sootuks ära jätta. Eeskätt on selleks tarvis kasvatada rahvas usku kodumaa kauba headusse, mida võib teha ainult selle kvaliteedi kõrgehoidmisega. Ajajooksul loobub rahvas ise kallist välisvaluutat nõudvast importkaubast, kuna kodumaa saadused küllaldaselt rahuldavad ta nõudeid.

Kalakaubanduses on tihti juhitud tähelepanu sellele, et meil veetakse liig palju sisse kalleid heeringaid. „Merehulguste“ tarvitamine on nüüdki, kus liha on neist odavam, kaunis suur. Vaja ainult nimetada, et käesoleva aasta esimese seitsme kuu jooksul on meil sisse veetud heeringaid 44 miljoni sendi eest. Heeringate sisseveoga peame leppima kui paratamatusega, kuid millegagi ei saa õigustada silkude sissevedu. Kuigi meil kevadel oli kõikjal hea räimesaak ja ostjate puudusel lasti mõnes kohas räimed isegi hapuks minna, on meil tänavu ostetud soolasilku Nõukogude Venemaalt 6920 krooni ja Soomest 1055 krooni eest. Kuid isegi värsket silku on veetud sisse Soomest 513 krooni väärtuses. Paistab, et räimesoolamine on meil alles korraldamatu ala. Kui selle kord õigeisse rööpasse saaks, väheneks kahtlemata ka heeringate tarvitamine.

Meie kalaekspordis moodustab tähtsaima artikli lõhe, kuid samal ajal on meil seda kala vaja sisse vedada väljast. Nii on seitsme kuu jooksul toodud värsket lõhet Venemaalt 784 ja Soomest 217 krooni eest ja soolatud lõhekala Soomest 284 krooni eest. Need summad on küll väikesed, kuid siiski täielikult tulude visatud, sest lõhe sisseveoks pole meil mingit vajadust. Teistest kaladest on sisse veetud ainult sardiine, neidki kõigest 782 krooni väärtuses.

Alles hiljuti märgati meil ebaloosulikul suurt rukki ja nisu sissevedu. Samal ajal vähenes maal nende teraviljade kasvatamine, kuna see ei tasunud põllupidaja tööd ja vaeva. Paljud talupidajad ei külvanud rukist enam omagi tarvituseks, leides, et leiba on kasulikum poest osta. Asja püüti parandada riikliku rukkimonopoli ja nisu kaitsetollide maksmapanekuga. Milliseid tagajärgi ettevõtetud sammud on annud, selle kohta on veel varajane teha kokkuvõtteid, kuid kahtlemata on maal rukkipõldude pindala tublisti

suurenenud. Ometi on rukki ja nisu sissevedu veelgi küllalt suur. Seitsme kuu jooksul on toodud rukkeid Venemaalt ja Poolast 95 miljoni sendi eest ja nisu Venemaalt, Ameerika Ühendriigest, Austraaliast ja Kanadast üle 60 miljoni sendi eest.

Kaerte ostmiseks Venemaalt ja vähesel arvul ka Saksamaalt on kulutatud üle 50 miljoni sendi, mis paistab juba täieliselt ebaloosuliku nähtena. Võib ainult järeldada, et kaerte sissevedu põhjustasid madalad Vene dumpinghinnad. Igatahes oleks see suur summa küllaltki põhjuseks, et kaerte sisseveo põhjusi lähemalt selgitada. Vähemal määral on teravilja saadustest sisse veetud veel kaeratangu, nisujahu, linnakseid, kaerajahu ja isegi odratangu ning kruupe.

Õige kena summa sisseveost võtavad enda alla loomasöödad. Nisukliisid on ostetud Venemaalt 96.000 kr. ja Soomest 806 krooni väärtuses, õlikooke Venemaalt 25.000 krooni väärtuses, soojatange Inglismaalt 13.700 kr. ja Saksamaalt 45.000 krooni väärtuses, loomalupja Belgiast ja Saksamaalt 18.825 krooni väärtuses, eraldi nimetamata loomatoitu üle 15.000 krooni väärtuses, rukkijahu ja nisupühkmeid loomatoiduks 4889 krooni väärtuses. Isegi heinu on ostetud Lätimaalt 451 krooni eest, kuigi viimane summa kannab juhuslikku iseloomu. Kahtlemata saaks loomasöödade sisseveo alal veel mõndki kärpida.

Makaronide ja nuudlite sissevedu seitsme kuu jooksul tõuseb 2183 kroonini. Nähtavasti ei rahuldu osa kodanikke kodumaa makaronivabrikute saadustega. Isegi elusaid vähki on toodud Soomest 40 krooni eest. Umbes sama summa väärtuses on tellitud Kanadast merevähki.

Köömneid leidub meil kõikjal, vaja ainult korjajaid. Sellele vaatamata oli tarvis neid sisse vedada 308 krooni väärtuses Hollandi-Indiast. Maiusaineist on läinud ainuüksi „kompaskauna“ (jaanileiva) peale 1796 krooni. Vähemate summade eest on veetud sisse šokolaadi, kompvekke, mett, puuvilja- ja marjamahlu, aia- ja juurviljakonserve, konservitud seeni jne.

Vähemate summade eest on samuti toodud Itaaliast ja Prantsusmaalt äädikat, kuiva ja vedelat pärm. Kunstvõi eest on makstud Hollandisse 2951, Lätimaale — 692 ja Soome 508 krooni. Vahuviinaks on läinud Prantsusmaale 2672 krooni. Veel rohkem konjaki, likööride, napside ja veinide peale.

Ei näi kaduvat ka venelasist päritud halb komme: päevalille seemnete närimine. „Sihvkade“ peale on kulutatud Venemaale ja Hollandisse küllaltki suur summa — 2007 krooni. Suure summa sisseveost omavad igasugu lille- ja aiaviljaseemned ning taimed. Ainuüksi mooniseemnete eest on välja antud 1000 krooni,

kuigi neid iga lillekasvataja võiks korjata kodusel teel. Linaseemet on toodud Prantsuse Marokkost ja Saksamaalt 99 krooni eest. Arvatavasti on siin tegemist mingisuguse prooviseemnega.

Pilliroo peale on seitsme kuu jooksul kulutatud 2200 krooni. See summa tuleb kirjutada õngespordi harrastajate arvele. Humalate sisseveoks Poolast, Saksamaalt ja Tšehhoslovakkiaast on antud välja 5178 krooni.

Juba mõnd aastat tarvitab Põhja puupapi- ja paberivabrik tselluloosi valmistamiseks Venemaa toormaterjaali. Meie laastatud metsad ei suuda nähtavasti vabrikut enam varustada, kui siin pole põhjuseks madalad Venemaa dumping-hinnad. Kuuse- ja männipakke on seitsme kuu jooksul Venemaalt veetud sis-

se 13,4 miljoni sendi väärtuses ja palke ligi 27 miljoni sendi väärtuses. Veel täbaram on lugu kuuse- ja männilaudade sisseveoga. Seitsme kuu jooksul on neid toodud Lätist 2573, Venemaalt 1700, Soomest 6000 ja Saksamaalt 139 krooni väärtuses. Üle kahe miljoni sendi on kulutatud tünnivitste ostmiseks Hollandist, Saksamaalt ja Poolast.

Need on mõned üksikud näited meie sisseveost. Kaugelt rohkem on jäänud nimetamata kaupu, mida poleks vaja sisse vedada. Tõsiste eestlastena peaksime loobuma nii mõnegi välismaa kaubaartikli tarvitamisest, mida saab kodumaalt samas headuses. Tihti passiivseks jäävale kaubabilansile oleks see suureks toeks.

R. S.

Narva Kalevivabriku üldvaade.

Narva Kalevivabriku asutamine ja arenemine

Paik Narvoova paremal kaldal, kus asub praegu Narva Kalevivabrik, kuulus 19. sajandi alul kellegile Kramerile ja nimetati teda „Axelmühle“. 1834. a. ostis keegi Momma selle maatüki ja ehitas siia 8 ketramisaparadiga kalevivabriku, milles töötas umbes 400 töölisi. 1838. a. Momma muutis selle kalevivabriku aktsiaseltsiks nimega „Nárovskaja Manufaktura“. Selle ettevõtte aktsionärideks kuulusid tol ajal muuseas ka krahvid Nesselrode ja Benckendorf, pankur parun Ludwig Stieglitz ja härrad Meissner ning Kramer. 1845. aastal likvideeriti aktsiaselts kui niisugune ja vabriku omandas parun Aleksander Stieglitz, kes vabriku ümberehitamise ja selle valitsemise usaldas Napoleon Peltzerile. Kuni

1860. aastani juhatas vabrikut vaid Napoleon Peltzer. 1860. a. tema poeg Eduard Peltzer võttis temalt juhtimise üle, et 1873. a. alates koos oma vennaga vabrikut valitseda.

1880. a. asutas parun Aleksander Stieglitz Napoleon Peltzeriga praeguse „Narva Kalevivabriku Ühisuse“, mis alul töötas A. L. von Stieglitzi kalevivabrikuna. 1847. aastani kestsid ümberehituse ja uute hoonete ehituse tööd ning vabriku ümberkorraldus.

Möödunud sajandi 40. aastate lõpust peale kasvab 6 aastakümne jooksul vabriku tähtsus alatasa; toodangu, vabriku suuruse ja toodangu väärtuse kasvu tõestavad alljärgnevad arvud küllaldaselt:

1850. a.	4000 kangast	600 töölisi,	väärtus kuldrubla	278.000
1855. a.	6000	550	„	350.000
1865. a.	8000	800	„	640.000
1875. a.	9800	1000	„	947.000
1885. a.	12380	1006	„	1.480.000
1895. a.	13655	1000	„	1.627.700
1905. a.	13308	1000	„	1.704.800

Vabrik varustas kaleviga kogu Venemaad ja Bulgaariat. Maailmasõda takistas Narva Kalevivabriku arengut; Vene valitsus sundis ühingut sama hästi kui lõpetama oma erialade, nagu sõjaväelaste ja ametnikkude peenkalevi sortide produtseerimise, sõja kestes ja nõudis suurel arvul jämedamate sõdurikalevite valmista-

mist. Kuid sarnaste jämedate kalevisortide valmistamiseks polnud kohased peenketramis-masinad, mis on eeskujuliku peenkalevi-vabriku, nagu seda on ja oli Narva Kalevivabrik, tundlikemaid masinaid. Arvestades neid hädavajalisi nõudeid, pidi vahetama masinaid, mis tuli aga kahjuks toodangu väärtusele kui ka

ketramisosakonna masinaile. Lühikesel enamlaste valitsuse ajal maksid punased võimukandjad küll tööliste palga, kuid ettevõttele ei tasutud tarvitatud villa ja materjaalide kulusid ning veel punavalitsuse viimseil päevil veeti Venemaale villa ja valmiskalevit 7.000.000 kuldrubla väärtuses.

Saksa okupatsiooniaeg ei möödunud Narva Kalevi-vabrikul ka tunduvate kaotusteta. Saksa toorainete-ühing laskis ümber töötada laosolevad villatagavarad ja maksis valmiskalevi eest umbes $\frac{1}{3}$ tema tõelisest väärtusest.

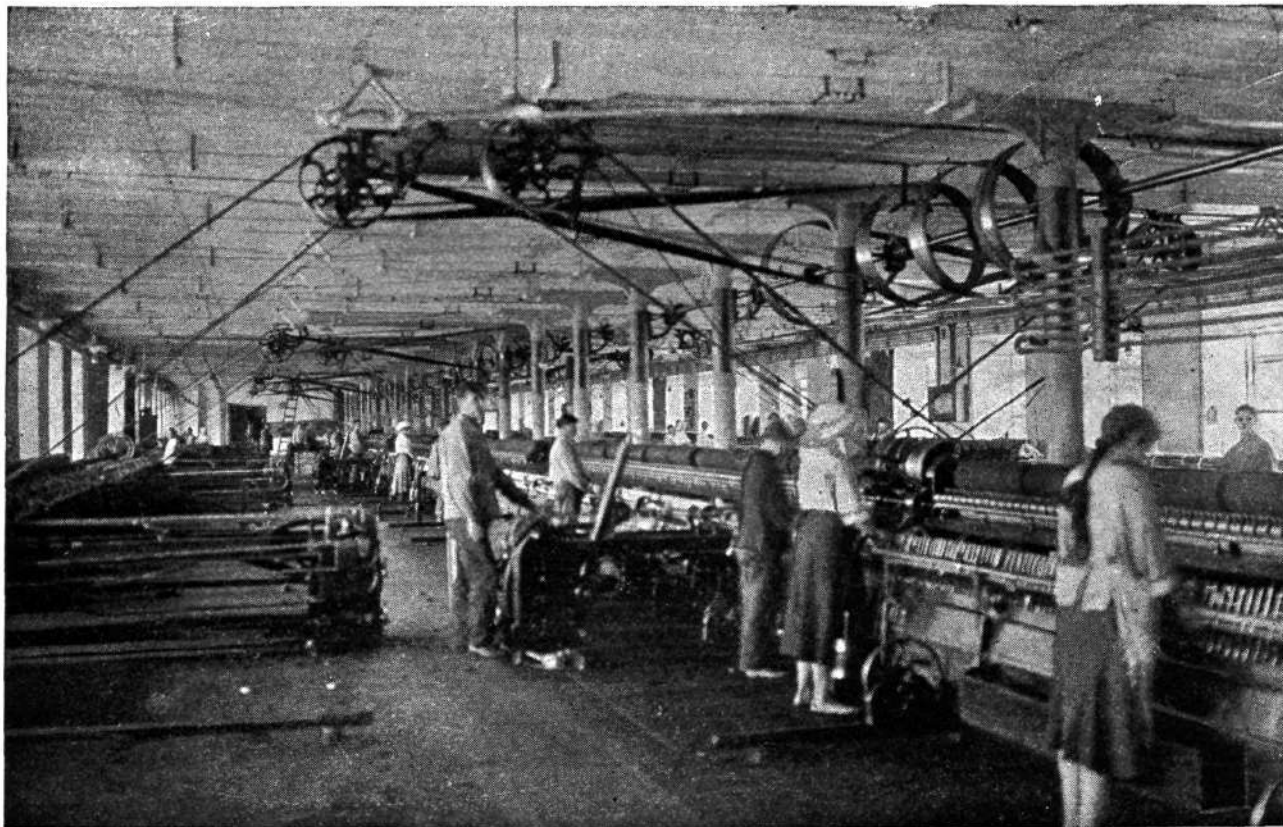
Kaotanud suure osa oma töövahendeist, kaotanud ühtlasi Venemaa turu, algas Narva Kalevivabrik 10 aasta eest oma vaevast ülesehitamistööd sõja- ja revolutsioonijaal suure vaevaga säilitatud vabrikuhoonete ja töölining ametnikkude elamute tagavaraga. Mitte ainult tehtud kahjusid ei tulnud parandada, vaid mis raskem veel, tuli otsida täiesti uut turgu ja kohaneda uute toodangu oludega.

Vabrik, mis seni oli valmistanud vaid peent sõjaväelaste ja ametnikkude kalevit, pidi olemasolevaile puudulisile masinaile uusi masinaid juure muretsema, oli sunnitud viimaste aastakümnete jooksul valmistama kõiki moekaupu. Soodsad olud Narva Kalevivabriku arenemiseks olid nii kaua, kui villaste kaupade sisse-

vedu Eestisse püsis normaalsel kõrgusel; kui aga üldise Euroopa majanduskriisi tagajärjel vanade ja rikaste Lääne-Euroopa suurriikide tekstiiltöösturid, samuti noored, oma valitsuste poolt tugevasti toetatud eksportöörid, nagu Tšehhoslovakkia ja Poola omad algasid dumping-sissevedu Eestisse ja turgu leidsid, halvenes eesti tekstiiltööstuse seisukord ja ta võib vaid siis paraneda, kui meil valitsus eesti tekstiiltööstusele ja seega ühtlasi ka Narva Kalevivabrikule kõrgendatud väljaveopreemiade ja tollide kaudu välismaade dumpingu vastu kaitse loob.

Narva Kalevi Manufaktuuri juhatusse kuulub peale ülalnimetatud dr. Robert Peltzer'i, kes 1873. a. saadik vahetpidamata vabriku juhtimisest osa võtnud, ka tema poeg Rudolf Peltzer, kes kui parim kalevitööstuse tundja Eestis asjaajaja direktorina tööstust juhib.

Vabriku ladu ja suurmüük asub Tallinnas, Jaani tänav 11, (tel. 13-84 ja 24-58) peale selle on Narva Kalevi Manufaktuuril alatised esindajad Helsingis, Stokholmis, Oslos, Kopenhagenis, Riias, Kaunases, Berliinis, Londonis, Wiinis, Budapestis, Sofias, Galatzis, Belgradis, Konstantinopolis, Athenas ja Šanghais, millistesse riikidesse vabrik oma saadusi ekspordeerib ja kus Narva Kalevi Manufaktuuri kaubad on parimas kuulsuses ja lugupidamises.

Osa ketrusjaoskonnast.

A/S. Järvakandi Tehased.

Järvakandi Tehased asuvad Harjumaal, Järvakandi vallas, õige lähedal Pärnumaa piirile. Praeguste tehaste aluseks on **Järvakandi klaasivabrik**, mis asutati 1879. aastal klaasitööstusele õige soodsasse paika — suurte metsade keskele.

Nimetatud klaasivabrik valmistab alul ainult pudeleid, purke jne. primitiivsete abinõudega. Hiljem hakati tootma tahvelklaasi. Moodsaks suurtööstuseks kujunes ta aga alles üleminekuga mehhaanilisele tööstusviisile 1928. a.

Nagu juba nimetatud, on vabrikul väga soodus asukoht — metsade keskel, kuna kütte, mis klaasi tootmiseks juures esmajärgulise tähtsusega, on lähedalt saadaval. Mis omasoodu suure tähtsuse omab, on asjaolu, et vabrik asub kõrvuti puutööstusega, mille puujäägid kasutab kütteks.

Kvantumilt lõviosa moodustava tooraine — liiva — saab tööstus kodumaalt, samuti ka lubja. Sooda, sulfaat ja värvained tulevad välismailt.

Kogu valmistusprotsess sünnib ratsionaalselt mehhaanilisel teel. Inimjõudu on vaja valmisseguga sisepanelkul (sulatamise järeleaatamisel), masinate järelevalvel, gaasigeneraatorite kütmisel, klaasi murdmisel, sorteerimisel, lõikamisel ja pakkimisel. Inimesi on tööl ümarguselt 200. Masinad töötavad elektrijõul.

Vabrikul on oma jõujaam, milline kõrgesurve katelde tõttu, 35 atm., on ainus omasarnane Balti riikides.

Valmistusaineid analüüsitakse oma laboratooriumis. Siin määratakse katseliste uurimuste põhjal saaduste kvaliteet.

tegevuse esimesel aastal. Hea eduga võib eksporteerida eriti paksemat klaasi (4,5 mm. kuni 7 mm.), mida läheb eriti Rootsi ja Daani. Ka Inglismaale on saatmine elav. Ka on saadetud üksikuid partiisid Kanadasse, Lõuna-Aafrikasse ja isegi Austraaliasse.

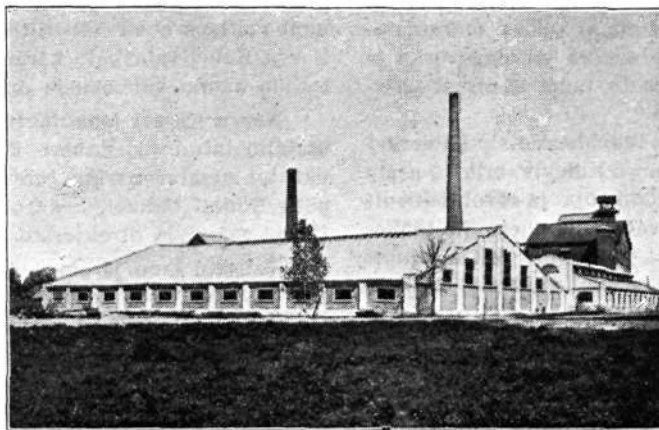
Tehaste teise kompleksi moodustab **metsatööstus**. Juba aastaid töötas Järvakandi klaasivabriku kõrval saeveski, milline varustas vabrikut klaasipakkimiseks kastilaudadega ja muude tarviliste puumaterjalidega. Hiljem täiendati veskit, nii et ta võis produtseerida ka ekspordiks. 1928. aastal aga põles ta maha. Siis ehitati uus kõigiti ajakohane suur saeveski. See on juba tehnika viimane sõna. Kõik järgud valmistusprotsessis on mehhaniseeritud.

Saeraamist väljatulnud lauad lükatakse rullteele, kust nad liiguvad transportrihma abil kõrvalhoonesse — sorteerimisele. Sorteeringis-

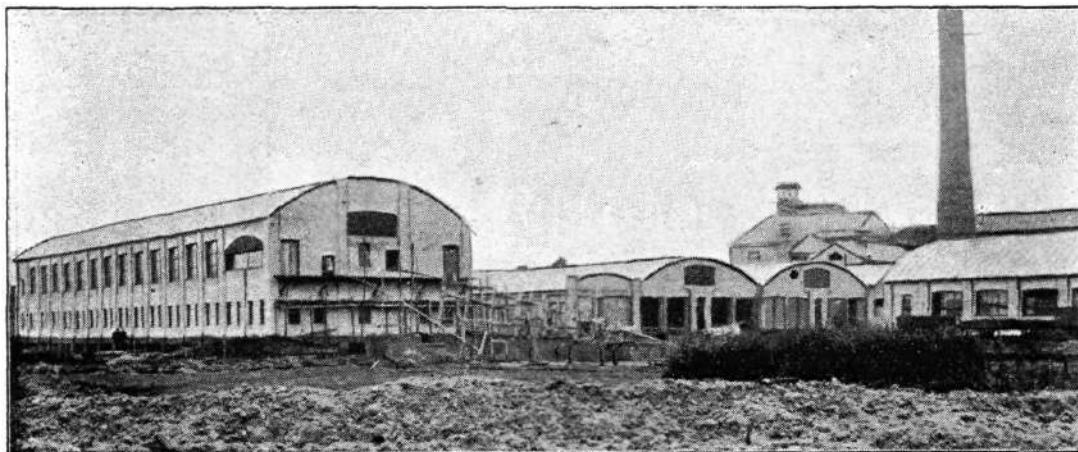
sisseseade lükkab laudu sorteerijate silmade eest mööda. Korraga sorteeritakse kümnele kuni kahekümnele vagonetile, mis lauad sõidutavad kas kuivatusmajja või laoplatstile. Peale kuivatust juhitakse lauad hõõveldusruumi ja kastivabrikusse. Hõõveldusruumis lõigatakse pikad lauad tarvilistesse pikkustesse, hõõveldatakse, liimitakse, trükitakse ja köidetakse pakkidesse, et edasi rännata laoruumi.

Kuhugi ei kogune jäänuseid. Kõik juhitakse automaatselt küttekotadele. Hõõveldusruumist koguni „puhutakse“ laastud ja saepuru õhus ülesseatud toru kaudu nende tarbepaika.

Järvakandi moodsa lauavabriku siht on väga täieliku sisseseade tõttu — materjali viimse võimaluseni ümber

Vaade klaasivabrikule.

Vaade metsatööstuse hoonetele.

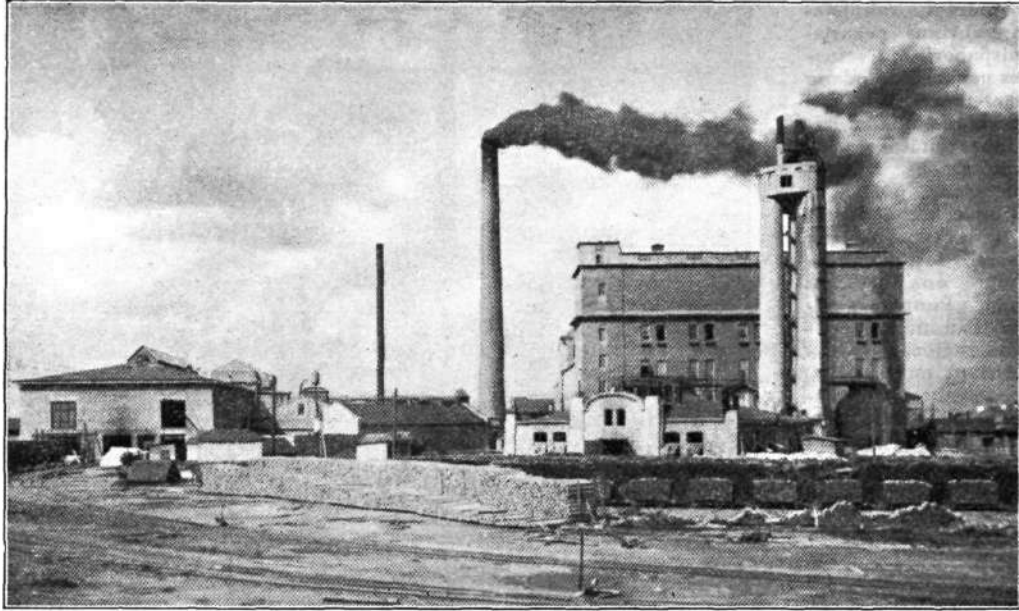
Vabrik on ühendatud Tallinna-Pärnu kitsarööplise raudteega eraharu kaudu Eidapere jaama. Metsamaterjalide juureveoks ulatub üks raudteeots metsa.

Täie võimega töötamine eeldab võimaluse $\frac{2}{3}$ toodangu ekspordiks, kuna siseturg suudab tarvitada ainult umbes 10.000 normaalkasti aastas — see on vast $\frac{1}{3}$ produktioonist. Viimaste aastate kestes on Järvakandi klaas oma kõrge kvaliteedi tõttu leidnud laialdust turgu. Turg kujunes enamvähem kindlalt välja vabriku mehhaanilise

töötada. Lihtsaetuna läheb ekspordiks ainult eriti kõrge sort. Muidu valitseb igal pool viimistlemise põhimõte, sest hästi väljatöötatud materjali eest saab välismaal kõrget hinda ja seda just kodumaa tööjõu ja kapitali arvel. (Tööjõu eksport.)

Turgudeks on Inglismaa, Iiri, Austraalia ja Uus-Meremaa — kastilaudade alal. Inglismaale läheb ka pikki hõõveldatud laudu. Edasi rändab Järvakandi saeveski saadusi ka Hollandisse, Prantsusmaale, Saksamaale j. m.

Elektrijõu saeveski saab klaasivabriku jõujaamalt.

EESTI PABERITÖÖSTUS

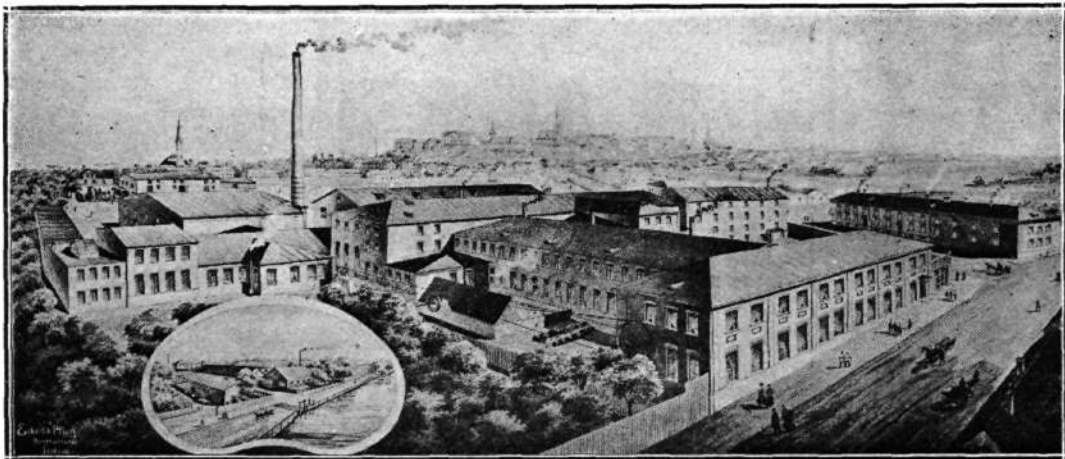
TÖÖSTUSTE seas, mille tootmisallikad asuvad suuremalt jaolt sisemaal, seisab meie paberitööstus silmapaistval kohal, kuna tema läbikäik moodustab mitte väikese osa kogu maa majanduslikust läbikäigust. Juba üksi asjaolu, et niihästi toor- kui ka abiained, — viimastest ülekaaluv suurem osa, — saadakse sisemaal, teeb paberitööstuse rahvamajanduslikus mõttes tähtsaks teguriks riigi majanduselus. Nelja paberivabriku aastane paberipuu tarvitus teeb ümarguselt välja 455.000 kantmeetrit, mille väärtus tõuseb 4 miljonile kroonile. Peale selle tarvitatakse aastas umbes 1 milj. krooni eest sisemaa lubjakivi ja teisi abiaineid. Paberi- ja tselluloositööstus annab tööd ümarguselt 2400 töölisele ja teenijale, makstes neile palkadena umbes 2.400.000 krooni aastas. Kui peale selle arvesse võtta suurt küttematerjaali (põlevkivi ja süsi) tarvitust selles tööstuses ja ka seda asjaolu, kui suuri summasid vabrikud iga aasta maksavad maksudena, prahirahadena, kinnitustena jne., siis saame lõpptulemusena hiiglasummad, mis üksi paberitööstuse poolt

liikvele pannakse ja millistest otsekohe või kaudselt suured summad riigikassa kasuks lähevad.

Plaanikindla ja asjatundliku tööstuse ratsionaliseerimise läbi, produktiooni turunõuetele kohandamise ja kõigi tootmis- ja müügi võimaluste sihikindla kasutamise läbi on tööstusel korda läinud endale kätte võita kindel ja soliidne positsioon meie majanduses.

Teatavasti on meil olemas 4 paberivabrikut, missugused on järgmiste seltside päralt: 1) Põhja paberi- ja puupapivabrikute a.-ü., 2) A.-S. Tallinna paberivabrik E. J. Johanson, 3) A.-S. Paberivabrik „Koil“ ja 4) Türi paberi- ja puupapivabrikute a.-s. Need 4 seltsi asutasid ühiselt müügiseltsi Eesti Paberi A./S., missugune korraldab paberimüüki sisemaal.

1. Põhja paberi- ja puupapivabrikute a./s. omab suure tselluloosi- ja paberivabriku Tallinnas, peale selle puumassivabrikud Jägalal ja Tammikul. Peale tselluloosi, mille toodang aast-aastalt suureneb ja 1930. aastal

A.-S. Tallinna Paberivabrik E. J. Johanson.

ulatus 65.000 tonnini, valmistatakse Tallinna vabrikus peasjalikult pakkimispaberit ja seinapappi, kusjuures paberi üldtoodang 1930. a. oli 4.000 tonni. Viimasel ajal on hakatud valmistama ka lainelist pappi, mida tarvitatakse pakkimiseks. Kütteeneks tarvitatakse vabrikus ainult põlevkivi, mida saadakse oma kaevandusest Kütte-Jõud. Põlevkivi aastane tarvitus moodustab mitte vähem kui 110.000 tonni ehk peaaegu 7 miljonit puuda. Puupapivabrikud Jägalal ja Tammikul, mis-sugused töötavad veejõuga, varustavad paberivabrikut puumassiga, kuna tselluloositööstusele tarvitaminev lubjakivi saadakse oma kivimurrust Vasalemmas.

2. Tallinna paberivabrik E. J. Johanson on sisse seatud peasjalikult kirjutuspaberi ja muude peenemate paberisortide valmistamiseks kõrges headuses. Tema aastatoodang on umbes 5.500 tonni paberit, mida valmistatakse kahel paberimasinal.

3. Paberivabrik „Koil“, mil oma puumassitööstus, on ennast spetsialiseerinud peasjalikult ajalehe- ja trükipaberi valmistamiseks. Tema toodang on umbes 8.500 tonni aastas. Turba ja kändude näol tarvitab vabrik aastas suurel hulgal oma maa kütteeneid.

4. Türi paberi ja puupapivabrik on oma produktiooni aasta-aastalt ikka enam ja enam siseturu mitmesugustele nõuetele kohandanud, valmistades mitmesugust valget ja värvilist paberit. Keskmise aastaproduktioon on 7000 tonni.

Nagu sellest lühikesest kirjeldusest näha, on need neli vabrikut ennast igaüks eraldi produktiooni alal spetsialiseerinud, nõnda et selles suhtes langeb ära Eestis tihti esinev ebaterve võistlus. Ühtlasi on ka seeläbi kindlustatud toodete soliidne kvaliteet.

Võistluses müügiturgude pärast on paberitööstusel mitmesuguste, mitte väheste raskustega tegemist olnud, missugused ka tänapäev pole sugugi veel võidetud ja mis ekspordi suhtes on isegi veel suurenenud. Kuid vaatamata probleemidele, mis seotud paberi ekspordiga, on just siseturg see, mille võitmine ei edene sugugi nii kergesti nagu see peaks olema. Paberitööstus on küll tollidega kaitstud, kuid siiski polnud tollimäärad seni küllaldased selleks, et välis-

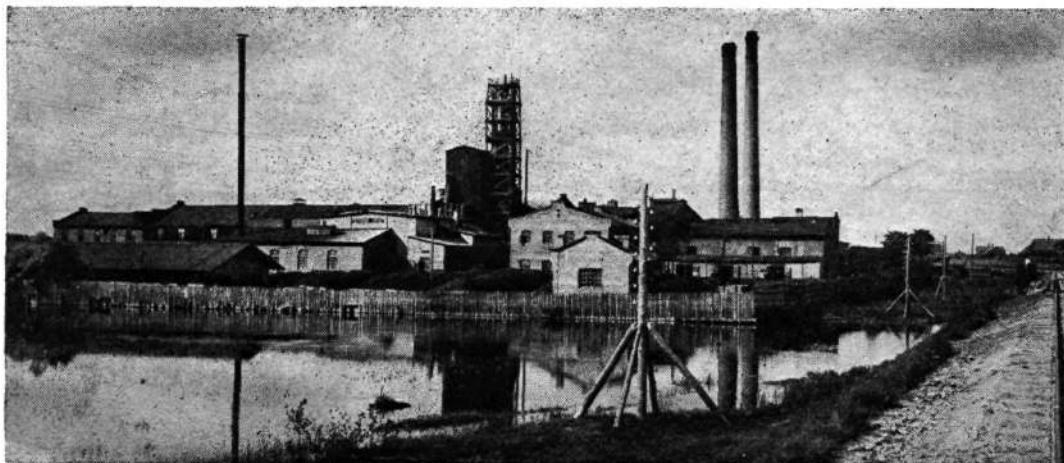

Paberivabrik „Koil“.

maa paberi sissevedu piirata, mis nimelt viimastel aastatel on võtnud dumpingu iseloomu. 1930. aastal veeti Eestisse paberikaupu (kaasa arvatud tapeedid) 1.165.000 krooni väärtuses 660.000 krooni vastu 1925. a. Kuigi ülekaalus sisse veetakse niisuguseid paberisorte, mida Eestis ei valmistata, nagu näit. mitmesuguseid sorte pappi, pergamiini, tapeete, võis viimastel aastatel siiski tähele panna, et ka kirjutuspaberit ja peenemat trükipaberit, missuguseid sorte meie tööstus heas kvaliteedis valmistab, suureneval hulgal välismaalt sisse veetakse. Ametlike andmete põhjal on 1930. aasta jooksul seesuguseid pabereid, mida kodumaal võidakse valmistada, mitte vähem kui ümmarguselt 713.000 kg, umbes 316.000 krooni väärtuses, välismaalt sisse toodud.

Kõigis maailma riikides valitseb tänapäev hüüdsõna: „Ostke omamaa saadusi!“ Kui ehk mõnel teisel alal arusaadavana paistab, et eelistatakse välismaa kaupu, siis igaühes tahes paberi kohta ei ole see paikapidav. Ainsa katse läbi jõuab igaüks veendumusele, et eesti paber vastab igale nõudele headuse suhtes ja on sealjuures täiesti hinna vääriline. Igaüks aga, kes kodumaa paberit tarvitab, toetab sellega ühtlasi meie rahvamajandust, mis tuleb üldsuse ja seega ka tema enda kasuks.

R. P.

Türi paberivabrik.

Suitsumeeste arve:

miljard senti aastas.

„Laferme“ valmistab päevas 2,5 miljonit paberossi.

Suitsumehed vahest ei teagi, kui suur on nende arve. Miljard senti aastas, selgus ühest hiljuti tehtud kokkuvõttest! Pilvedeni ulatuksid need paberossihunnikud ja tubakamäed, kui ühe aasta suudaksime suitsetamiseta läbi saada. Kes aga korra suitsumeheks on hakanud, sel pole kerge harjumuse kombest lahti saada.

Hiljuti siinviibinud tubakaasjanduse eriteadlane Baldrian koguni seadis üles põhimõtte, et meil peaks suitsetajate arv kasvama. Võrreldes teiste riikidega, meil suitsetatavat liialt vähe. Riik peaks suitsetamisest palju enam sissetulekut saama. Kuid ka praeguse suitsetajate arvu ja maksustamise viisi juures täidab tubaka aktsiisist saadav tulu väga suure osa riigi eelarvest.

Nagu lugejail teada, on tubaka maksustamises praegu ümberkorralduste ajajärk kätte jõudnud. Juba lähemas tulevikus on oodata uute põhimõtete ülesseadmist.

Kuidas valmib pabeross,

see küsimus paistab suitsumehele õige lihtsana. Tegelikult aga tuleb läbi teha terve rida protseduure enne, kui suits säärasena, nagu ta on, suitsetajate kätte läheb. Omal ajal oli asi muidugi lihtne. Tubakaleht kuivatati, pandi mõneks ajaks ummusesse, keerati rulli — ja tuli otsa. Ka okupatsiooni ajal, millal tubaka puudus maad võttis, aeti lihtsalt läbi, kas või vihalehti tõmmates. Nüüd nõuab suitsetaja ainult kõige paremat. Sajad meistrid ja töölised on tänapäeva suitsetajate teenistuses.

Meie lehe kaastöölise tegi tutvumise otsarbel pikema ringkäigu suuremas Eesti tubakatehases — „Laferme“. Tehas asub Tallinnas, Kadrioru mererannal. Praegu leiab siin tööd 200 töölise ja ametnikku. Tehase juhtide ütluse järgi on seni tehasesse

400 milj. kr. investeeritud.

Ühe päeva kestes valmistab tehas 2½ milj. paberossi, peale selle lehetubakat.

„Laferme“ on hiljuti oma masinaid uuendanud ja täiendanud. Praegu loetakse „Laferme“ üheks modernseimaks tubakatehaseks mitte üksi Eestis, vaid ka Balti- ja Põhjamaades.

Tehase ruumid algavad lahoonetega. Ladude all on tervelt kaks kolmekordset ehitust. Tuhanded tünnid ja kotid on täidetud sadade tubakasortidega, mis pärit Türgimaalt, Venest, Makedooniast, Havai saartelt ja mujalt. Tervelt

300.000 kg tubakalehti on tagavaras. Öeldakse, et sellest jätkub 10 kuuks, ilma et oleks vajadust tagavarasid uuendada.

Laoruumist juhitakse tubakas kõigepealt lahutusruumidesse. Kokkupressitud tubakas lahutatakse üksikuteks tubakalehtedeks. Nüüd tuleb peatöö: tubaka segu koostamine. Tubakalehed lähevad meistrite kätte. Kaks meistrit nuusutavad ja eraldavad teiste abinõudega tubakalehed, vastavalt paberossisordile. Ning üks pabeross koosneb vähemalt 10–15 tubakasordist. Muidu ei saa kätte maitset, mis suitsetajaile meeldiks. Seega on meistritel kõige tähtsam sõna öelda, kas paberossisort tarvitamist leiab või mitte.

Nüüd tulevad masinad. On lehtedest segu juba koos, tuleb jahvatus. Lehed masinasse, peened ribad välja, nii kestab siin ruumis töö. Veel on uus masin selles ruumis, mis alles hiljutine leidis: tolm, raudnaelad, lauakivid, maisiterad — kõik kõlbmatud ja juhuslikult sekkasattunud asjad eraldab see masin.

Selles masinas puhastatud tubak ei sisalda enam ainukest tolmukübetki. Senistest katsetest on näha, et kõrvalaineid leidub tubakas kuni 4 prots., mida varemini suitsudest ei eraldatud. Praeguse korra järele võetakse tollimaksu ka sellelt osalt, mis eraldamisele kuulub. Lähemas tulevikus aga on kavatsus praegust korda selles osas muuta.

Puhas tubak satub järjekorras toppimismasinaisse. Üldse on neid 20 ning igaüks lööb valmis 100 paberossi minutis. Samas asuvad ka hülsivalmistamise ruumid, kus pealetrükitud nimetusega hülsid alatasa välja veevad.

Huvitav on jälgida ka pakkimisruumi. Noored neiud on oma tööga nii harjunud, et tarvidus puudub paberosse ülegi lugeda. Vaatad ja imestad, kui kiiresti karbid täituvad. Loed üle suitsud neljas-viies karbis: mitte ainustki eksitust.

Veel üks uus leidis: masin, mis paberossid valmis lööb, pakib need ühtlasi karpi ja kleebib panderollid peale. Kõik automaatselt. Ja 280 paberossi minutis.

Tubakasaakonnas, mis seisab piibumeeste teenistuses, on töö märksa lihtsam, kuid huvitav sealgi.

„Postimees“ nr. 183, 15/VII 30.

Kinnitus Aktsia Selts Eesti Lloyd

kodumaa elukindlustuse rajaja ja arendaja

Elukindlustus kui määratu suurte kõbeliste ja sotsiaalsete väärtustega majandusala on olnud mujal kultuurilmas juba terve rea aastakümnete vältel kõigis rahvakihtides tavaliseks nähteks. Kuid meie elukindlustus on veel noor: alles 1921. a. alul panid esimesed EESTI LLOYDI poolt väljaantud poliisid aluse kodumaa elukindlustusele. EESTI LLOYD võib seega vaadata tagasi enam kui 10-aastasele teerajamistöele sel alal.

Elukindlustuse mõtete selgitamine nõudis alul küllaltki tööd ja vaeva, enne kui suudeti võita alles väheste poolehoid. Kuid püsiva töö ja elukindlustuse tingimuste alatise täiendamise tõttu kindlustusseis siiski suurenes järjekindlalt iga aastaga. Hiljem alustasid tegevust sel alal ka mõned teised seltsid. Möödunud aastakümne vältel on eesti elukindlustus jõudnud nii kaugele, et meie kodumaal kasutab elukindlustuse kaitset keskmiselt iga 50-nes isik.

Kümne aasta vältel kodumaa kindlustusseltside poolt väljamakstud elukindlustussummad ületavad 460,000 krooni. Imponerivalt mõjub asjaolu, et ligi 40% sellest summast, ümmarguselt 185,000 krooni, on maksnud üksi EESTI LLOYD. Ülejäänud osa moodustab iga teise kodumaa seltsi kohta keskmiselt ainult 40,000 krooni.

31. detsembril 1930. a. moodustasid elukindlustuse võtjaile antud poliisilaenu üldsummas 207,000 krooni, millest jällegi langeb EESTI LLOYDILE peaosas, nimelt ümmarguselt 46%. Ka EESTI LLOYDI laenusumma suuruseni, mis on üle 95,000 krooni, pole küündinud ükski teine kodumaa selts.

See aastakümme polnud siiski ainult nurgakiviks eesti elukindlustuse ajaloos, vaid selle aja vältel saadud kogemusi EESTI LLOYD on kasutanud ka selleks, et arendada elukindlustust uuesti täiuslikuks ja anda sellele kuju, mis täidaks ka kõige suuremad nõuded. Et elukindlustuse kaitse oleks kättesaadav ja vastu võetav kõigile rahvakihtidele, EESTI LLOYD töötab välja uued elukindlustuse põhialused moodsa elukindlustuse nõuete kohaselt, andes kindlustatuile meie oludes kõik võimalikud soodustused välismaa suurseltside eeskujul. Olulisimad EESTI LLOYDI uuendused olgu lühidalt kirjeldatud alljärgnevais ridades.

Alandatud preemiad on EESTI LLOYDI uue elukindlustuse oluline külg. Kauaaegsete kogemuste varal on kõigi elukindlustuste preemiad uuesti määratud kindlaks. Tänu kindlustusseisu tugevale kasvule ja sellest tingitud kulude vähenemisele avanes EESTI LLOYDIL võimalus preemiaid alandada. EESTI LLOYDI uued preemiad on tunduvalt madalamad teiste kodumaa seltside omadest ja mõned ulatuvad isegi välismaa suuremate seltside preemiamäärade tasemeni.

EESTI LLOYDI elukindlustuse tariifide kogu on kodumaal täiuslikem. Elukindlustuse kohandamise hõlbustamiseks iga üksiku erioludele on EESTI LLOYDIL terve rida täiuslikke ja moodsaid kindlustusviise, mille hulgas alati on võimalik valida niisugune elukindlustus, mis rahuldab täiel määral kõik nõuded. Invaliidisuse lisakindlustus on võimaldatud kõigi nende kindlustusviiside juures, kus see on tehniliselt vähegi läbiviidav. EESTI LLOYDIL on invaliidisuse lisakindlustus kahel kujul: Invaliidisuse rendikindlustus ja invaliidisuse kapitalikindlustus. Viimast invaliidisuse kindlustusviisi pole ühelgi teisel kodumaa kindlustusseltsil. Invaliidisuse lisapreemiad on määratud sedavõrd madalad, et kogu kindlustuse summaarne preemia nooremate vanuste puhul on ka veel madalam kui teiste kodumaa seltside tavalise kindlustuse preemia.

Erilist tähelepanu väärrib segakindlustuse erivorm püsiva, kuid madala preemiaga. See on alles kindlustustehnika viimase aja saavutus. Erakordselt madala preemia tõttu see uus kindlustusviis on sobivaim tänapäeva oludele. Niisama suure maksu eest see kindlustus võimaldab isegi ligi 40% kõrgema kindlustuse kaitse kui teiste seltside tavaline segakindlustus.

Uued kindlustuse tingimused, mis moodustavad kindlustuslepingu aluse, on eesti elukindlustuse parimaks edusammuks. Seni üldiseks kombeks olnud, juba kurikuulsaks saanud segaste tingimuste ja määruste rägastiku asemel on EESTI LLOYDI kindlustuse tingimustes üllatavalt selge, kõigile arusaadav lepingu väljendus.

EESTI LLOYDI uutest kindlustuse tingimustest olgu tõstetud esile alljärgnevad üksikud iseloomustavad hüved, milliseid pole ühegi teise kodumaa seltsi kindlustuse tingimustes.

EESTI LLOYDI iga elukindlustus on ühendatud invaliidisuse lisakindlustusega ühegi lisamaksuta. Iga kindlustatu vabaneb invaliidisuse korral (näiteks pimestumine, halvatus jne.) edaspidiste preemiate maksimisest.

Teisele kindlustusvormile ülemineku õigus on igal EESTI LLOYDI kindlustatul juba algusest saadik. Muutub kindlustus aja vältel sobimatuks — olgu see tingitud olude muutumisest või teistest põhjustest — võib kindlustusvormi igal ajal vahetada. Neil juhtumel võetakse täieliselt arvesse kõik varemalt sissemakstud preemiad.

Elukindlustuse raugematus on EESTI LLOYDI juures kindlustatud täiuslikemal kujul. Kõigi teiste kodumaa seltside juures järgneb pärast kolme aasta-preemia tasumist preemiamaksu katkestamise puhul sunni viisiline kindlustussumma vähendamine, nii et

kindlustuse kaitse läheb tulevikus peaaegu täiesti kaduma. EESTI LLOYD aga kannab neil juhtumel vastutust edasi suurte Ameerika seltside eeskujul täie kindlustussumma üle, kuni endistest sissemaksudest kogunenud kapitalist selleks jätkub.

Teiste kodumaa seltside poliisitingimuste järgi on selts vaba maksukohustustest, kui kindlustatu saab surma riigivastaste kodanlike rahutuste mahasurumisest osavõtul. See määrus on ülekohtune nende paremate kodanike vastu, kes ohverdades oma elu täidavad kõrgeima kohuse riigi vastu. EESTI LLOYDI uued kindlustuse tingimused aga kõrvaldavad selle ülekohtu niisuguste surmajuhumite korral seltsi maksukohustusega. Kui kindlustatu saab surma mässu (nagu näiteks 1. detsembri 1924. a. sündmused) mahasurumisest osavõtul, EESTI LLOYD maksab välja soodustatule kindlustuse summa täies suuruses.

Perioodiline tasuta arstlik nõuanne on võimaldatud EESTI LLOYDI kindlustatuile. „Elukindlustus on elu pikendus“. See juhtsõna,

mis tahab öelda, et elukindlustuse kaudu omaste majandusliku iseseisvuse kindlustamine vabastab kõige raskemaist muredest ja teeb elurõõmsaks ja vastupidavaks, on alles nüüd saanud oma täielise sisu, sest EESTI LLOYD võimaldab kõigile oma kindlustatuile, kelle kindlustussumma on vähemalt 2,000 krooni, tasuta perioodilise arstliku nõuande järgmisel kujul: kogu kindlustuse kestusel kindlustatu saab vähemalt iga kolme aasta järele tunnistuse, mille järgi tal on õigus vabalt valitud arsti poolt lasta ennast tasuta järele vaadata ja endale nõu anda. Arsti kutseline kohustus, hoida saladuses järelevaatuse tulemused, jääb püsima ja ta ei või neid ka EESTI LLOYDILE avaldada.

Eelnevad EESTI LLOYDI uuendused tähendavad mehhist sammu edasi eesti elukindlustuse arengus. Nüüd on olemas kõik eeldused, et ka meie kodumaa elukindlustus omandaks kord sama ulatuse nagu mujal kultuurilmas, et kõik rahvakihid saaksid kasutada seda võimsat kaitset.

Muljeid A.-S. „Massoprodukti“ mööblitehasest.

Eeskujuliku korterimööbli valmistamiseks asutati meil kolmeteistkümne aasta eest kõigiti tervitatav samm: 1917. aastal asutas meie tuntum muusikariistade tööstur

Jaan Olbrei koos Arnold Kapsiga, keda tunneme a.-s. Kapsi ja Ko. elektri suurfirmast, — mööblitehase „Massoprodukt“ eeldusega — toodelda kodumaa turgudele head, väärtuslikku ja moodsat mööblit. Praegu asendab manalasse lähkunud Jaan Olbreit ta poeg Richard Olbrei, kes on mööblitehase asjaajajaks-direktoriks.

Tehas on töötanud tõusva eduga ning on oma olemise kestes rahuldanud rohkearvuliselt ajakohaseid nõudeid eeskätt kodumaal, kuid ka Soomes ja Lätis.

„Massoprodukti“ erialaks on parema kvaliteedi mööbli tootmine, pannes suurt rõhku saaduste moodsusele ja ilule. Sellest tingituna loomulikult mainitud vabriku saadused osutuvad hinnalt veidi kõrgemaks, kui mõne teise väiksema firma mööbel, kuid siin tuleb arvestada eeskätt asja sisulise väärtusega. See põhimõte on välismaade turgudel üldtunnustatud ning endastmõistetav, ainult lühinägeline ostja arvestab ostu juures eeskätt asja odavat hinda.

Ja päris huvitav on märkida, et meil tõepoolest enam niivõrd ei arvestata kauba näilise odavusega, kui-võrd just sisulise väärtusega. See fakt oma poolt on parimaks kinnituseks, et „Massoprodukti“ mööbel on võitnud seltskonna sümpaatiat.

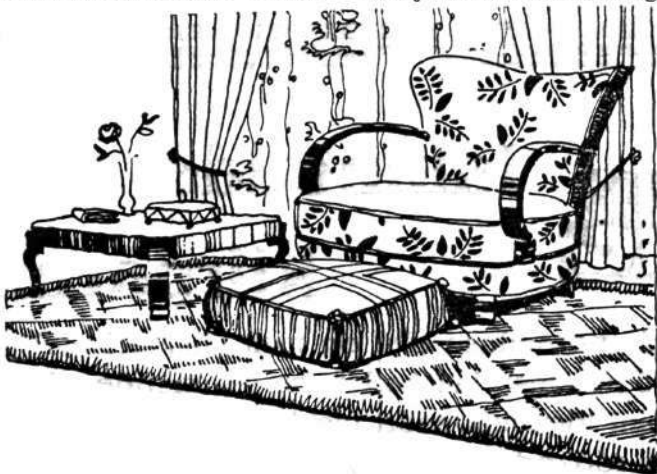
Nüüd huvitavad meid need tegurid, mis mainitud tööstuse saadustele annavad ta tunnustatud kvaliteedi. Neid tegureid on peamiselt kolm: hoolikalt valitud materjal, valmistusoskus ja ratsionaalne valmistusviis.

Tehase tehniline juhatus seisab meie paremate mööbliteadlaste kätes, kes välismaise tehnilise ettevalmistusega ja juba enne maailmasõda tegevad olnud suurtes mööblitehastes. Kogu töölisperes koosneb vilunud ning kauaaegsete kogemustega inimestest. Töötav personal tehases

on 50 inimest.

Oma saaduste tutvustamiseks publikule korraldatakse paar korda aastas suuremaid mööblinäitusi. Ostu juures on võimaldatud mitmesugune järeelmaks.

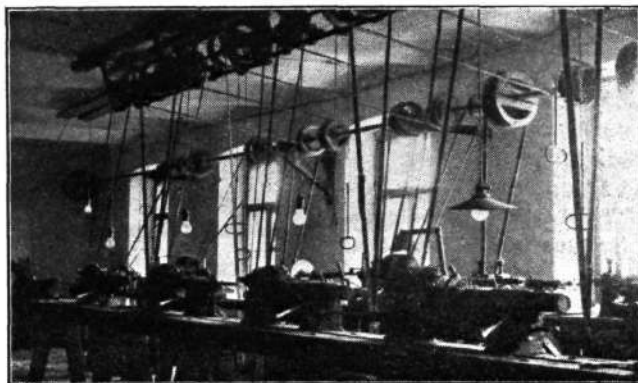
„Massoprodukti“ ostjaskonnas figureerivad pea kõikide meie tuntumate riigi- ja selt-konnategelaste nimed. Peale selle on ka hra riigivanema üks magamistube möbleeritud a.-s. „Massoprodukti“ mööbliga.

EESTI NÖÖBITÖÖSTUS „MERKUUR“

TALLINN, NARVA M. 43 (HOOVIS), TEL. 306-47.

Vabrik asutati 1926. a. selleks, et peasjalikult nööpe ja pandlaid valmistada, mis-suguseid seni tuli välismaalt importeerida. Alguses oli vabriku tegevustakistatud seetõttu, et kõik toor-materjaal tuli kalli hinna eest välismaalt tellida, pööre aga sündis kohe I Eesti Kunstsarvevabriku asutamise-ga, sest viimase käest hakkas saama head ja odavat materjaali, mis lubas valmis-saadusi müügile saa-ta endisest poole odavama hinnaga. Ka kauba headuse poolest võistleb tööstus julgesti välis-maa omaga, mille tõenduseks see, et tööstus

katab umbes 80% oma maa vastavast tarvi-dusest ja ekspordeerib isegi välismaale. Vii-masel ajal tuuakse jällegi rohkesti sisse välis-maa kaupa, mis dumping - hindadega müügile lastakse, mis-pärast päevakorrale on tekkinud küsi-mus, missugusel mää-ral tuleks kaitsetol-lide abil oma maa tööstust kaitsta.

Tööstus tegutseb puht Eesti kapitali ja töölistega, andes umbes 30 inimesele teenistust ja jättes

kallist välisvaluutat Eestist välja valgumata umbes 100.000 krooni eest aastas.

—K.

Jalanõude

kiirparandus.

Jalanõude paranduse alal on meil viimasel ajal palju edasi jõutud nii töö headuse kui ka kiiruse ja hindade odavuse suhtes. Kõige paremini tõendab seda mehhaaniline saapaparanduse ja kiirtallutamise töökoda „KING“, S. Karja t. nr. 2, tel. 333-57. Siin tehakse igasugused parandustööd ainult heast materjaalist ja kiiresti igauhe soovi kohaselt, ja mis praegusel rahakehval ajal väga tähtis, on see, et siin võetakse töö ja materjaali eest õiglane hind. Kõigi nende asjaolude tõttu on „KING“ võinud suurima lugupidamise pealinnas ja meie kõik võime tõendada oma silmadega, et „Kinga“ juures lasevad oma jalanõud parandada kõik need, kes soovivad head tööd.

A.-s. Eesti Marmor

Marmorimurdmine.

kuks tellimiste täitmiseks omab selts oma kaubalaevastiku, kogumahutusega ca 3000 tonni, oma sadama, süvisega kuni 16 jalga, raudteed ühes tarvilise veereva koosseisuga ja tarvilised remonttöökojad.

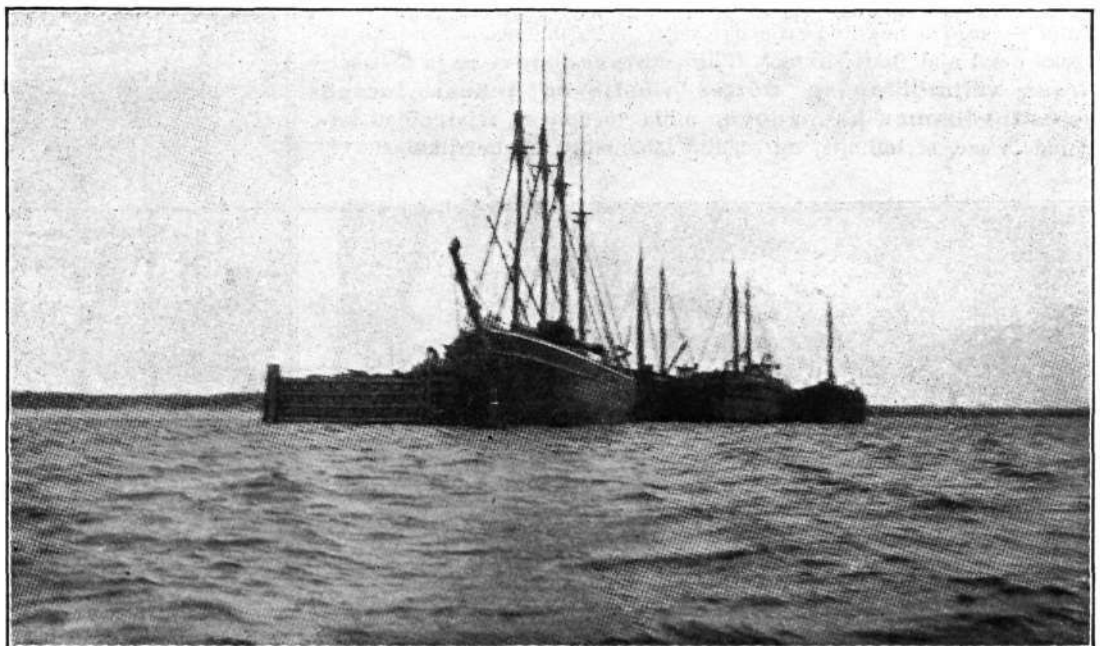
Seltsi tegevuse järjekindlat kasvu selgitab alljärgnev tabel.

Turule on toimetatud kaltsiitkivi:

	Tonni
1927. a. . .	700
1928. a. . .	14000
1929. a. . .	32000
1930. a. . .	45000

Käesoleval aastal on tunda väliskonkurentsi teravamalt kui varem. Üldine majanduslik depressioon oma tagajärgedega on ka kaltsiidi hinna viinud madalamale, kuid tööstuse reorganiseerimise tõttu on ettevõtte täitsa elujõuline ja suudab välismaa konkurentsi võistelda.

Eesti Marmor annab tööd ja teenistust 250 inimesele ja kiviveo alal paljudele Eesti laevadele.

Laevade sadam.

Jaagurahul, Saaremaal, leiduva te marmori- ja kaltsiitkivilademeteks ekspuaterimiseks asutati 1927. aastal a.-s. „EESTI MARMOR“.

Kuna kaltsiit ainult välismaal tarvitajaid leiab, siis loomulikult oli uuel ettevõttel alul raske turgu leida välismaade konkurentide kõrval, sest oli ju Eesti Marmor liig väike ja tundmatu firma. Püsiva töö tagajärjel on korda läinud, raskustega võideldes, välismaadel usaldust võita ja alatist turgu leida.

Praegu ekspuaterib Eesti Marmor kaltsiiti Rootsi-, Soome-, Taani-, Saksa-, Leedu- ja Lätimaale. Kiireks ja korralli-

Tehase märk.

MÄRKIDE & VÄÄRTMETALLASJADE TEHAS ROMAN TAVAST

Tallinn, V. Roosikrantsi 6, kõnetraat 452-79.

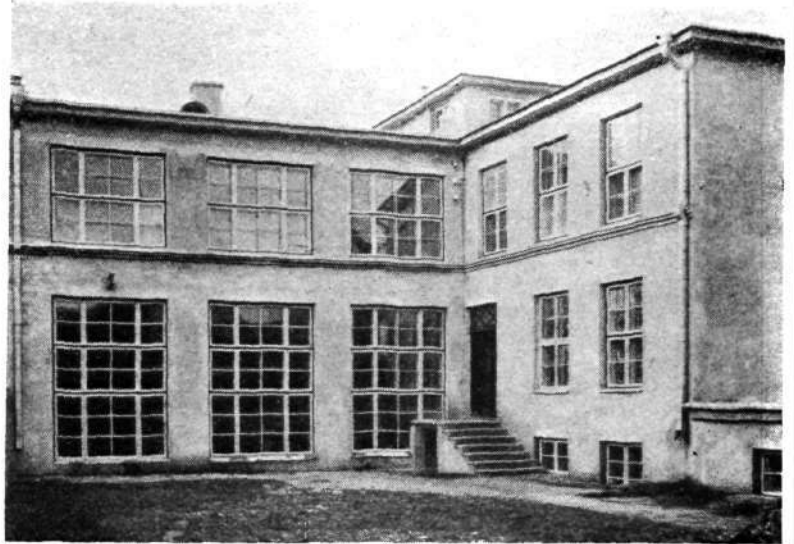
Tehas asub oma majas, mis on selleks eriti ehitatud kahekordne kivibeton hoone 480-meetrilise pörandapinna ja keskküttega. Otstarbekohase ruumide jaotuse kõrval on erilist rõhku pandud töötajate tervishoiu nõuetele, selleks on ruumid kuni 5 mtr. kõrged ja rikkaliku valgustuse ning õhupuhastuse seadeldisega varustatud.

Tehasel on kuus osakonda, kus töötada võib 70 inimest. Masinad ja sisseseade on uued ja moodsad ning elektrijõul töötavad. Ülesseatud elektrimootorite arv on 25 ja koguvõime 59 HP. Peatöö toimivad mitmetüübilised pressid, valtsimise, trükkimise ja lõikamise masinad. Presse on arvult 10, tugevaim neist on 400-tonnilise rõhumisvõimega. Emailimiseks on rida ahje õli-, gaasi- ja elektriküttega. Suurima õliküttega ahju sisemus on 50×30×105 cm. Graveerimistööde tarvis on mitmekülgsete võimetega masin. Galvaniseerimise osakonnas on vannid: kuldamise, hõbetamise, vase galvanoplastika, punase vase, kollase vase, tsinkimise, platineerimise ja galv. dekappeerimise tarvis.

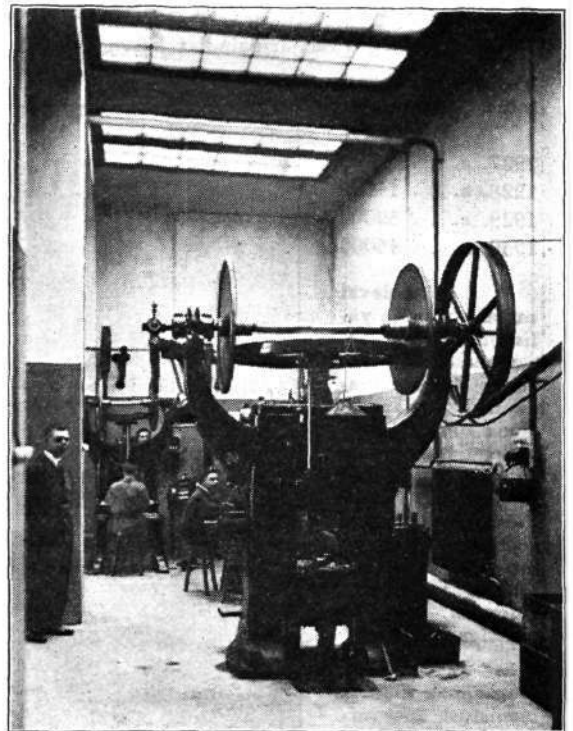
Metalli treimine, mehhaanika ja lukusepatöö, metallide sulatamine, valamine ja valtsimine oma tarbeks toimitakse kõik kohapeal.

Tehase mitmekesisest toodangust oleksid nimetada: **igasugused märgid, medalid, plakatid, pokaalid, peekrid, metallkujud, metallnööbid, vormitunnused, metalltemplid ja vormid igasuguseks otstarbeks ja igasugused tööd väärtmetallis ja emailis.** Peale selle on tehasel kavatsusel mitmesuguste uute toodete väljalaskmine, millede nimetamine varajane.

Toodangu kõrge kvaliteedi tõttu on tehas suuri edusamme teinud — saades hea kuulsuse osaliseks ja kujunedes suurimaks tehaseks omal alal Balti riikides. **Töö puhtuse, odavuse ja kunstipärase väljatöötamise mõttes võistlevad tehas tooted julgesti välismaa kaupadega,** mida tõendavad asjatundjad tarvitajad ja see, et tellimisi on saadud lähematest naaberriikidest.

Tehase hoone.

Osa masinate saalist.

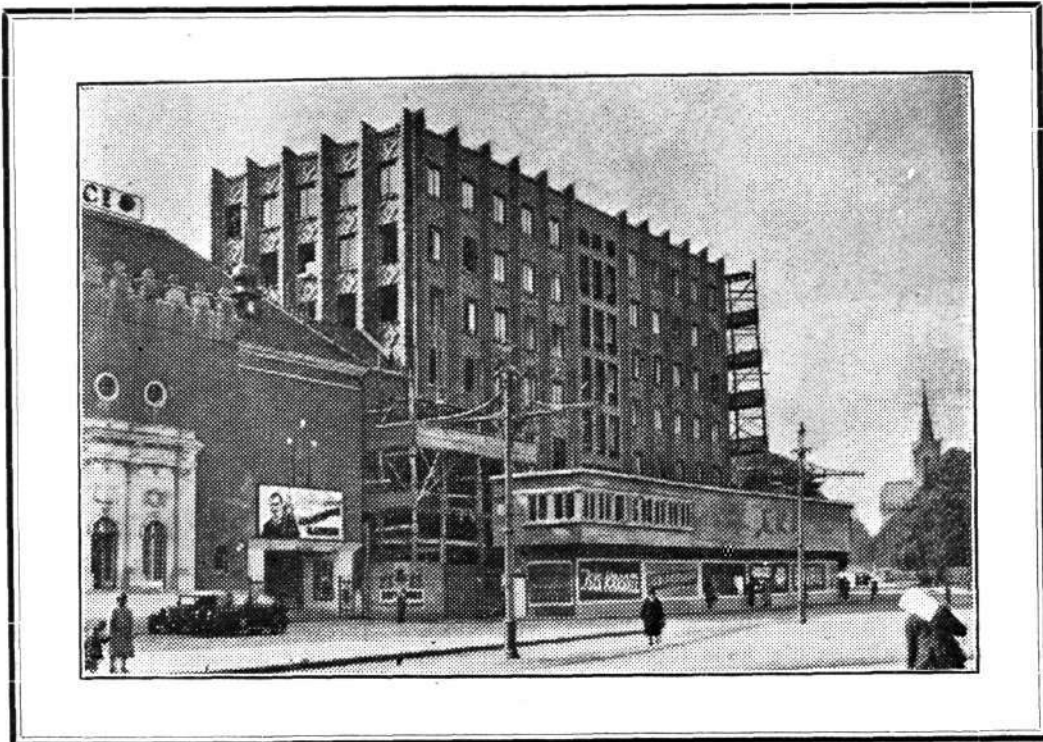

Kultuurriigis pole majanduslik elu üldse mõeldav kindlustusseltside abita. Kuivõrd suured ja kaaluva väärtusega on välismaal kindlustusseltsid, jätkub näitena juba sellest, et suurim P.-A. Ühendriikide KINDLUSTUSSELTS ON ÜHTLASI KA SUURIM RAHAASUTUS KOGU MAAILMAS.

Meie kindlustustegevuse kohta võib öelda sedasama, mis paljude muudegi alade kohta: oleme

sai «EKA» elukindlustusmaksude näol ligi 57 miljonit senti. Kindlustatud summad tõusid Kr. 7.000.000 pealt ümmarguselt Kr. 10.000.000 peale. Meie olude kohaselt arvestades on need ikkagi võrdlemisi suurejoonelised arvud.

Säärane suur laiade masside poolehoid «EKA'le» on tingitud väga mitmesugusest asjaolust. «EKA» ajakohased elukindlustustariifid on preemiamaksude

välismaa eeskujust tublisti taha jäänud, kuid areng viimase aastakümne jooksul on olnud seda suurem ja edurikkam.

Elukindlustuse alal on tõhusat tutvustamis- ja levitamistööd teinud kodumaa suurimaid kindlustusettevõtteid — Eestimaa kinnitus a.-s. «EKA». Juba mitu aastat on olnud mainitud seltsel alal teiste kindlustusettevõtete seas juhtival kohal. 1930. a.

poolest odavaimad Eestis, «EKA» pakub oma kindlustajaile suurimat kapitalikindlust ja asjaajamisel on näidanud soliidust ja suurt asjatundlikkust. «EKA» uus büroohoone Tallinnas, Vabadusplatsil, on käegakatsutavaks tähiseks mainitud seltsi elujõust ja edukast tegevusest, kuid on ühtlasi ka kogu meie kindlustustegevuse eduka arengu röömustavaks tunnuseks.

Vigastatud Sõjameeste Ühingu

puu- ja vitsatööstuse

era-õppetöökoda.

Tallinnas, Pikk 67 (Oleviste kiriku kõrval). Telef. 444-14 (6-14).

KAUPLUSED: Tallinn, Narva mnt. 9 ja
Tartu, Narva tän. 12.

Õppetöökoda asutati 1921. a. Tallinnas, viidi 1923. a. Tartusse; 1930. a. kevadel toodi tööstus jällegi Tallinna üle, kuna tegelik elu kinnitas Tallinna kui tööstusliku ja ärilise tegevuse keskkoha paremusi.

Õppetöökoha sihiks on juba algusest peale olnud — välja õpetada omal alal häid ja korralikke töölisi — sõjaväinvaliididest, kes sõjas saadud vigastuste tagajärjel olid sunnitud oma endistest elukutsetest loobuma.

Väljaõppinud töölised enamikus jätkavad edasitöötamist — õppetöökohas. Peale sõjaväinvaliidide on võimaldatud töökohas õppimist ka nende ja langenute perekonnaliikmetele.

Õppetöökoha valmistamise erialaks on mitmesugused **Korv-mööblid** ja korvid, nii pilliroost kui ka kultiveeritud pajuvitstest. Korvmööbleid — üksikult — ja garnituuride viisi, alates kergest aiapalkoni mööblist kuni raskepärasema saali- ja klubimööblini. Korve alates vähemaist käsi-, turu- ja ilukorvidest kuni suuremate reisisumadanide ja korvideni.

Õppetöökohas tehakse ka igasuguseid korvmööblite ja korvide paranduse töid, tarbekorral ühes ülevärvimistega.

Õppetöökoha senist tegevust on kindlustanud just tehtud tööde korralikkus ja vastupidavus, ajakohaste möödukate hindadega ja soodsate maksutingimustega.

Mõtteid kaitseliidu koosseisust

Intelligents hoidub eemale kaitseliidust. Intelligentsi osavõtt kaitseliidu elust on tagasihoidlik, intelligent suhtub ükskõikseltselt kaitseliidu tegevusele. Umbes sellesisulisi mõtteid kuulub sageli ja otsitakse teid, kuidas parandada seisukorda, mis rahuldaks ses suhtes kaitseliidu juhtivaid tegelasi.

Et asuda selle küsimuse lähemale juurdlemisele, vaatame kõigepealt, kuid võrd õigustatud on väide, et üks või teine seltskonnakiht suhtub passiivselt kaitseliidu elule. Kui siin oleme jõudnud küllaldaselt rahuldava vastuseni, siis katsume lühidalt selgitada ka põhjusi, millest näib sõltuvat üks või teine nähtus. On ju tähtis teada, kas nähtus on tingitud põhimõttelisest seisukohast või sõltub ta mõnest muust välisest põhjustest ja kaalutlusest. Selle järgi teame orienteeruda tulevikus, et kõrvaldada ebasoovitavaid seisukordi ja esile tuua uusi paremaid ja vastuvõetavamaid perspektiive.

Küsimuse arutlemisel valime lähtekohaks statistilised alused ja püüame kasutada võimaluse piires 1922. a. üldrahvalugemise andmeid kõrvutades neid selle materjaliga, mida pakub igaaastane aruanne kaitseliidu koosseisust kaitseliitlaste elukutsete ja tööalade järgi. Kuid siin tuleb pörgata kokku juba alguses teatud raskustega, sest ei ole sugugi lihtne võrrelda neid andmeid, kuna nende mõlemate koostamisel on mindud välja eriseisukohist. Näiteks üheks raskuseks on juba see, et üldrahvalugemise andmete kokkuvõtteis tööharude järgi ei ole liigitust vanuse suhtes, kaitseliidu koosseisu andmeis on aga piirid selged. Võrdluse juures on aga see asjaolu kindlasti tähtis. See ja rida teisi küsimusi eeldavad, et võrdlustulemus ei ole täpne matemaatiline resultaat, vaid teda tuleb lugeda õigeks ainult teatud tõenäosusega. Sellele vaatamata saame ligikaudsegi pildi meid huvitavast küsimusest. Ja saadud resultate võib lugeda küllaldaselt lähedal seisavaiks tõelisele olukorrale, nii et suuremate takistusteta võime teha järeldusi küsimustes, mis meid eeskätt huvitavad. Kui tahame selge pildi saada, peame paratamatult piirjooned tõmbama vanuseastmete järgi, sest ei ole ju mõtet võrdluse juures kaasa arvata lapsi ja üldse alaealisi. Sellest saame üle sel lihtsal teel, et üldrahvalugemise andmeis võtame arvesse ainult aktiivsed meeskodanikud, oletades, et kõik passiivsed töö suhtes on kas alaealised või muidu töövõimetud, keda samuti ei tule arvestada, sest kumbki kategooria ei saa tegelikult kuuluda kaitseliitu. Üldiselt rääkides võib sellise võrdluse juures tekkida eksimusi ühele kui ka teisele poole, kuid selle juures usu- me, et võnkumised mõlemale poole on võrdsed ja seetõttu vead neutraliseeruvad vastamisi.

Kõrvuti üldrahvalugemise andmetega on kasutatud võimaluse piires andmeid ka teisist allikaist, näiteks õpetajate, samuti ka õpilaste ja üliõpilaste kohta. Nende resultaadinna saame alljärgneva tabeli, milles küll kõik tööalad pole esitatud, kuid sellele vaatamata on üldine pilt küllalt selge.

Kaitseliitlaste arvu võrdlustabel kodanike üldarvuga — tööalade järgi:

Jrk. nr.	Elukutse (tööala)	Aktiivsete meeskodanike üldarv	Neist kaitseliitlasi	Kaitseliitl. arv %/üldarvust
1	Kooliõpilased . . .	3 668	2.008	54,5
2	Üliõpilased . . .	2.655	914	31,0
3	Ametnikud . . .	21.870	3.986	18,2
4	Põllumehed . . .	97.960	14.220	14,5
5	Kaupmehed . . .	6 687	797	12,0
6	Kooliõpetajad*) . . .	207	23	11,1
7	Põllutöölised . . .	39.061	2.486	6,4
8	Töölised (vabrikud, ettev. jne) . . .	72.591	2.904	4,0
9	Töösturid . . .	20.066	244	1,2
10	Majaomanikud*) . . .	4.000	36	0,9

Märkus: Kaitseliitlaste arv on võetud andmetest 1. aprilliks 1930. a.

Kodanike kaitseliidust osavõtu keskmise protsendi määra saame järgmiselt: Aktiivseid meeskodanikke on 1922. a. üldrahvalugemise andmete järgi 279.128 isikut. Vaatame, kui palju on meil kaitseliitlasi iga 100 aktiivse meeskodaniku kohta, teiste sõnadega, määrame protsendiliselt kaitseliitlaste arvu üldisest aktiivsete meeskodanike arvust. 1. aprillil 1930. a. oli meil 29.527 kaitseliitlast ehk 10,6% üldisest arvust. Täheandab, iga kümnes täiskasvanu ja töövõimeline mees kuulub kaitseliitu. See 10,6% ongi standard või ühik, mille võtame aluseks võrdluse juures.

Üldiselt olgu veel mainitud, et kaitseliitlaste kohta on võetud kõik arvud koosseisu andmeil 1. aprilliks 1930. a. Nüüd tekib ehk kahtlus selles, kuid võrdlustabel on tabel, sest üks pool andmeid on pärit 1922. a. ja teine osa on võetud üle seitsme aasta hilisemast ajast. See asjaolu ei tohiks olla komistuskiviks, sest peajoontes jääb ikkagi ühesuguseks. Vahe, mis aastate vältel tekib ühes tööharurühmas, kordub samuti ka teistes ja seega suhe jääb endiseks. Ja meil ongi viidud läbi suhteline printsip.

Tabelist torkab silma eriti suur kooliõpilaste osavõtu protsent (54,5) ja vast tundub 3668 liig väikesena õpilaste üldarvuks. Kuid siinjuures ei tohi unustada, et me võime arvestada ainult keskkooli ja sealgi mitte kõigi klasside õpilasi. Tegelikult ongi võetud ainult keskkooli kolme viimase klassi õpilased, kuna alamais klassides ei leidu kaitseliitlasi. Nii-siis, mitte kogu õpilasperest ei kuulu kaitseliitu 54,5%, vaid viimase kolme klassi poistest on üle poole tegevad kaitseliidus.

Õppureile järgnevad suhteliselt üliõpilased. Siin on arvesse võetud niihästi Tartu ülikool kui ka Tallinna tehnikum. Üliõpilaste suhte arv on aga kindlasti veelgi suurem tabeleis toodust, sest osa üliõpilasi, kes on seotud mitmesuguste ametitega, teenides endale ülalpidamist, on märgitud kaitseliidu koosseisus oma palgalise kutse järgi teises vastavas lahtris.

*) Andmed on toodud ainult Tartu kohta.

Need kaks mainitud rühma peegeldavad küllalt selgesti vabadussõjaaegset õppiva noorsoo valmisolekut kodumaa kaitseks. Praegune, vabas Eestis kasvanud noorsugu kõnnib nende jälgedes. Eriti aktiivsed on kooliõpilased. Juba seegi tõsiasi, et möödunud aasta karikavõistlustel tuli esimesele kohale linnaüksustest kompanii, kes tervikuna koosneb õppivast noorsoost, näitab, et see osa kaitseliitlasi võtab tõsiselt oma ülesandeid.

Edasi näeme tabelist, et eriliselt tunneb huvi kaitseliidu organisatsiooni vastu, seega ka protsendiliselt on tugevasti esindatud, seltskonna keskmine kiht, võttes kas majanduslikult või hariduslikult. Eriti silmatorkavalt on esindatud õppiv noorsugu. Sellest viimasest lähtudes võiksime loota ka suurt intelligenti osavõttu, kuid me teame, et tegelikult ei ole see siiski nõnda, teame, et ülikooli lõpetanud isikuist on kaitseliidus suuremal arvul ainult arste, kuid selle vastu advokaate ja kohtutegelasi leidub harva, mõned üksikud. Millega seda seletada? Siin võib panna tähele mitmesuguseid põhjusi. Üheks niisuguseks põhjuseks, mis arste rohkem kui teisi intelligentse kutseala inimesi toob kaitseliidule lähemale, on see, et arstid leiavad siin soodsa tegevusala, mis tihedasti on seotud nende igapäevase tööpõlluga — sanitaarala korraldamisega. Selge on üks asi, et tegelike rivikaitseliitlaste hulgas näeme vaid üksikuid haritlasi, igatahes nende üldarvule kaugeltki mitte vastavalt. Ühe peamise ja lihtsaima põhjusena tuuakse sageli ette väidet: ei ole aega. Osa meie haritlasist on tõesti äärmiselt koormatud ülesannete rohkusega, just avalikud tegelased, kuid rõhuv enamik selle kõrval ei tohiks nuriseda ajapuuduse üle. Aeg tuleks ainult õigesti ja ökonoomselt kasutada ja teda jatkaks küllaldasel määral seltskonna teenistusse rakendamiseks kaitseliidust osavõtu näol.

Rõõmustav on siiski tõsiasi, et põhimõttelisi vastolusid sealtpoolt ei leidu. Kui rääkida ses asjas ülikooli, kohtu või teiste alade juhtivate tegelastega, siis peegeldub neis kõnelustes alati see ja ülisõbralik suhtumine kaitseliidu asjale. Nii tähendas paar aastat tagasi ülikooli rektor oma kõnes ühel kaitseliidu pidu hetkel, et ülikool jälgib suure huviga kodanike vabatahtliku endakaitse organisatsiooni tegevust, ja see väide on leidnud tõestamist ka tegelikus elus. Samalaadilisi mõtteid võib kuulda peaaegu kõigilt meie avaliku elu tegelasilt, vaatamata nende erakondlikule kuuluvusele, mis ka täiesti loomulik, sest on ju kaitseliidus esindatud kõik põhiseaduse alusel seisvad rühmitused.

Sageli intelligentset inimest huvitab ja tõmbab kaasa niisugune ala, kus ta saab intensiivselt asjasse süveneda. Kõrvalt vaadates ei tundu leiduvat kaitseliidu elus sellist momenti. Kuid see on ainult ekslik ja väärarvamine. Ses sihis peaksidki töötama meie propagandategelased, et näidata eemalseisjale kaitseliidu elu seda külge, mis tavalisele vaatlejale ei hakka silma. Kindlasti on kaitseliidu tegevuses rida alasid, kus iga isik võib leida huvitavat, kasulikku, tema sisetunnet enesetunnet rahuldavat, võib leida seda, mis ei

tundu lihtsa „tükitööna“, nagu see mõnikord vahest näib kõrvaltvaatajale.

Äärmiselt leige on samuti majanduslikult iseseisvate, jõukate linnakodanike osavõtt. Nii on töösturid esindatud ainult üheksandiku osana sellest, mida nende üldarvu järgi otsustades võiksime loota. Tegelikult on see arv küll suurem, sest osa tööstureid, ja nimelt see osa, kes töötab töolisteta, on märgitud kaitseliidu koosseisus teatavasti käsitöölise all, kuna üldrahvalugemise andmeis on kõik loendatud töösturitena. Kuid sellele vaatamata ei muutu üldine pilt märgatavalt. Igatahes näib sinna poole kalduvat, et jõukam kiht on vähe aktiivne kaitseliidu elus. Õeldu on maksev ka majaomanike suhtes. Andmed on toodud Tartu kohta. Siin on võetud majade arv, kuid majaomanikke on kahtlemata vähem kui maju ja kahtlemata ei ole nad ka kõik meeshinged. Ses mõttes puuduvad statistika büroos vajalised andmed ja tuleb läbi ajada sellega, mis on. Lohutume teadmise, et kuigi meie andmed oleksid igapidi täpsed, siis ameti ei muutuks üldine pilt seetõttu tunduvalt teissuguseks praegu saadust.

Lõpuks heidame pilgu kaitseliidu koosseisule, vaadeldes üksikute malevate suurust võrrelduna üldise aktiivsete meeskodanike arvuga vastaval maa-alal. See tabel on juba hoopis täpsem eelmisest, vead võivad tekkida ainult sellest, et rahvalugemisel andmed on juba teataval määral vananenud.

Kaitseliitlaste arvuline võrdlus kodanike üldarvuga territoriaaljaotuse järgi:

Järjek. nr.	M a l e v a d	Aktiivsete kodanike üldarv	Naist kaitseliitlased	Kaitseliitlaste arv %/0 üldarvust
1	Tartumaa	31.152	4.601	14,8
2	Järva	15.422	2.176	14,1
3	Valga	10.876	1.482	13,9
4	Tartu	14.800	1.816	12,3
5	Sakalamaa	20.402	2.445	12,0
6	Saaremaa	11.073	1.306	11,8
7	Võrumaa	19.568	2.289	11,7
8	Pärnumaa	19.510	2.163	11,1
9	Harju	24.671	2.603	10,6
10	Lääne	17.196	1.694	9,9
11	Viru	30.800	2.756	8,9
12	Pärnu	5.468	444	8,1
13	Narva	7.737	622	8,0
14	Tallinna	39.817	2.622	6,6
15	Petseri	10.746	508	4,7
	Kokku	279.128	29.527	10,6

Viimane tabel näitab, et ka territoriaalne paigutus ei ole ühtlane, olgu et siin võnkumise amplituud on vähem. Ka siin ei ole raske leida põhjendusi, miks ühes malevas on relatiivselt vähem kaitseliitlasi kui teises. See oleneb nimelt üldisest elanikkonnast. Näiteks Tallinnas ja Narvas kui tööstuslinnades on täiesti arusaadav, miks osavõtu protsent on alla keskmise. Juba esimese tabeli põhjal võis seda oodata.

KÕRGEM SÕJAKOOL 10-AASTANE

Eesti kaitseväge juhtide ettevalmistamise kõrgem õppeasutus — kõrgem sõjakool — pühitses 12. sept. s. a. pidulikult oma kümneaastast hällipäeva.

Kümne aasta eest 12. sept. toleaegne sõjaminister kindral J. Soots avas kooli kindralstaabi kursuste nime all. Avamiskõnes kriipsutas ta alla kõrgema sõjalise haridusega ohvitseride puudust meil, tuletades ühtlasi meele neid raskusi, mis vabadussõjas tekitas kõrgema sõjalise haridusega ohvitseride puudus nii staapides kui ka väerinnal juhtivail kohtadel.

Nii oli kõrgema sõjalise haridusega ohvitseride ettevalmistamise küsimus kerkinud päevakorda juba vabadussõja ajal, kuid siis puudusid igasugused välja-vaated selle lahendamiseks. Pärast vabadussõja lõppu kerkis see küsimus uuesti. Nüüd olid avardunud ka lahendamise võimalused: oli võimalik saata väike arv ohvitseri välismaa kõrgemasse sõjakooli või asutada kool oma kodumaal. Tolleaegse sõjainistri otsus langes oma kooli asutamise kasuks. Nagu nüüd selgunud, on selline lahendus olnud kõigiti otstarbekohane. Eesti oli Vene läänepiiril kujunenud uutest riikidest esimene, kes lõi oma kõrgema sõjakooli. Temale järgnesid varsti Soome, Poola, Läti ja aasta tagasi ka Leedu. Nii oli Eesti sel alal teerajajaks teiste uute riikide keskel.

Ajutise põhikirjaga *) (praegune põhikiri on antud vabariigi valitsuse otsusega 29. VII 1931. a.) määrati kõrgema sõjakooli eesmärgiks:

— kindralstaabi (kõrgema sõjalise haridusega) ohvitseride ettevalmistamine ja

— täiendava hariduse andmine väeosa ülemaile, mille juures kõrgem sõjakool ühtlasi pidi oma õpilasi „ette valmistama teaduslikuks tööks sõjaliste küsimuste alal“. See kahesugune eesmärk kõrgema sõjakooli töös on püsinud käesoleva ajani, mis näitab ta elulisust paregugi.

Kõrgema sõjakooli ülemaiks on olnud vabadussõjast juhtivail kohtadel osavõtnud ohvitserid: kindral N. Reek, kolonel J. Rink, kindral G. Jonson ja kolonel H. Brede.

Õppejõududeks sõjalistes ainetes kooli algaastail olid meie oma kõrgema haridusega väejuhid ja Eestisse asunud endisi Vene kindralstaabi akadeemia ja teiste kõrgemate sõjaliste õppeasutuste õppejõude. Üldainete õpetajaiks on olnud Tartu ülikooli õppejõude: professorid J. Uluots ja A. Piip, dr. phil. H. Sepp ja teisi, peale selle muid eriteadlasi: hrad Köstner, A.

*) Sõmini pvk. 18. VII 1921. a. nr. 433.

Kindralmajor J. Soots, sõjaminister kõrgema sõjakooli asutamisel.

Tooms j. t. 1926. a. Vene koolide õppejõud asendati meie oma ohvitseridega, kes lõpetanud oma kõrgema sõjakooli. Mitmed neist on oma haridust täiendanud Prantsuse kõrgemas sõjakoolis.

Kuulajaskond on koosnenud võistluskatsetega sisseastunuist ja kaitseministri otsusel komandeeritud väeosa ülemaist.

Õppekursus kestab kaks aastat, jagunedes kummalgi aastal talviseks ja suviseks kursuseks. Talvine kursus on kõrgema sõjakooli algaastail (I ja II lend) kannud rohkem entsüklopeedilis-teoreetilist iseloomu, kuna hiljem on pöördud rohkem tähelepanu ainetes praktilisele käsitlemisele. Sõjanduslikud ja üldteaduslikud loengud (riigiõigus, rahvusvaheline õigus, majandusteadus) vahelduvad taktikaliste harjutustega kaardil ja iseseisvate uurimustega kodus. Suvise kursuse sisuks on taktikalised ja sõjalisstatistilised välissõidud, praktilised tööd lennuväes ja mujal. Õppetöö lõpul kõrgema sõjakooli lõpetajad koostavad iseseisva uurimusena lõpp-

Kindralmajor N. Reek, kõrgema sõjakooli esimene ülem.

töö — väitekirja — ja kaitsevad seda kooli poolt määratud oponentide ees. Koostanud väitekirja ja seda edukalt kaitsnud, näitab kõrgema sõjakooli lõpetaja, et ta on küps iseseisvaks tööks.

Möödunud 10 aasta jooksul on lõpetanud kõrgema sõjakooli viis lendu, ligi 100 ohvitseri, neist rõhuv enamuse osa võtnud maailma- ja vabadussõjast. Lõpetanute hulgas on kaks soome ohvitseri. Kõrgema sõjakooli lõpetanud ohvitserid on edukalt aidanud kaasa meie riigikaitse küsimuste lahendamisel, teenides vastutusrikastel kohtadel staapides kui ka rivilis. Me näeme neid tegevuses nii kaitseväes kui ka kaitseliidus, viimases nii alatises kaadris kui ka ajutiste abijõududena mitmesugustel kursustel ja manöövritel. Kõrgema sõjakooli lõpetanute tööle asudes paneme tähele edukalt arenevat mobilisatsioonitööde ettevalmistust, suuremate manöövrite ja taktikaliste õppuste korraldamist, kaitsevägele vajaliste eeskirjade valmistamist.

Käesoleval sügisel algab kõrgem sõjakool õppetööd VI lennuga. Õpilaste hulgas on üks soome ja üks läti ohvitser. Me läheneme järjekindlalt meie olukorralt ülesseatud eesmärgile: kõik pataljoni- ja neile vastavad ülemad olgu kõrgema sõjalise haridusega.

Kõrgema sõjakooli 10 aasta juubeli puhul anti välja teos „Kõrgem Sõjakool 1921—1931“, mis sõnas

ja pildis selgitab ta tööd ja elu. 208-lhk. teos on trükitud 350 eksemplaaris kriitpaberil ja sisaldab artikleid J. Sootsilt, kindral J. Tõrvandilt, kolonel Bredelt, kolonel Traksmannilt ja kooli kroonika. Teosesse on mahutatud kõrgema sõjakooli juhtide, õppejõudude ja kooli lõpetanute pildid, peale selle ülesvõtteid kooli tegevusest. Tihedama kontakti loomiseks seltskonnaga korraldati 12. sept. kell 16.30 Estonia kontsertsaalis aktus, mida austas oma osavõtuga hr riigivanem. Aktusest võtsid veel osa kaitseminister hr. Kerem, kindral Laidoner, kaitseliidu ülem kindral J. Roska, arukas kogu kaitseväge juhte ja kodanikke. Aktusele oli ilmunud ka delegatsioone välisriikidest: Soome ja Läti kõrgema sõjakooli ülemad ohvitseridega, Poola ja Prantsuse kõrgema sõjakooli õppjõude ja ohvitseri.

Aktuse avas kindral J. Tõrvand, kes oma kõnes kriipsutas alla kõrgema sõjalise haridusega ohvitseride vajadust.

Riigivanem hr. K. Päts, tervitades kõrgemat sõjakooli juubeli puhul, soovis, et kool ei arendaks mitte üksi sõjateadust, vaid süvendaks oma kuulajais ka vabadussõja vaimu, et nad kogu hingega oleksid kodumaa riigikaitse teenistuses ja tunneksid vana roomlasena, et dulce et decorum est pro patria mori.

Kindral Laidoner tuletas meele vabadussõjaaegseid

Kolonel H. Brede, kõrgema sõjakooli praegune ülem.

KÕRGEMA SÕJAKOOLI I LEND.

Alumine rida vasakult paremale (praegustes aukraadides ja ametkohtade järgi): Kolonel E. Kursk — 2. soomusr. rüg. ülem, kolonel V. Trossi — 9. üksiku jalaväepataljoni ülem, kolonel H. Kauler — suurtükiväe inspektor, kolonel K. Parts — soomusr. diviisi ülem vabadussõjas, nüüd erus, kindralmajor G. Jonson — III diviisi ülem, kolonel J. Kruus — 7. jal. rüg. ülem. Teine rida: kolonelleitnant O. Plaks — 3. üksiku jalaväeplj. ülem, kolonel P. Triik — 1. soomusr. rüg. ülem, kolonel R. Tomberg — õhukaitse ülem, kolonel J. Maide — kaitseväe peastaabi ülem, kolonelleitnant E. Putmaker — Varval. intendantuuri osak. ülem. Kolmas rida: major K. Mollin — reservis, kolonelleitnant M. Kattai — vabadussõja ajaloo komitee töökomisjoni juht, kolonel J. Järver — kaitseväge staabi ülema abi.

raskusi, mis oli tingitud kõrgema sõjalise haridusega ohvitseride puudusest, ja avaldas heameelt, et meie kõrgem sõjakool on möödunud 10 a. kestes edukalt tegutsenud.

Kõrgema sõjakooli ülem kolonel Brede oma kõnes selgitas muuseas kooli osa sõjadoktriini loomisel.

Tervitusi Soome kõrgemalt sõjakoolilt ütles kooli ülem kolonel Zilliacus, Lätist — Läti sõjakooli ülem kindral Bagerskis, Poolast ja Pratsusmaalt — nende kõrgemate sõjakoolide professorid kolonelid Grobicki ja Ducasse.

Oli saabunud umbes 70 õnnesoovitelegrammi.

Aktusele järgnes kell 2100 bankett ohv. keskkogu kasiinos. Koosviibimine sõbralikus jutlemises kestis üle kesköö.

*

Kõrgema sõjakooli loomisega ja ta töö tulemus- tega möödunud 10 aasta kestes oleme jõudnud tähtsa sammu edasi meie riigikaitse töös, oleme loonud tu-

geva aluse selleks tööks. Kooli olemasolu ja tööd tuleb hinnata kõrgelt, kui võtta arvesse, et ta õppetööst võtab osa suur hulk riigikaitse ettevalmistusega ametis olevaid juhte ja et koolist saadud teadmised kantakse edasi kogu meie kaitsevähk. See alus kõrgema sõjalise haridusega ohvitseride näol, olles võrsunud ühest koolist, peale muu aitab luua ühist vaadet, ühist arusaamist riigikaitsega ühenduses olevaile küsimustele või ühist omapärast sõjadoktriini. M.

Sidol parim
puhastusaine
metallile ja klaasile

Valmistaja: A.-S. Sidol-Company, Tallinn.

Meie laskesportlaste esimene tuleproov rahvusvahelistel suurvõistlustel

„Kaitse Kodu!“ le“ kirjutanud
kol. O. STERNBECK

Päris põrgulikus galopitempos oli tehtud ettevalmistusi selleks suursündmuseks. Aasta alul ei olnud meil veel liidu põhikirjagi. Aprilli lõpul sai eesti laskesportlaste koondus „Eesti Laskuliit“ pidada ära oma esimese peakoosoleku ja vastu võtta oma võistlus- ja klassikaitsemäärused. Kolm ja pool kuud hiljem valmistus teekonnale esimene suurem grupp laskureid, kes oma rahvuse värve pidid kaitsma rahvusvahelisel võistlusrajal.

Selle kolme ja poole kuu jooksul tuli pidada rida valikuvõistlusi, astuda samme ühinemiseks ülemaailmse laskurüüriõniga, korjata kokku reisikassa, osa't isegi valmistada relvad, hankida võistluskõlvuline laskemoon.

Eriti viimased punktid tegid muret. Ei ole naljasi praegusel kitsal ajal paari kuu jooksul hankida kokku summa, mis võimaldas meeskonna väljasaatmise. Kui vaadata kulusid, mis kannavad vanad laskesportlased selleks, et oma mehi lasta osa võtta rahvusvahelistest võistlustest, siis paistis meie seisukord otse lootusetu olevat. Aga üle sellest lõppeks ikka saadi.

Osale vabapüssilaskureist saime relvad soetada kätte alles vahetumalt enne võistlustele väljasõitmist. Vabapüssimatšil esinesid viiest mehest kolm (Siir, Vilberg ja Rull) püssidega, milledest augusti esimesel poolel olid olemas vaid mõned katseeksemplaarid ja milleledele laskemoon saadi kätte alles 15. augustil. Mõni päev enne seda tegi Siir alles püssile pära juures parandusi. Kui teised laskurid selle püssi katseeksemplaaridega siiski mõnikord varemini olid töötanud, siis sai Rull ta kätte alles viimisel valikukatsel, mõni päev enne võistlustele väljasõitmist.

Ja reisikassa? See ei võimaldanud meile sõitu mugavais magamisvaguneis; täiesti rahuliku kodu peale, kus laskurid ennast korralikult oleksid võinud igapäevase raske töö järel välja puhata, polnud meil võimalik pretenteerida ka kohal. Kaks-kolm meest koos kitsavõitu pansionitubades, nii mõnelgi sängi asemel kušett, millest põhjamaalase pikad jalad kippusid üle rippuma ja mil magades kael hommikuks jäi kangeks; akna all

Vabapüssimaailnameister 1109 s.

autoseisukoht igavese mootorite müristamisega ja tuututamisega; hommikul juba kella viiest alates rautatud vankrite kolin ja trammide undamine.

Seda puht-mugavuste suhtes. Napp reisi- ja võistluskassa ei võimaldanud aga ka paljut muudki. Nii ei saanud me kuidagi liidukassast katta osavõttu laskemängudest piiramatult arvu seeriatega. Maksis ju kolmelasuline seeria oma 52 senti meie rahas, sõjapüssidel seltsis sellele veel 17 senti iga padruni eest. Ometigi aga on just piiramatute seeriatega võistlus see, kus laskur võib saada kõige parema lõpp-treeningu matšiks, kus ta rahvusvahelise võistluse kõrgepingega kõige paremini võib koonuda. Meistri-märgi eest võistlemine ei anna veel

seada pinget. Siin on ainult vaja täita teatav tingimus, et saada teatava märgi omanikuks, võistluskoha eest jääb nagu veidi tahaplaanile. Eriti laskureil, keda juba algusest saadik rõhub teadmine, et nad „maailma suurtest“ ikkagi üle ei saa. Võidelda piiramatu arvu seeriade mängul esikoha eest, kõige jõuga püüda teha „täisseeriaid“ (30 silma 3 lasuga, 50 silma 5 lasuga), püüda neid täisseeriaid koguda rohkem kui neid on teistel võistlejail, päev päeva kõrval jälgida tagajärgede tabelil „mängu“ seis ja jälle üritada vastasest kas-või ühe silmaga mööda pääseda, see on sootuks teine „pinge“. Ja kui närvepingutav on juba see „täisseeria“ saaminegi. Kui on juba käes kaks või neli kümnelist ja viimase lasuga on vaja ilmtingimata teha kümme silma! Ja kui seda viimast kümnelist on vaja teha püssiga püsti või põlvelt või koguni püstliga! Siis peab laskur panema välja kogu oma „sisu“, kogu oma jonn, et jõuda eesmärgile. Ja see „viimse väljapanemine“ ongi just äärmiselt tähtis matšidel. Seal on „kukkumisruumi“ üldiselt väga vähe, iga silm, mis on lastud natukegi hooletult, viib paratamatult kaotuse ja kohtade suhtes ränga kaotuse poole.

Meistrimärgi võistlusel sellise pingeni jõuab harva. Vahest ainult siis, kui ilmtingimata tahetakse saada kuldmarki ja halbu laske juba nii palju on olnud, et üksainus veel vormist väljaminev lask kuldmärgi saamise teeb võimatuks. Nii oli lugu näiteks Rullil kuldmärgi saamisega väikekalibrilisest lamades laskmisel. 8 seeriaga oli tal käes 290 silma. Kuldmärgi norm on 390 silma, järelikult tuli viimase 10 lasuga lasta täpselt 100 silma, et kuldmark saada kätte. Rull jättis laskmise pooleli ja kogus tervelt kaks päeva vajalist tuju selle 100 silma tegemiseks, vahepeal osa võttes laske-mängudest, lastes vabapüssi jne. Ja kui ta siis viimaks otsustas ronida pukile ja laskmist jätkata, siis tegi ta nõutud 100 silma. Umbes samasugune oli lugu Vilbergi ja Siiri kuldmärkidega vabapüssi laskmisel. „Kartongist“ väljas olid püstilaskmisel juba kõik need 3 lasku, mis kuldmärgi saamiseks üldse kartongist tohtisid välja minna (püstilaskmisel on „kartongiks“ 6, 7, 8, 9 ja 10). Põlvelt ja lamades ei tohtinud seega kartongist (8-lise piiridest) 40 lasu juures ühtainustki välja sattuda. See on ka hirmus pingutus, viimase kümnelise tegemine mängu „täisseerias“ ja silmhaaval üksteisest möödapunnimine mängul tundub aga veel väsitavamana.

Kuid juba nende paari asjaga on saadud suured võistluskogemused. Me teame nüüd kindlasti, et korterisse paigutamist kuidagi ei saa toimetada kirjateel, ei mingisuguste konsulite ega organisatsioonikomiteede kaudu. Seda peab toimetama juba aegsasti kohalesõitnud mees oma perest, kuigi see peaks maksma minema oma ilusa kopika. Ja võistluse sissemaksude kassa peab olema nii tugev, et tähtsaid treeningvõistlusi laskurid ei pruugiks sooritada ise oma tasku arvel. Me ei ole ometi mingisugused erandid laskesportlaste peres. Ja kui näiteks niisugused vabapüssi ja vabapüstoli lövid, nagu šveitslased, vajaliseks pidasid kuhjade kaup „mängukaarte“ täis täita, siis ei saa ka meie tulevikus selleta läbi.

Järgmise suure võistluskogemuse saime sõjaväepüssi alal.

On täiesti vildak mehi, kellest juba ette kindlasti teada on, et neil tuleb osa võtta vabapüssi ja väikekalibri matšidest, panna aega viitma võistlusi korraldava maa sõjaväepüssidega laskmistel. Olgu see relv nii hea kui tahes, temaga kodunemine ja temast võimaliku maksimumi väljapigistamine võtab ikkagi mitu päeva kallist aega, mis ettevalmistusest peamatšidele jäävad jäävalt puudu. Kui aga see relv ja ta laskemoon ei ole veel mitte just kõrgesse klassi kuuluvad, nagu see oli Lvovis, siis on raisatud ajast veel eriti kahju.

Ainult täiesti erimeeskond, tagavaramehed teiselt aladelt, või siis lõppeks niisugused laskesuurused, kes igast ettetulevast relvast kohe maksimumi suudavad välja võtta, võivad kohaliku relva alal edukalt võistelda kohalike laskuritega. Teised peavad sellest võistlusalast võimalikult eemale hoiduma.

Ja need meie laskurid, kes tulevikus tahavad looreid lõigata võistlusi korraldava maa sõjaväepüssiga, peavad kõigepealt õppima püsti käelt laskma peaaegu niisama hästi kui lamades. Lamades ja põlvelt ei teinud poola sõjaväepüssiga ka maailmameistridki imet. 159—167 silma lamades, seda pigistasid välja sellest püssist lamades meiegi laskurid. 156 silma põlvelt — sama silma-desummat kordasid 30 parima sõjaväepüssilaskuri hulgas ainult 6 meest, sellest üle saavutasid ainult 2 laskurit, maksimumiga 159 silma. Millel aga tehti võidusilmad, oli püstilaskmine. Zimmermanni saavutus — 149 püsti, 156 põlvelt, 164 lamades — illustreerib seda kõige paremini. Püstilastud saavutus on lamades lastud saavutusest vaevalt 10% nõrgem. Ja see andiski maailmameistri tiitli, muud nõidust selleks vaja ei olnud. Meie meestel aga see külg oli nõrk ja sellest jätkus, et Vilberg, kes lamades tegi 159 ja põlvelt 156 silma, pressida üldtulemusega 21. kohale.

See on kogemus, mida meie laskesportlasil tulevikus kõige teravamalt tuleb silmas pidada.

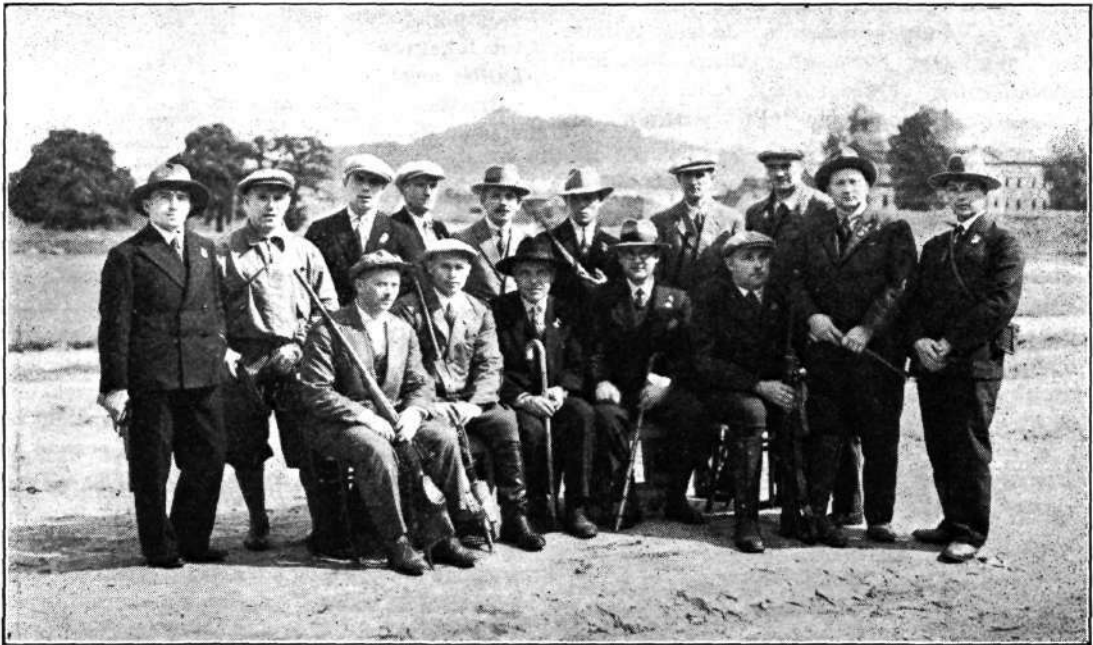
Veel ühele suurele õpisele tahaksin siin juhtida tähelepanu. Meie oma võistlusradadel oleme harjunud peaaegu kirikuvaikusega, pealtvaatajate täielise puudumisega. Rahvusvahelistel suurvõistlustel on asi

Vabapüssi lamades maailmameister 393 s.

veidi teine. Juba pealtvaatajaid koguneb laskehallidesse mõnel päeval (eriti pühapäevadel) suurel hulgal. Kõndimist ja valju jutuajamist on nagu korralikul laadal. See andis ennast eriti teravasti tunda kitsamais kuurides, nagu püstolirajal. Peale pealtvaatajate on aga matši käiku alati jälgimas ka kiikrimees ja meeskonnajuht, et asja kas laskuri puhkamisele vahetamisega või sihikuparandustega jälle rööpasse viia, kui tagajärjed ühel või teisel põhjusel hakkavad teravasti vajuma. Kui sellele veel juure lisada see alatine teadmine, et äärmiselt pineva ja tasavägise võistluse juures iga pisutki viltulainud lask viib meeskonna kaotuse poole, loob see niisuguse õhkkonna, millega meie laskurid veel kõik pole harjunud. Tugevamad ja võistlustes rohkem küpsenud mehed suutsid selles õhkkonnas siiski võrd-

kartongi, 540 silma ja 27. koht), üks kullatud märk väikekaliibriga lamades (Rull 390 silma, 17. koht), üks kullatud märk püstoliga (Lepp 539 silma, 58 kartongi, 2. koht), hõbedased ja pronksmeistrimärgid peaaegu kõigil võistlustel olnud laskureil, Siiri kolmas koht lamades laskmisel vabapüssimatšil, Vilbergi kuues koht põlvelt laskmisel vabapüssimatšil, need on tulemused, millede ees esmakordselt maailmavõistlustel käimisel müts tuleb võtta maha. Kui vastased oleksid püsinud samal tasapinnal, mil nad olid Stokholmis ja Antverpenis 1929. ja 1930. aastal, siis oleksime ka matšimeeskondade kogusaavutustega kindlasti olnud paar kohta kõrgemal kui nüüd Lvovis. Aeg aga veereb ja vastased ei jää paigale. Täiendatakse relvi, tõstetakse laskemoona kvaliteeti ja täienevad ka laskurid ise. Nii

Eesti laskurmeeskond Lvovis.

lemisi kiiresti kohaneda. Mõned vähemküpsenud laskurid ennast sellest aga õige tugevasti eksitada.

Ja tugevasti tuleb harjuda kõrgepingelise võistlusega. Selles suunas tuleb meil otsida kohtamisvõimalusi tugevate välisvastastega ka välispool suurmatše. Võistlused välisvastastega, kus meie „poolmängides“ mõnesaja punktilise ülekaaluga võitjaks võime tulla, ei anna meie parimaile enam midagi. Ka ei suuda meie meeste tarvilist pinget peale panna võistlused ainult lamades asendis. Sel alal on meie parimad vähemalt vabapüssiga tegutsemise juures täiesti rahvusvahelisel tasapinnal. Väikekaliibriga on meil ka lamades veel vaja palju juure võtta, siin ei ole aga küsimus niivõrra meeste võimeis kui relvades ja padruneis.

*

Üldiselt aga võib meie meeste esmakordse esinemisega olla enam kui rahul. Kaks kullatud meistrimärki vabapüssis (Vilberg 58 kartonglasku 60-st, 542 silma ja 16. koht „maailma vägevate hulgas“, Siir 57

ei saa meie „põhjalangemist“ mõnel alal sugugi võtta traagiliselt.

Väikekaliibrilise lamades saime seekord 1896 silma ja jäime kaheksandale kohale. Antverpenis oleksime sama silmade summaga olnud surmakindlasti neljandal kohal, kuna kolmanda koha 1900 silmaga said ameeriklased. Nüüd aga läks neljas koht 1935 silmaga, esimesele päästi alles 1959 silmaga! Vabapüssis oleksime niihästi Stokholmis kui ka Antverpenis oma 5186 silmaga olnud kindlasti paar kohta kõrgemal kui Lvovis.

Igatahes on aga kaugelt suurem osa sellest laskurite elidist, mida meil võimalik oli Lvovi saata, seal saavutanud rohkem kui nad koduradadel millalgi on saavutanud. 1065 silma vabapüssiga on uus Eesti rekord, ka 1063 silma ületab veel senise. 388 silma lamades ja 370 silma põlvelt vabapüssiga, need ei ole mitte ainult uued Eesti rekordid, need on ka suursaavutused maailma parimate laskurite peres.

O. S.

Gaasikaitse demonstratsioonid Tallinnas.

Gaasisõda ja tulevik

Keemilised mürkained tuleviku sõjas ja abi nende vastu kodukaitses

Gaasikaitse-päevaks „Kaitse Kodu!“ kirjutanud *dipl. ins. K. ANTON.*

Tuletades meele, kuidas algasid endiste aegade sõjad, näeme, et esimesed väeosad, kes algasid lahingutegevust pärast sõja kuulutamist, olid nendest kõige liikumisvõimelisemad. Maaväes olid need ratsaväeosad, mis kiiresti tungisid üle piiri, et takistada vaenlase peajõudude koondumist; randa pommitati vaenlase laevastiku abil. Ja alles siis algas teiste sõjaväeliikide üleviskamine rinde suunas ja nende koondamine ühte ahelasse. Kuid endistel aegadel polnud olemas lennuväge, ei kasutatud ka täiel määral sõjalist keemiat.

Tuleviku sõja algust peab endile kujutlema veidi teisiti. Ühes lahingutegevusega otsese kokkupuutumise kohtades, piirirajoonides, on vastaseil püüe kõigepealt tungida kiiresti vaenlase seljatagusesse; see on tarviline mitte ainult selleks, et takistada vaenlase koondumist, vaid peasajaliselt kui katse murda kohe alguses ta tahet sõjaks, ja muidugi — võimsaimate ja hirmsaimate sõjaliste abinõude kasutamiseks. Viimast aga võib katsuda teostada, kasutades lennuväge ja keemiat, sest just aerokeemia oma mürgiste ainete käsitlemisega osutub tuleviku sõjas seks võimsaks relvaks, mis võib tuua kirjeldamatu ohu.

Missuguste mürgiste ainetega tuleb siis tegemist teha rahval, rahulikul kodanikul, tuleviku sõja korral? Kuidas end kaitsta nende vastu?

Vastata täpselt esimesele küsimusele on kaunis raske, sest et keemiliste sõjaainete arv on suur. Sel-

leks, et mürgiline aine oleks kõlvuline sõjalisteks otstarveteks, peab ta vastama reale nõudeile, millest tähtsaimad on järgmised:

- 1) Aine peab olema sedavõrd mürgine, et ta lahinguolukorras võiks ka lühikese aja kestusel, korraga või pärast teatud aja möödumist, inimesi viia välja rivist lühemaks või pikemaks ajaks.
- 2) Algained tema valmistamiseks peavad olema täiesti kättesaadavad, s. t. peavad olema odavad ja saadavad kodumaal, mitte välismaalt sissetoodavad.
- 3) Mürkainete valmistamisviis peab olema võimalikult lihtne, et võimaldada kiiret valmistamist.
- 4) Väga tähtis on ka, et algained omaksid kasutamise ka rahuajal ja et nende tööstus oleks arendatud nii laiaulatuslikult, et üleminek nende valmistamisele sõja otstarbeiks ei tekitaks suuremaid raskusi.

Need algnõuded piiravad tugevasti üksikute ainete valikut sõjalisteks otstarveteks, mis on tuntud keemias kui hävitavalt mõjuvad ained tähtsaimate eluorganide peale nii inimeste kui ka loomade juures (hingamise, vereringvoolu jne. juures). Kui sellele lisada veel soovid, et mürkaine: 1) ei haihtuks kiiresti õhus, 2) ei kaotaks oma omadusi kokkupuutumisel niiske õhuga, 3) ei mõjuks metallosadele, 4) oleks värvitu ega eviks kanget lõhna, s. t., et võiks tabada vaenlast ettevalmistamatult ja petta teda, ja 5) et mürkaine tungiks vaenlasel olevaist kaitseesadeldistest

läbi või rikuks neid kiiresti — siis on täiesti arusaadav, et kaugelt mitte iga mürkaine ei või leida tunnustust lahingmürkainena ja saada tegelikult kasulikuks sõjaasjanduses ja seega hädaohhtlikuks rahulikule kodanikule. Keemiline relv on hirmus ainult paanika korral ning organisatsiooni ja ettevalmistuse puudumisel. Kui neid tingimusi aga pole, vaid, vastupidi, on selge ettekujutus keemilise relva kujudest ja meetodidest ja kui ollakse tuttav nende vastu võitlemise abinõudega, võivad ohvrid olla ainult juhuslikud.

Alguses, maailmasõja ajal, leidsid kasutamist peaaegselt mürgised gaasid, s. t. sellised mürkained, mis hariliku temperatuuri ja surve juures ei muutu vedelaks ja kõvaks. Need gaasid, kergesti segunedes õhuga, võisid tekitada kiiresti surmavat atmosfääri ja seega olla kasulikud sõjaasjandusele. Kuid suurem osa gaase osutus ebakõlvuliseks oma kiire äraauramise tõttu. Seepärast hakati juba varsti kasutama selliseid vedelikke, millele aurude mõju polnud halvem kui kihvtiste gaaside oma; pealeselle võis mõnede aeglaselt haihtuvate vedelikega imbutada läbi maapinna kauemaks ajaks, oletusega, et ühelt poolt nende aurud hulga aja kestes mürgitaksid pinnal hõljuvat õhku, teiselt poolt aga — vedeliku tilgad, mis mürgitanud pinna, võiksid otsekohe mõjuda kihvtist pinda mööda käivaile inimestele. Sel viisil tekkis kõigi mürgitavate ainete jaotus püsivaiks ja ebapüsivaiks aineiks.

Veel hävitavamaks osutus mürkainete kasutamine sõjalisteks otstarbeiks udu ja suitsu näol, sest et siinjuures saavutati tulemusi mürkaine väga väikese sisaldusega õhus. Sääraste udude ja suitsude tekitamiseks oli võimalus kasutada ka kõvu aineid. Udu kujutab enesest aine peenemaid tilku, mis hõljuvad ja liiguvad õhus mõne aja maabumatult; suits aga koosneb kõvadest, samuti väga väikestest, õhus peeneks tolmutatud osakestest kaunis püsiva, aeglaselt maabuva tolmu näol.

Peale mürkainete jaotuse püsivaiks ja ebapüsivaiks on veel olemas nende grupeerimine mõju järgi, mida avaldab inimesele igauks nendest eraldi. Nii omavad mõned gaasid, nagu näiteks kõigile isiklikest kogemustest tuntud sõehappegaas või teine aine — siigaas — üldise mõju inimorganismile, tekitades meelemõistuse tumenemise ja kiire surma nende otsekohe mõju tõttu verele. Teissuguste mürkainete mõju tunnuseks osutub terav kõha, lämbumistunne, õhupuudus, hingamisvalu ja muud nähtused, mis tõendavad hingamisorganide rikut. Edasi on rida mürkaineid, mis mõjuvad silmade ilanahale ja tekitavad pisarate voolu ühes valutundega silmades. Ka on mürkaineid, mis tekitavad tugeva oksenduse või sünnitavad nina ilanaha ärritust ja seetõttu tugevat aevastust. Lõppeks leidsid endale sõjalise kasutamise ka ained, mis mõjuvad välisnahale ja millised tekitavad nahapõletust ja sügavaid, vahest kaua ravimatuid haavu.

Selleks, et omandada üldist mõistest mürkaineist, milliseid kasutatakse sõjaasjanduses, on vahest kasulik tutvuda siin lühidalt toodud mõnede tähtsamate, tüüblisemate ja silmapaistvamate ainete mõjuga, mil-

lised pole kaotanud oma tähendust tänapäevani. Selliseiks aineiks on peaaegselt: lämmastav gaas kloor, siis fosgeen ja lõppeks gaaside kuningas — nahale mõjuv üpriit.

Kloor on tuntud paljudes tööstusharudes tarvitav, ebameeldiva lõhnaga gaas. See aine on hariliku temperatuuri ja surve juures gaas, kuid kui survet suurendada 7 atmosfäärini, siis muutub kloor vedelaks. Vedel kloor keeb juba temperatuuri juures -33°C (alla nulli). Kloori sellise omaduse tõttu võib teda kokku suruda ja pumbata teraspudeleisse, kus teda võib hoida vedelikuna. Avades vedelat kloori sisaldava pudeli kraani saadakse gaasisarnase kloori juga, milline, segunedes õhuga, liigub tuule suunas ja laotub laiali ümbruskonna atmosfääris. Gaasisarnane kloor on $2\frac{1}{2}$ korda raskem õhust. Kloor lahuneb tunduvalt vees, kaotades seejuures osalt oma mürgilisi omadusi (soolahappe tekkimise tõttu).

Kloori sissehingamine ka väikeste hulkadena, ta sisaldusel õhus 1:10.000, tekitab tugeva ärrituse ja ülemiste hingamisorganide põletiku, kõha ja lämbumistunde. Ta mõjub mitte ainult inimese ja loomade organidele, vaid hävitab ka taimestiku ja mõjub metallosadele, tekitades mehhanismide, telefonide, telegraafiaparatuuride, kellade, relvade jne. rikkeid. Ebameeldivaks kloori iseäralduseks on ka ta omadus läbi imbutada riidet, millest ta eraldub edaspidi väga visalt, jätkates ümbruskonna atmosfääri mürgitamist. Kloorpilve selge nägemine ta kollakas-rohelise värvi tõttu ja selle gaasi terav lõhn võimaldavad vahest õigel ajal märgata hädaohtu ja võtta käsile kaitseabinõusid. Palju salakavalamaks mürkaineiks osutub värvitu gaas fosgeen, mis omab nõrga, raskesti kindlaks tehtava, mädanenud heina sarnase lõhna. Fosgeen muutub juba $+8^{\circ}\text{C}$ (üle nulli) juures vedelikuks. Gaasisarnane fosgeen on $3\frac{1}{2}$ korda raskem õhust. Rahuaja töötuses läheb ta mõnede värviliikide valmistamiseks. Fosgeen on 8 korda kihvtisem kloorist. Väikeses kontsentratsioonis õhus ei avalda ta alguses nähtavat kahjulikku mõju, kuid pärast 10—12 tundi, eriti füüsilise töötamise või pingutuse juures, hakkavad mürgitunud isikud tundma teravat valu.

Üheks kõige tugevamõjulisemaks keemiliseks mürkaineiks, mida tarvitati möödunud sõja viimases perioodis, on n.-n. sineppgaas või üpriit. Peab mainima, et see aine pole gaas selle sõna otseses mõttes, vaid vedelik, mis ennem on sarnane õlile, peaaegu lahustamatu vees, ja mis kergesti läbi imbutab riided ja jalanõud; ta on vähe aurav vedelik, s. t. aeglaselt haihtuv. Puhast üpriit ei evi värvi ja on täiesti selge, läbipaistev; keemiliselt puhastamatult, millises seisukorras teda võib kasutada samuti sõjalisteks otstarveteks, on ta värvitud tumepruuni värvi ja evib nõrga sinepi või sibula lõhna, mistõttu ta on saanudki nimetuse sineppgaas. Teine ta nimetus aga — üpriit — anti sineppgaasile koha järgi, kus teda kasutati esmakordselt sakslaste poolt 1917. aastal, nimelt prantsuse rindel Ypri linna juures.

Üpriit erineb tunduvalt kergeist gaasidest, nagu seda on kloor ja fosgeen. See on püsiv aine, s. t. olles

välja lastud, ta imbutab läbi maapinna ja püsib kaua sel, avaldades oma mürgist mõju. Üpriidi erilise sõjaline väärtus seisab ta omaduses mürgitada hulgaks ajaks territooriumi, tehes seda kõlbmatuks terveteks päevadeks ja nädalaiks kõigile elavaile olendeile. Üpriidi aurud väga väikesel hulgal — umbes $\frac{1}{15\ 000\ 000}$ osa ta sisaldusest õhus —, tekitavad põletavaid protsesse kõikides kudedes ja üldise organismi mürgituse, kusjuures selle mürgituse esimesed tunnused tulevad ilmsiks alles 4—8 tundi pärast ta mõju algust, s. t. 4—8 tunni jooksul võib olla üpriidist mürgitatud territooriumil, mitte märgates ta olemasolu, vaid alles pärast leida enese küljest ta ebameeldivaid mürgituse tagajärgi. Seda salakavalt omadust võib seletada üpriidi võimega nõrgendada või ka paralüüsida täiesti nina ilanahka. Üpriidist mürgitatud toiduainete tarvitamine toob enese järele surma. Üpriidi all olnud pesu ja riiete kasutamine tekitab kangeid mürgituse juhtumeid.

Mürkainete liiki, millised leiutatud juba pärast maailmasõda, kuulub ka ameerika gaas „levistsiit“, mis oma omadustelt on sarnane üpriidile ja kujutab enesest rasket, helekollast, õlisarnast meeldiva lõhnaga vedelikku. Levistsiit on kangem kui üpriit, sest et ta imub väga kergesti inimese naha sisse, ärritab tugevasti hingamisorgaane, nina ilanahka ja tekitab tugeva aevastuse. Ta pikemaajaline mõju sünnitab kurgu- ja kopsuhaigusi.

On olemas ka teisi mürgilisi aineid, mis sisaldavad peaaegselt arseenikut. Peaaegu kõik nad kannavad kogunime „aevastusgaasid“ oma omaduse pärast tekitada tugevamat aevastust. Terve rida mürkaineid mõjub peaaegselt silmade ilanahale ja tekitab tugeva pisarduse, lõikava valu silmades ja nende sulgemise selle valu tagajärjel. Niisuguseid aineid nimetatakse pisaraid tekitavaks aineiks või lakrimaatoreiks.

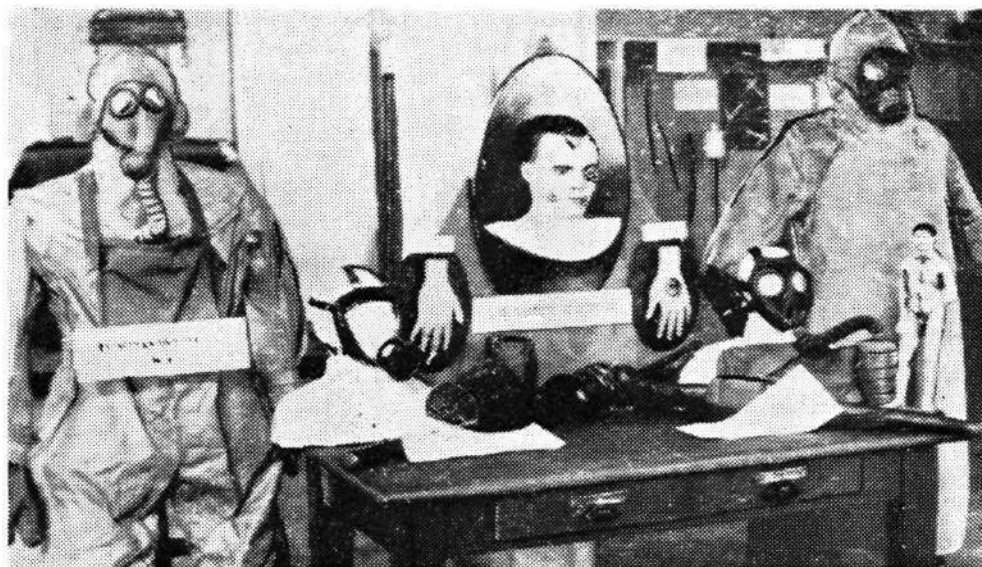
Kuid sõjaasjanduses pole niisuguseid relvi, millega vastu poleks olemas kaitseabinõusid. Sel mõeldul, kui kasvab esimeste tugevus, alati, kas kohe või varsti pärast seda, kasvab ka teiste tähendus ja võime. Pärast tulirelvade kaugelaulatuse ja nende läbitungimise omaduste viimistlust kasvab ka kohe soomuse paksus või selle pelgupaiga kindlus, mis kaitseb kuulide eest. Õhuluure ilmumiseega arenes varsti uus teadusharu — maskeerimine, mis leidis terve rea kaitseviise selle luure vastu. Samuti oli lugu mürkainete sisseviimisega sõjapraktikasse. Ainult esimesed sakslaste gaasiataagid olid hirmsad

oma tagajärgedelt, sest et nad tekitasid abitustunde kaitseabinõude puudumise tõttu. Viimased leiutati aga varsti ja gaasipealetungid kaotasid pea tunduvalt oma hirmuäratava iseloomu.

Kuid gaasiohu juhtumeil teevad inimesed teadmusest enamasti kõige halvemat, mida nad teha võivad: nad satuvad mõttetusse paanikasse, jooksevad mürgitatud piirkonnas edasi-tagasi või rändavad gaasipilvedega ühes suunas. Nii tegid juba möödunud sõja ajal prantsuse ja inglise rügemendid, keda üllatati esimestest sakslaste gaasiataakidest. Suuremalt osalt tuleb tol ajal tekkinud suured kaotused panna vale toimimisviisi arvele, sest et siinjuures tarvitatud kloorgaasi mürgine mõju polnudki nii suur. Igatahes seisti hilisemaile, enam mürgiliste gaasidega teostatud pealetungidele vastu palju vähemate kaotustega, pärast seda, kui olukorda hakati mõistlikumalt hindama.

Kõigepealt peab endale selgeks tegema igasuguses mürkgaasist tekkinud olukorras, et igasuguse liigutuse juures kasvab inimese õhu tarvidus ja selle kulu. Seistes on õhuvajadus suurem kui lamades, jooksmisel palju suurem kui rahulikul käimisel. Iga liigutus gaasist mürgitatud õhus toob endaga, tähendab, seda suurema mürgihulga inimorganismi. Mida suurem on aga vastuvõtt, mida tihedam ühendus ja sügavam sissetung, seda hävitavam on mõju.

Oma loomulikule instinktile järgides toimivad loomad sageli otstarbekohasemalt kui inimesed. Nii osutus, näiteks, et hobused läheneva gaasipilve eel õigel ajal ära jooksid ja tormasid maakoha kõige kõrgemale tipule, kuhu nad siis ka paigale jäid. Gaasipilve sattunud seakarja juures leiti, et loomad end oma ninadega sügavasti maa sisse peitsid ja sel viisil suurema kahjuta elasid üle hädaohu. Kaitsekraavides aitasid endid mõistlikud meeskonnad seeläbi, et nad sidusid

Väljapanekud gaasikaitse näitusel.

Õliriidest merimeeste üli-
konnad. Õliriidest vihma-
palitud. Veekindlad põlled.

Eriosakond: Gaasikaitse ülikonnad.

Address:

Eestimaa õliriidetehas

Tallinn, Lembitu 21, telef. (20)6-01.

Taimevõitehas

„Eesti Kokovar“

Talinnas, Volta tän. nr. 3.

Telefoni nr. nr. 439-53 ja 441-96.

Ostke ainult kõrges headuses
taimevõid „ASTA“

endale niisked rätikud suu ja nina ette või, selle järele, kuidas nad lahingutegevusest osa võtsid, pead niiskesse kottidesse ja sidusid need lõua alt kinni.

Kõikides nendes abinõudes pesitseb terve tuum. Ainult niisugune gaas, mis on raskem kui õhk, võib levida suuremas ümbruskonnas sellal, kui kergem hädahuallika läheduses, kõrgemais kihtides, haihtub. Et gaasipilvest saada kõige vähemal viisil puudutatud, peab üles otsima kõige kõrgemal asuvad punktid. Hingamine läbi mullakihi, nagu seda kujutasid praktiliselt sead oma nina peitmisega niiske maa sisse, vastab gaasi filtreerimisele, nagu me seda toimime läbi oma kaitsemaskide hingamisfiltrite. Selle looma eeskujule järgnedes aitasid endid inglise sõdurid sakslaste esimestel gaasiataakidel ka seeläbi, et nad täitsid pudelid niiske mullaga, löid pudelipõhja maha ja kinnipigistatud nina juures hingasid sisse läbi pudeli sisalduse läbi suu. Sama otstarvet täitsid niisked rätikud nina ja suu ees või märg kott üle pea, mida võib vaadelda teatud viisil kui alkujuu klaasidaga varustatud esimestele kottmaskidele.

Neist näiteist tuletuvad mõned praktilised näpunäited otstarbekohasteks toiminguks. Kui pole võimalik päästa end kindlalt taganemisega ähvardavast gaasihust või pole käepärast erilist gaasimaski, siis otsitagu kõige kõrgem saadav koht ja oldagu absoluutses rahus. Enamalt jaolt osutuvad nendeks kõige kõrgemaiks kohtadeks majade ülemised korrad. Kuid siis ärgu tehtagu viga, mis enamalt on tekitanud suurt kahju, ja ärgu jäetagu aknaid lahti, et „saada värsket õhku“, vaid suletagu kõik aknad ja ukсед, et ei tekiks ülespoole voolavat tõmmet, ja tihendatagu veel ka kinnised ukсед ja aknad ja pelgupaigas olevad praod niiskete rätikutega ja tekkidega. Edaspidist kaitset võib luua endale niiskete riidetom-pude sidumisega suu ette ja nina kinnipigistamisega. Hingamine peab sündima hoopis tasa ja kergesti, et siiski läbitungivad mürgained ei satuks sügavamaisse hingamiskäikudesse.

Eriline ettevaatus on soovitatav pärast gaasihust mõödumist sügavas asuvasse ruumidesse astumisel, sest et siin, näiteks keldris, gaasid korjuvad kergesti oma raskuse tõttu ja võivad hoiduda kohal kauemat aega tuulutamise puuduse tõttu. Sääraseid kohti peab tuulutama süstemaatselt, kunstlikul teel, või ka niisutama neid neutraliseerivate vedelikega, mida toimatakse kõige otstarbekohasemal viisil tuletõrje abil.

On ka väga tähtis tunda esimese abi andmist gaaside mürgitusel, et otstarbekohaselt võida toimida arsti tulekuni. Sellise abiandmise juures peab arvestama asjaolu, et tuleb tingimata hoida mürgitatut hingamisorgane, nendele mingisuguseid liigutusi või pingutusi mitte lubades. On alati osutunud, et gaasist mürgitatud isikud, kes olid sisse hinganud näiliselt väikesi kontsentratsioone ja avaldasid soovi ise minna ravimiskohale, seeläbi on pidanud kannatama kõige raskemaid tagajärgi. See on seletatav sellega, et mürgained tungivad tugevama hingamise tõttu sügava-

maisse hingamiskäikudesse ja kopsu jatkuva pingutuse juures rikuvad selle koed. Kõige õigem on seepärast asetada mürgitatud kandamile ja toimetada nad pealevisatud tekkidega kaetuina hädahüü piirkonnast värskesse õhku, kus nad kaitstud kohale maha pannakse ja nimelt nii kaugemale üksteisest, et riiete tükkidest väljavoolav mürgaine ei võiks tekitada enam vastastikkust mõju. Kõik kitsad rõivad tuleb eemaldada. Siinjuures peab pidama silmas, et kehasoojuse alalhoid mängib mürgitatute juures äärmiselt tähtsat osa. Liig tugeva jahutamise juures tekivad pärastpoole kergesti mitte ainult rasked külmetuse tagajärjed, vaid seeläbi raskendatakse või hävitatakse isegi päästetöö võimalus. Jahutamine kitsendab nimelt veresoone, raskendab seepärast vereringvoolu sellal, kui just siin mängib suurt osa asjaolu, et raskendatud hingamisprotsessil süda võiks jätkata oma vereringvoolu reguleerivat tegevust. Seepärast peab hoolitsema soojade, võimalikult soojendatud tekkide eest, milledesse mahutatakse haige; võimaluse korral peab kasutama ka sooja vee pudeleid. Samal põhjusel on soovitatavad igal juhul südametegevust kõvendavad abinõud.

Kas meelemärkusetute ja varjusurma langenute juures toimida kunstlikku hingamist, see oleneb mürgitusviisist, mille kohta peab alati jõudma selgusele. Kui tegemist on veremürkidega, nagu söehappe, sinihappe ja teiste sääraste mürgitustega, siis peab säärasteil juhtumel toimima tingimata kunstlikku hingamist ja jätkama seda vahetustega tundide kaupa. Kuid mürgitamis juures ärritavate ja lämmastavate mürkgaasidega, mis mõjuvad kopsudele hävitavalt, kiirendatakse ainult kopsude purustamist. Siis tuleb panna rõhku, et hingamisaparaadi edaspidiseid osi ei rikutaks ja et haiged osad võiksid kosuda. Selleks võib soovitada kõha vaigistavaid abinõusid, nagu mentoolpiiritust ja vedelate või limasarnaste kosutamisainetes sisseandmist. Edaspidine ravi jäetagu kõigil juhtumel asjatundja arsti hooleks.

Kalurid ja võrgukauplejad!

Teie teate, või kui te seni seda ei peaks teadma, siis palun võtta nüüdsest peale teatavaks, et

tõesti häid kalavõrke

Iga seltsi kalade jaoks valmistab

EUGEN STRANDELL'I
mehhaaniline võrguvabrik
Tallinn, S. Pärnu m. 86, tel. 216-57.

Müügikohad Tallinnas järjeste suurfirmade juures, nagu: Eesti Tarvitajate-ühisuste Keskühisus E.T.K., A.-S. „Kaubamaja Estika“, G. Hendrikson ja teised.

Nõudke ainult kodumaa võrgusaadusi!

Põllumeeste Keskpank

Tallinn, S. Karja tänav 3, telefonid: 1-80 ja 31-00

Võtab raha hõlule, makstes hõlusummade pealt ajakoolest kõrget protsenti.

Annab laenusid mitmesugusel kujul ja kindlustusel.

Saadab raha teistesse linnadesse ja alevitesse ja toimetab sissenõudmist vekslite ja dokumentide järgi.

Toimetab kõiki muid pangaoperatsioone.

Põllumeeste Keskpanga liikmeiks võivad olla ühisused kui ka üksikud põllumehed.

Põllumeeste raha – Põllumeeste Panka!

Masinaehitus- ja kassakapitehas

Tallinnas, Pääsukese tän. 4, kõnetr. 308-12.

Alati laos moodsad tulekindlad terasest raha- ja arhiivkapid.

LAVERNA

Nõudke hinnakirju.

Esindusmüük

Tallinn, Harju 21

K.-M. JÜRI KODRES

kõnetr. (2)12-12.

ÕHU VALLUTAMINE

Dipl. ins. K. ANTON

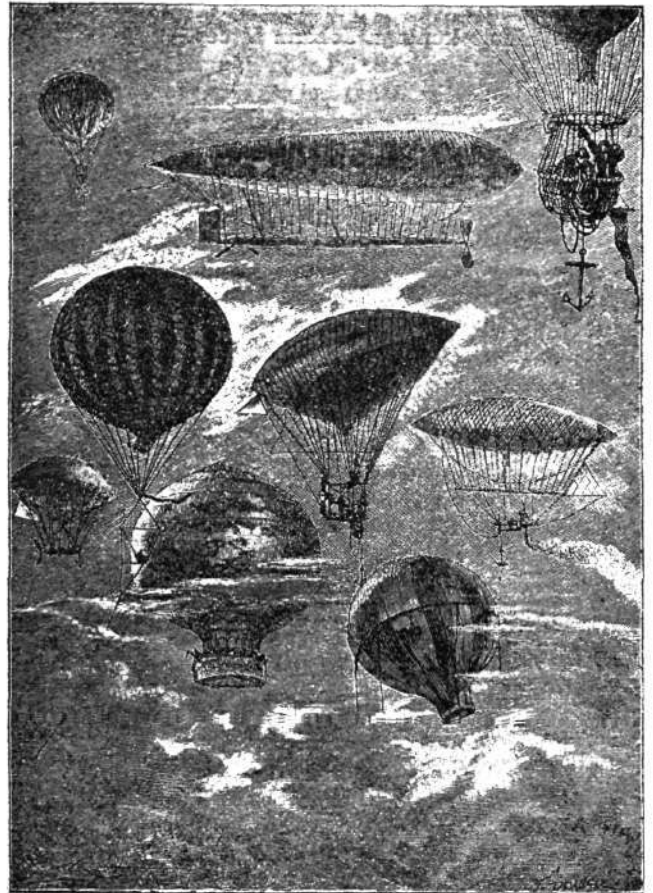
Lennuasjanduse idee on väga vana. Tükk vette langenud puud tõukas ürginimese mõttele teha endale paat, et tal oleks võimalus liikuda mööda vett; lendava linnu silmitsemine tõi kahtlemata inimese ideele — edasi liikuda õhus. Vanimaks mälestuseks ses suhtes osutub Greeka müüt kuulsast kunstnikust Daedalo- sest, kes valmistas endale ja oma pojale Ikarosele tiivad ja põgenes Kreeta kuninga Minose juurest. Muinaslugu räägib edasi, et Ikaros — kuna päikese kiired sulatasid ta tiibade sulgi kinnitavat vaha — kukkus Kreeta läheduses merre, Daedalos aga jõudis imelisel kombel Sitsiiliasse.

Paljude rahvaste juures leiame sääraseid muinaslugusid: hindude juures leiame tiivustatud olendi Kailässa mägedes, egiptlasil — päikesejumala Ra ja maailma ema Neith'i, süürlased ja föniiklased kujutasid tiibadega jumalannat Astartet, greeklasil kandsid tiibu Hermes — jumalate saadik, Psyche — hinge kehastus, Amor — armastusjumal ja Nike — võidujumalanna. Ka Eesti rahvaeeposes „Kalevipojas“ leiame loo, kuidas Soome sepp Ilmarine tagus terasest kotka, kelle tiibadel siis Kalevipoeg lendas Viru randa.

Edasi jutustavad muinaslood meile sellest, kuidas IV sajandil e. Kr. filosoof Arhytos ehitas lendava tuvi, kuidas aastal 67. p. Kr. Siimon Tark, kellest mainitakse ka apostlite tegudes, lendas tema poolt konstrueeritud tiibadel. Peetrus olevat Siimona lendu pidanud Kristuse taevamineku pilkeks ja järeleaimamiseks ja teda seepärast ära neednud. Sellest teada saanud ja vihastunud keiser Nero olevat Peetruse lasknud vangistada ja risti lüüa. Rooma kirjanikud teatavad, et Siimon olevat Rooma tsirkuses keisri juuresolekul hüpanud alla kõrgest sambast, keisri läheduses maha kukunud ja ta riided oma verega üle pritsinud.

Kõik need legendaarsed muinaslood põhjenevad nähtavasti mingisugusel tõelisil faktel ja näitavad, et juba hallil vanal ajal püüdsid inimesed lahendada seda neid huvitavat probleemi.

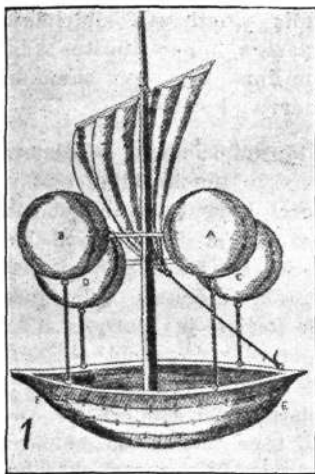
Ärkamisaja algusega muutuvad teated katseist lahendada lendamisprobleemi tõelisemaiks, saavad juba teadusliku väljenduse. XV sajandi silmapaistvaim õpetlane — mehhaanik ja kuulus kunstnik Leonardo da Vinci, kes oli väga huvitatud ka lennuasjandusest, konstrueeris 12-küünralise langevarju ja tegi

Pilt 2. — Lennuasjanduse seis XIX sajandi keskel.

katseid kõige peenemast vahast väikeste kerakestega ja prismidega, milliseid ta täis puhus sooja õhuga ja sundis sel viisil lendama.

Õige mõte Arhimedese seaduse kasutamise üle lendamise sihi saavutamiseks väljendati kirjalikult esmakordselt 1670. a. jesuiit paater Francesco Lannas'e poolt. Ta kavatses ehitada lennumasinat kasutades olukorda, et kui metallist, väga peente seintega kerast välja pumbata õhk, siis niisugune kera peab tõusma õhku. Tema projekti järgi neli niisugust kera, mis kinnitatud kerge purjepaadi külge (pilt 1), pidid tõstma selle õhku. Oluliselt õige Lannas'e mõte ei võinud leida praktilist kasutamist, sest et oli võimatu leida tol ajal sellist tugevat ainet, mis võis vastu pidada atmosfäärilisele survele. Alles 1709. aastal tehti Portugali füüsiku Don-Guismao poolt esimene edukas õhku tõusmine Arhimedese seaduse põhjal. Guismao tõusis õhku paberiga kaetud puuraamistiku abil, mille alumises osas põles tuli. Kuid masin pörkas vastu kuninga palee katuse äärt, sai tugeva vigastuse ja langes maa peale,

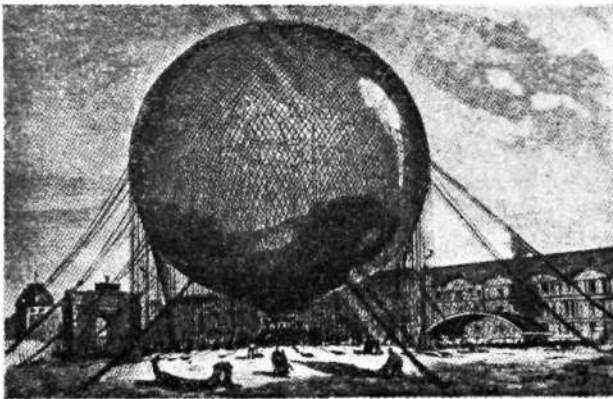
Pilt 1. — Lannas'e õhulaev 1670. a.

õnneks nii aeglaselt, et lendur pääsis ainult ehmatusega. Varsti pärast esimest lendu kavatses Guismao korrata katset, kuid selle vastu olid inkvisitsiooni esindajad, kes tunnistasid leiduri ketseriks ja nõiaks. Ta heideti vangikotta ja ainult kuninga Johann V eestkostmise tõttu vabastati ta ja kingiti talle elu. Edaspidiseid katseid ses suunas Guismao surma kartusest juba enam ei teinud, ja sel viisil polnud lennuasjanduse ideel, mis juba oli omandanud konkreetse kuju, saatuseks — areneda edasi.

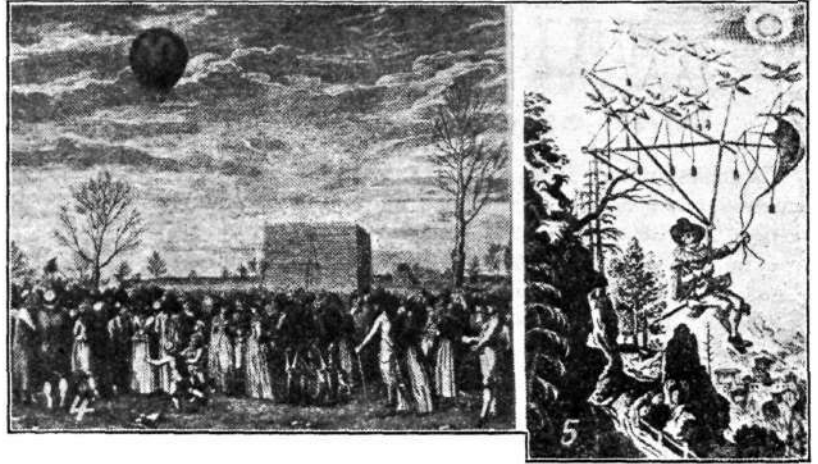
Alles 18. sajangu lõpul tärkas uuesti mõte õhupallist, kuid juba sellisena, et jääda püsivaks. Ajad olid juba teised ja tingimused soodsamad kui Guismao aegadel. Sündis see Prantsusmaal, Annoe linnas, kus kaks venda, Joosep ja Etienne Mongolfierid, tulid täiesti iseisvalt ideele ehitada õhupall ja tõestasid hiilgavalt katse teel oma mõtte. Et mitte unustada leiduste ajaloos kõiketeadvaid hiinlasi, mainime, et prantsuse misjonäri Vasson'i sõnade järgi juba 1306. aastal, keisri troonile astumisel, oli offitsiaalsete dokumentide põhjal üheks pidustuste numbriks õhupalli tõusmine.

Igatahes õhupallide suure leiutamise eest, mis andis inimesele võimaluse tõusta õhku, võlgname tänu prantslasile vendade Mongolfieride näol, kes teostasid inimteenuse uue, suure võidu loodusjõudude üle kogu maailma ees.

Nagu räägib üks prantsuse kirjanik, sattusid vennad Mongolfierid oma leiutusele vaadeldes oma kodukohta mägedes sageli taeva poole tõusvaid pilvi. Nad kavatsesid alul tekitada kunstlikke pilvi, milleks mahutasid kergetesse kestadesse veeauru. Nende aparaat tõusis ka tõesti õhku, kuid kohe langes tagasi. Nad proovisid korraks kasutada katseteks suitsu, kuid asi ikka ei edenenu. Esimesed vähe edukad katsed ei nõrgendanud aga leidurite energiat. Pristlei kirjelduse järgi nad hakkasid tutvuma mitmesuguste gaasidega, muuseas kerget vesinikuga, ja jätkasid katseid paberist

Pilt 3.— Giffardi õhupall Pariisi maailmanäitusel 1878.

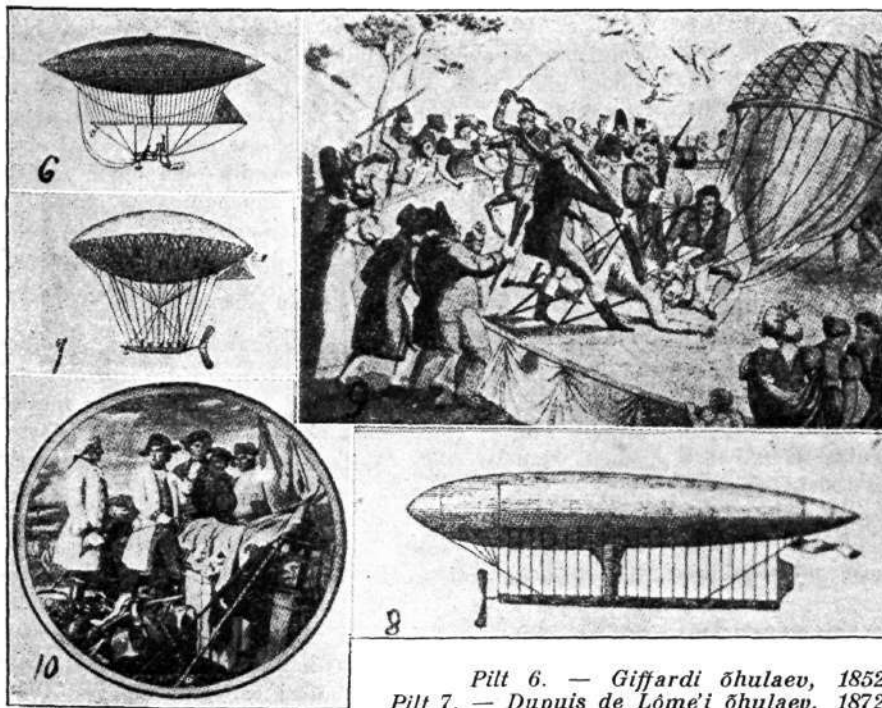
Pilt 4. — Blanchardi tõus Nürnbergis 12. nov. 1787.
Pilt 5. — Lendur anno 1659.

kerakestega. Siht oli juba lähedal, kuid nad läksid sellest mööda ja pöördusid uuesti suitsu poole, väljudes sellest kummalisest mõttest, et kui põletada koos niisket õlge ja villa, siis pidavat tekkima eriline „elektriline suits“, mis omavat koguni suurema tõstejõu. Kuid Sossure tõendas neile, et kogu asjaolu seisab soendatud õhus; selleks mahutas ta kerakesse tuliseks aetud varda ja, tõesti, kerake tõusis õhku.

Viimaks, pärast tervet rida eelkatseid, 4. juunil 1783. a. sündis hiiglasuure, riidest, paberiga ülekleebitud palli esimene avalik lend. Pall omas läbimõõdus 12 meetrit ja võis tõsta 200 kilo raskust. 10 minuti jooksul tõusis ta väga kõrgele ja kadus üllatatud pealtvaatajate silmist. Kohe saadeti aruanne Pariisi teaduste akadeemiale, kes määras erilise komisjoni kuulsa Lavoisier' eesistumisel Mongolfieride leiduse uurimiseks ja selle tähtsuse hindamiseks. Viibimata korjati allkirjadega kokku 10.000 franki ja kahe vilunud mehhaaniku hoole anti uue palli ehitamine, tuntud füüsiku Charles'i juhatusel, kes ammu juba tegi katseid vesinikuga ja kes otsustas kasutada seda kerget gaasi lennuasjanduses. Kuid pall, mis valmistati siidriidest, oli liig tugevasti täidetud gaasiga, nii et tõustes kurnis kõrgele lõhkes ja kukkus linna taha, kus ehmunud talupojad hävitasid selle „taevase koletise“.

Kuid kõik need pallide tõusud sündisid reisijateta. Esimesiks elusaiks olevusiks, kes tõusid õhku, olid — lammast, kukk ja hani. Suurel kõrgusel pall rebenes, kuid laskus alla niivõrd tasaselt, et neljajalgset lendurid maandusid õnnelikult. See edu andis viimaks inimestele julguse tõusta mongolfieril õhku. Esimesteks aeronautideks olid Pilatre de Rosier ja marquis d'Arland, kes kaua kõhklesid, enne kui asusid ohtlikele reisile. Ludvig XVI kõhkles samuti kaua selle juures ja tegi ettepaneku lasta tõusta pallil õhku kahel surmamõistetud roimariil, kuid tahe saavutada esimeste aeronautide au võitis, ja sama 1783. aasta oktoobrikuus sündis Rosier' ja Arlandi õhusõit, mis kestis 25 minutit. See sõit õnnestus hästi, kusjuures pall tõusis

Pilt 6. — Giffardi õhulaev, 1852.
 Pilt 7. — Dupuis de Lôme'i õhulaev, 1872.
 Pilt 8. — Renard'i ja Krebs'i õhulaev, 1884.

Pilt 9. — Õhupalli lendur Degen, 1812. Pilt 10. — Sõjapall Würzburgi lahingus, 1796.

1000 meetri kõrgusele. Sama aasta lõpul tõusis Charles oma vesinikuga täidetud aerostaadil.

Kõik need edusammud tekitasid muidugi tugeva mulje toleaeagsete inimeste seas. Kõiki haaras vaimustus uue leiutuse puhul. Mongolfieride leiutust võrreldi tähtsusele Kolumbuse Ameerika leiutamiselega. Lavoisier oma aruandes Teaduste Akadeemiale kirjutab, et seda leiutust ootab suur tulevik, et selle ülesanne on paljude salajaste inimlootuste teostamine. Ühe sõnaga, nii lihtsad surelikud kui ka teadusmehed ühinesid ses arvamisega, et õhupallide ilmumine tekitab inimsoo ajaloos uue ajajärgu. Ainult üksikute skeptikute üksikud häälid kõlasid dissonantsina üldises hõiskamise ja kiituse kooris. Inimeste kilda, kes ei jaganud üldist vaimustust, kuulus ka tuntud Benjamin Franklin. Kui küsiti ta arvamist sündinud fakti kohta, vastas ettevaatlik Franklin: „C'est l'enfant, qui vient de naître“ (see on praegu alles vastündinud laps). Kahjuks näitas aeg, et Franklini sõnades oli palju tõtt: „vastündinud laps“ oli kaua veel alaealine ja tekitas palju peavalu oma kasvatajale — inimesele.

Nii mongolfierid (täidetud õhuga) kui ka charlje-rid (täidetud vesinikuga) omasid algkujus palju puudusi. Palju viimistlusi tegi pallide juures Charles, kes töötas välja aerostaatide kogu materjaalse osa, mis ka seni on peaaegu muutmatuks jäänud. Charles leiutas ventiili gaaside väljalaskmiseks maandumisel, paadi võrgu ja ankruga. Ta andis esimesena mõtte — võtta reisiks kaasa ballast, mis koosnes liivaga täidetud kotidest, mida alla visatakse lennu kestes, kui tahetakse, et pall tõuseks kõrgemale. Edaspidi hakati vesiniku asemel kasutama palli täitmiseks valgusgaasi, mille

tekitamine puhtal kujul on kergem ja vähem kulukas kui vesiniku saamine.

Varsti pärast Charles'i katseid algas Prantsusmaal täieline õhuasjanduse palavik. Lende teostati massiliselt, ja kuigi esimesil hetkil selgus, et tõusmine pallidel on seotud suurte ohtudega ja surmariisikoga, ei takistanud see sugugi julgeid entusiaste. Blanchard'il, kes teostas palju lende (pilt 4), õnnestus lennata üle Lamanche'i Inglismaalt Prantsusmaale. 1784. a. Lionis tõusis õhku esimene naine, keegi Tible, kes võttis ette ohtliku reisi kuninga auks. Kuid suurem osa tuliseid aeronaute maksid eluga oma katsed. Nii Rosier kui ka Blanchard hukkusid lennuasjanduse ohvritena.

Võib öelda, et ükski leidus ei tekitanud nii palju luhtalainud lootusi, igasuguseid suurepäraseid plaane, nagu lennuasjandus õhupalli abil. Kohe õhupallide ilmumise esimesest momendist

pöörasid kõik tähelepanu sellele tõsiasjale, et pallid pole omadust liikuda õhus soovitavas suunas ja et andes inimesele võimaluse tõusta ülespoole vertikaalselt, osutub pall ühtlasi tuule ja õhuvoolude mängukanniks.

Esmalt vaadati asjale liig kergelt. Kavatseti juhtida palli õhus, nagu laeva vees, — rooli, aerude ja purjede abil. Blanchard näiteks varustas oma „lendava laeva“ aerudega ja langevarjuga, kuid see kummaline katse, nagu tuhanded talle sarnased, ebaõnnestus täieliselt ja tõendas vaid, et pingutusi peab juhtima teises suunas. Kavatseti näiteks rakendada gondli ette eriti selleks väljaõpetatud linde, juba 1659. a. ilmunud romaani järgi „Lendav rändur kuu peale“ (pilt 5). Algas projektide epideemia, millele illustreerimiseks toome kellegi Girano de Bergeraque'i ettepaneku, mis kuulub küll ka samuti XVII sajandisse, kuid meeletteravuse ja idee poolest ei erine milleski 19. sajandi leidurite katseist. Bergeraque andis nõu lendurile istuda raudkorvi ja võtta enesega kaasa mõned magnetiseeritud kerad. „Peab ainult — ütles ta, — kordamööda viskama üles kerad — ja korv, magneetidest külge tõmmatud, lendab soovitavas suunas.“ Suuremalt jaolt ilmusid projektid sarnasena sellele kavale. Nad kujutasid enamasti niisuguseid silmatorkavaid absurdumeid, et Pariisi akademia oli sunnitud käsile võtma abinõusid, et teha lõpp sääraseile mõttetusele. Ning siis teaduse esindajad Prantsusmaal tunnustasid juhtivate lennuparaatide leiutamise ülesande lahendamatuks; see probleem tõsteti ühele pulgale ringi kvadratuuri ja nurga kolme ossa jaotamise probleemidega, ja kõiki, kes selle asjaga tegelesid, kahtlustati kui vaimuhaigeid. See akademia otsus avaldas mõju, ja, nagu näha, ja-

hutas veidi leidurite agarust. Vähemalt polnud katseist ses suunas kaua aega midagi kuulda.

1805. a. leiutas keegi šveitsist pärit kellasepp Jakob Degen Viinis väikese ballooni, mille külge oli riputatud tiibadega lennuaparaat. 1812. a. reisis ta oma masinaga Pariisi ja andis etenduse Tivoli aias. Üks ajaleht kirjutas sellest: „Härra Degen võttis Tivoli aias ilusa ilmaga ja suure rahvahulga juuresolekul ette oma teise lennu. Kell 8 nähti palli hõljuvat üles, alla ja ringi sellal, kui hra Degen köitel rippudes töötas oma tiibadega. Pärast väikest vaheaega tõusis õhupall kõrgele ja viis lenduri ära tuule sihis. Et tuul oli hoopis nõrk, pakkus sündmus pealtvaatajatele suurt mõnu jälgida teda aeglaselt kadumas. Hr. Degen maandus õnnelikult Bievre'i juures, kolme tunni kaugusel Pariisist kell 8½.“ Edaspidisel lennu katsel 4. oktoobril ei suutnud Degen selle vastu hoopiski tõusta õhku ja pidi publikult, kes tahtis tagasi saada oma raha pääsetähtede eest — vastu võtma keretäie. Pilt 9 kujutab seda momenti ühe tolleaegse prantsuse pilkeajakirja järgi.

Alles 19. sajandi teise poole alul tekkis uuesti katseid, kuid seekord juba enam kindlal tõsisel pinnal. Leidurid hakkasid kasutama oma sihi saavutamiseks sel ajal juba arenema hakanud aurumasinaid, ja seekord kaunis edukalt. Esimese tõuke ses suunas andis prantslane Giffard, kes ehitas 1852. aastal aurumasina abil juhitava ja õhupropelleriga varustatud sigarikujulise aerostaadi, mis tõesti võis liikuda 2—3-meetrilise kiirusega sekundis (pilt 6).

Sama Giffard muuseum ehitas aastal 1869 Pariisis ka esimese suurpalli, mis võis ankrüköiel tõsta 34 inimest 650 mtr. kõrgele. 1878. a. Pariisi maailmanäitusel tõusis Giffard oma 36 mtr. läbimõdulisel ankrupallil, mille küljes oli gondel 50 inimese jaoks, jällegi regulaarselt üles (pilt 3). Selle palli traatköis mähiti kahele, kokku 600 h.-j., vintsile. Augustis 1897 hävis see hiiglapall tormis.

Teaduslikeks otstarbeiks kasutas õhupalli juba ülalmainitud Charles. Ta tõusis 3467 meetri kõrgusesse ja märkis ülal temperatuuri — 80° C. Robertson tegi

1803. a. 700 meetri kõrgusel katseid kõla levimise, hingamisolude, elektriseerimise ja magneetilise inklinatsiooni alal. 1820. aastal pani Brandes ette lasta tõusta meeskonnata õhupalli registreerimismõõduriistadega äikese ja rahe uurimiseks, kuid see plaan teostati alles 1879. a. daanlaste poolt. Sestsadik omandasid registreerimisvallid suure tähtsuse õhuvoolude ja ilmastiku olude jaoks. Üks Belgia registreerimisvall tõusis 1909. a. 29.040 meetrile. Suurima inimeste poolt saavutatud kõrguse registreeris Pericle Gamba 7. dets. 1911. a., nimelt 35.000 mtr.

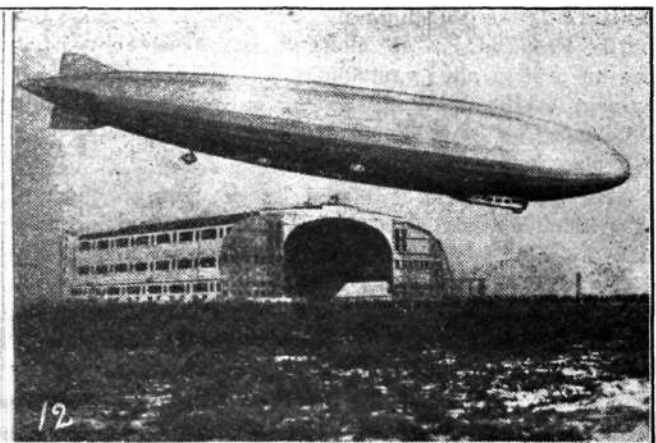
Ka kasutati lennuasjanduses teaduslikeks, tehnilisteks ja muudeks otstarbeiks lendavaid madusid või lendlohesid, eriti 19. sajandil. 1824. a. proovis inglise kapten Densy edasi anda hukkuvaile laevadele päästevõõri lendlohe abil. Kaks aastat hiljem patenteeris inglase Pocock vankri, mille jõuallikaks pidid olema lendlohed. 1852. a. alati suure Niagara silla ehitamist lendlohe abil, kuna lendlohe köis tekitas esimese ühenduse mõlema kalda vahel ja siis tõmmati ikka tugevamaid köisi üle jõe. Lendlohe esimesed kasutamiskatsed meteoroloogia alal tehti Eddy poolt, kes leiutas sabata lendlohe mõõduriistade ülestõstmiseks. Kõrgeim lohe lend, kuni 6430 mtr., õnnestus 25. nov. 1905 Berliini observatooriumil. Mõõdetud õhusurve ses kõrguses osutas 330 mm, temperatuur — 25° C.

11. juulil 1897. a. tõusis Daani saartelt, põhja pool Teravmägesid, insener Andrée kahe kaaslasega õhupallil, et lennata üle põhjanabast. Ta kasutas sel lennul järelevedamisköit. Mida enam ta laskis köit gondolist jääväljale või veele, seda enam võis takistada õhupalli sõitu. Ainult kirjatuvide post ja kaks poid leiti selle julge polaarsõitja viimsete elumärkidena.

Mis puutub õhupallide kasutamisse sõjaliseks otstarbeiks, siis huvitas see mõte inimesi õhupallide ilmutamise momendist. Juba 1783. a. esitas prantsuse insener Meusnier Teaduste Akadeemiale selle kohta projekti, kuid tehtud katsed ei annud häid tagajärgi. Pioneeriks võib lugeda austerlaste poolt prantslasilt Würzburgi lahingus 1796. a. võidetud õhupalli (pilt 10). Tähtsat osa sõjalistes operatsioonides mängisid õhu-

Pilt 11. — Wölferti õhulaev, 1897.

Pilt 12. — Zeppelin Ameerikas, Lakehurstis.

pallid Prantsuse-Preisi sõjas, kui 1870. a. lasti üles 65 õhupalli 155 reisijaga, kelle hulgas oli ka kuulus kõnemees ja deputaat Gambetta, kel õnnestus üle lennata ümberpiiratud Pariisist maakonda, mis polnud okupeeritud sakslaste vägede poolt.

See ajajärk tõi uuesti esile õhuaparaatide küsimuse ja puudutas ühtlasi ka küsimuse haiget kohta — õhupallide juhtimise puudust. Uuesti oli märgata üldist huvi aerotehnika vastu, ja kogu plejaad õpetlasi-tehnikuid asus tööle, kuid seekord juba kasutades väärtuslikke teaduse tulemusi bensiini-, auru- ja elektrimasina alal. Algas uuesti lugematuid katseid ehitada aerostaat, mida võiks juhtida õhupropellerite või eriliste labidatega varustatud rataste abil, mis liikumise said igasugu süsteemi mootoreilt. Mõned proovisid kasutada oma katseiks raketi liikumise printsiipi. Suurt õhutakistust, mida tekitas ruumikas pall, püüti vähendada, andes aerostaadile sigari kuju. Oli tehtud üldse väga palju katseid, milledest mõned saavutasid silmapaistvaid tagajärgi, arendades asja. Kõigist katseist mainime vaid tähtsamaid.

1872. aastal kuulus mehhaanik, esimene soomuslaeva ehitaja Dupuis de Lom, konstrueeris ovaalikuljuse aerostaadi, mis oli varustatud õhupropelleriga ja kolmenurgelise, tüüri osa mängiva purjega. Jõuallikaks oli neli tugevat meest. Katse näitas, et on võimalik liikuda vastu tuult, kui viimase kiirus on rohkem kui aerostaadi kiirus, mis Dupuis de Lomil oli 2,6 meetrit sekundis (pilt 7). Samal ajal ehitas insener Goethein pikakujulise aerostaadi gaasimasinaga, mis andis võimaluse saavutada maksimaalse kiiruse, 5 mt. sekundis.

Jõuallika küsimus huvitas kangesti leidureid, kes suunasid oma jõud õhupalli juhtimisele. Akkumulaatorite leiutamiselega tekkis uus võimalus — kasutada elektromootoreid. Möödunud sajandi 80. aastais tegi Gaston Tissandier ses suhtes esimese katse, ehitades aerostaadi Simensi elektromootoriga, ja saavutas kiiruse 3—4 meetrit sekundis.

Kõige edukamaiks peab tunnustama tagajärjed, mida saavutasid prantsuse lendur-ohvitserid Renard ja Krebs. Need vilunud tehnikud ehitasid 1884. a. aerostaadi väga õnnestunud, nende eneste poolt konstrueeritud jõuallikaga, mis koosnes väga kergest, väliselt peaaegu nägematust elektro-mootorist, mida toitis ak-

kumulaatorite patarei (pilt 8). Seitsmest lennust tulid nad viis korda tagasi, saavutades kiiruse 5,5—6,5 meetrit sekundis. Kuid lend kestis mitte enam kui pool tundi; selle lühikese aja möödumisel patarei lakkas töötamast. Uuesti jäi asi seisema jõuallika puudulikkuse tõttu.

1897. aastal ehitas juhtiva õhulaeva Berliini lendur Wölfert, kes kasutas bensiinimootorit (pilt 11). Kuid õnnetuks plahvatas bensiin lennu ajal ja julge lendur põles ära ühes oma palliga. Palju kõmu tekitas järgmisel aastal ungarlase Schwarzzi alumiiniumist ehitatud õhulaev, mis samuti oli varustatud mootoriga, kuid tema katsed osutusid vähe edukaks.

Aastal 1900 ehitas krahv Zeppelin oma esimese õhulaeva. 12. oktoobril 1900. aastal astus Columbus pärast seitsmekümnepäevast ohtlikku merereisi esmalt Ameerika pinnale. 12. oktoobril 1924. a. juhtis dr. Eckener „Zeppelin L. Z 120“ Boodeni järvelt Ameerikasse (pilt 10), kus maandus kolme päeva pärast.

*

Takistused, mis tulid ilmsiks õhupallide juhtimisvõimaluse juures, veensid paljusid võimatuses — leiutada aerostaat, mis alluks inimese tahtele. Kuid inimeste püsiv soov ikkagi lahendada meelitat, igivana probleem sundis õpetlasi otsima teisi teid oma unistuse saavutamiseks. Vaatlusist loodusele tuletati, et võimaluse liikuda õhus igas suunas omavad linnud, kes sageli on raskemad õhust. Tähendab, et lendamise seadused looduses ei põhjene Arhimedesese seadusel, mida käsitati õhupalli juures. Leiti ka, et lendamine on seletatav kaunis lihtsalt dünaamika seaduste abil. Ja niiviisi tekkiski õpetlaste ja leidurite seas uus vool; nad pöördusid oluliselt mütoloožilise Daedalose ideele, kes tegi endale tiivad. Kõigis maades hakati ehitama lennuaparaate materjalidest, mis on raskemad kui õhk, kasutades liikumisjõuks mehhaanilisi abinõusid, näiteks tiibu, propellereid jne. See suund lennuasjanduse kunstis sai uue — aviatsiooni — nimetuse, vastandiks aerostaatikale, mille algatajaks olid vennad Mongolfierid.

Lendamise põhimõtteline võimalus leiti vaatlusest lindudele. Lind, olles erikaaluliselt raskem õhust, liigub selles vabalt, lihaste jõul; lihased liigutavad omakord tiibu, millel on teatud kindel kuju. Tiibade võnked tekitavad tarvilise õhusurve, mis lindu hoiab ülal ja võib raskuskaalu. Võime kergesti kujutella kunstlikku lindu, mis on tehtud, ütleme, terasest, ja siinjuures nii täpselt ja õrnalt, et ka selle erikaal ja väline kuju täiesti sarnanevad elusale linnule. Edasi on tarvis jõuallikat; selleks on mootor.

Kuid leiti ka, et midagi ei või imiteerida teadmatult, järele aimata loodust pimesi. Inimese lennuaparaadid ei pidanud kujutama täpselt koopiat linnust, — muidu oleks loodus varustanud oma täiuslikema loomingu — inimese — lennuorganidega. Ehitame ka ju vedureid, aga ei rooma kápukilli, et mööda ajada kiirjalgsest hobusest!

Ka leiti, et lendamise võimaluse saavutamiseks lindude eeskujul pidi kõigepealt uurima neid tingimusi,

NÕUDKE AINULT TUNTUD
PROV. JÜRGENS'I
BOR-TYMOL
seepi

**Londonis suure aurahaga kroonitud.
Kaubamärk: „Pesev laps“.**

Kõrgeimas headuses tualettseep: vistrikkude, todetähtede, päevapõletuse ja üleliigse higistamise vastu, teeb naha siledaks ja valgeks.

Müük apteekides, rohu- ja teistes parem. kauplustes.

millede põhjal sünnib lindude lend. Tarvis oli leida seadused, millele alluvad lennu nähtused, s. t. tundma õppida lennu mehhaanikat. Et lind võib lennata ka vastu tuult, siis oli väga tähtis teada ka õhu takistust, õhu voole, sõnaga — tolle elemendi iseloomustavaid iseäraldusi, milles pidid sündima kõik lendamise nähtused. Ses suunas töötasid paljud õpetlased, kellele ühine jõupingutus edendas lõpuks asja suurel määral. Enne kui üle minna uemate saavutuste juure, märgime mõned eelkäinud töösiasjad.

Esimesed katsed teaduslikus mõttes kuuluvad kord juba mainitud Leonardo da Vincile, kes samuti kavatses lennata tiibade abil, millised pidid juhitud olema käte ja jalgade abil (pilt 13).

Esimestel aegadel mõeldi, et lendamine on tingitud neist iseäraldustest, millega loodus on varustanud suleriigi esindajaid. Nagu esimesed laevaehitajad ehitasid oma laevu, järele aimates kalu, nii ka mõned lendurid (näiteks Laron XVIII sajandi alul) tahtsid lahendada lendamisülesande aparaadi ehitamisega, mis omaks iseloomustavad linnujooned, s. t. tiivad, suled jne. Teised, väljudes sellest mõttest, et inimene oma organisatsioonilt on lähem nahkhiirele, kavatsesid asendada suled nahast lennupindadega. Pole võimalust loendada sarnaste projektide suurt hulka, millised jäid teostamata oma täielise ebapraktilise mõtte tõttu. Mainime vaid lukusepa Besnier' katseid, kes 1686. a. valmistas tiivad kergest riidest ja kinnitas need vartele, mis visati üle lenduri õlgade ja mida liigutati käte ja jalgadega. Selle seadeldisega võis Besnier suurema kah-

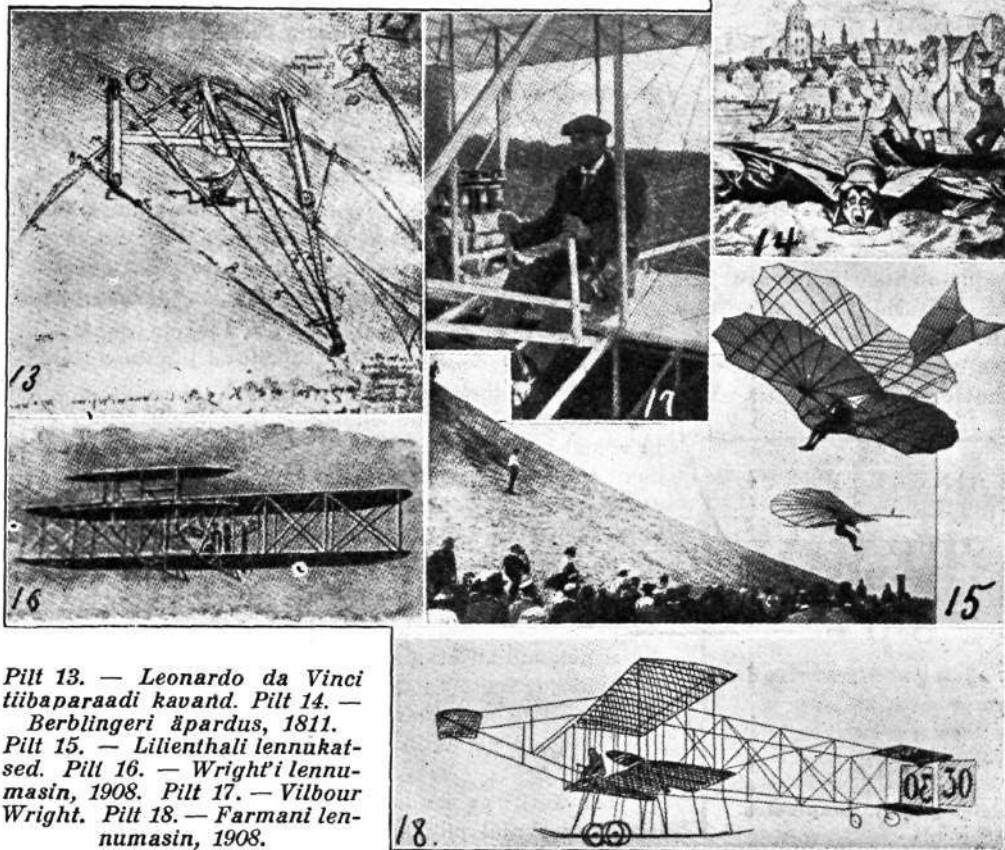
juta alla laskuda mõnest kõrgusest, kuid üleslendamisest muidugi ei võinud olla juttugi.

19. sajandi alul tekkis ka terve rida spekulante, kes tahtsid lennata; aastakümneid ei suutnud nad midagi korda saata. Huvitavaim nende seas oli Berblinger, kes aastal 1811 tegi Ulmis liuglennu, mis tal põhjalikult ebaõnnestus: ta kukkus vette ja päästeti ainult viimisel hetkel uppumissurmast (pilt 14).

Sarnaseid projekte hakkas ilmuma eriti suures küluses pärast Mongolfieride leutust, paralleelselt katsetega ehitada juhitud aerostaat. Enamalt jaolt kujutasid nad käega katsutavaid rumalusi, milline asjaolu kutsuski esile tuntud Pariisi Teaduste Akadeemia otsuse.

Esimesed katsed aviatsiooni põllul, mis omasis puhtteadusliku pinna ja mis saavutasid tähtsaid tagajärgi, kuuluvad uuemale ajale, viimaseisse viiekümneisse aastasse. Leidurite eesotsas seisab siin silmapaistev insener Otto Lilienthal. Varajases lapseeas saidik huvitas Lilienthali lennuasjandus ja 13-aastasena sooritas ta katse, planeerides kõrgelt künkalt erilistel, tema poolt konstrueeritud tiibadel. Kogu oma edaspidise elu ta pühendas lennuküsimustele ja töötas püsiva energiaga sel alal. Ta teostas umbes 1000 lendu ja oli esimene, kes pani kindla aluse aviaatikale. Meresõit algas mitte ookeanilaevast: inimeste algkatsed liikuda mööda vett tehti paadi abil, mis oli valmistatud õõnsast puutüvest. Õhu vallutamise asjas toimus Lilienthal

analoogiliselt. Ta algas seega, et varustas end 8-ruutmeetriliste tiibadega; nende tiibadega, mis kujutasid kallakuid, kergesti kumeraid pindu, ta püüdis teha „planeeriva“ lennu. Selline seadeldus, mis pärastpoole sai „aeroplaani“ nimetuse, võis teatud kiiruse juures kanda inimest. Tarvilise kiiruse saavutamiseks jooksis Lilienthal vastu tuult ja siis viskus ühes seadeldusega tuule hooliks ning tuginedes tiibadele tõusis õhku. Algkatsed teostati muidugi väikeses masstaabis. Ajajooksul sai vahva leidur ikka suurema julguse. Ta viimisteli oma aparaadi, suurendades tiibade pinda kuni 16 ruutmeetrini, ja varustas aeroplaani rooliga (pilt 15). Tal läks korda juba lennata horisontaalses suunas üle 250 meetri. Kõige ohtlikumaiks osutusid õhutõuked, nii et

Pilt 13. — Leonardo da Vinci tiibaparaadi kavand. Pilt 14. — Berblingeri apardus, 1811. Pilt 15. — Lilienthali lennukatsed. Pilt 16. — Wright'i lennumasin, 1908. Pilt 17. — Wilbour Wright. Pilt 18. — Farmani lennumasin, 1908.

ta katsed sageli lõpsid luude väänamisega. Harjutuste teel lootis Lilienthal saada võimaluse liikuda õhus, muutes vaid mitmesuguste kehaosade asendit. Kuid ebaõnnestunud katse 1896. aastal tegi lõpu kõigile selle silmapaistva leiduri algatustele. Tugev tuule tõuge andis seadeldusele hukkava tõuke ja selles istuv Lilienthal kukkus 15-meetriliselt kõrgusest murdes selgroo ja suri varsti pärast seda.

*

Esimene mootorlennu suursamm tehti ameeriklaste vendade Orville ja Wilbur Wright'ide poolt, kes edukalt viisid lõpule Lilienthali töö. Ka Wright'id algasid liuglennuga ja nende teeneiks peab lugema, et nad oma enam kui 2000 lennu läbi täieliselt selgitasid liug- ja purjelennu saladuse. Wrightid nägid ära, et lihtsa liuglennuga ei jõua kaugele ja et kauema kestvusega lende võib saavutada ainult mootori abil. Nii otsustasid nad siis ehitada lennukisse mootori. Selle jaoks konstrueerisid nad aastal 1903 täiesti uue aparadi (pilt 16) ja varustasid selle neljatsilindrilise bensiinimootoriga (pilt 17), mille nad samuti ise konstrueerisid. Seega saavutasid vennad Wrightid ühe suurimaist võitudest lennuasjanduse ajaloos.

1894. a. ehitas ameeriklane Hiram Martin ühe suure kahepinnalise aparadi, mis oma liikumise sai 360 h.-j. aurumasinast kahe propelleri abil. Hiigla-aparaat, mis omas 540-ruutmeetrilise kandepinna ja kaa-

lus 3625 kilo, võis aga liuelda ainult rööbastel, kuid andis nii mõnedki väärtuslikud tulemused lennuasjanduses veel lahendamata küsimuste kohta.

Ka oli suursündmuseks, kui 30. okt. 1908. a. Henry Farman, eriti hoolas ja õnnelik lendur, tõusis lennukilt ja esimest korda lendas üle põldude, metsade ja linnade, teostades lennu Chalouss'ist Reims'i (pilt 18). Suure edu saavutas ka umbes samal ajal Voisin oma aeroplaanil (pilt 19).

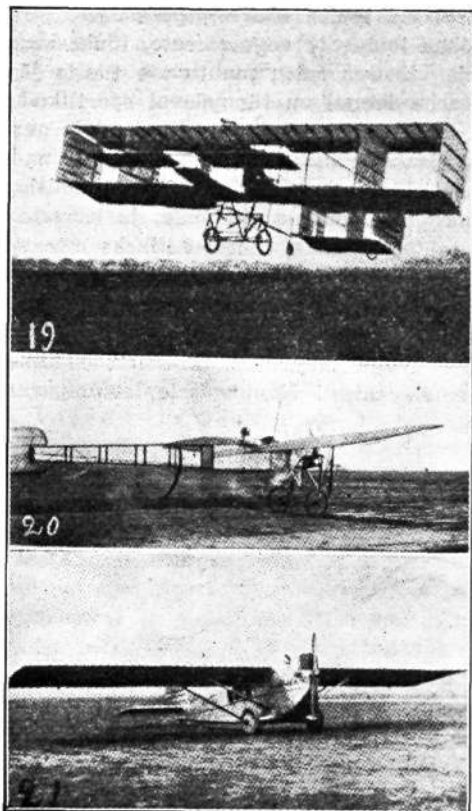
Kuid oli juba lennuliselt kangelastegu, kui 23. juulil 1909. a. Louis Bleriot, — küll vist silmapaistvaim isik algusaja lendurite peres, — lendas 27 minutiga, vastu tuult, üle inglise kanaali (pilt 20).

Maailmasõja ajal kasutati lennumasinaid ainult luureteenistuseks. Alles 1914. a. lõpul hakati lennukelt laskma kuulipildujaist. Alguses võidi lasta taha poole, viltu üles ja viltu alla, kuid varakevadel 1915 võidi Fokkeri süsteemi järgi lasta juba otse läbi liikuva propelleri tiibade, ehk küll propeller kuulipilduja toru eest möödus 2000—3000 korda!

Üheistmeliste lahinglennukite kõrvale ilmusid varsti luurelennukid hea lahinguvõimega ja suure kiirusega, töölennumid artilleria laskeiks, soomustatud lahinglennukid — osavõtuks maapealseist võitlusist, kaugeleuure lennukid pika lennukestvusega ja kõrgusemootoriga, ja lõppeks suurlennukid tugeva kandejõuga, — pommitamiste otstarbeiks, mis kujutavad viimast tehnika uudist, — raadioseadise, torupostiga ja kirjutustelegraafia, 6 kuulipildujaga, elektrijaamaga voolu tekitamiseks helgiheitjate jaoks ja kõigi töökohtade valgustamiseks lennukis, 2000-h.-j. masinaseadise propelleri jaoks, kasuliku koorma kandejõuga 10.000 kg, selle seas 2.500 kg pomme ja kütte- ning määrdeaineid 15-tunniliseks lennuks. Säärased hiiglasid olid kasutada sakslasil juba maailmasõjas ja omasid tiibade pikkuse 50 m, lendasid tunnis kuni 140 km ja võisid tõusta 4000 meetrini.

Pärast maailmasõda hakkas lennuasjandus jõudsasti arenema. Selle suurimaks saavutuseks võib lugeda momenti, kui kaks Dornier' lennukit (pilt 21) viisid Amundseni ja ta seltsilised ühe päevaga põhjanabale. Ka on kõigile tuntud ameeriklase Lindberghi lend üle Atlandi ookeani 34 tunniga ja ka Junkersi lennutehaste viimisteldud toodangud.

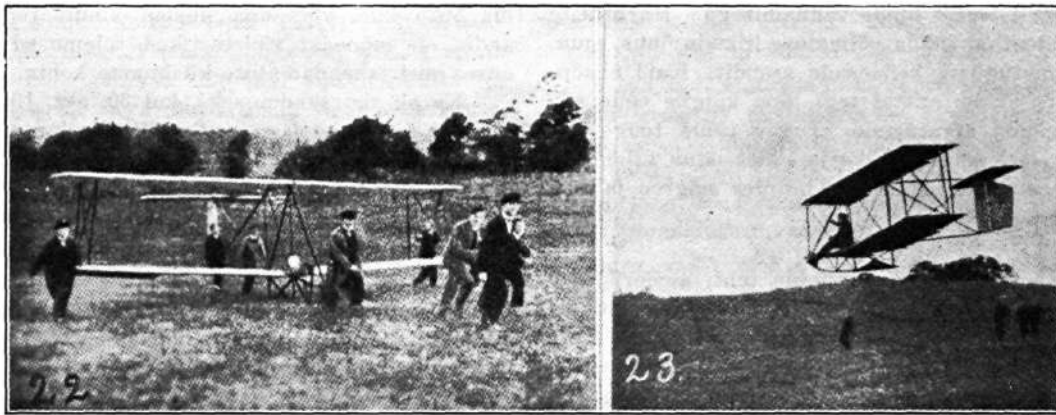
Uuemal ajal on hoogu võtnud n.-n. mootorita või purilend. Mõni sõna veel sellest. Mootorita või purilend seisab atmosfääri tuulte kasutamises, et hoida lennukit õhus horisontaalselt või isegi sundida teda tõusmisele. Alles meie ajal tekkinud sõna „purilend“ laseb kergelt oletada, nagu oleks purilennul tegemist niisamasuguste nähtustega õhus nagu purjetavate paatide juures veel. Muidugi on olemas kauge sugulus, kuna mõlemal juhtumil kasutatakse tuule jõudu. Kuid kasutamise viis on siiski väga erinev. Purjetamisel vee peal on paat ümbritsetud kahest isesugusest meediumist: paat ja rool veest, puri — õhust; paadi kere raskus on tasakaalustatud tema ujuvusest, tähendab, kantud veest. Purilennuk (pilt 21) liigub aga (pilt 22) ühes elemendis — õhus — ja peab ammutama tarvilist tööhulka ras-

Pilt 19. — Voisini aparaat, 1908.

Pilt 20. — Bleriot' aeroplaan, 1909.

Pilt 21. — Dornier-lennuk.

Pilt 22. — Mootorita lennuk.

Pilt 23. — Purilend.

kusjõu kestvaks hävitamiseks ainult õhumasside liikumisest.

Teiste sõnadega, lend jõuallikata on võimalik: 1) kui lennutee pole horisontaalne (liuglend), 2) kui tuul ei puhu horisontaalselt (staatiline purilend) ja 3) kui tuul ei puhu ühetaoliselt (dünaamiline purilend). Staatiline purilend seisab enam või vähem vertikaalselt voolava õhu masside ärakasutamises, millised moodustavad ülespoole suunatud kestva voolu. Peab silmas pidama kaht isesugust „staatilist“ õhu voolu nähtust: kui tuul satub vastu takistust (suuremaid ehitusi, mägesid), siis surutakse ta kokku ja ta tõuseb ülespoole; tekib õhupadi, järgnevad tuulevoolud tungivad selle tõusu tõttu teatud kauguses takistusest ülespoole ja lendavad sellest üle. Sellest tekib aga ülespoole suunatud tuul, mida kasutataksegi staatiliseks purilennuks. Teine liik on termilised tuuled, mis tekivad õhu kohalike soojenemiste tõttu. Kergem, soojem õhk tõuseb suitsutaoliselt ülespoole sellal, kui külm õhk langeb alla. Neid termilisi voole võib ära tunda seeläbi, et iga selline õhusamm on kroonitud pilvega. Nad on teadjaile hästi tuntud ja neid võib kasutada järgmiselt: hõljuda pilvede all, ja siis külma õhu sunnil liuelda järgmise pilve alla, et jälle võida üles tõusta, ja teha nii rännaku pilvest pilveni. Kuid oma võrdlemisi väikese tiheduse tõttu on

õhu soojendus liig nõrk, nii et ülespoole tõusvad, soojad õhumassid üksi vaevalt võivad moodustada küllaldase jõuallika mootorita lennuks. Seal aitab aga maapind, mis kiirgab välja soojust, selle andes õhule. Seeläbi tekib samuti termilisi, ülespoole suunatud tuuli, milliseid samuti kasutatakse staatiliseks purilennuks.

Mootorita lennu teine viis on dünaamiline purilend, millist probleemi aga ei või veel vaadelda kui täiesti lahendatud, ehk küll juba nii mõnigi dünaamiline mootorita lend on teostatud suurepäraselt ja kestnud kuni 15 tundi maandumata. Tema energiaallikad peituvad horisontaalsete tuulte ebareeglipärasuses. Siin tuleb tegelda õhus leiduvate regulaarsete, tükkesarnaste, tugevuses ja kiiruses ruttu muutuvate tuulte jõududega.

Mootorita lennul on tänapäeval sportlikud, teaduslikud ja praktilised sihid: liuglend ja purilend on ilusamaid ja väärilisimaid spordiharusid, nad põhjenevad väimsel alusel, esitavad suuri nõudmisi ja kiiret otsustamisvõimet, julgust ja jõudu, ja kasvatavad oma jüngreid tahtetugevaiks, eneseteadlikeks meesteks. Teaduslikus mõttes omavad liuglend ja purilend veel suurema tähtsuse mootorlennuasjanduse arenemises; lennuki viimistluseks aero-dünaamiliselt on mootorita lend mõõduandev väga mõjuvalt: ta abil loodetakse jõuda ikka lähemale täiesti ökonoomsele lennuaparaadile.

LAHKUMINEK

„Eesti Kirjameeste Seltsis“ Kurb nähtus Eesti elus

Kaasaegse mälestusi ja muljeid

28. august 1881 (siis maksva vana kalendri järgi; nüüdses kalendris on see päev 10. september) on Eesti elus päevaks, mida meil küll mustaks sünniks märkida, nagu seda tegid roomlased oma kalendris neile õnnetu Albia lahingu päevaga (a. 390 e. Kr.). Nüüd, millal sellest päevast on möödunud poolsada aastat, on meie rahval kohane ta peale tagasi vaadata. Kuni kestab kultuuri ajalugu, jääb see päev üheks tähtsamaks pöörpäevaks Eesti arengus — kahjuks kurvaks leinapäevaks. Mitte sedagi lohutust ei ole meil, et sündmus, mida mainitud päev tõi, ometi osaltki või mõndpidigi ka tulu oleks toonud, nagu lugu on olnud mõne muu kurva loo juures. Ta on meile ainult halba vilja kannud, sest see tulu, mis ta tagajärjel esiotsa näis tulevat — uus, värske hoog Eesti asjale — oli silmakirjaline ja petlik, nagu pärastine asjakäik näitas.

Kõnesoleval päeval oli „Eesti Kirjameeste Seltsis“ suur lahkuminek — „perehittmine“, nagu seda siis tabavalt nimetati — milles saadud haava tagajärjel selts jäi põdema, kuni kümne aasta pärast suri kurba surma. Nii on põhjust seda päeva leinatundes mälestada.

Küll ei tulnud kõnesolev halb sündmus äkki ega ootamatult, vaid ta oli juba mõni aeg ette valmimisel olnud. Aga et tuha all ammu küdenud vastolu siis lausa nähtavale tuli, on kurb mälestus koondatud otse mainitud päevale. Eesti ilusa ärkamisaja tähtsaim õis oli „Eesti Kirjameeste Selts“, mis esimese Eesti laulupeo järele sellest sündinud vaimustuse viljana ellu ärkas. Seltsi põhikiri kinnitati 25. nov. 1871 ja otse kolm kuud selle järele, 25. veebr. 1872, peeti seltsi esimene koosolek Viljandis. Juhatajaks oli alul „isa Janssen“, kes ka kohe auliikmeks valiti; dr. Kreutzwald valiti aupresidendiks. Esimeheks — „presidendiks“ öeldi siis — valiti J. H u r t, abiks C. R. J a k o b s o n. Need kaks tolle aja tähtsamat eestlast said nii kohe alguses seltsi etteotsa, mis muidugi seltsile ta õige laadi andis. Kuna nad sel ajal ilusti üksmeelselt töötasid, valitses seltsiski üksmeel ja tehti tublisti tööd. Aga hiljem nende vahel tekkiv lõhe ja vastolu lõhkus ka seltsi ja pani ta kiratsema. Eesti tähtsaim selts oli nii nagu vähendatud koopia kogu Eesti vaimuelu liikumisest.

Seltsi sihiks oli põhikirjas öeldud: „üldse kasulikke raamatuid Eesti keeles välja anda, ühtlasi laiemalt rahva vaimu valgustada ja rutemini, kergemini ja kindlamini eestlaste seas teha vaimuharimise tööd kui see võõras keeles on võimalik“. — Kõrge ja suur siht tolle aja kohta ja nõnda seltsil õige lai tööpõld käes. Ning seda harima asus ta ka täie hooga, agarusega ja vai-

mustusega. Usin töö tõi häid tagajärgi. Esimese 10 aasta jooksul edenes, kasvas ja kosus selts, sellega ühes ka ta tegevus, alatasa, aeglaselt, aga kindlasti. Koosolekuid peeti alguses kaks korda aastas, 1878. a. peale aga neli korda.

Liikmeid oli seltsil ta asutamisel 43, kolme aasta pärast 150, seitsme pärast 350 ja 1881. a. keskel, kümneaastase kestvuse täissaamisel, ümmarguselt 450. Seltsi „toimetustena“ oli ligi pool sada raamatut ilmunud, pealeselle kaheksa „aastaraamatut“ õige tuumaka sisuga. Selts oli vanavara korjamise ja keeleuurimise reiseideks rohkesti abi annud (1879. a. üksi esimeseks ettevõtteks 113, teiseks 80 kuldrubla). Selle kõrval anti Tartu gümnaasiumi Eesti soost õpilasile abirahasid. Erilisiks otstarbeiks asutati 1879. a. „Kreutzwaldi kapital“. Sellega ühes oli seltsi rahaline varandus 1881. a. alul 726 rubla 45 kop. (700 rubla kasu kandmas). Pealeselle oli hulk kirjandust laos. Seltsi raamatukogus oli üle 650 raamatu, muuseumis umbes 500 vana raha, ka muude vanade asjade kogumisega oli tehtud ilus algus. Seltsi elu oli õ i t s m a s.

Oma õitsvuse tipule tõusis see otse 1881. aasta keskel, millal selts saatis välja oma asjade ajamiseks kaks niisugust saatkonda, millist ei enne ega pärast pole olnud. „Kirjameeste Seltsi“ algatusel ja eestvõttel käisid 19. juunil 1881. a. „Eesti seltside saadikud“ keisri Aleksander III ees — ainus säärane nähtus kogu vene aja kestes meie maal*). Ja otse samal ajal oli teine saatkond Helsingis „Soome Kirjanduse Seltsi“ viiekümneaastase kestuse peoks õnne soovimas ja piduannetust viimas. Mõlemailt käikudelt töid saadikud ligi kõige paremad muljed.

Näib otse, nagu oleks mõni tige kurivaim selle ülikauni Eesti edu üle kadedaks saades siis paraja aja arvanud olevat seltsisse tülitungalt visata, seltsi lahkuminekule ajada, seega ta elujõudu murda.

Pind selleks murranguks oli — paraku — juba mõni aeg ette valmistatud. Vastolu, mis 1878. a. C. R. Jakobsoni „Sakala“ tegevuse tagajärjel Eesti juhtivate tegelaste vahel tekkis, kippus peagi peegelduma ka „Kirjameeste Seltsis“ ja vastastikku vingu sigitama. Öieti ei oleks see vaidlus küll kirjanduslikku seltsi pidanud puutuma, aga kuna siis ju mingeid teisi avaliku elu avalduse kohti peale ajakirjanduse Eestis ei olnud, kus oma jõudu mõõta, tehti „Kirjameeste Selts“ tüli tallermaaks. Esimene algus selleks sündis

*) Sellest „riigiisa pale ees olemisest“ loodeti Eestis siis väga palju, kuid need lootused petsid rängasti.

juba 1879. a. 3. jaan. koosolekul, mil eestseisus-juhatus sattus õnnetule mõttele, et selts Hurt-Jakobsoni tüli asjus, mis ajalehtedes lahti puhkenud, seisukoha võtaks. Taheti seltsilt oma presidendile (Hurdale) nõutada usaldustunnistust, Jakobsonile laimust. Ettepanek sigitas kohe säärase pika ja käreva vaidluse, nagu seda seltsis veel polnud nähtud. Viimaks lõpetas Hurt ise vaidluse sooviga, et „Sakala“ asi jääks puutumata, mille peale siis „avalik tänutunnistus“ Hurda töö austamiseks ühel meele vastu võeti. Kuid sellega oli seltsis ilmsiks tulnud lõhe, mis enam kinni ei kasvanud, vaid hakkas laienema. 1880. a. alul vaieldi eestseisuses kaua asjata „Sakala“ kirjutuse pärast, mis käis ühe seltsi saatkonna valimise kohta. Seltsi täiskogu ette asi küll ei läinud, aga teada saadi sellest ikka, ja vastastikune nukrus kasvas.

Vaevalt oleks „K. Selts“ poliitika-voolest jäänud puutumata ka siis, kui mainitud eksisamme ei oleks tehtud — meeoleolu oli selleks juba ärev. Kuid iga tahes on väga kahetsetav, et seltsile võõraste asjade ettetoajaks oli esiti seltsi juhatus, mis andis põhjust etteheideteks, et „eestseisus oma tegudega seltsi enese vastu üles kihutab“.

1881. a. läksid „Sakala“ etteheited ja nurinad „K. S.“ eestseisuse vastu (kus peale tema toimetaja ja dr. Veske teised kõik olid „Hurda mehed“ — n.-n. kiriklased) ikka tihedamaks ja valjemaks. Neid ilmus nii tõekujul toimetuse poolt kui ka naljanäol „Nalja Mardis“. Siht oli selge: seltsi juhatuse pidi tulema muutu s. Pööret ligindas J. Hurda asumine kodumaalt Peterburgi, kus tal seltsi juhatamine oli palju raskem kui enne Otepääst. Seda õigesti ära tundes astus ta ise presidendiametist tagasi. See oli muidugi C. R. Jakobsoni sõpruskonnale soodus juhus oma mõju maksma panna, mida seni ei usaldatud ette võtta, sest Hurda autoriteet oli ikka nii suur, et seda ei olnud kerge kõigutada. Kuid Hurda lahkumisega pidi kaduma ka ta pooldajate tähtsaim tugi. Nemadki võtsid siis nõuks ametist loobuda, lootes sellega „Sakala“ pealekäämist lõpetada. Kuid ühtlasi lootsid nad, et seltsile saaks uus erapooletu juhatus, kelle all mõlemad erakonnad võiksid rahus töötada. Uueks presidendiks mõeldi valida dr. Hermann, kes siis oli alles iga erakonna värvita — „valge leht“.

Sellest mõttest ei tulnud aga midagi. „Sakala“ sõpruskond astus oma sihi teostamiseks täie rõhuga välja ega sallinud enam „muid jumalaid enda kõrval“. Pööret ette aimates, täies iseteadvuses, ilmus ta 28. augusti koosolekule rohkearvuliselt ja hulga tagavara väega (uute liikmete kandidaatidega), kuna Hurda sõpruskond end nähtavasti küllaldaselt polnud võitluseks ette valmistanud. — Vististi ei arvatud „kihutust“ kohaseks.

Kohe koosoleku avamisel märgati kaht asja, mis äratasid tähelepanu: nii rohket osavõtmist nagu seda enne millalgi polnud nähtud („Vanemuise“ ruumikas saal oli inimesi täis, enamuse neist küll mitteliikmed — kuulajad) ja president Hurda puudumist, kes seni ikka peaaegu kõiki koosolekuid oli juhatanud (ta viibis sel päeval parajasti oma tütre matmisel Otepääs). Abipresident dr. Veske asus juhatama.

Koosoleku algus läks rõõmustavalt ilmsasti. Teatati eelpoolmainitud seltsi saatkondade käigust, kuuldi Soome vennasseltsilt saadetud tänu ja tervitusi jne. Kui siis juhataja presidendi kirja ette luges, milles see oma ametist lahkumist teatas, avaldas kogu selts oma haruldaselt tublile esimehele ta ligi 10-aastase tegevuse eest püstitõusmisega tänu, otsustas temale seltsilt saata tänukirja ja valis ta oma auliikmeks.

Hurda ametist lahkumise soov oli nii mõjuvalt põhjendatud, et seda küll kahetseti, aga ka tunti, et see teisiti olla ei võinud. Kuid üldist imestust äratas (nende juures, kes enne asjast ei teadnud), kui dr. Veske kohe selle järele teatas, et peale tema ja C. R. Jakobsoni ka kõik teised eestseisuse liikmed end on ametist lahti võtnud. Põhjus lubati teatada pärast, kui uue eestseisuse valimiseks ainult seltsi liikmed koos on (võõrasteta).

Ja nüüd ligines „tuultepööris“. Muutust kuulutas ette juba see, et uuesti liikmeks saada soovijad enne eestseisuse valimist seltsile ette pandi ja ka vastu võeti, et nad juba kaasa valida saaksid. Harilikult oli vastuvõtmine sündinud koosoleku lõpul. Uusi liikmeid oli nüüd 48 (peaaegu kõik „jakobsonilased“), enam kui millalgi enne ühekorruga olnud. Ja need olidki hiljem pöörde toojad.

Teine muudatus valimiskombes oli, et ka võõrad valimisajaks jäeti saali, kuid tahapoole, liikmeist lahku.

Valimise eel hakati siis lahkuva eestseisuse teadet ta lahkumise põhjuse kohta ette lugema — hakati, sest lugeda ei saadud seda pooleniigi. Kirjas seletati

Auru-värvimine, keemiline puhasustus, kiirpressimine, plisseerimine ja dekateerimine

Hoff-Man's Method

*Apteegi t. 1
tel. 430-10*

*Niguliste t. 6
tel. (2)13-47*

Osakonnad:

*Tartus, Rüüfli t. 11 ja Riia t. 41
Pärnus, Vilmsi t. 12*

Värvitakse, puhasustatakse ja pressitakse

kõiksugu siid-, plüüs-, sammet-, villaseid ja puuvillaseid riideid

Töö vilunud eriteadlaste juhatusel võisflusetult korralik

Hinnad odavad

Hinnad odavad

alguses, et selts ligi 10 aastat osavusega ja õnnistusega on töötanud, „president on seltsi palavas vennarmastuses juhatanud ja teised eestseisuse liikmed on jõudu mööda kõige nõuga ja südame-armastusega seltsi asja edendanud“. Aga nüüd olevat lugu läinud teiseks. Endise armastuse, vennaliku ühenduse ja usalduse asemele olevat nüüd ilmunud viha, lahusus ja umbusk. „Salakius külvab armetul kombel umbusaldust praeguse eestseisuse kohta, ja kangekaelsus, sagedasti inetu ja toores partei-tuhin —“ Kaugemale ei saanud ettelugeja — köster J. Kapp — oma lugemisega, sest hulga koosolijate valjud protestihüüded ja jalgade trampimised tegid selle võimatuks. (Mõistagi kallas eelkuuldud teravuste ettetoimine juba muidugi palavaks kõetud meeleolule nagu õli tulele ligi.)

Seletuse lõpupool jäi nii seltsile kuulmatuks, kuid see ilmus hiljem „Eesti Postimehes“ (nr. 35, 1881). Seal sai teada, et lahkujate arvates nimetatud parteituhin, mis seltsi rahuliku töö tegi võimatuks, seltsi eestseisuse hävitamise püüdi jne., C. R. Jakobsoni „Sakalast“ olevat välja läinud ja nemad seepärast otsatu „kurva meelega ja kahetsusega“ seltsi juhatavast kohast peavad ära astuma. Ikkagi lubasid lahkujad seltsi jääda ja seal töötada, kui seltsile saab erapooletu juhataja, vastasel korral pidavat nad seltsistki lahku ma, kuid tegutsevat välispool seda oma parima püüde sihis.

Lahkumine tuligi. Sest presidendi valimisel, mis kõige enne võeti, sai C. R. Jakobson endale 94 häält, dr. Herman 64, dr. Veske 13, lahkuminevaid häält oli kuus.

Jakobsonil oli nii suur enamuse. Esiotsa tõrkus ta küll valimist vastu võtmast ja soovitas enda asemele dr. Vesket. See aga arvas, et J. küll valimise võib vastu võtta, ja „küsis seltsilt, kas selts C. R. J. vastupanemist võtab vastu. Selts (Muidugi enamuse H. P.) ei võtnud vastu. Nüüd lubas C. R. J. presidendiameti enese peale võtta,“ seisab protokollis.

Häälletus näitas, et „vana voolu“ pooldajad (n-n. hurtlased) olid Hermanni valides kaunikeselt kokku hoidnud ja senise liikmete koosseisu juures oleksid vahest saavutanud enamuse, aga ligitulnud „uued mehed“ viisid võidule ka „uue voolu“.

Sellele nähtusele reageeris „vana vool“ kähku. Ta teatas enda lahkumisest seltsist. Esireas tegi seda, nagu töötanud, kogu senine juhatus (peale kahe abipresidendi) — 10 meest, nende järele pikk rida teisi, kokku 54, läksidki koosolekult ära. Uus juhatus valiti siis täiesti võitnud leerimeestest: Kunder, Kärn, Treffner, Tulk jne. Ja edaspidine koosoleku käik läks harilikult.

On mõistetav, et kirjeldatud sündmus löi Eesti elus varmalt suuri laineid: kaks mõjukamat ajalehte (teisest polnud siis suurt asja), „E. Postimees“ ja „Sakala“, olid kuude kaupa vastastikkülv välja — „nugade peal“ ja seltskonnas arutati asju suure tähelepanuga; oli ju „Kirjanduse Selts“ täiesti nagu Eesti elu tuiksooneks ja ta saatust puutus isamaalasi väga ligidalt. Muidugi — üks leer hõiskas, teine kurtis. Seltsist lahkumine jätkus pärast koosolekut: „väljaastunud“ liikmete arv tõusis umbes 120 peale. Arvuliselt polnud see hädaohtlik: veidi üle veerandi senisest koguarvust. Ja see kaotus tasuti ligi kümnekordselt uute liikmete juuretuleku tõttu; neid voolas nüüd võitnud erakonda kangel õhutusel üsna imeteldavalt suurel hulgal; järgneval aastal tõusis liikmete üldarv hästi üle 1000. Mida aga tasuda ei saadud, oli liikmete kaalukus, sest lahkunute seas oli enamik tolaeagseid nimekamaid kirjanikke (Bergmann, Eisen, Grenzstein, Lipp, Kallas ka „kuldsoo“ Koidula) ja rahvategelasi, kuna uued liikmed tulid seltsi suures enamuses tuhinal ja moepärast ja, nagu hiljem selgus, piirdusid nad kord oma nime liikmeks teatamisega, aga mingit kohustust seltsi vastu ei täitnud; pärast jäid nad üsna eemale. Oieti suuresti aga mõjus meeleolusse, et lahkujatega liitus ka aupresident dr. Kreutzwald.

Ometi — seda tuleb rõhutada — need ja muud seltsi uuesti sündimise valud oleks ära kantud ning selts oleks jõudnud uuesti õitsengule, kui poleks tulnud — kõigest pool aastat kuuldud „kriisi“ järele märtsis 1882 — temale niisugune katastroof, mida iganes ei võidud aimata. Ta uue hinge C. R. Jakobsoni surm. Selles nähtuses seisabki „Eesti Kirjanduse Seltsi“ käekäigu täis kurbloolus. See löök viskas ühel hoobil segi kõik senised arved. Kuna kogu Eesti elus mõjus Jakobsoni „reast väljalangemine“ halvavalt, tuli see erilisel tunduvaks „E. K. Seltsis“, kust ühes ta esimehega kadus ka selles kehastatud võim ja elu, sest J. „epigoonid“, kelle kätte nüüd läks seltsi asjade juhtimine — vastasrind oli põhjalikult eemale peletatud — polnud ligikaudugi ta väärilised; ei suutnud sammuda oma „meisteri“ jälgedes, kelle nime küll alatisele suus kandsid. Paar aastat elutseti edasi veel nähtavasti priskelt, „vana rasvaga“, siis aga algas allaminek — enam ja enam, 28. aug. 1881 saadud haav andis end tunda. Kuid neist ja muist seisukorraga sidemes olevaist asjust kõnelda pole siin mahti.

Lõppeks olgu lausutud autori isiklik vaade ja mulje: oleks „E. Kirjameeste Seltsi“ paha päev viibinud kuus kuud, olekski ta vahest jäänud tulemata selles kujus ja ta rasked tagajärjed olemata. Et ta aga tuli, seisab mainitud päeva küljes „must märk“.

H. Prants.

Kes tahab head kaupa õiglase hinnaga,

seda rahuldavad täiel määral ainult

ETK omatööstuse ja omapakise kõrgeväärtuslikud saadused:

ETK saiajahud oma veskist:

Ekstra
Eesti Patent
Granular
Priima
Pioneer.

ETK uba-, ubavilja- ja viljakohvid.

ETK Põltsamaa tehaste veinid:

Punasõstra
Mustasõstra „Black Currant“
Valgesõstra
Pomovack
Dessert
Eesti Magus
Põltsamaa lauavein.

ETK omapakise teed: Hiina, Ceylon, Jaava ja India

ETK omapakise sigur, humalad, lauasool, söögisooda j. n. e. j. n. e. j. n. e.

Ostudel palume nõuda neid kaupu kaitsemärgiga

Taimevõitehas A/S. „EXTRAKTOR“

Tallinn, Telliskivi 21, kõnetr. 29-03 ja 20-57.

Meie taimevõid on müügil kõikides kauplustes üle maa.

Majesteedi retk Soome

RIIGIKOGU KÄIS KÜLAS EDUSKUNNAL

On täpselt kaks aastat tagasi, kui Eestis eraviisilisel külaskäigul viibis Soome parlamendiliikmete rohkearvuline kogu ja kui anti kutse vastukülaskäiguks Eesti riigikogule. Pidigi siis vastukülaskäik teostuma läinud sügisel, kuid Soomes võttis maad sisemine kriis, parlament läks laiali ja külaskäik lükati edasi. Nüüd uue eduskunna külalistena riigikoguliikmeid peaaegu pooled viibisid naaberriigi maal. Ja aeg oligi sobivam vast seepärast, et võidi imetella Soome eduskunna uut ja ülilmoodsat kodu, võib-olla monumentaalseimat ehitust põhjamaal.

Soome parlamendi hoone, mis on maksanud küll kohutava summa, on tõepoolest haruldasim kõigi teiste seadusandlike kogude hoonete seas. Viimisteldud ja läbimõeldud kuni peensusteni, pakub ta mugavusilt kõike, mida vähegi võib soovida. Eriti tähelepanuväärt on suure istungisaali akustika, ka kõige kaugemas nurgas võib vaevata kuulda vaikseimat kõnet. Ülal kuplist voolab ühtlast valgust ja murdub sisse päikesekiirtekimp. Hoone tohutust suurusest annab ehk pildi seegi, et rääkimata rühmade, komisjonide, daamide, külaliste jne. tubadest on iga nelja rahvasaadiku kohta eduskunna majas üks mugav ruum töölaudade ja kahe diivaniga. Rahvasaadikuid on 200, üksikruume seega 50. „Valtiosali“ marmor on pidulik, soome klaasist kroonlühtrid maitsekad. Üldse sisustus ja valgustuseseimed on valmistatud Soomes ja viimisteldud. Tähelepanuväärne on veel hiigla kohvikuruumi kuulus si-

Soome saadik Eestis A. VUORIMAA (paremal) ja „Uusi Suomi“ JOHANNES.

Sotsialistia peletasid merehaigust kaardimänguga.

nine lagi, mis peegeldab sambaid ja teeb ruumi kõrgeks lõpmatuseni.

Seda graniidist suurhoonet imeteldi Eesti rahvasaadikute poolt. Hoone ehitus aga pole veel lõpul. Suure peatrepi esist kaetakse parajasti kividega ja eduskunnahoone õues lõhutakse igikaljut.

Eduskunnahoone monumentaalsus oli Eesti riigikoguliikmete esimeseks elamuseks sel reisil. Peosöögil kohvikusaalis sõlmiti lähemaid tutvusi ja süvendati neid hiljem Eesti saatkonna mugavais, kuid tillukestes ruumides Kaivopuisto luksuslikul pinnal.

Visiit riigipresidenti Svinhufvudi juures toimus kodususe tähe all. On võimatu end tunda võõrana, kui vastu võtab nii rahvalik ja nii mõnusalt-sõbralik põhjamaa mees nagu seda on Soome 70-aastane riigipea.

Kuid riigikoguliikmete retk ei piirdunud Helsingiga. Taheti näidata ja näha ka Sise-Soomet. Südaööl ootas peajaamas erarong, valmis viima seitsmes magamisvagnis külalisi ja omasid välja Soome graniitpealinnast.

Maitsed võivad ju minna lahku, kuid soomlased ise olid peaaegu üksmeelel, et Hämeenlinna ja Tampere ümbrus on kauneimaid, mida Soomes võib näha. Ja ei vaieldud sellele vastu ükski külalisist, sest kaunis ta tõepoolest oligi. Kui Hämeenlinna Aulangol veel udu kattis silmapiiri ega lasknud imetella Soome maastiku

ilu, kui seal veel ähvardas Vanataat sandi ilmaga, siis Kangasala ilu ja Vehoniemi väljavaated valdasid lõplikult riigikoguliikmete meeled. Läikisid järved roheliste metsade vahel ega tahtud tulla alla vaatetornist.

pärast torni purunes ja kogudusel polnud erilist huvi selle püstitamiseks. Kuid Kangasalal tookord oli tark õpetaja. Pöörutas kantslist, et naaber-kihelkonna mehed mööda sõites aina naeravad ja pilgates pärivad, et

Soome uus eduskunnahoone.

Tagasisõidul riigikogu laulis, nii oli mõjunud looduse kaunidus.

Kangasala nägusa kiriku trepil Liaksiala peremees Jalmari Meurman jutustas, et alul kirik on olnud 1360. aasta ümber Liuksiala põllul, kuid siis umbes 400 aasta eest, ehitati praegusele kohale. Mõne aasta

millal need Kangasala mehed õige mõtlevald hakata parandama torni. See rohi mõjus. Torn kerkis peagi. Tõukejõuks sama iseloomu-joon, mida tunneme meiegi tublidelt isadelt. Ja seepärast nii kodusena kõigile tundus see lugu. Käidi sees Liuksiala mõisas, kus Erik XIV lesk veetis kord oma traagilise elu lõpu, pidades tillukest õukonda ja kaardiväge. Õukonda kuulus umbes 20 inimest, kaardiväkke 5 sõjameest! Ei siis osatud lugu pidada karjast, lehmad olid nagu kondipuru ja lambad nagu rusikad, seletas dr. Ailio. Ning samas kutsus vaatama karja praeguses olukorras. Hingati ka ninatäis muuseumitolmu mõisa kodumuuseumis, imeteldi kaunist vaadet rõdult ja jälle keerlesid rattad ja viisid riigikogu tagasi lipustatud Tampere. See on Soome Manchester, kuid ühel hoobil ka Soome Viin, kuna linna juhtimine on tööliste käes. Juba hommikupoolel tutvuti riidevabrikuga ja tuli-uuks 5-kordses majas asuva saapatööstusega, mille omanikust teati rääkida, et ta olevat alustanud oma karjääri kingsepasellina. Nüüd pöörlevad rattad ja vuravad masinad ja kuni ülalt laduruumist nahk jõuab alla lattu, on ta „oma nahal“ saanud tunda nüüdisaja tehnikat.

Nahatükist on tehtud moodne ja vastupidav saabas.

Kui õhtul Tampere määratusuure töölistemaja kontsertsaalis istuti söögilaua taha, siis oli väsimust kontides, aga oli ka rõõmu läbielatud päevast ja nähtud ilust. „Finlandiat“ kuulati püsti seistes, siis lasti roogadel maitsta õige hea.

Saalis vaibus elav jutlemine, kui meeskoori saatel selle juht Kyander lõi helisema meeldivalt-õrna rahvalaulu:

Ol' kaunis kesäilta
kun laaksossa kävelin.
Siell' kohtasin ma tytön,
jot' aina muistelen.

Tundus, et oled kodus, meelestus kaunis Vehoniemi. Ning lisaks maitsva kohvi virgutatuna matk üle Tammerkosken silla raudteejaama möödus äärmise rahulolemise tundes.

Varsti erarong alustas sõitu tagasi Helsingi poole. Oli esimene halla-öö.

Kui Helsingis järgmisel päeval oli käidud tarvitate keskuse „Elanto“ uues hiiglahoones ja saadud ülevaade selle tubli asutuse arengust, kui oli vaadatud Ateneumitki ning jalutatud veidi linnas, siis eduskunnas saadi söögilaua taga viimset korda kokku. Nüüd istuti kõrvu nagu vanad tuttavad-sõbrad, ei olnud enam keelelisi takistusi ja vastastikku esitati üksteisele veel viimseid „järelepärimisi“.

Sadamas aga ootas „Ariadne“ ja kiiresti kutsus oma laele riigikoguliikmed, kelledest paljudki meelsasti veel oleksid jäänud kaunile Soomemaale lahkete peremeeste hoolele. Veel sekeldasid kaameramehed, usutelid ajakirjanikud, siis oli käes lahkumishetk.

„Eläköön Suomi!“

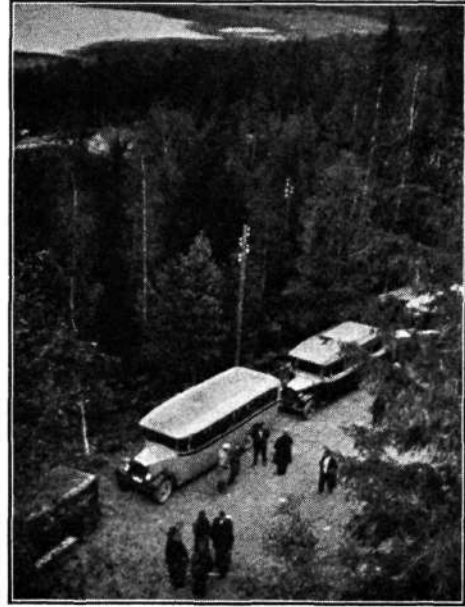
„Elagu Eesti!“

Kübarad ja rätikud lehvitsid veel siis, kui „Ariadne“ oli juba Helsingi-eelses saarestikus, riigikogu liikmete seas valitses üldine rahulolu.

Eesti riigikogu liikmeid saatvate Soome ajakirjanike seas kõige tähelepanuväärne oli „Uusi Suomi“ poliitiline vestleja, vast ehk selle lehe poliitilise suuna määrajagi, jutlemises haruldaselt mõnus ja „hauska“ Johannes, tõelise nimega K. N. Rantakari. Ealt peaaegu juba vanahärra, hingelt ja olemiselt nooruslik ja rõõmus.

Ta kirjutab muuseas:

— Ei ole ammu vennasmaalastega nii pikalt jutelnud, ja vaevalt kunagi nii suure ja edustava hulgaga nagu neil päevil. Veendusin vaid mõnes asjas, mida küll arvasin ennemgi teadvat: Muuseas, et eestlased on erksad isamaalsuses, et neid õhutab võimas isamaalsustunne, et nad on elavad ja lõbusad, nii et nendega saab kergesti heaks tuttavaks. Eesti haritlaskonnas pole seda puiset kangust, mis meid tihti vaevab. Ja vennasrahva haritlasis on rohkem nii-öelda maailma-meest kui meie omades. Ei tea, kas on see ainult loomusest, või ka sellest, et nad on rohkem kui meie puutunud kokku niisuguste võõraste ollustega, kelle välises erinemises on tavalisest rohkemal määral nii-öelda kontinentaalsust. Tähendatud omadused andsid end tunda niihästi eesti lehe- kui ka riigikogumeestes.

„Kaunile Vehoniemele matkati autobustes.“

Eestlaste sugulasena ma muidugi olen erapoolik neid võrreldes teiste ääriiriikide rahvastega. Kuid mõnigi haritud, arvustusvõimeline välismaalane on käesoleva kirjutajalegi tõendanud, et eestlased on muist rajarahvaist edenenumad. Sama olen lugenud ühest välismaa reisirakendusest. Ja sama tõendas mõnd aega tagasi see inglise kolonel — nime praegu ei suuda tuletada meele — kes maailmasõja järele, muuseas Judenitši sõjakäigu ajal, juhtis rajariikides liitlaste poliitikat. Ta oli arvamisest, et eestlasil on neist rahvaist kõige rohkem eeldusi panna vastu venelasile, kuigi ta eestlaste seisukohta ses suhtes pidas õige raskeks. Tema ja muudki on tähendanud eelkõige seda, et eestlased on agaramad, energilisemad ja organiseerimisvõimelisemad kui teiste rajariikide rahvad. Ühesõnaga, eestlasil on palju riigi ehitamise omadusi.

Edasi kirjutab Johannes, et eestlased juba paganusajal olid ühiskondliku korra suhtes soomlasest ees ja et neil oli juba siis mingi kindel riiklik järjestus.

Ja siis veel:

„Eestlased on lõunapoolsemad muuseas ka loomuselt ja mitte ainult geograafiliselt asendilt. Ses nobeduses nad eilegi jõudsid vähemalt kolm korda ja tugevalt hüüda meile südamest tuleva „elagu“ samal ajal, kui me jõudsime vaid ühe korra. Kuid tublisti meiegi hüüdsime selle korra. Allakirjutanu veel praegu hingeldab, sest hüüatas nii, et seda kuuldi kindlasti Tallinnani ja arvati olevat udusireeni hääl.“

Riigikogu külaskäik lõppis osavõtjate täielise rahuldustundega. Rõõmuga mälestatakse neid päevi. Ka riigimehi saatnud leHEMEESTE PERES.

H. R.

LATVIA AIZSARGIDE ja Eesti kaitseliidu vahelised laskevõistlused

Eesti laskurite perel möödus läinud nädal laskevõistluste tähe all Latvia Aizsargidega. Nimelt leidis aset laupäeval, 12. sept. III Riia Aizsargide polgu ja Tallinna maleva vaheline ja pühapäeval, 13. sept., II Latvia Aizsargide ja Eesti kaitseliidu vaheline laskevõistlus.

Latvia meeskond, arvult 41 inimest, saabus oma erivagunis Balti jaama juba reede hommikul kell 08.20, kus neid vastu võtmas olid Eesti laskurid orkestriga ja kaitseliidu peastaabi ja Tallinna maleva esindajatega. Pärast vastastikuseid tervitusi viiakse Latvia meeskond „YMK-sse“, kus on ette nähtud elukorterid. Eine järele tõtatakse otsekohe „Mustamäe“ lasketiirule, sellega tutvuma ja harjutuslaske sooritama.

Ilmastiku olud ei ole kuigi sobivad. Karm põhjamaa sügis on jõusse astumas. Külmad vihmavalangud ja tugevad tuulehood ei luba alul saavutada häid tagajärgi. Lõuna paiku paraneb ilm ja ühes sellega paranevad ka proovilaskude tulemused. Viimased lasud on õige tüsedad ja lätlased lahkuvad optimistlikus meeleolus laskerajalt, et minna Tallinna maleva suure õppeaali, kus kaitseliidu ülema poolt on korraldatud vastuvõtu lõunasöök.

Kindral Roska tervitab Latvia laskureid ja oma hoogsas kõnes kriipsutab alla laskmise ja laskevõistluste tähtsust naaberrahvaste omavaheliste sõprusside-

mete loomisel ja oma kalli kodu kaitsmisel. Vastab Latvia aizsargide staabi ülem hra Berscinš, kes väljendab samu mõtteid ja eriliselt kriipsutab alla südamliku ja hästikorraldatud vastuvõttu eestlaste poolt.

Pärastlõunast aega kasutavad lätlased reisi väsimusest puhkamiseks ja ettevalmistumiseks võistlustele. „YMK“ puhtad ja avarad ruumid on neile heaks ja sõbralikuks koduks.

Laupäeval, 12. septembril, astuvad Riia polgu laskurid tulle Tallinna maleva omadega. Võistlus pakub suurt huvi, sest et Eesti laskureile on ennustatud tugevat vastupanu lätlaste poolt ja mõned ennustavad isegi naabrite võitu.

Mitmekordseis võistlustes karastatud Tallinna maleva laskurid astuvad välja oma parimas koosseisus, et vältida igasugused võimalikud juhtumid.

Taevataat on meeste vastu armuline: päikesepaiseline ilm ja peaaegu vaikne. Vastavalt sellele ka võistlustulemused: harva veab kümnest välja. Esirinnas veab malevlane Vilberg, kes lõppsummas saavutab 191 silma, mis annab 95,5%! Järele sammuvad vanameister J. Trumm ühes noore laskuri Tedrega, kes mõlemad saavutavad 184 silma. Isegi viimne kohale tulija laskur — R. Raudsepp — saavutab 171 silma.

2162 silma, see on parimaid tagajärgi, mida saavutanud Tallinna maleva 12-meheline laskurite grupp

Auvõõrad ja külalised „Mustamäe“ tiirul.

Parim Riia polgu laskur INDRIKSON (176 s.) (paremal) ja Tallinna maleva laskur VILBERG (191 s.)

20-lasulise laskmisega 300 m distantisilt lamades asendist.

Üksikult meeste tulemused väärivad ainult kiitusega mainimist: 1) Vilberg, Johannes — 191 s.; 2) Jaanson Villem — 185 s.; 3) Teder, Arnold — 184 s.; 4) Trumm, Julius — 184 s.; 5) Silber, Heinrich — 182 s.; 6) Karlson, Heinrich — 180 s.; 7) Schütz, Fritz — 179 s.; 8) Inland, Harald — 178 s.; 9) Raavik, Aleksander — 178 s.; 10) Passup, Rudolf — 175 s.; 11) Loun, Aleksander — 175 s. ja 12) Raudsepp, Rudolf — 171 silma.

Ka lätlaste tasapind on tunduvalt tõusnud, võrreldes eelmiste aastatega. Isegi „kakadud“ küünivad välja 150 silmani. Kuid käesoleval aastal lätlased ei suuda veel murda Tallinna meeste rammu, olgugi, et nende tulemused on täiesti head:

1) Indrikson, Heinrichs — 176 s.; 2) Sturmanis, Voldemars — 175 s.; 3) Frickanss, Fricis — 173 s.; 4) Majors, Rudolfs — 170 s.; 5) Mednis, Osvaldis — 168 s.; 6) Kesners, Janis — 162 s.; 7) Vinters, Karlis — 161 s.; 8) Abele, Eduards — 160 s.; 9) Kleinbergs, Janis — 160 s.; 10) Zvaigzne, Eduards — 159 s.; 11) Taunis, Arnolds 157 s. ja 12) Freimanis, Martins — 156 silma.

Tundub, et mõlemad pooled on rahul võistlustulemustega. Tallinlased panid välja parima ja riialased

astusid suure edusammu, mida tuleb austusega mainida.

Õhtupoolsed tunnid veedetakse Tallinna maleva Lõuna malevkonna lipuannetamise pidustustel ja siis ruttu koju, sest pühapäeval seisab ees häiriv sündmus:

Latvia Aizsargide ja Eesti kaitseliidu vaheline laskevõistlus.

Eriti ärevaks tegi asjaolu, et mõnelt poolt tehti maha kaitseliidus tarvitusel olevad võistluspadrunid ning oli tarvis jõuda selgusele, kui palju säärane propaganda võis mõjuda meeskonna lasketulemustele, sest nii mõnigi ettevaatamatu sõna võib laskuri tasakaalust viia välja.

Rahvusmeeskonna provintsi laskurid kogunesid Riia ja Tallinna võistluste ajaks „Mustamäe“ tiirule, jälgisid nende lahinglaskmise võistlust, mille võitis edukalt Tallinna malev, ja asusid siis proovilaskude andmisele. Juba esimesed lasud selgitasid, et kuulujutud laskemoona kohta on alusetu. Pärnu laskur Tõnis Rosenberg ei saa enam kümneist välja, harva eksib mõni üheksa sekka. Ka teised laskurid saavad peagi vajalised silmad ja treeninglaskmine lõpetatakse peagi.

Maavõistlusi on vana Jumal õnnestanud ebasoodsa ilmaga: puhul 10-meetriline hookaupa tuul, kord otse vastu, siis poolpöiki paremalt. Muremõtted on mõnelgi südames, kui 44 võistlejat asuvad „Mustamäe“ tiiru tulejoone uue „katuse“ alla.

Loos andis külalistele umbpaariskohad ja nii asusid tulejoonele: üks eestlane, siis lätlane jne.

Proovilasud... Lätlaste püsside „sisserihtimine“ võtab aega ja suurem osa nendest kasutab selleks ära kõik proovilasud. Eesti laskurid hoiavad muist proovilaske järgmiste asendite tarvis. Proovilasud ei tööta kuigi palju head. See püsimatut tuul kasvatab tõsist meelepaha. Sea oma sihtimisvahendeid kuidas tahad, aga iga „nõks“ viskab ära teisele poolele.

Võistlusasendite järjekord on vaba ja kõik algavad laskmist lamades asendist. Siin paistab alul, nagu oleks võistlus tasavägine. Alles lõpupoole hakkab pilt kujunema Eesti kasuks. E. Kull lööb välja 95 silma, Trumm — 94 silma, Nõmmik, Schütz ja Silber — 93 silma, Laube — 91 silma. Ka lätlased pingutuvad kõvasti. Üle kaheksakümne silma lasevad välja tervelt 14 meest. Ermanis saavutab isegi 92 silma.

Kuid siiski peavad lätlased lamades laskmises alla vanduma. Nad saavutavad 1462 silma Eesti meeskonna 1771 silma vastu. Lätlaste keskmine saavutus on lamades laskmisel 73,1 silma, eestlasil aga 88,5 silma.

Põlvelt laskmises tulevad lätlased meile lähemale. Siin saavutavad nad keskmise tagajärje mehe kohta 61 silma, eestlased aga 74 silma. Latvia meeskond saavutab 1220 silma Eesti 1488 silma vastu.

Lõppotsuse annab püsti laskmine. Siin saavutavad eestlased tugeva ülekaalu, vaatamata sellele, et nad lasevad oma harilikust tasapinnast nõrgemini. Ükski mees ei saavuta 70 silma, ainult valklane H. Kruustükk põrutab välja 69 silma. Eesti meeskond saavutab 1187 silma, mis annab mehe kohta keskmise 59,3 silma.

Lätlased saavutavad 788 silma, mis annab keskmise 39,4 silma. Seega on Eesti keskmine 20 silma parem kui Latvial.

“Riia polgu ja Tallinna maleva meeskonnad.

Lõpptagajärjed kujunevad välja järgmiselt:

Läti meeskond:

	Püs- ti	Põl- velt	Lama- des	Kok- ku
1. Zarninš, Eduards — 8. Valmieras polk	60	69	88	217
2. Laiminš — 8. Valmieras polk	67	72	76	215
3. Fickanss, Fricis — 5. Rigas polk	54	78	78	210
4. Ermanis — 8. Valmieras polk	32	81	92	205
5. Mednis, Osvalds — 5. Rigas polk	60	59	86	205
6. Butkus — 16. Jelgavas polk	55	67	82	204
7. Kalvjans — 9. Madonas polk	43	82	76	201
8. Karklis — 7. Valkas polk	54	62	84	200
9. Spure — 4. Jekabpils polk	49	67	84	200
10. Grinlaubs — 14. Kuldigas polk	38	78	80	196
11. Auminš — 13. Bauskas polk	45	68	83	196
12. Kleinbergs, Janis — 5. Rigas polk	46	75	74	195
13. Harju, Martins — 10. Cesu polk	48	54	88	190
14. Bušs, Oskars — 16. Jelgavas polk	47	58	80	185
15. Pormalis — 4. Jekobpils polk	27	73	85	185
16. Harju, Aleksandrs — 10. Cesis polk	46	54	84	184
17. Zvagulis — 1. Talsu polk	44	54	83	181
18. Strazdins, Alfr. — Latvija dzelzcelu polk	37	78	65	180
19. Priedits — 2. Ventspils polk	39	66	71	176
20. Sturmanis — 5. Rigas polk	24	56	87	167

Eesti meeskond:

1. Trumm, Julius — Tallinna malev	66	82	94	242
2. Laube, Johannes — Järva malev	66	80	91	237
3. Loun, Aleks. — Tallinna malev	63	77	89	229
4. Kärner, Jaak — Sakalamaa malev	56	87	85	228
5. Kruustükk, Hugo — Valga malev	69	70	89	228
6. Nõmmik, Joh. — Pärnu malev	65	69	93	227
7. Päären, Willem — Järva malev	55	81	90	226
8. Rull, Ernst — Järva malev	52	78	95	225

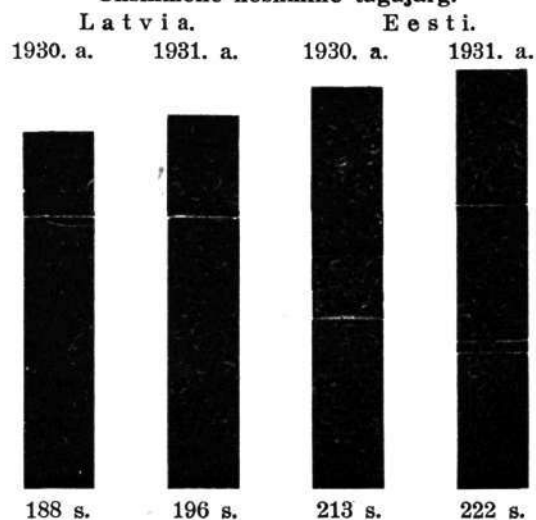
9. Silber, Heinr. — Tallinna malev	64	66	93	223
10. Peetson, Aug. — Võru malev	60	82	80	222
11. Rosenberg, Tõnis — Pärnu malev	64	67	88	219
12. Raavik, Al. — Tallinna malev	49	80	90	219
13. Samarüütel, Richard — Võru malev	54	80	85	219
14. Kütt, Nikolai — Narva malev	50	79	89	219
15. Passup, Rud. — Tallinna malev	53	82	82	217
16. Pürn, Johannes — Järva malev	61	70	85	216
17. Schütz, Fritz — Tallinna malev	58	64	93	215
18. Teder, Arnold — Tallinna malev	65	63	85	213
19. Raadik, Bernh. — Järva malev	59	65	88	212
20. Matsina, Aleksander — Pärnu malev	58	66	87	211

Kokku Latvia meeskond lõi välja 3892 silma ja Eesti meeskond 4446 silma, mis annab Eesti kasuks 554 silma.

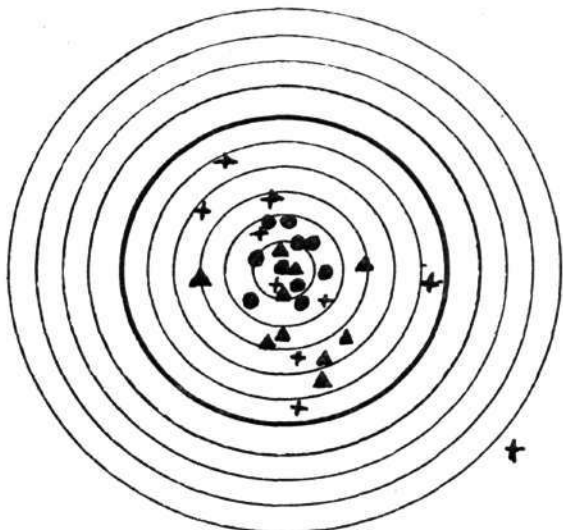
Latvia laskurite keskmine tagajärg on 196 silma mehe kohta ja Eesti omadel 222 silma (v. tabel nr. 2).

Tabel nr. 2.

Üksikmehe keskmine tagajärg.

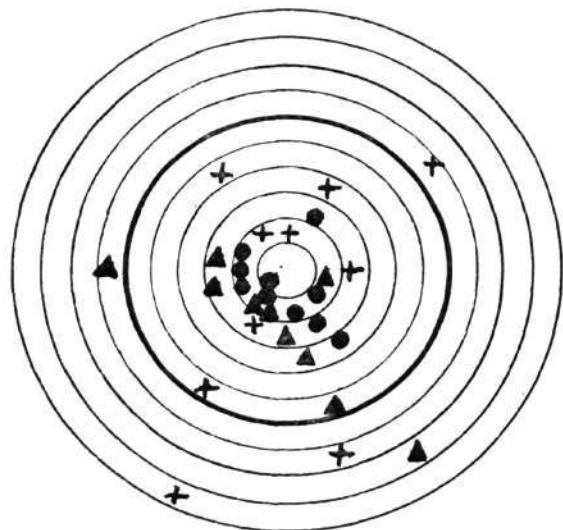

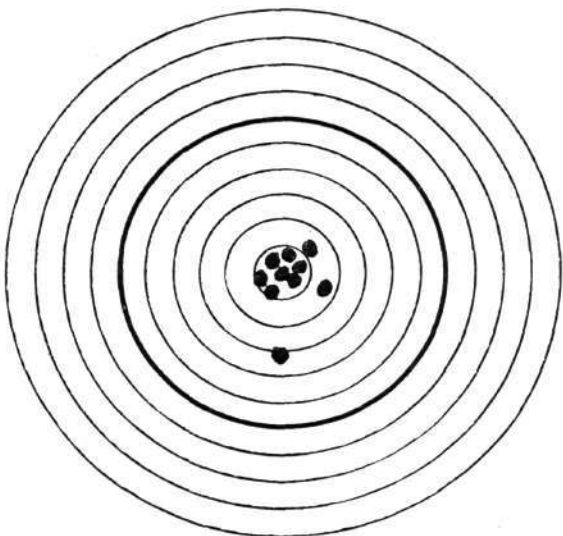
Julius Frummi tagajärjed
242 silma

- + Püsti - 66s.
- ▲ Põlvett - 82s.
- Lamades - 94s

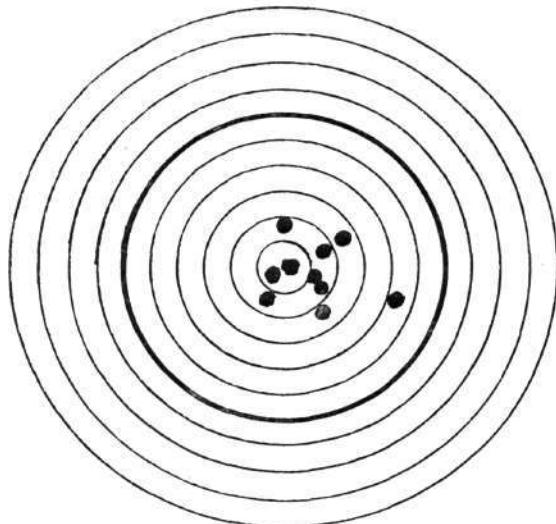

Eduards Sarnnisi tagajärjed
217 silma

- + Püsti - 60s.
- ▲ Põlvett - 69s.
- Lamades 88s.

Ernst Rulli lamades asend
95 silma

Jaak Kärneri põlvett asend
87 silma

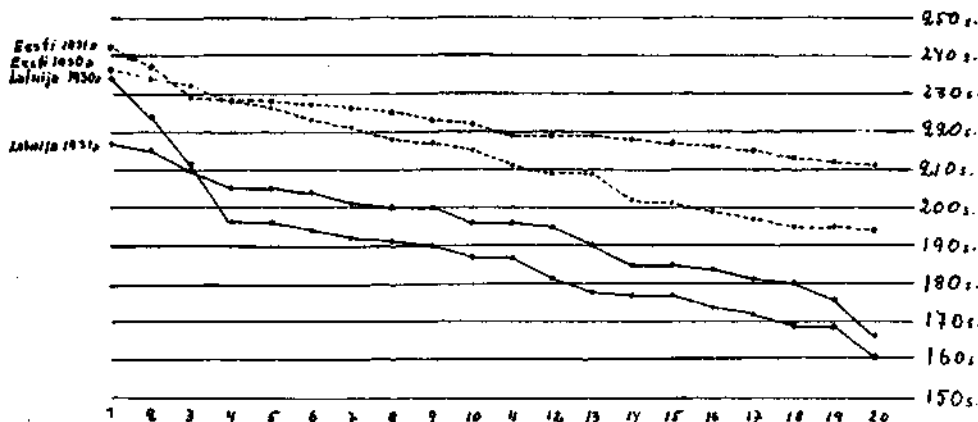
Võrreldes käesoleva aasta võistluste tulemusi möödunud aasta omadega (v. tabel nr. 1) näeme mõlemate meeskondade juures suurt tõusu paremuse poole.

Nii tõuseb Latvia meeskonna keskmine tagajärg 188 silmalt 196 silmale ja Eesti meeskonnal — 213 silmalt 222 silmale.

Silmatorkava ühtluse on saavutanud Eesti meeskond. Ei ole eriti hiilgavaid esikohti, kuid puuduvad ka „kakadud“, kes meeskonnast jääksid kaugemale maha.

sed arvamised, nagu oleksid nende püssid ja laskemoon tunduvalt halvemad meie omadest. Ei tohi unustada pärast maavõistlust korraldatud laskmist vahetatud

Tabel nr. 1.
Tagajärgede võrdlusgraafika 1930. ja 1931. aastal.

Võistluse lõpmisel korraldati aktus Tallinna maleva võimlas võistlejale, kohtunikele ja kutsutud külalistele. Aktuse avas päevakohase kõnega kaitseliidu ülem kindral Roska. Pealeselle esinesid meie kaitseminister hra Kerem, Latvia saadiku k.-t. hra Freimanis, Latvia aizsargide staabi ülem hra Bersinš, Riia polgu ülem hra Tikmanis eestikeelse kõnega ja Tallinna maleva pealik kolonel F. Pinka. Lasti vastastikku rahvaid ja laskureid elada.

Aktus lõppis kindral Roska kõnega, mille järele lauldi „Eestimaa, su mehe meel...“

Aktusel toimus auhindade väljajagamist kaitseminister hra Kerem. Eesti kaitseliit omandas jäävalt mõlemad rändauhinnad: meeskonna ja parima üksiklaskuri oma. Viimase omandas pealik J. Trumm.

Kueteistkümnest individuaalauhinnast omandasid eestlased 15 esimest ja kueteistkümnenda — lätlane Sarninš.

Aktusele järgnes pidulik lõunasöök Tallinna maleva suures õppesaalis, kus peale võistlejate ja kohtunike viibisid veel kaitseminister hra Kerem, garnisoni ülem kindral Jonson, Latvia saatkonna sekretär hra Freimanis ja kaitseliidu ülem kindral Roska. Sõbraliikus ja lõbusas meeleolus veedeti paar tundi, mis aega jäi Latvia meeskonna ärasõiduni õhtuse kiirrongiga.

Suurpäevad on mööda. Täie rahuldustundega võivad nii Latvia kui ka meie laskurid vaadata tagasi tehtud tööle. Asi on edenenu tublisti... kuid peab veel tugevasti pingutama, et olla ees lõunanaabreist ja tõusta ühisele tasapinnale põhjasuguvendadega.

Lätlased on meile küllalt tõsised vastased, kui arvestada nende viimaseid edusamme. Aluseta on seni-

relvadega, kus eesti laskurid välja löid läti püssidega ja padrunitega 5-lasuliste seeriatega 45 ja 47 silma.

A. P.

Tähelepanemiseks lugupeetud mööblitarvitajaile.

ED. DONALD'i mööbliärist
Narva mnt. 31

saate alati täiesti väärtuslikke

mööbleid,

sest hea ja odav kaup tõstab alati kodumaa tööstust, aga mitte alaväärtusliku kaubaga konkureerimine.

Nii-siis püüan alati ostjaskonnale vastu tulla.

Ed. Donald.

POOLA AJALOOLISED KOGEMUSED DESARMEERIMISE ALAL

„Kaitse Kodu!le“ kirjutanud Poola pressiaatšee Eestis **TADEUSZ KOVALSKI**

Nagu ajaloost teada, ei olnud Poolal enne jagamist alatist suuremat sõjaväge. Kuna ta naabreil ja teistel suuremail Euroopa riikidel 17. ja 18. sajandil olid suured kutselised sõjaväed, toetus kogu Poola sõjaline jõud šljahtale, missugune ainult kaitsekorral kokku tuli. Poola relvastamata olek teiste tugevamalt relvastatud riikide hulgas tingis Poola jagamise. Mälestustest kurvast ajast elab Poolas edasi, hirmsad kogemused sel alal ei läinud aga kaduma. Tänapäevne Poola ei taha oma esivanemate vigu enam korrata ja seetõttu kannab ta oma kaitse eest hoolt. See ei tähenda aga veel, et väevähendamise idee Poolas ei leia pinda, kõige vähemalt mitte, kuid tuleb nõuda, et see väevähendamine oleks üldine ja hädaohutus garanteeritud, mitte aga nii nagu 18. sajandil.

Mõnedest vanaaegselt Poola ajaloost võetud nähtustest, eriti ta rippumatuse viimasest sajandist, aitab seks, et veenduda, missugused rasked tagajärjed olid Poola ühekülgisel relvastamata olekul. See relvastamata olek oli šljahta pimeduse tulemuseks, kes endale kujutas ette, et Poola absoluutne rahupoliitika ühelt poolt ja naabrite omavaheline kadedus teiselt poolt annavad Poola rippumatusele parima kindlustuse. Selle vaate tulemuseks oli see, et kuigi Poola kui riik minigit sõda 18. sajandil, ta jagamiseni, ei pidanud, osutus ta territoorium võõraste vägede lahinguväljaks reas sõdades, kus olid mängus võõrad huvid. Poola sõjajõu langus langes kokku naaberriikide, Preisi, Vene ja Austria, sõjavõimu tugevnemisega ja ühes sellega langes Poola kui suurriigi tähtsus. Naabrid hakkasid ikka enam segama Poola siseasjadesse, kuna lõpuks järgnes jagamine.

Põhja sõda (1700—1721), kus kõigepealt Vene (Peeter Suur) võitles Rootsiaga (Karol XII) ülivõimu pärast Baltimail, oli esimeseks Poola territooriumil peetavaks sõjaks Poola osavõtuta. Rootslased ja venelased kasutasid seda sõda seks, et aktiivselt võtta osa Poola poliitilistest sisevõitlustest August II ja Leszczyński poolehoidjate vahel. Pärast sõjaoperatsioonide lõpetamist Poolas viis n. n. tumm-seim (1717. a.) sõjaväes läbi reformi, mille peatulemuseks oli niigi nõrga Poola

sõjalise jõu vähendamine 24.000-ni, efektiivselt aga 16.000-ni. Riigile, mille üldpind 700.000 km², tähendasid need arvud täielist desarmeerumist. Võrdluseks võiks tuletada meele, et Vene korraline sõjavägi tol ajal koosnes 215.000-st sõdurist. Kaks aastat hiljem (1719. a.) sõlmiti Preisi-Vene leping, mille põhjal oli keeldud Poola avalikus korras teha muudatusi. See oli tulevaste jagamiste esimene paha tunnus.

Poola trooni pärimise sõjas pärast August II surma (1733.—1738. a.) Austria, Preisi, Vene ja Prantsusmaa vahel tungisid vene väed, arvult 24.000, Poolasse; nad sundisid uuestivalitud kuninga Leszczyński sealt lahkuma ja toetasid August III kandidatuuri.

Vene-Türgi sõja ajal (1736.—1739. a.) läbibistid vene väed Poola territooriumi (Podoolimaad) hoolimata Poola neutraliteedist, kuna tema huvid tol korral Türgi huvidega läksid ühte.

Austria trooni pärimise sõjas (1740. kuni 1748. a.) Austria, Inglismaa ning Venemaa ja Prantsusmaa ning Preisi vahel läbibistas vene armee uuesti neutraalse Poola territooriumi.

Seitsmeaastase sõja ajal (1756.—1763. a.) läbibistid vene, preisi ja austria väed Poolat ja astusid lahingusse Poola territooriumil. Friedrich II purustas sõjamoonaladused, sealjuures hävitades Poola linnu ja küli ja tõmmates poola talupoegi oma sõjaväkke; rekvisitsioonid laastasid maad. Pärast sõja lõppu jäid vene väed Poolasse, et kuninga valimisel avaldada survet. Ainult Varssavi all seisis tol ajal 7.000 sõjaväelase ümber. Seimi terroriseeriti täiesti ja 1767. a. läks asi nii kaugele, et Vene president Repnin käskis mõned Venele vaenuliselt suhtuvad rahvasaadikud võtta kinni ja interneerida Kaluugasse. 5 aastat hiljem oli Poola esimene jagamine.

Alles nelja-aastane seim (1788.—1792. a.) oli teadev radikaalsete reformide ja, muuhulgas, tugeva sõjaväe tarvilisusest, kelle arvu ta tahtis tõsta 100.000-ni. Kuid oli hilja. Militaristlikult tugevad ja jagamishimust inspireeritud riigid kaotasid maa pealt läbi-läbi rahuliku ja relvastamatu riigi.

Kuudas elab ja töötab Gabriele d'Annunzio

Gabriele d'Annunzio, kuulus Itaalia kirjanik või „sõnatöeline“, nagu ta ise end armastab nimetada, on nüüdisaja omapäraseimaid kujusid. Olles tegutsenud poliitika alal ja teeninud maailmasõja ajal ohvitserina sõjaväes, vallutas ta 12. septembril 1919 oma vabatahtlikega Fiume sattudes selle tagajärjel konflikti Itaalia tolleaegse valitsusega.

Mussolini võimule pääsedes hakati teda aga jälle kohtlema suurina tähelepanuga. 1924. aastal nimetati ta Monte Nevoso printsiks ja 21. juunil 1926 kutsus fašistlik valitsus elu erilise „Itaalia instituudi kõigi Gabriele d'Annunzio teoste avaldamiseks“, määrates n.-n. rahvusliku väljaande kirjastamiseks toetust 6.000.000 liiri, meie rahas umbes 1.200.000 krooni.

Pole vist seni olnud maailmas ainsatki kirjanikku, kellele riigivalitsus tema elupäevil oleks näidanud üles sarnast austamist.

Praegu on Gabriele d'Annunzio tõmbunud tagasi oma Garda järve kaldal asuvasse Vittoriale nimelisse lossi, mille ta möödunud aastal kingina annetas Itaalia rahvale.

Käesoleva aasta kevadel seda kuulsa kirjaniku kodu külastanud „The Times'i“ erikirjasaatja tähendas hiljuti ühes oma kirjutuses, et ükski muistne ega uueaegne palee, loss või klooster, olgu ta missugusel tahes maal, ei olevat iialgi olnud võrdne Vittoriale'le.

Sissekäik Vittorialesse, kirjutab ta, kujutab endast kaaretaolist avaust, millele sambad ja võlvid on ehitatud Veronese punasest ja valgest kivist. Võlvidele kerkivad üles umbes torpeedotorude kujulised kolonnid, ja neid ühendava raudketi keskelt ripub alla Frantsiskaani kell. Kahe kaaravause vahel on eriline ase, mis nähtud ette Neptuni kuju paigutamiseks. Selle kohal ülal võib näha vappi, mille kirjanik ise endale joonistas, kui kuningas ta 25. märtsil 1924, Fiume lõpliku annekteerimise aastapäeval, nimetas Monte Neroso printsiks. See vapp kujutab kahest küllusesarvest ümbritsetud sõjakiivrit, mis paldahiinina on asetatud paljastatud täägi kohale.

Vittoriale sissekäigu juures seisab ööd ja päeva valvel üks carabinieri; sisse pääsevad harilikult ainult kirjaniku lähedased sõbrad.

Lossi sisemuse kohta, mis on ehitatud kirjaniku ja sõjamehe enda valmistatud kavandite järgi, lausub inglase, et seda võiks kirjeldada kui „ilu ja usu templit“. Iga nurk majas, iga jalgte aias räägib meile lugusid unistaja ja lahingumehe elust ja püüdlusist.

Sisemine uks, mis viib Prioriasse, kirjaniku eluruumesse, kannab pealkirja: „Andku võidu vaim rahu sellele vahva mehe majale“. Assisi linna poolt annetatud kolonniga on elamu müstiline osa eraldatud profaansest. Tubadest, kohaliku nimetuse järgi „keljeist“,

kannab igaüks mõne suure kunstniku või idealisti nime.

Tööruum, millist d'Annunzio ise nimetab „sõnatöelise tehaseks“, asub teisel korral ja selle ukseavaus on niivõrd madal, et sissepääs on võimalik vaid kummardudes. Ses kummardumises, ütleb kirjanik, peab väljenduma austamine ilule, mis ses tehases on loodud ja luuakse.

Kõige omapärasem Vittoriale keljeist on see, mille d'Annunzio endale on valmistanud suremiseks. Selles „Puhtate Kujutluste Keljes“ asub üks kaheksa sümbolise paneeliga laegas, paar tooli, mõned väikesed raamaturiulid ja üks puusärgikujuline voodi. Sinna soovib kirjanik saada asetatud oma eluõhtu lähenemisel.

Lossi aeda viiv tee läheb läbi arhitraavi alt, mil seisab motto: „Rosam cape, spinam cave“ (roose noppides hoidu okaste eest). Aias on suure pukspuu varju koondatud kivid, mis sinna on toodud kõigilt mägedelt, kus itaallasil maailmasõjas tuli lüüa verisemaid lahinguid. Sealsamas on ka Arengo*) nimeline koht, ümbritsetud magnooliaist, kus teostuvad pidulikud van-detootuste andmised ja mitmesugused teised patriootilised toimingud. Kivide taga on püstitatud 27 kolonni, 27 lahingu mälestuseks; kõik need kolonnid on taotud välja valgest marmorist, välja arvatud Caporetto oma, mis on must.

Aiast jookseb läbi oja, millele kirjanik on annud frantsiskaanliku nimetuse Riotorto. Ojast üleehitatud kolmest sillast kannab üks „Soovide Silla“ nimetust ja on kaunistatud pikkade põdrasarvedega, millised, ebausu järgi, soodustavat vaimudega ühendusse astumist. Sellest sillast üle minnes peab külaline midagi soovima ja samal ajal d'Annunziole andma ühe raha. Kirjanik poetab selle maapinnas olevasse lõhesse ja töötab, et külalise soov kindlasti täitub.

„Jäneste Silla“ juures on lage koht, kuhu ühe Dalmaatsia sõjaepisoodi meeletuletusena on asetatud osa Puglia nimelisest lahingristlejast. Sellel umbes 45 meetri pikkusel sõjalaevatükil on olemas komandosild ja kaks suurtükki, millistest d'Annunzio kõigi suurte sündmuste puhul laseb aupauke. Üks Itaalia mereväelane seisab seal alati valvepostil.

Sealt edasi, õlipuudest kaetud nõlvakul, asuvad langenud Fiume vabatahtlike ja teiste kangelaste hauad. Sealsamas on ka „Grande Sacratio della vita e della morte“ (Suur elu ja surma Sakraarium), kuhu kirjanik ise endale on valmistanud oma viimse puhkepaiga.

Ses kummalisest aiast ümbritsetud kummalises majas leidub kõikjal mälestusi suurest sõjast ja Fiume sündmustest. Ühele purjepeelele on nagu kolonnile ase-

*) Keskaajal nimetati Arengoks rahvakoosolekuiks ettenähtud kohta.

tatud Dalmaatsia skeptri madonna; cenacolo (söögi-toa) lae moodustab suur Fiume asevalitsuse aegne lipp, mis kannab pealkirja: „Quis contra nos?“ (Kes on meie vastu?).

Sarnased sõjaembleemid on omakorda põimitud läbi mitmesuguste usuliste sümbolitega: Püha Frantsiskuse kujud, Jeesuse pildid, inglite ja pühade kujutused, kõik läbiseegi India ja Hiina ebajumalatega ja iga seltsi kunstiesemetega. Veenuse kujud vahelduvad Madonna kujudega. Kõikjal ladina- ja itaaliakeelsed mottod. Igal trepikäänakul võib lugeda kuldsete tähtedega kirjutatud tervitus-, hoiatus- ja heidutamissõnu: Ave, Cave, Pave. Iga ruumi kaunistavad tuhanded raamatud, kõik hästi korraldatud ja ilusasti köidetud. Mööbel on kõige omapärasemais stiiles. Siin ja seal võib näha vanu amfoore, puulõikeid, läbipaistvaid joonistusi, Buhaara vaipu, Murano peegleid. Üks Mantua hertsogi paleest, Isabella d'Este eluruumest, toodud põrandakivi näib olevat ümbritsetud sama hardusega, nagu on seda Assisi Frantsiskuse reliikviad.

Ses harukordses, ühel ja samal ajal alandlikus ja uhkes kodus on üksteise kõrval kõik, mis on medievaalset ja futuristlikku, meelast ja hingelist, paganlikku ja kristlikku, pühalikku ja sõjalist.

Kirjaniku enda juure üle minnes, keda kõik Fiumepäevilt ikka veel kutsuvad komandöriks, konstateerib inglane, et ta, vaatamata oma 67-aastasele vanusele, alal on hoidnud otse imestustäratava energia. Vittoriales töötavad tema juhtnööride ja näpunäidete järgi arhitektid, kunstnikud, muusikamehed ja kullasepad. Sageli külastavad teda tema lähedased sõbrad, mehed ja naised. Ise aga käib ta harva väljas, ja siis ikka lennuväe kindrali vormis, peakatteta. Läheb alla järve kaldale, kus ühes keskaegse torniga paadimajas asub tema „Mas“, sama allveelaevade hävitaja, millega ta 1918. aasta veebruaris Buccari sadamas käis Austria sõjalaevu torpedeerimas, jättes sinna kolmes kinnipüüdetud pudelis maha ähvardava läkituse. Normaalselt veedab ta terved kuud Vittoriales, hetkekski sealt eemaldumata. Töötab siis oma kabinetis järjestikku kuni 20 tundi päevas, söömata ja magamata.

Praegu on d'Annunzio käsil oma kirjatööde kirjutamine milleks, nagu juba alul tähendatud, 1926. aastal ellu kutsuti eriline instituut. Kirjaniku enda poolt koostatud kava kohaselt on väljaandmisele määratud 80 teost, millised on jaotatud nelja liiki: 1) Armastuse ja ausära poeemid; 2) romaanid ja novellid; 3) näidendid, müsteeriumid ja unistused; 4) mitmesugused kirjutused uurimusist, võitlusist, vallutusist, ennustusist, juhtumusist jne.

Üks väljaanne on nähtud ette 2.500 eksemplariline. See trükitakse Fabriano käsitsi valmistatud riidepaberile ja kannab kirjaniku mottot: „Jo ho quello che ho donato“ (Oman selle, mis olen annud). Üks 29 eksemplariline araabia numbritega nummerdatud väljaanne trükitakse käsipressi abil keiserlikule Jaapani paberile, ja kuus Rooma numbritega märgitud köidet valitud töid samuti käsipressi abil puhta'male pergamentile.

„Opera Omnia“, kui ta 1932. aasta lõpuks valmib, koosneb 40 või 42 köitest, igauks keskmiselt 300 lk. Üksikuid raamatuid sellest müügile ei lasta, kuna aga iga eksemplar 2.500-eksemplarilisest kogust maksma läheb 6000 liiri (1.200 kr.) ja 209 eksemplarilisest kogust — 18.000 liiri (3.600 kr.). Pergamentväljaandes on iga köite hinnaks 9000 liiri (1.800 kr.).

Oma kirjutamisel olevate teoste korrigeerimisel püüab d'Annunzio saavutada suurimat täpsust. Enne trükkimise nõusoleku andmist vaatab ta iga teose kolm korda läbi, ja oma imprimaturile lisab ta sageli juure märkmeid, väljendades neis oma tundeid antud momendil. Ühe romaani korrektuurlehele oli ta oma käekirjaga märkinud: „Imprimatur, Gabriele d'Annunzio, iseendast vaimustuses 18. septembri ööl 1927“. Ühel teisel korrektuurlehel seisnud: „Hommiikul kell 6. Kukk laulab mitte koidule, vaid minu rõõmuks. Kuid minu uhkustunnet segab mingi kurbustunne. Mõtlesin, et oma tulevasis raamatuis üle saan sellest imelikust proosast. Aga võib-olla on see vaid illusioon.“ —

Varem avaldatud teoseis teeb kirjanik rohkesti muudatusi ja parandusi. Oma püüdmisses keele puhtusele ta sageli veedab päevi ja nädalaid kõige pisemategi detailide juures.

Joter.

Toimetusele saadetud kirjandus

LUB nr. 171/172.

F. Herczegi „Elu värav“ kuulub teoste hulka, mida ungari kirjanduslikud ringid juba aastaid on soovitanud eesti keele tõlkida. Ses teoses autor viib meid Itaalia renessansiaegsesse miljöösse, kus voolab õilis ja peenusev elu ning toimuvad julmimad intriigid. Romaanis on ohtrasti armu- ja õuduslugusid ja öiseid seiklusi, rökka- vaid pidustseene, karnevale ja süngi telgitagust poliitikat. Kõige selle ümber ja seas aga särab heledana renessansiaegne kunst ja luule, mida Herczeg põhjalikult tunneb ja seega oskab jutustuse vürtsida peeneks ja väärtuslikuks.

Loomulik ravimisõpetus prof. dr. med. A. Paldrocki ja dr. phil. nat. A. Audova toimetusel ilmub 13

vihus, umbes 1900 lehekülge, K.-Ü. „Noole“ kirjastusel. Vihu hind: eeltellijaile kr. 1.50; koguteos — kr. 19.50. Iga kuu ilmub üks vihk.

Meil on küll juba ilmunud mõned teosed, mis käsitlevad loomulikke ravimisviise, kuid need on siiski võrdlemisi ühekülgsed, märksa lühemad käesolevast ja osalt pealegi vananenud. Seepärast on küllalt alust uue põhjaliku teose ilmumiseks.

Seega jääb soovida, et käesolev teos aitaks võimalikult rohkesti kaasa niihästi tervishoidlikule eluviisile kui ka loomulike ravimisviiside rakendamisele, kandes vastavaid teadmisi laiemate rahvahulkade sekka.

„Loomulik ravimisõpetus“ on mitte ainult kasulik, vaid ka tarviline raamat igal laual ja seepärast soovitate oma lugejaile hakata selle tellijaiks.

Ärid, tööstused, ettevõtted!

Kas olete pannud tähele, et kuulutamine „Kaitse Kodu!s“ annab mitmekordse tagajärje meie ajakirja levimise tõttu ostujõulis- tesse ringkondadesse?

*

Seepärast kuulutage „Kaitse Kodu!s“

Kaitseliitlased, naiskodukaitse liikmed!

Jälgige hoolega „Kaitse Kodu!s“ ilmuvaid kuulutusi ja tarvi- tage eeskätt neid kaupu, milliseid reklaamitakse „Kaitse Kodu!s“ avaldatud kuulutuste läbi!

*

KAITSELIIDU 1930./31. A. TEGEVUSE ARUANNE

ANDMEIL 1. APRILLIST 1930. A.
KUNI 31. MÄRTSINI 1931. A.

A. Organisatsioon, koosseis ja juhtimine.

1930./31. tegevusaastal töötas kaitseliit samade sihtide alusel nagu eelmistel aastatel, püüdes leida täiuslikumaid teid ja viise, kuidas organiseeruda kindlaks riigikaitse organisatsiooniks, mille teenistusest kodanikud vabatahtlikult osa võtavad.

Tähtsamad ülesanded, mille teostamisele möödunud tegevusaastal asuti, oleksid:

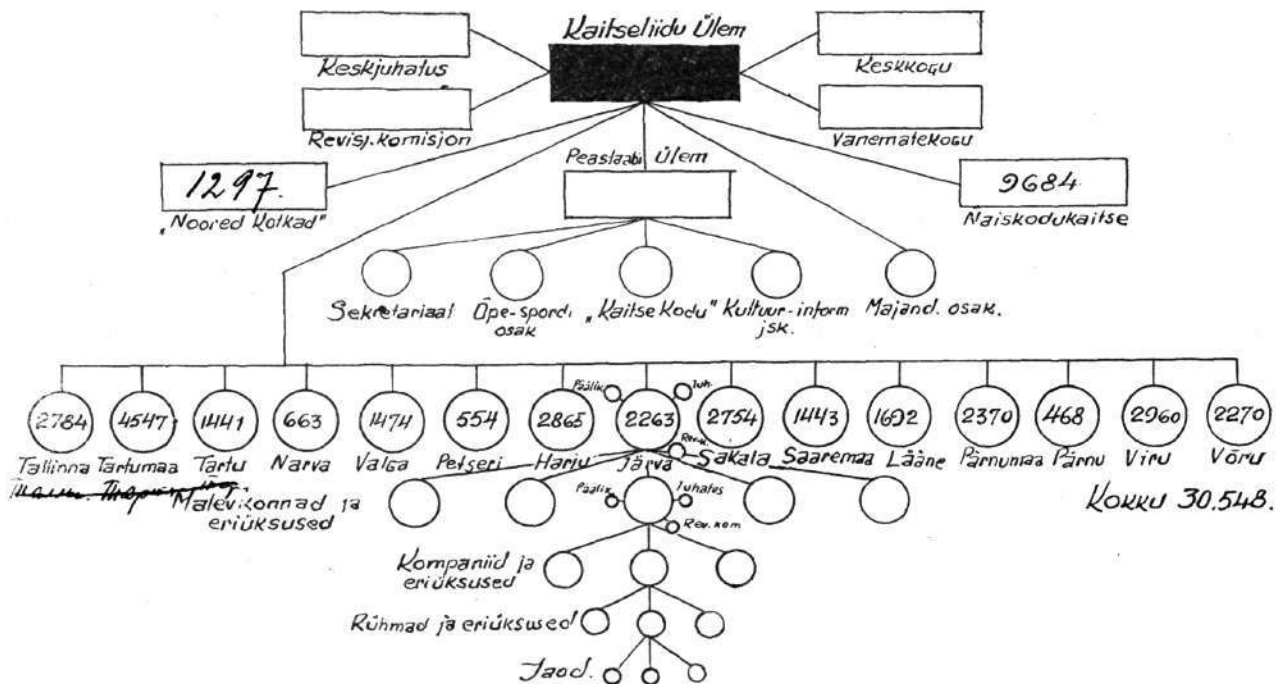
1. Kaitseliidu organisatsiooni sisemise elu ja töökorra reguleerimine;

2. Noorte Kotkaste organiseerimine ja
3. Relvistuse ümberkorraldamine.

Töötati välja ja võeti vanemate- ja keskkogu poolt vastu uus kaitseliidu põhikiri, mis vabariigi valitsuse poolt 2. mail 1931. a. leidis kinnitamise, samuti pandi maksma kaitseliidu ülema poolt uued täiendatud ja parandatud naiskodukaitse põhimäärused. Kaitseliidu kodukorra lõplik väljatöötamine ja vastuvõtmine jäi tulevase aasta ülesannete hulka.

Kaitseliidu organisatsioonis ja koosseisudes võr-

Kaitseliidu organisatsioon.

reldes eelmise tegevusaasta aruandega erilisi muudatusi ei olnud.

Kaitseliitlaste üldarv näitas möödunud aastal suurenemistendentsi.

1. aprillil 1930. a. oli kaitseliidus 29.527 meest (tabel nr. 1). Aasta jooksul kaitseliidust mitmesugu-

seil põhjusil lahkunute ja juuretulnute arvu võrreldes saame koosseisu kohta malevais järgmise pildi: (ära trükitud tabel nr. 2.)

Oma elukutselt ja tööaladelt jagunevad kaitseliitlased järgmiselt:

I. Põllumehi.

1. Taluoman. ja nende poegi . . . 9796; 32% kl. üldarv.
  2. Asunikke ja nende poegi . . . 3152; 10,3% " "
  3. Rentnikke ja nende poegi . . . 1337; 4,4% " "
  4. Popsnikke . . . . . 329; 1,1% " "
- Kokku . . . 14 614; 47,8% kl. üldarv.

II. Töölisi.

1. Põllutöölisi . . . . . 2834; 9,3% kl. üldarv.
  2. Käsitöölisi . . . . . 1930; 6,4% " "
  3. Vabr. ja muude ettevõtete
töölisi . . . . . 686; 2,25% " "
  4. Päevatöölisi . . . . . 637; 2,1% " "
- Kokku . . . 6087; 20,05% " "

III. Ametnikke ja palgalisi teenijaid.

a) Riigiteenijaid

1. Väikepalgalisi (kuni Kr. 78) 1083; 3,5% kl. üldarv.
  2. Keskm. palgalisi (kuni Kr. 153) 815; 2,6% " "
  3. Kõrgemapalgalisi . . . . . 297; 1,0% " "
- Kokku . . . 2195; 7,1% kl. üldarv.

b) Omavalitsuse asut. teenijaid.

1. Väikepalgalisi (kuni Kr. 78) 362; 1,18% kl. üldarv.
  2. Keskm.-palgalisi (kuni Kr. 153) 319; 1,1% " "
  3. Kõrgemapalgalisi . . . . . 64; 0,2% " "
- Kokku . . . 745; 2,48% kl. üldarv.

Kaitseliitlaste arv malevais, võrreldes 1929.—1930. a., muutus järgmiselt:

Järjek. №	Malevate nimetus	Kaitseliitlaste arv malevais 1. aprillil 1930. a.	Aasta jooksul suurenes	Aasta jooksul vähenes	Kaitseliitlaste arv malevais 1. aprillil 1931 a.
		meest	mehe võrra	mehe võrra	meest
1	Tallinna	2622	162	—	2784
2	Tartumaa	4601	—	54	4547
3	Tartu	1816	—	375	1441
4	Narva	622	41	—	663
5	Valga	1482	—	8	1474
6	Petseri	508	46	—	554
7	Harju	2603	262	—	2865
8	Järva	2176	87	—	2263
9	Sakalamaa	2445	309	—	2754
10	Saaremaa	1306	137	—	1443
11	Lääne	1694	—	2	1692
12	Pärnumaa	2163	207	—	2370
13	Pärnu	444	24	—	468
14	Viru	2756	204	—	2960
15	Võru	2289	—	19	2270
Kokku		29527	1479	458	30548

c) Eraettevõtete teenijaid.

1. Väikepalgalisi (kuni Kr. 100)	784;	2,5 ⁰ / ₀ kl. üldarv.
2. Kõrgemäpalgalisi	399;	1,8 ⁰ / ₀ " "
<hr/>		
Kokku	1.183;	3,8 ⁰ / ₀ kl. üldarv.

d) Kooliõpetajaid.

1. Ülikooli	5;	0,02 ⁰ / ₀ kl. üldarv.
2. Keskkooli	128;	0,4 ⁰ / ₀ " "
3. Algkooli	502;	1,6 ⁰ / ₀ " "
<hr/>		
Kokku	635;	2,08 ⁰ / ₀ kl. üldarv.

IV. Õpilasi.

1. Kooliõpilasi	1826;	6,0 ⁰ / ₀ kl. üldarv.
2. Üliõpilasi	815;	2,7 ⁰ / ₀ " "
<hr/>		
Kokku	2641;	8,7 ⁰ / ₀ kl. üldarv.

V. Linna ja alevi jõukamaid kodanikke.

1. Kaupmehi	795;	2,6 ⁰ / ₀ kl. üldarv.
2. Majaomanikke	448;	1,5 ⁰ / ₀ " "
3. Tööstureid	238;	0,8 ⁰ / ₀ " "
<hr/>		
Kokku	1481;	4,9 ⁰ / ₀ kl. üldarv.

VI. Muid.

1. Ülikooliharidusega, kes eelm. liikidesse ei kuulu	290;	0,95 ⁰ / ₀ kl. üldarv.
2. Kõiki teisi, kes eelm. liikidesse ei kuulu	677;	2,2 ⁰ / ₀ " "
<hr/>		
Kokku	967;	3,15 ⁰ / ₀ kl. üldarv.

Eeltoodust näeme, et suurem osa, peaaegu pool, kaitseliitlastist kuulub põllupidajate ja nende tööliste hulka. Sellele järgnevad riigi- ja omavalitsusasutuste, vähema- ja keskmisepalgalised teenijad, kuna linna ja alevi jõukamate kodanike, eriti majaomanike ja kaupmeeste, arv kaitseliidus võrrelduna nende tõelise arvuga, võrdlemisi väike näib olevat.

B. Õppe- ja spordiala.

I. Õppeala.

1. Õppetegevusest üldse.

Kaitseliidu tähtsaimaks ülesandeks, mis määratakse ära kaitseliidu põhikirjas § 1 p. 1-es, on: seaduslike võimude abistamine Eestis maksva põhiseadusliku riigikorra ja kodanike julgeoleku kaitsmisel. Seda suurt ülesannet suudab kaitseliit täita siis, kui ta väljaõppe alal seisab kõrgel tasapinnal, kui kaitseliidus ja ta suurearvulistes üksustes valitseb üksmeel, sisemine ühtlus, tugev rahvustunne, kui kaitseliitlastil on õige arusaamine oma kohustest ja ülesandest, mis nad vabatahtlikult enda peale võtnud. Olles selles teadlik, on kaitseliidus suurem tähelepanu pühendatud väljaõppele, ja väljaõpe, käies käsikäes kasvatusliku tööga, moodustab tähtsaima ala kaitseliidu tegevuses.

Kaitseliidu õppetegevus haarab kolm suurt ala:

1. taktikaline tegevus ja kõigi üksuste (jalaväe, suurtükiväe, ratsaväe, sideme, soomusautode, gaasikaitse, kuulipildurite) tehniline ettevalmistus selleks:

2. laskeasjandus, laskeosavuse tõstmine ja laske-spordi arendamine;

3. kaitseliidu liikmete, peamiselt noorte, kehalise tubliduse väljaarendamine ja kehakultuuri levitamine rahvas.

Vähemal määral korraldatakse õppusi vahiteenistuse kandmises.

Aastaaja mõttes kaitseliidu tegevusaasta jaguneb õppeperioodideks, millised määrab ära ilmastik ja rahva enamuse töö tingimused. Õppeperioode on kolm:

— talveperiood — 1. detsembrist 30. aprillini;

— suveperiood — 1. maist 30. septembrini;

— sügisperiood — 1. oktoobrist 30. novembrini.

Talveperioodil on peamine tähelepanu pöördud pealike kaadri ettevalmistusele ning seks otstarbeks korraldatakse pealike kursusi, lendkoole ja õppepäevi.

Teine tähtsam ala talveperioodil on kaitseliidu organisatsiooni sisemine kontroll. Selleks korraldatakse kaitseliidu üksustes kontrollkogunemisi ja proovialarme. Malevasile korraldatakse enamuses sisemisi õppusi, välisõppusi ja laskmisi harrastatakse seevõrra, kuivõrra seda võimaldavad ilmastiku olud.

Sportlikul tegevusalal on raskuspunkt suusatamisel. Võimlemis- ja raskejõustiku-grupid töötavad linnades, alevites ja alevikes.

Suveperioodil on tegevuse keskkohaks suvilaagrid, mis on ühtlasi pealikele praktiliseks kooliks ja jatkuks talvisele õppetegevusele peamiselt taktikalises tegevuses jao ja rühma juhtimise alal.

Suvel on ka intensiivsem laskeasjanduslik tegevus: täidetakse õppelaskmise harjutusi ja klassikatseid, üksused korraldavad laskevõistlusi, mida kroonivad kaitseliidu karikavõistlused, malevate ja kaitseliidu meister-võistlused ja võistlused teiste organisatsioonidega. Suvel on ka kaitseliidu eriüksuste: patareide, ratsaüksuste, gaasikaitse meeskondade suurem õppetegevus.

Spordialal korraldatakse harjutusi ja kursusi kergejõustiku, mängude, ujumise jne. aladel. Need harjutused on ühtlasi ettevalmistused kaitseliidu üksuste aasta-päevadel ja teistel tähtpäevadel korraldatavaile spordivõistlustele.

Sügisperiood on peamiselt pühendatud taktikalistele õppustele.

2. Pealike ja instruktorite ettevalmistus.

Kaitseliidu kui vabatahtliku seltskondliku riigikaitse organisatsiooni kohta maksab üldise sõjalise organisatsiooni põhimõte — sõjalise organisatsiooni lahinguvõime ja ta tegevuse üheks põhialuseks on juhtide tublidus ja oskus juhtida nende käsutuses olevaid üksusi igas olukorras. Sellest põhimõttest välja minnes on

Tabel nr. 2

Pealikuile ja nende abidele korraldatud täienduskursused, õppepäevad ja õppused.

1. aprillist 1930. a. kuni 31. märtsini 1931. a.

N. №	Maleva nimetus	Kursuse, õppepäeva, õppuse iseloom	Kursuse õppepäevade arv	Osavõtjad		Kursuse või õppuse vältus	Märkused	
				arvuliselt	Protsentuaalselt üksuse pealike arvast			
1	Tallinna	Vanemate pealike kursus	1	28	100%	40 päeva jooksul 20 tundi		
		Rühmapealike kursus rühmapealike ettevalmistamiseks	1	40	20%	57 päeva jooksul 36 tundi		
		Jaopealike kursus jaopealike ettevalmistamiseks	1	40	10%	56 päeva jooksul 58 tundi		
		Praktiline väljaõppe ülesannete lahendus kaardil — rühmapealikuile . .					Igale üksusele 4 õppust à 2 tundi 12 tundi + 2 pühapä. prakt. tööd 6 tundi	
		Relvurpealike kursus	1	41	76%	12 tundi + 2 pühapä. prakt. tööd 6 tundi	Iga kursus 12 tundi	
2	Tartumaa	Lasketabamise näitamise kursus . .	1	55				
		Esimese abi andmise kursus	1	55				
3	Tartu	Lendkoolid ja õppused pealikuile ja laskejuhatajaile	3	122		1—2 päeva		
		Rühma- ja jaopealike ja nende abide kursus	3	79	52%	4—8 tundi		
		Malevkonna, kompanii pealikuile ja nende abidele taktika ja gaasiasjanduse kursus	1	15	50%	8 tundi		
4	Narva	Relvurpealike ja laskejuhatajate kursus õppurmalevkonnas	1	21	81%	18 tundi		
		Rühma-, jaopealikuile ja nende abidele taktikaline õppus (teoreetiline)	1	35	65%	2 tundi		
		Lendkool kõigile pealikuile ja nende abidele Vaivara malevkonnas	1	17	42%	2 päeva		
		Õppepäev rühmapealikuile ja nende abidele Narva malevkonnas	1	18	70%	8 päeva		
5	Valga	Õppepäev kõigile pealikuile ja nende abidele Narva malevkonnas	1	36	54%	3 päeva ¹⁾		
		Lendkoolid ja kursused pealikuile ja nende abidele	4	115	62%	2—3 päeva ²⁾		
6	Petseri	Õppepäevad pealikuile	3	192		2—3 päeva		
		Kursused ja õppepäevad pealikuile .	20	296	55%	1—7 päeva		
7	Harju	Relvurpealike kursused	3	66		3 päeva		
		Täienduskursused pealikuile, nende abidele ja laskejuhatajaile	5	258	63,2%	2 päeva		
9	Sakalamaa	Rühma ja pealike ja nende abide ning laskejuhatajate kursus	1	56	73%	3 päeva		
		Rühma, jaopealike ja nende abide ning laskejuhatajate kursus	5	177	52,6%	3 päeva		
		Kompaniipealike ja nende abide kursus	1	54	55,0%	4 päeva		
10	Saaremaa	Õppepäevad pealikuile ja nende abidele ning laskejuhatajaile	11	87	65%	2—9 päeva		
11	Lääne	Kursused ja õppepäevad pealikuile ja nende abidele	8	159	43%	1—2 päeva		
12	Pärnumaa	Õppepäevad ja lendkoolid pealikuile ja nende abidele	9	212	64%	1—2 päeva		
13	Pärnu	Täienduskursused rühma- ja jaopealikuile ning nende abidele	1	70	81%	33 tundi		
		Kursus laskejuhatajaile	1	15	66%	9 tundi		
		Õppused rühma- ja jaopealikuile ning nende abidele ja laskejuhatajaile . .	1	60	72%	27 tundi		
14	Viru	Kursused ja õppepäevad pealikuile ja nende abidele pealike ettevalmistamiseks	14	1108	80%	1—8 päeva ³⁾		
15	Võru	Kursused ja õppepäevad pealikuile, nende abidele ja laskejuhatajaile . .	6	82	45%	3—5 päeva		
Kokku			111	3609				

¹⁾ Peale selle on pealikuile ja nende abidele võtnud garnisoni ohvitseridele peetud loenguist ja taktikalistest õppustest kaarti.

²⁾ Valga malevkonnas oli kursuse vältus 3 kuud à 8 tundi.

³⁾ Lõuna malevkonnas 124 tundi.

kaitseliidu peastaap ja malevate staabid pidanud eriliselt silmas juhtide-pealike väljaoõpet. On normaalne nõue, et kaitseliidu kompaniide ja kõrgemad pealikut oleksid reservohvitserid, rühmapealikulid — võimalikult reservohvitserid või reserv-allohvitserid, rühmapealikut abid, jaopealikulid ja nende abid — reserv-allohvitserid või -kapralid. See on eluline nõue, mis on eesmärgiks ja mille poole kaitseliit püüab. Tegelikus elus on selle läbiviimine raskendatud. Esiteks puuduvad igal pool reservohvitserid ja -allohvitserid, teiseks nõutakse kaitseliidu üksuse pealikut taktikalise ja õppetöö juhtimise kõrval ka seltskondlikku tööd. Mida kõrgem pealik, seda lugupeetavam isik ja tisedam seltskonnategelane ta peab olema. Ideaal on, kui pealik omab vastava kaitsevälise ettevalmistuse ja seltskondliku staaži. Olude sunnil peab aga leppima, kui neist üks või teine, peamiselt esimene, puudub. Kaitsevälise ettevalmistuse alal täiendavad endid pealikulid neile korraldatavatel kursustel ja õppepäevadel. Rõõmustav on märkida, et pealikulid neist suurearvuliselt osa võtavad ja et see osavõtt aast-aastalt kasvab.

Aruande-aastal korraldati pealikuile 111 kursust, lendkooli ja õppepäeva koguarvult 3609 osavõtjaga. 1929/30. a. oli neist kursustest osavõtjaid 3200 pealikut ja 1928/29. a. 1944 pealikut. Neil kursustel käsitleti peamiselt praktiliselt taktikalist juhtimist kaitse- ja pealetungilahingus, relva korrashoidu ja hoolekannet ja pealike kohuseid oma üksuse juhtimises. Üksikud kursused korraldati rööbiti taktika ja laskeasjanduse alal. Viimaseist võtsid peamiselt osa laskejuhatajad.

1930/31. a. pealikuile korraldatud kursustest ja lendkoolidest annab pildi tabel nr. 2. Sisukamaid kursusi korraldati Tallinna malevas. Arvuliselt rohkem ja suurearvulise osavõtjate hulgaga olid pealike lendkoolid ja õppepäevad Viru, Harju, Sakalamaa ja Petseri malevais. Vähem arv osavõtjaid ja kursusi oli Tartu ja Võru malevais.

Kaitseliidu instruktoreile taktikalisi ja laskeasjanduslikke kursusi korraldatakse üle aasta ja 1930/31. a. neid polnud. Aegviidus korraldatud suusatamiskursustest võttis osa osa instruktoreid.

3. Suvilaagrid.

Suvilaagreid malevad korraldavad kevadiste põllutööde ja heinatöö vaheajal. Nad on olnud ja jäävad parimaiks abinõudeks kaitseliidu üksuste väljaõppe ja omavahelise liitumise alal. Suvilaagrite tegevuskavades on lahingdrill, laskeõppused, võistlused ja meelelahutused laagri lõksetule ääres.

1930/31. a. korraldasid malevad suvilaagreid vähemal arvul kui möödunud aastail. Sel ajal, mis oli tegevuskavades ette nähtud laagrite korraldamiseks, külastas Eestit Poola Vabariigi president professor dr. Ignacy Mościcki, kelle vastuvõtu välispidustustest kaitseliitlased ja naiskodukaitse liikmed üle maa suurearvuliselt osa võtsid, ja et mitte suviste tööde ajal kaitseliitlasi liiga koormata kaitseliidu tegevusega, jäi suur arv kavatsatud laagreid korraldamata ning neid korraldati vähemal arvul.

Peeter Matz

Tulekindla savi ja kaoliini kaevandus.

Juhatus: Tallinn, Kreutzwaldi tän. 11-2, telefon 300-97.

Müüb:

- tulekindlat toorest savi tükkides
- „ savi jahvatatud ja segatud šamotiga
- „ „ „ pulbrina
- „ „ „ nr. 6 B kõrgete temperatuuride jaoks
- „ „ „ nr. 5 klaasiahjude jaoks
- „ kive mitmes headuses ja suuruses.

Tule- ja veekindlat isolatsioonimassi niiskelt ja kuivalt.

Kiiseliikuuri massi j. n. e.

Võtab enda peale kõiksuguseid isolatsioonitöid, ülekuumendatud auru ja teiste kuumkehade isoleerimiste alal.

Nõudke referentse ja analüüse.

Päätibutele korraldatud kursuste ja õppimise näevade asukohtad.

4. Kahepoolsed taktikalised õppused.

(Manöövrid.)

Tähtsaimaks osaks kaitseliidu taktikalise väljaõppe alal on taktikalised õppused. Neid korraldatakse peamiselt sügisel pärast põllutöid, kuid ka teistel aasta-aegadel. Taktikalised õppused on pealikuile ja malevlasile tõsiseks kooliks taktikalise väljaõppe alal. Nende ettevalmistusele rakendatakse pealikud, kes saavad tegutsema juhtivail kohtadel ja nii juba varem, enne õppusi, süvenevad oma ülesandesse, tutvuvad käsiraamatutega ja eeskirjadega, mis käsitlevad eelseisvat lahingutegevust. Pärast õppusi on lühike tegevuse arutus, kus märgitakse ära õppuste õpised ning puudused. Nii on korraldatavad õppused üheks lüliks ja lõppkooliks pealiku taktikalise väljaõppe alal. Malevail on tendents korraldada suuremaid taktikalisi õppusi, mis pakuvad küll huvi ja tõmbavad kokku rohkem rahvast, kuid on vähem õpetlikud. Vähemaid õppusi on kergem ette valmistada ja läbi viia, detailsemalt läbi arutada ja osavõtjate häid ning nõrku külgi ära näidata. Lahingu väljaõppe aluseks on ikkagi jao väljaõpe. Seda ei tohi jätta kahe silma vahele ja enne suurematest õppustest osavõtmist on ikka vaja korraldada jaoõppusi.

Rõõmustav on nähtus, et malevlasil on huvi taktikaliste õppuste vastu ja osavõtt neist kasvab. Aruande-aastal korraldati 204 õppust 13.715 osavõtjaga. 1929/30. a. 152 õppust 12.815 osavõtjaga; 1928/29. a. 112 õppust 9.616 osavõtjaga.

1930/31. a. korraldatud taktikalistest õppustest annab pildi tabel nr. 3 ja skeem. Suurimaiks õppusteks olid Türi manööver, millest kummaltki poolt võttis osa üks kõvendatud pataljon. Teiseks suuremaks sündmuseks oli osavõtt kaitseväge Voldi üldmanöövrist kahe kõvendatud pataljoniga.

Iga aastaga on märgata edusamme taktikalise väljaõppe alal. Suur ind, tahe, aktiivsus, arusaamine taktikalise olukorrast, sõja meeoleolu, need on hindamisväärsed nähtused, mida ei tohi hoida vaka all. On aga puudusi, mida peab kõikjal märkima ja millest peame saama üle. Suuremad neist, mis sagedamini ilmnevad ja mille peale juba õppusi ette valmistades, alates, läbi viies ja lõpetades peame juhtima juhtide ja õppustest osavõtjate tähelepanu, on järgmised:

— kaitseliitlased ilmuvad õppustele — lõpp-kogunemiskohta „tilkudes“, üksikult, mitte jagudena, rühmadena või kompaniidena oma pealiku juhatusel, — kõik see raskendab üksuste moodustamist, venitab õppuse algust ja mõjub halvavalt õppuse õpetlikkusele; üksused peavad ilmuma õppustele distsiplineerituna, kindlasti organiseeritud üksustes ja oma pealiku juhatusel;

— pealikud annavad oma käsud mitte küllalt selgesti ja kategooriliselt;

— pealikuil puuduvad õppustel side-vaatlejad ja seetõttu on puudulik lahinguvälja vaatlus ning lonkab käskude edasiandmine, mis pealikud ise askeldades teevad;

— suuremail õppustel pealikud unustavad informeerimast kõrgemat juhti ja oma naabreid edust, ebaedust või muutunud olukorrast, seetõttu lonkab tihti kooskõlastatud tegevus ühise eesmärgi saavutamiseks ja iga üksus nagu tegutseks iseseisvalt, pöördes vähe tähelepanu naabrite tegevusele;

— tule ja liikumise kooskõlastamine, nüüdisaja lahingu aluspõhi ja edu pant, jätab nii mõndki soovida;

— pealetungilahingus edasilikumisel jaod tihti kuhjuvad, satutakse hasarti, kasutatakse puudulikult maastikku, ei arvestata küllalt tule mõju ja kõige selle

Tabel nr. 3

Kahepoolsed taktikalised õppused

1. IV 1930. a. — 31. III 1931. a.

Nr. Nr.	Maleva nimetus	Õppuste arv	Õppustest osavõtjate üldarv		M ä r k u s e d
			Arvuliselt	Osavõtj. keskmine % üksuste koosseisust, kellele õppus korraldatud	
1.	Tallinna	13	1321	54%	{ Malev võttis osa Voldis üldmanöövrist ühe pataljoni koosseisus 713 osavõtjaga.
2.	Tartumaa	3	883		
3.	Tartu	9	505	58%	{ Malev võttis osa Voldi üldmanöövrist ühe kompanii suuruses.
4.	Narva	2	175	27%	
5.	Valga	11	1061	66%	{ Õppused korraldati II diviisi laskeplatsil tege-liku laskmisega.
6.	Petseri	2	152	80%	
7.	Harju	33	1991	68%	{ Malev võttis osa Voldi üldmanöövrist 1 kompaniiga.
8.	Järva	30	1328	69%	
9.	Sakalamaa	3	803	47%	{ Taktikaline õppus peeti kõvendatud kompaniide vahel.
10.	Saaremaa	8	400	58%	
11.	Lääne	9	611	52%	{ Malev võttis osa Voldi üldmanöövrist ühe pataljoni- gana.
12.	Pärnumaa	6	1017	61%	
13.	Pärnu	1	151	34%	
14.	Viru	41	1879	74%	
15.	Võru	33	1438	44,1%	
	Kokku	204	13715		

Kaheroolsed taktikalised õppused.

Märkus:

Risti asetatud määrad tähendavad takt. üppuse asukohta; vasakpoolne number tähendab üppuste arvu; parempoolne – osavõtjate arvu.

tagajärjel liigutakse tule all ebareeglipäraselt, mis tegelikus lahingus võib tekitada ränku kaotusi.

Tundes oma puudusi ja neid parandades võime välja jõuda taktikalise väljaõppe alal ajakohasele kõrgusele.

5. Üldõppused.

Üldõppuste all on mõistetud neid õppusi, mis kannavad rohkem jooksva õppetöö iseloomu, nagu laskeasjanduslikud õppused, lahingdrill, vahiteenistus, riiviline õppus, määrustikuga tutvumine, mitmesugused loengud jne.

Üldõppusi korraldavad pealikul iseseisvalt, kuid enamuses neil on õppejõududeks instruktorid. Üldõppuste ja neist osavõtjate arvu selgitab tabel nr. 4. Võrreldes üldõppustest osavõtjate arvu möödunud aasta osavõtjate arvuga näeme, et see on stabiliseerunud. 1930/31. a. võttis üldõppustest osa iga kaitseliitlane 2,6 korda, 1929/30. a. — 2,9 korda, 1928/29. a. 3,1 korda. Luges normaalseks, et iga kaitseliitlane aasta jooksul üldõppustest võtab osa 2—3 korda, võime neist osavõtuga jääda täiesti rahule.

Üldõppustest osavõtjate arvult on esimesel kohal Tallinna malev (5,7), temale järgnevad Tartu (4,4) ja Viru (4,2) malevad. Vähem on neid korraldatud Harju malevas, kus iga malevlane üldõppustest võttis osa keskmiselt 0,8 korda, selle eest on aga Harju malevas suurel arvul korraldatud vähemaid taktikalisi õppusi ja pealike õppepäevi.

Rohkem tähelepanu üldõppuste seerias tulevikus malevail tuleb pühendada riviõppustele, millega kaitseliit igakord ja igal kohal pole hiilganud. Ka distsipliini ja sisekorra teadlikule austamisele tuleb pühendada enam tähelepanu.

6. Noormalevlaste õppused.

Õppused noormalevlastega sünnivad erikavade järgi linnades õhtuti, maal õppepunktides, kuhu noored talve jooksul kogunevad normaalselt 2—3 korda. Lühikese aja jooksul ei suudeta noortele pakkuda suurt ettevalmistust, nende õppetöö piirdub algteadmiste omandamisega rivist, distsipliinist, relvaga ümberkäimises ja üksiku mehe taktikalise väljaõppe alal. Rõhutatakse iseäranis distsipliini tähtsust ja kohusetunde süvendamist noortes. Iseäranis tunnevad noored huvi laske-spordi vastu, mida innukalt harrastatakse.

Noortele korraldatud õppusi ja neist osavõttu selgitab tabel nr. 5. Võrreldes noorte osavõttu õppustest, näeme, et aruande-aasta jooksul 4.258 noorest võttis korrapäraselt õppustest osa 1871 noormalevlast või 44% nende üldarvust; 1929/30. a. oli 6681 noorest korrapäraselt õppustest osavõtjaid 1545 või 27%; 1928/29. a. 4.118 noorest 1.542 või 37%. Nii on noorte osavõtt õppustest arviliselt ja protsentuaalselt kasvanud, ei ole aga veel jõudnud normaalsete arvudeni. Loomulik oleks, kui kõik kaitseliidu noormalevlased neile korraldatud õppustest võtaksid osa, milleni peame püüdma.

Oma noorte väljaõppe eest on korralikult hoolitsetud Tallinna, Petseri ja Pärnumaa malevad, kes noortele on korraldanud suure arvu õppusi, millest peaaegu kõik noored osa võtsid, neist suur protsent kõigist õppustest.

Hoolimatud on olnud Sakalamaa ja Narva malevad, kes noortele üldse õppusi ei korraldanud. Ka Tartu malev on oma suurearvulisele noormalevlaste perele (720 noort) korraldanud ainult 3 õppust, millest 61 noort osa võtsid.

Noorte arv, kes soovivad saada kaitseväeteenistuses

Tabel nr. 4.

Malevais ärapeetud üldõppused.

1. IV 1930. a. kuni 31. III 1931. a.

Järgk. Nr. Nr.	Maleva nimetus.	Õppused jagude kaupa		Õppused rlm. kaupa		Õppused komp. kaupa		Õppused patalj. kaupa		Õppused malev. kaupa		K o k k u		Mitu korda keskm. iga nimek. eesv. k.-liit. üldõpp. osa v.
		Õppuste üldarv	Osavõtj. üldarv	Õppuste üldarv	Osavõtj. üldarv	Õppuste üldarv	Osavõtj. üldarv	Õppuste üldarv	Osavõtj. üldarv	Õppuste üldarv	Osavõtj. üldarv	Õppuste üldarv	Osavõtj. üldarv	
1.	Tallinna	94	2930	62	4873	33	2024	5	1431	27	3784	221	15942	5,7
2.	Tartumaa	396	2996	200	3643	99	3003	—	—	—	—	695	9642	2,1
3.	Tartu	—	—	48	1002	83	2751	—	—	29	2615	160	6368	4,4
4.	Narva	21	210	48	636	16	297	—	—	7	505	92	1648	2,5
5.	Valga	67	1106	74	1866	20	1312	—	—	3	661	164	4945	3,3
6.	Petseri	18	287	30	769	1	52	—	—	—	—	49	1108	2
7.	Harju	45	566	59	1021	34	723	—	—	—	—	139	2310	0,8
8.	Järva	202	3005	138	2155	40	1163	—	—	—	—	380	6323	2,8
9.	Sakalamaa	77	481	77	1351	119	2859	—	—	4	422	277	5113	1,9
10.	Saaremaa	—	—	20	364	43	1216	—	—	1	73	64	1653	1,1
11.	Lääne	37	609	37	1100	16	1220	—	—	1	146	91	3075	1,8
12.	Pärnumaa	55	446	188	2800	32	1565	—	—	9	1247	284	6058	2,5
13.	Pärnu	14	102	20	963	17	723	—	—	—	—	51	1188	2,7
14.	Viru	451	4451	225	4239	104	3710	—	—	1	55	781	12455	4,2
15.	Võru	4	41	32	392	173	3806	—	—	3	375	212	4614	2
	Kokku	1482	17230	1258	26574	830	27324	5	1431	85	9883	3660	82442	2,6

soodustust teenistustasaja lühendamise näol, väheneb aast-aastalt. 1930/31. a. lõpetasid selleks ettevalmistavad kursused ja said soodustust 68 noormalevlast, 1929/30. a. oli neid 79 noort ja 1928/29. a. 86 noort.

7. Eriüksuste õppused.

Eriüksuste nimetuse alla kuuluvad kaitseliidu koosseisus olevad suurtükiväe-, ratsa-, side-, gaasi-, suuskjalgratturite, soomusautode osad ja komandod. Neile üksustele on malevad korraldanud aasta jooksul suuremal või vähemal arvul mitmekesiseid õppusi, mida selgitab tabel nr. 6.

Jälgides aastast aastasse eriüksustes korraldatud õppusi peame märkima järjekindla tõusu. 1930/31. õppeaastal on üldse peetud 1295 eriüksuste õppust osavõtjate üldarvuga 19.791.

Üksikult aladelt paistab silma järgmist:

Kaitseliidu suurtükiväe organisatsioon on omandanud kindla kuju. On jäänud püsima suurtükimeeste koondused kaitseliidu patareide näol kindla koosseisu ja varustusega. Patareid on kõik aasta jooksul viinud läbi õppused kas üldõppuste või erikursuste näol nagu Tallinna suurtükiväe divisjon, Pärnu ja Viljandi patareid. Iga õppeperiood on lõpetatud laskeharjutustega lahinglaskemoonaga. Möödunud aastal on määratud kindlaks õppelaskemoona kulu iga toru peale aastas, mis laskeharjutuste teostamise ase- tab kindlasse raami ja sunnib iga mürsu arvestamisele. Laskeharjutusi on möödunud aastal peetud 14, 1929/30. a. oli neid 8, nii tunduvalt rohkem, kui aasta tagasi. Selle põhjuseks on asjaolu, et patareides on hakatud korraldama perioodilisi õppusi, mida peetakse kindla kava järgi ja missugused omavad teatava sihi, — nende kursuste tagatipuks on ikka laskeharjutus. Silma torkab see ind, millega suurtükimehed oma õppus- test võtavad osa. Nii kogunesid läinud aastal õppus-

tele: Pärnu maleva patarei — 48 korda, Tallinna suurtükiväe divisjon — 44 korda, Narva patarei — 30 korda ja Petseri patarei — 26 korda, teised vähem.

Aasta jooksul on juure formeeritud üks patarei, missugune asub Valgas.

Ratsaasjanduse arendamisel on läinud aasta jooksul viidud läbi ratsaüksuste organisatsioonis põhjapanev muudatus. Aasta jooksul on muudetud ümber või nimetatud ümber hulk ratsaüksusi. Järelejäänud ratsaüksuste koosseisudesse on jäetud ainult need ratsanikud, kes igal ajal võivad sadulas välja sõita. Suurt rõhku on pandud ka ratsaspordi levitamisele. Malevate poolt on korraldatud rida n. n. „ratsapäevi“, kusjuures eriti silma paistab Sakalamaa malev. Üldse on peetud suuremaid ratsavõistlusi — 8. „Ratsapäevade“ korraldamine on toonud palju elevust ja indu ratsameeste tegevusse.

Üldiselt tuntakse huvi ratsaõppuste vastu, kuid siin on palju tegureid, mis asja raskendavad. Puuduvad head ratsahobused. Kõik ratsaõppused ja ka võistlused teostatakse tööhobusel, missugune ainult teatud vabadel aegadel on kasutada ratsaõppusteks. Kaitseliidu ratsanike arv on suur, kuid palgalises juhtivas koosseisus puudub tarviline arv kohapealseid juhte, kes ratsaväe väljaõppe alal oleksid küllalt kompetentsed. Neis ratsaüksustes, kus asjatundjad pealikud juhivad tegevust, on tegevus eriti hoogus ja viljakas, mis on väljendunud nende poolt korraldatud ratsavõistlusil.

Õppusi ja harjutusi on korraldanud: Tallinna maleva eskadron — 45, Paide malevkonna eskadron — 32, II Rakvere malevkonna ratsakomando — 20, Tallinna maleva Nõmme ratsakomando — 16, Valga linna malevkonna ratsarühm — 14, Halliste malevkonna eskadron — 12, Jõhvi malevkonna ratsarühm — 12, teised vähem.

Tabel nr. 5

Noormalevlaste õppused 1. IV 1930. a. — 31. III 1931. a.

Järjek. nr.	Maleva nimetus	Noormalevlaste arv malevas 1. X 1930. a.	Õppepunktide arv	Korraldatud õppuste arv	Õppekursuse keskmine vältus	Õppustest osavõtjate keskmine arv	Õppustest osavõtjate % noormalevl. üldarvust
1	Tallinna	499	—	217	—	351	
2	Tartumaa	374	39	23	1 päev	214	
3	Tartu	720	3	3	22 tundi	61	
4	Narva	53	—	—	—	—	
5	Valga	209	10	50	2 päeva	155	
6	Petseri	66	3	3	4 päeva	47	
7	Harju	421	38	107	1—2 päeva	252	
8	Järva	185	23	40	2 päeva	51	
9	Sakalamaa	365	—	—	—	—	
10	Saaremaa	67	8	13	1½ päeva	47	
11	Lääne	90	5	3	2 päeva	65	
12	Pärnumaa	396	24	33	1—8 päeva	249	
13	Pärnu	75	1	20	40 tundi	26	
14	Viru	333	—	84	6—50 tundi	243	
15	Võru	405	9	21	1—7 päeva	110	
	Kokku	4258	163	617		1871	

Erilist tähelepanu väärib ratsakaitseliitlaste taktikaline väljaõpe, s. o. luure ja sideteenistus lahingus. Taktikalise ala käsitlemine järgneval aastal peab omandama ratsameeste väljaõppes esikoha.

Sideüksuste töö on tähtsaim ala taktikalise tegevuse juures. Taktikalisi õppusi jälgides paistab silma sidemeeskondade vilumatus, eriti praktilises välisideteenistuses. Telefoniaparaadi ehituse tundmine ja üldse sideteenistuse tehniline külg on rahuldav, kuna puudusena torkab silma praktiliste sideõppuste teostamine. Aasta jooksul on Võrumaa malevas korraldatud ainult üks sideõppus. On suur hulk malevkondi, kus sideõppusi ei ole üldse korraldatud. Rohkemal arvul on sideõppusi pidanud: Narva linna malevkond — 36, Petseri sidekomando — 21, I Rakvere malevkond — 19, Paide malevkond — 9, Pärnu siderühm — 9, Harju maleva linnaümbruse malevkond — 9. Sidemeeste väljaõpe vajab suuremal arvul praktiliste sideõppuste korraldamist.

Suusk-jalgratturite õppused teevad aastast aastasse tunduvalt edusamme. 1929./30. õppeaastal oli suusk-jalgratturitele korraldatud kokku 122 õppust 1412 osavõtjaga, 1930./31. õppeaastal 166 õppust 1933 osavõtjaga. Need üksused ei ole veel kõigil pool omandanud kindlat kuju. Nii suusatamist kui ka jalgrattasõitu harrastatakse enamalt jaolt kui sporti. Suuremal arvul on suusk-jalgratturite õppusi pidanud: II Rakvere malevkond — 21, Türi malevkond — 10, Rapla malevkond — 10, Haljala malevkond — 10, Pet-

seri malevkond — 8, Paide malevkond — 8, Koeru malevkond — 8, teised vähem.

Gaasiasjanduse kursusi, õppusi või loenguid on peetud igas malevas. Võrreldes eelmise aastaga on 1930./31. õppeaastal peetud gaasiasjanduse õppusi vähemal arvul. 1929./30. õppeaastal on peetud 185 g.-õppust 3432 osavõtjaga, 1931./32. õppeaastal 147 õppust 2632 osavõtjaga.

Suuremal arvul on gaasiasjanduse õppusi korraldanud: Tartu maleva g.-kompanii — 21, Narva malevkond — 18, Petseri malevkond — 15, Valga linna malevkond — 12.

8. Proovihäired ja kontrollkogumised.

Oma tähtsaima ülesande — sisekorra ja kodanike julgeoleku kindlustamise — kontrolliks korraldatakse kaitseliidu üksustes igal aastal proovihäireid. Nende eesmärk on — kontrollida häirekavu, -vahendeid ja anda juhtnööre pealikuile ja malevlasile üldhäire korral tegutsemiseks. Tulemused näitasid, et siin kaitseliit seisab oma ülesande kõrgusel.

Kaitseliidu üksuste sisemise organisatsiooni: koosseisu, relvade, varustuse ja laskemoona kontrolliks korraldatakse kaitseliidu üksustes kontrollkogumisi või ülevaatusi, kuhu on kohustatud ilmuma kõik üksuse kaitseliitlased. Neil ülevaatusel on peamine tähtsus üksuste nimekirjas seisvaile üksikuile kaitseliitlasile nende kohustuste meeletulemine. On juhtumeid, kus kaitseliitlasi on jäänud loiuks kaitseliidu tegevusele

Tabel nr 6.

Malevais ärapeetud eriüksuste õppused.

1. aprillist 1930. a. kuni 31. märtsini 1931. a.

Järjekorras N°	Malevad	Suurtükiväe				Ratsa				Side	Gaas	Suusk-jalgratt.	R-kuulip.	Soomusantod	Kokku								
		õppused		laskeharjut.	Osavõtjaid kokku	ratsapäev. ratsavõistl.		õppused							õppuste üldarv	osavõtjate üldarv	õppuste üldarv	osavõtjate üldarv	õppuste üldarv	osavõtjate üldarv	õppuste üldarv	osavõtjate üldarv	
		õppuste üldarv	osavõtjate üldarv			ratsapäev. võistluste arv	osavõtjate arv	õppuste üldarv	osavõtjate arv														
1	Tallinna . . .	44	1014	2	110	1124	3	65	61	844	909	25	292	22	212	10	109	17	204	34	343	218	3193
2	Tartumaa . . .	6	222	2	98	320	—	—	27	345	345	12	142	9	112	41	381	7	215	—	—	104	1545
3	Tartu . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	71	21	353	4	82	29	1111	—	—	59	1617
4	Võru . . .	—	—	—	—	—	—	—	9	91	91	1	9	2	28	3	14	22	462	—	—	37	604
5	Viru . . .	7	184	1	28	212	—	—	44	466	466	24	207	3	55	39	500	25	226	—	—	143	1661
6	Sakala . . .	19	177	3	118	295	4	127	25	464	591	9	322	14	484	4	60	—	—	—	—	78	1752
7	Harju . . .	—	—	—	—	—	—	—	22	180	180	15	98	9	142	12	99	4	23	—	—	62	542
8	Järva . . .	—	—	—	—	—	1	50	50	710	760	29	184	7	143	31	252	—	—	—	—	118	1339
9	Pärnumaa . . .	—	—	—	—	—	—	—	46	589	589	18	254	3	208	6	180	—	—	—	—	73	1231
10	Narva . . .	40	870	3	120	990	—	—	—	—	—	40	918	18	192	—	—	16	183	—	—	117	2288
11	Valga . . .	—	—	—	—	—	—	—	32	396	396	17	139	12	95	—	—	—	—	—	—	61	633
12	Saaremaa . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	120	—	—	—	—	17	164	—	—	23	284
13	Pärnu . . .	48	704	1	60	764	—	—	7	123	123	9	102	2	197	—	—	6	75	—	—	73	1201
14	Lääne . . .	—	—	—	—	—	—	—	3	112	112	4	43	8	256	8	174	—	—	—	—	23	585
15	Petseri . . .	26	476	2	52	528	—	—	8	160	160	21	129	17	212	8	82	24	207	—	—	106	1318
		190	3647	14	586	4233	8	242	334	4480	4722	235	3028	147	2632	166	1938	167	2900	34	343	1295	19791

ja ülesannete täitmisele. Kui need, loiumad kaitseliitlased, ei ilmu ka kontrollkogumistele või neile välja antud relvad ning varustus pole küllaldaselt hooldatud seisukorras, siis heidetakse nad kaitseliidu ridadest välja. Olgugi et sellaseid juhtumeid kaitseliidu üksustes harva ette tuleb, on kontrollkogumised parim abinõu õige pildi saamiseks kaitseliidu üksuste koosseisust, distsipliinist ja väljaõppest.

Lõpuks ei või märkimata mööduda sellest abist, mis kaitseliit annab politseile röövmõrtsukate, varaste ja teiste kurjategijate kinnipüüdmisel, mis enamuses on lõpnud kurjategijate tabamisega. Neid juhtumeid on olnud küll vähe (möödunud aastal olid suuremad juhtumid, kus alarmeeriti kaitseliidu kompaniid, Harju, Pärnumaa ja Võru malevais); aga selle tööga on kaitseliidu üksused teeninud oma ümbruskonna tõsise tänu, vabastades kohalikud elanikud jultunud kurjategijate kartusest.

II Laskeasjandus

1. Laskeasjanduslikust tegevusest üldes.

Kaitseliidu laskeasjanduse alal on möödunud aastal arendatud tegevust peamiselt järgmistes suundades:

- a) juhtide kaadri soetamine ja väljakoolitamine;
  - b) õppelaskmise süsteemi elluviimine;
  - c) võistluslaskmiste korraldamine;
  - d) laskesportliku liikumise arendamine;
  - e) laskeradade soetamine ja korraldamine;
  - f) relvade ja laskemoona korraldamine;
  - g) võistlusrelvade ja võistluslaskemoona soetamine ja korraldamine.
- a) Juhtide kaadri soetamine ja väljakoolitamine.

Kaitseliit on üle kogu riigi laiali asetatud organisatsioon, nii et on võimatu kogu laskeasjanduslikku tegevust korraldada vähese arvulistest keskohtadest, s. o. peastaabist ja malevate staapidest. Samuti ei jatku selle suure töö tegemiseks vähearvulisest instruktorite koosseisust, eriti veel seepärast, et nad on teiste töodega ülekoormatud.

Et laskeasjanduslikku tegevust kogu kaitseliidus arendada ja laskmist õpetada laiemale hulkadele, oli tarvis rakendada tööle ka kohalikke jõude, kes viiksid läbi igapäevast laskeasjanduslikku tööd. Selleks kutsuti ellu n.-n. laskejuhatajate instituut. Laskejuhatajaiks valitakse vilunud ja osavamad mehed oma alal, vaatamata nende ametkohtadele ja aukraadidele, kes suudavad ja tahavad ka teisi õpetada laskma. Need on mehed, kes iseseisvalt kohtadel korraldavad laskmisi ja annavad algõppust laskekunsti alal.

Niisuguseid isikuid, kes ilma ettevalmistuseta nende ülesannetega oleksid saanud hakkama, leidis vähe ja tuli hakata laskejuhatajaid välja koolitama. Laskejuhatajate väljakoolitamisele on pühendatud eriline tähelepanu. Neile korraldatakse järjekindlalt igal aastal 1—3-päevased kursused.

Samuti korraldatakse ka erikursusi relvur-pealikele nende oskuste täiendamiseks.

Osa malevist korraldasid puht-laskeasjanduslikud kursused, kuna teistes malevais katsuti neid ühendada

pealike kursustega. Kuid viimased osutuvad liig lühiajalisteks selleks, et nendel laskeasjanduslikku osa küllaldaselt põhjalikkusega läbi võtta, nagu see on vajaline laskejuhatajaile.

Tuleviku kavades on ette nähtud laskejuhatajate ja relvur-pealike erikursused, millede normaal-programm on peastaabis väljatöötamisel.

b) Õppelaskmise süsteemi elluviimine.

Uus õppelaskmise süsteem, mis kaitseliidus pandi maksma 1928. aasta alul, on vaatamata oma kolmeaastasele elueale lõõnud läbi kõigis kaitseliidu üksustes, ka kõige kõrvalisemais. Igal pool on klassiharjutuste täitmine ja klassikatsete sooritamine päevakorral ja mõnes malevas on suudetud isegi ligi pooltest meestest koolitada välja täiesti tublid klassilaskurid (Saaremaa malev).

Esimestel aastail oli liikumine sel alal väga elav, sest et suur arv kaitseliitlastest soovis pääseda oma võimeile vastavaisse klassidesse. Nüüd, kus see tung peaaegu on rahuldatud, läheb asi edasi normaal-õppelaskmise rada.

Suuremat elavust siin praeguses olukorras loota ei ole ja asja saab intensiivsemalt edasi viia, kui on kohtadel vajalisel arvul tegelikke juhte ette valmistatud. See töö on ka võetud esmajärgulise tähtsusega punktina töökavva.

c) Laskevõistluste korraldamine.

Laskevõistluste korraldamise alal on suur samm edasi jõutud. On saadud aru võistluste tähtsusest ja vajadusest. Võistlustele tõmmatakse kaasa nii üksikud parimad kui ka kogu laskurite mass. Vastavalt sellele on kujunenud välja ka võistluste iseloom. Üldisi ja alalisi, s. o. igal aastal peetavaid, võistlusi on kaks:

- 1) karikavõistlused ja
- 2) meistervõistlused.

Karikavõistlused on mõeldud massi tarvis; siin võistlevad kaasa kõik püssikandjad, vaatamata nende lasketasapinnale.

Meistervõistlused, vastupidiselt, on mõeldud ainult üksiklaskurite võimete arendamiseks. Siin võistleb iga klass omaette ja selgitatakse välja üksikute meeste parimus oma klassis.

Seni korraldatud võistlused koosnevad rõhuvas enamuses ühekordseist laskmistest. Suurtel võistlustel on niisugune ühekordne laskmine paratamatu piiratud aja ja ruumi tõttu. Kuid nende tulemused ei ole alati õiglased ja nad seovad laskureid liig lühikeseks ajaks eneste külge.

Asja parandamiseks on väljatöötamisel veel kolmandate üldiste võistluste kava ja elluviimine. Need võistlused on mõeldud vähemale üksustele, laskejuhatajate gruppidele, ja seal tuleb ühe võistluse läbi viimiseks lasta mitu korda ja mitmesugustes tingimustes ning laskmistele seltsivad veel mitmesugused laskeasjanduslikud harjutused ja tegevused.

d) Laskesportliku liikumise arendamine.

Tegelik elu on näidanud, et harilik õppelaskmise

kool ja harilikud laskeharjutused ei rahulda küllaldasel määral kõiki kaitseliitlasi. On mehi, kes soovivad rohkem õppida ja harjutada. Et neile ka vastavaid võimalusi muretseda, eraldatakse need kogu laskurite massist ja organiseeritakse eralistesse laskesportlikesse koondustesse (klubid, ühingud, ringid jne.). Nendes koondustes käib omaette kibe õppimine ja harjutamine.

Liikumine on soodustatud kaitseliidu ülema poolt, kes annab organiseeritud laskesportlasile lisapadruneid ja võimaldab teisigi soodustusi.

e) Laskeradade soetamine ja korraldamine.

Laskerajad on seni olnud laskeasjanduse alal valusaimaks küsimuseks. Ei ole laskmiseks kõlvulisi kohti ja nende soetamine ei ole kerge. Suurt vastutulelikkust on siin näidanud põllutöoministerium, kes iga võimaluse korral on lubanud tasuta maa-alasid laskeradade tarvis. Kuid sellega ei ole veel suudetud kõiki kohapealseid nõudeid rahuldada. Umbes 1/3 laskeradasid on asutatud talumeeste maadele.

Laskeradade suhtes on seatud üles põhioõue, et neid peab olema nii palju, et ühelgi laskuril ei kuluks aega laskerajale minemiseks üle ühe tunni jalakäiku. Selle normini on jõudnud välja ainult kaks-kolm malevat, kuna teistelt on vaja veel suur hulk pingutavat tööd, et luua aluspõhi, millele saaks rajada korraliku laskeasjanduse tööd.

f) Relvade ja laskemoona korraldamine.

Relvade ja laskemoona korraldamise alal alustati aruande-aastal suur ja põhjanev töö. Vananenud ja poolkõlbmatuteks muutunud jaapani vintpüssid ja nende juure kuuluv halvasti valmistatud laskemoon ei võimaldanud isegi õppelaskmise nõudmist täitmist, rääkimata veel täpsuslaskmisest.

Pükemaajaliste ja põhjalike katsetega jõuti selgusele, et on võimalik jaapani vintpüsse ümber teha inglise „303“ padrunite all töötavaks ja et ümbertehitud püssid omavad võrdlemisi häid laskevõimalusi. Otsekohe asuti ka püsside ümbertegemisele, millise suure töö läbiviimise võttis enda peale kaitseministeriumi arsenaal. Kui ümbertegemise algpäevadel tuli ette igasuguseid viperusi, siis 1931. aasta suveks jõuti töökorraldamisega nii kaugele, et saadi täiesti korralikud õppelaskmise ja lahingpüssid. Nii kujuneski „Kaitseliidu vintpüss „303““.

Relvade ja laskemoona ümberkorraldamine on tunduvalt kaasa aidanud kaitseliidu lasketasapinna tõstmisele, ja kui see suur töö viiakse lõpule, on kaitseliidu laskmise ajaloos avatud hoopis teine lehekülg.

g) Võistlusrelvade ja laskemoona soetamine.

Kui headeks ja täpseks ka ei osutuks harilikud õppelaskmise tarvis määratud relvad ja laskemoon, ei suuda need rahuldada sportliku laskmise nõudeid, eriti veel siis, kui Eesti rahvusvärve tuleb kaitsta teiste rahvaste ees. Selleks on tarvis erilisi täpsuslaskmise püsse ja kõrge kvaliteedilisi ning ühtlasi padruneid.

Nende soetamisele on asutud juba ammu, kuid see sündis esialgu väikesel määral. Alles aruande-aastal asuti küsimuse tõsisemale lahendamisele ja tulemuseks oli suurema partii täpsuslaskmise püsside ja võistluslaskemoona muretsemine. Täpsuslaskmise püssid valmistab arsenaal, kes jaapani püssidele asetab oma-poolt valmistatud paksemad võistlusraud ja püssid korraldab umbes inglise „303“ vintpüssi padrunite alla.

Sportlikuks laskmiseks tarvisminevate relvade ja laskemoona muretsemine on tunduvalt kaasa aidanud

Tabel n. r. 7.

Kaitseliidu kasutada olevad laskerajad 31. märtsiks 1931. a.

Maleva nimetus	Kaitseliidu laskeradade arv						Kaitseliidu kasutada olevate kaitsevää laskeradade arv					Märkused	
	Üld-arv	Laskekaugused			Asuvad põllutööm. või linnadele saad maa-al.	Asuv. talunikelt antud maa aladel	Laskekaugused			Üld-arv	Üldse kaitseliiduliste kasutada olevate laskeradade arv		Mitme kaitseliiduse peale on üks laskerada
		Kuni 300 m	300 m	Üle 300 m			Kuni 300 m	300 m	Üle 300 m				
Saaremaa *)	40	9	18	13	1	39	—	—	—	—	40	36	*) Andmetel 1. aprillil 1930. a. **) Andmetel 1. detsembril 1928. a. ***) Välja arvatud linna malevad (Tallinna, Tartu ja Pärnu)
Lääne	38	5	23	10	15	28	—	—	—	—	38	45	
Harju	40	8	23	9	18	22	—	—	1	1	41	70	
Tallinna *)	2	1	1	—	2	—	6	3	—	9	11	254	
Viru *)	73	25	33	15	14	59	—	—	—	—	73	41	
Narva	11	3	5	3	9	2	1	—	1	2	13	51	
Pärnu **)	2	1	—	1	1	1	—	—	1	1	3	117	
Pärnumaa	47	15	26	6	16	31	—	—	1	1	48	49	
Järva	30	5	11	14	15	15	—	—	1	1	31	73	
Sakalamaa	52	9	18	25	4	48	—	—	1	1	53	52	
Tartu	1	—	1	—	1	—	—	1	—	1	2	720	
Tartumaa *)	101	59	26	16	10	91	1	1	1	3	104	43	
Valga *)	31	12	9	10	12	19	—	1	1	2	33	45	
Võru *)	70	7	36	27	7	63	—	1	1	2	72	32	
Petseri *)	23	10	13	—	1	22	—	1	1	2	25	22	
	561	169	243	149	126	435	8	8	10	26	587	46***)	

kaitseleidiu üldlasketasapinna tõstmisele, mida on eriliselt tõendanud meie meeskondade edurikkad esinemised viimaseil rahvusvahelistel laskevõistlustel.

2. Laskerajad.

Laskerajade soetamise suhtes on kaitseleidius pandud maksma põhimõte: neid peab olema nii palju, et ka kaugemal laskuril ei kuluku aega laskerajale minemiseks üle ühe tunni käiku. Kahjuks ei ole seda nõuet veel sündetud täita kõigis maamalevais. Suurimaks takistuseks on siin sobivate laskekohtade puudus. Üldse 561 laskeraja tarvis on maad saadud põllutööstusteeriümilt ja linnadelt — 126 raja tarvis, mis teeb välja 22%. Ülejäänud 4/5 laskerajasid asub talumeeste maaladel ja nende kasutamise lepingud ei ole alati küllaldaselt kindlad.

Võrreldes eelmise aastaga on kaitseleidiu laskerajade arv tõusnud 581 pealt 561 peale, mis annab juurekasvu aasta jooksul 30 laskerada. Pidades silmas eelmise aasta edu on see võrdlemisi väike juurekasv. Säärase seisaku põhjuseks on ühelt poolt suured raskused vastavate maa-alade hankimisel ja teisest küljest asjaolu, et malevad ja nende allüksused pühendasid oma tähelepanu juba olemasolevatele laskerajade korraldamisele.

Vaatamata kõigile raskusile ei tohi jääda peatuma praeguse seisukorra juure. Laskerajasid peab juure soetama, et kaitseleidiu laskekooli korrapäraselt teostada.

Enam-vähem rahuldavas olukorras on Petseri, Võru ja Saaremaa malevad, kus iga laskeraja kohta tuleb keskmiselt umbes 30 laskurit. Pingutatavat tööd on tarvis teha veel Narva, Sakalamaa, Harju ja Järva malevais, kus ühe laskeraja kohta tuleb üle 50 laskuri.

Märgatavaid edusamme on laskerajade soetamisel astunud Valga malev tõstes nende arvu 13-lt 31-le!

Kui arvestada veel 26 kaitseväge laskerada, millede kasutamine on ka kaitseleidiule võimaldatud, tõuseb üldine laskekohtade arv 587-le, mis annab välja keskmiselt ühe laskeraja 46 kaitseleidiu peale.

Primitiivse sisseseadega maa-laskerajade kõrval on soetatud ka moodsa sisseseadega lasketiire. Esirinnas sammub siin Tallinna malev, kel valmis ajakohane lasketiir, kus laskekohti 300 m distantisil — 45; 200 m distantisil kuni 70; 25 m ja 50 m kuni 15. Kui see laskerada valmib lõplikult, osutub ta suurimaks ja parimini sisseseatud laskerajaks mitte ükski Eestis, vaid kogu Balti riikides.

Ajakohase sisseseadega, kuid hulga vähemas masstaabis on ehitatud ka Tartu maleva laskerada.

3. Laskeharjutustest osavõtt.

Kohustuslike laskeharjutuste täitmisel tekkis möödunud aastal nagu seisak, õigemini — tagasimine, nagu seda on näha tabelis nr. 8. toodud andmeist. Kui 1928. ja 1929. aastail klassiharjutuste laskmine näitas suurt tõusu ja nende arv tõusis peaaegu normaalsele

tasapinnale — 5 harjutust iga nimekirjas seisva kaitseleidiu kohta — siis möödunud tegevusaastal langes laskeharjutuste arv 4-le. Kogu kaitseleidiu on laskmiste arv langenud 8.221 pealt 6704 peale ja harjutustest osavõtjate arv — 149.612 pealt 125.119 peale.

Asja käik on kokkuvõtlikult toodud tabelis nr. 8.

Tagurpidi-käiku näitavad 8 malevat (Tallinna, Narva, Harju, Järva, Lääne, Pärnu, Viru ja Võru). Suure hülpe tagasi on teinud Narva malev; olgugi et möödunud aastal narvalasil harjutuste arv tõusis õige kõrgele isegi üle nõutava piiri, ei tohiks siiski keskmist harjutuste arvu 10,8 pealt lasta langeda 4,6 peale. Süstemaatselt langust näitavad Tallinna malev (6,1; 4,6 ja 3,6) — ja Pärnu malev (6,8, 5,1 ja 3,7). Halvad on ka lood Võru malevas, kus arvud näitavad: 7,1, 6,0 ja 3,8.

Viimasel kohal sammub Lääne malev, kus 1928/1929. aasta ilus keskmine tagajärg — 5 harjutust mehe kohta — järgnevas aastaks lastakse minna alla 4,7 peale ja 1930/1931. aastal on osatud mehed laskmisest hoopis ära võõrutada — 0,6 harjutust mehe kohta. See arv räägib ise enda eest.

Järjekindlat laskeharjutuste arvu tõusu näitavad Tartu ja Pärnumaa malevad, kes on normideni välja jõudnud.

Enam-vähem püsival tasapinnal seisavad Tartumaa ja Viru malevad, kuid mõlemate juures on märgata vähenemise tendentsi.

Koos ülalkirjeldatud nähtustega langeb ka välja lastud sõjaväepüsside padrunite arv. See langeb keskmiselt mehe kohta 51 pealt 41 peale. Juurekasvu on ainult Järva, Pärnumaa ja Petseri malevais.

Selle põhjuseks ei ole ükski laskeharjutuste vähenemine, vaid ka asjaolu, et õppides paremini laskma mehed kulutavad vähem laskemoona.

Mis puutub raskete kuulipildujate laskmisesse, siis on neid rahuldaval määral sooritanud Tartu, Petseri, Võru ja Saaremaa malevad. Selle vastu aga Tartumaa ja Narva malevad, kes kõige enam kuulipildujatega varustatud, on sellele laskmisele juhtinud liig vähe tähelepanu. Tartumaa malev ei ole sooritanu isegi ühtki laskmist.

Püstol-kuulipildujate laskeharjutusi on toimetatud võrreldes eelmise aastaga enam-vähem rahuldavalt. Korralikku tööd on teinud Petseri, Viru, Harju, Saaremaa, Pärnumaa ja Tartumaa malevad. Nõrgaks osutub Narva malev, kus 22 püstolkuulipildujast on lastud välja ainult kahe-kolme kuulipilduja normid.

Püstoleist laskmises on suurem osa malevaid tagasihoidlikud. Enam-vähem normide piirides on toimunud Lääne, Järva, Pärnu, Sakalamaa, Saaremaa, Tartumaa ja Tallinna malevad. Narva ja Võru malevad lepivad isegi sellega, et iga püstoli kohta lastakse välja aasta jooksul ainult 10 lasku. Niisuguse väikese arvu laskudega ei õpita laskma 9 mm brovningust.

Kergeist kuulipildujaist on ühe harjutuse sooritanud ainult Viru malev ja sedagi võrdlemisi väikeses ulatuses. Teised malevad, kes ka kergeste kuulipildujatega varustatud, on selle tähtsa relva hoopis unustanud, vähemalt laskeharjutuste suhtes.

Tabel nr. 8.

Kaitseliitlaste osavõtt laskeharjutustest ja selleks äratarvitatud laskemoon.

1. aprillist 1930. a. kuni 31. märtsini 1931. a.

Malevate nimetused	Sõjaväepüüsi laskeharjutused				Raske-kuulipilduja laskeharjutused			Püstol-kuulipilduja laskeharjutused			Püstoli laskeharjutused			Kerge-kuulip. laskeharjutused		
	Laskmiste arv	Laskeharjutustest osa võtjate arv	Mitu laskeharjutust keskmiselt iga niimekirjas seisev kaitseliitlane kaasa tegi	Ära tarvitatud pad-runeid	Laskmiste arv	Laskmistest osa võtjate arv	Ära tarvitatud pad-runeid	Laskmiste arv	Laskeharjutustest osa võtjate arv	Ära tarvitatud pad-runeid	Laskmiste arv	Laskeharjutuste üld-arv	Ära tarvitatud pad-runeid	Laskmiste arv	Laskeharjutustest osa võtjate arv	Ära tarvitatud pad-runeid
Tartu	272	8.155	5,6	55.610	8	259	3178	18	132	5.528	19	286	1.672	—	—	—
Petseri	426	3.271	5,9	28.600	23	206	2592	110	341	4.055	62	229	2.476	—	—	—
Narva	48	3.066	4,6	28.574	3	26	1300	20	153	1.575	5	26	585	—	—	—
Lääne	610	1.510	0,9	64.655	—	—	—	119	248	10.170	411	713	3.570	—	—	—
Järva	404	6.141	2,7	116.966	—	—	—	21	105	6.095	103	270	3.880	—	—	—
Viru	1137	11.468	4	113.739	6	50	1109	102	316	5.885	56	226	2.137	1	28	80
Pärnu	191	1.719	3,7	12.929	1	14	950	4	98	3.500	13	45	1.158	—	—	—
Sakalamaa	296	7.586	2,7	101.185	—	—	—	24	164	12.120	60	598	6.950	—	—	—
Harju	801	9.278	3,2	65.097	2	4	225	75	201	6.361	171	564	3.718	—	—	—
Võru	444	8.576	3,8	59.572	14	264	3192	39	137	4.285	50	113	761	—	—	—
Saaremaa	361	6.645	4,6	41.451	9	88	1475	36	163	4.005	103	545	4.535	—	—	—
Valga	414	5.122	3,5	80.107	—	—	—	36	130	2.740	25	95	955	—	—	—
Pärnumaa	637	14.502	6	138.621	—	—	—	57	268	4.681	29	240	2.034	—	—	—
Tartumaa	449	28.700	6,3	350.859	—	—	—	224	713	12.777	157	1518	7.819	—	—	—
Tallinna	214	9.910	3,6	191.507	—	—	—	12	117	3.470	98	563	10.144	—	—	—
	6.704	125.119	4		66	911	14021	897	3286		1362	6031		1	28	80

Tabel nr. 9.

Sõjaväepüüsi laskmistest osavõtu võrdlus

1928.—1931. a.

Malevate nimetused	Keskmine laskeharjutuste arv ühe kaitseliitlase kohta			Muudatused võrreldes eelmise aas'aga		Muudatused võrreldes uue laskestüsteemi esimese aastaga
	1928/29 aast.	1929/30 aast.	1930/31 aast.	1929/30 aast.	1930/31 aast.	
Tallinna	6,1	4,6	3,6	-1,5	-1	-2,5
Tartu	3,6	4,0	5,6	+0,4	+1,6	+2
Tartumaa	5,9	6,8	6,3	+0,9	-0,5	+0,4
Narva	7,8	10,8	4,6	+3,0	-6,2	-3,2
Valga	1,8	4,4	3,5	+2,6	-0,9	+1,7
Petseri	4,4	1,9	5,9	-2,5	+4	+1,5
Harju	4,2	5,4	3,2	+1,2	-2,2	-0,8
Järva	3,5	2,4	2,7	-1,1	+0,3	-0,8
Sakalamaa	1,9	3,5	2,7	+1,6	-0,8	+0,8
Saaremaa	2,2	8,8	4,6	+6,6	-4,2	+2,4
Lääne	5,0	4,7	0,6	-0,3	-4,1	-4,4
Pärnumaa	3,3	4,5	6	+1,2	+1,5	+2,7
Pärnu	6,8	5,1	3,7	-1,7	-1,4	-3,1
Viru	5,8	5,8	4	—	-1,8	-1,8
Võru	7,1	6,0	3,8	-1,1	-2,2	-3,3
	4,6	5,1	4	+0,5	-1,1	-0,6

Mis puutub üldiselt kõikide relvade õppelaskmise koolisse, siis seisab siin ees veel suur töö, et asja seada vajalisele kõrgusele. Malevate instruktorid ja teised palgalised tööhõud ei suuda siin kõike üksi ära teha. Asja parandamiseks peab kõige kiiremas korras kohtadel looma tubli, tegutsemisvõimelise ja tahtelise laskejuhatajate kaadri, kes õppelaskmise läbi viimise täies ulatuses võtaks enda peale.

Tabel nr. 10.

Sõjaväepüüsi laskemoona äratarvitamise võrdlus iga kaitseliitlase kohta 1929/1930. ja 1930/1931. a.

Malevate nimetused	Padrunitarvitus iga kaitseliitlase kohta		Muudatused
	1929/30. a.	1930/31. a.	
Tartumaa	50	38	-12
Viru	50	38	-12
Tallinna	72	69	-3
Harju	43	23	-20
Sakalamaa	60	37	-23
Võru	60	22	-38
Järva	28	52	+24
Pärnumaa	54	59	+5
Tartu	46	39	-7
Lääne	33	32	-1
Valga	62	54	-8
Saaremaa	62	28	-34
Narva	60	43	-17
Petseri	33	52	+19
Pärnu	54	28	-26
Keskmine	51	41	-10

Õppelaskmise alal peaksid instruktorid jääma ainult üldjuhtideks ja laskejuhatajate instrueerijaks, kuna nende tööala laskeasjanduse põllul oleks peamiselt: noorte väljaõpe, klassikatsete, laskevõistluste ja näitelaskmistest korraldamine, sportliku laskmise juhtimine ja relvade kordaseadmine selles osas, millega laskejuhatajad kohtadel ei saa hakkama.

4. Klassilaskurid ja kütid.

Klassilaskurite ja kütide iga-aastane juurekasv on viimase nelja aasta jooksul olnud järjekindel ja ühtlane (tabel nr. 11): igal aastal tuleb juure üle tuhande mehe, 1. aprilliks k. a. on nende arv tõusnud 3950-le. Kui võtta arvesse, et umbes 30% nimekirjades seisvaist kaitseliitlasist laskmisi kaasa ei tee (vanadus, tervislikud põhjused, relvade puudus; noorus jne.), siis oleks klassilaskurite protsent umbes 20 kõigi laskmisi kaasa tegijate kaitseliitlaste arvust. See oleks praeguse algeaja kohta enam-vähem rahuldav, kui veel arvestada seda, et suuremal osal laskureist tuleb kasutada mitte küllalt korralikke püsse ja laskemoona. Kuid meie eesmärgist — 52% meestest koolitada klassilaskureiks ja kütteks — oleme veel kaugel.

Tabel nr. 11.

Klassilaskurite ja kütide juurekasv 1928.—1931. a.

Klassid	Tahtajad	31. okt. 1928. a.	31. märts. 1929. a.	31. märts. 1930. a.	31. märts. 1931. a.
	II klassi laskurid		529	1064	1724
I " " "		122	274	468	763
Esilaskurid . . .		274	319	362	535
II klassi kütid .		31	90	154	224
I " " "		—	—	51	84
Esikütid		—	—	1	13
		956	1737	2760	3950

Klassilaskurite ja kütide jagunemine üle kogu kaitseliidu ei ole sugugi ühtlane. Kõikumised on siin liig suured. Näiteks on Saaremaa malevas nende % 29, kuid Tartumaa malevas ainult — 7,8. Tugevasti on teistest maha jäänud Pärnumaa (9,2%), Viru (9,3%), Järva (9,6%) ja Narva (9,8%) malevad. Üldine pilt — 12,3% kõigist nimekirjades seisvaist kaitseliitlasist on klassilaskurid või kütid — ei ole kuigi rõõmustav üle kolmeaastase töö järele (tabel nr. 12).

Meie lähemat ülesannet, iga aasta jooksul vähemalt 5% klassilaskureid juure koolitada, on möödunud aastal suutnud täita ainult 3 malevat (v. tabel nr. 13): Pärnu (8,1%), Petseri (7,1%) ja Tartu (6,9%). Õige väike edasiliikumine on märgata Järva (1,8%), Valga (1,5%) ja Narva (1,3%) malevais.

Klassilaskurite ja kütide arv peab tõusma, eriti veel nüüd, millal olukorda on tunduvalt soodustatud Jaapani püsside ümbertegemisega ja täpsuspüsside ja parema laskemoona muretsemisega.

Tabel nr. 12.

Klassilaskurite ja küttide arv 31. märtsil 1931. a.

Malevate nimetused	Kaitseliitlaste arv malevais	Klassilaskurite arv				Küttide arv				Kokku klassilaskureid ja kütte	
		II kl.	I kl.	Esi-klass	Kokku klassilaskureid	II kl.	I kl.	Esi-klass	Kokku kütte	Arv	% kaitseliitlaste arvust
Tallinna	2784	197	50	52	299	19	16	5	40	339	12,2
Tartumaa	4547	238	63	38	339	9	2	—	11	350	7,8
Tartu	1441	84	51	23	158	17	8	2	27	185	12,8
Narva	663	33	18	10	61	3	1	—	4	65	9,8
Valga	1474	104	40	23	167	24	8	—	32	199	13,5
Petseri	554	62	22	15	99	6	4	—	10	109	19,7
Harju	2865	215	69	56	340	37	15	—	52	392	13,8
Järva	2263	144	35	18	197	15	4	1	20	217	9,6
Sakalamaa	2754	198+1 naist.	98	107	404	35	9	2	46	450	16,4
Saaremaa	1443	252	104	46	402	11	2	—	13	415	29
Lääne	1692	224	39	28	291	9	2	—	11	302	18
Pärnumaa	2370	147	42	23	212	1	5	—	6	218	9,2
Pärnu	468	63	8	13	84	4	3	—	7	91	19,4
Viru	2960	169	57	36	262	13	1	—	14	276	9,3
Võru	2270	200	67	47	314	21	4	3	28	342	15
		2331	763	535	3629	224	84	13	321	3950	12,3

5. Laskevõistlused.

1930./1931. tegevusaasta jooksul peetud laskevõistluste arv, iseloom, osavõtjate arv ja padrunite kulu on näidatud tabelis nr. 14. Üldse näitab laskevõistluste arv järjekindlat tõusu aastast aastasse.

Võistlused on kaitseliidus üks tegevusala, mis näitab kindlat tõusu. 1927/1928. a. võttis nendest osa ainult 9% kõigist nimekirjades seisvaist kaitseliitlastest, 1928/1929. aastal — 30%, 1929/1930. aastal — 47% ja möödunud aastal isegi 97,5% (tabel nr. 15).

See juurekasv ei ole igal pool ühtlane. Mõned malevad teevad järsu hüppe (Pärnu, Petseri, Narva, Saaremaa, Lääne, Tartu, Tartumaa), kuna teised seisavad

Tabel nr. 13.

Klassilaskurite ja küttide arvu võrdlus 1929/1930. ja 1930/1931. a.

Tähtajad Malevad	Klassilask. ja küttide arv		% kaitseliitl. üldarvust		
	1929/30. a.	1930/31. a.	1929/30 a.	1930/31. a.	Lükkumine
Tartumaa	191	350	4,2	7,8	+3,6
Viru	197	276	7,2	9,3	+2,1
Tallinna	219	339	8,4	12,2	+3,8
Harju	243	392	9,3	13,8	+4,5
Sakalamaa	301	450	12,3	16,4	+4,1
Võru	274	342	12,0	15	+3
Järva	169	217	7,8	9,6	+1,8
Pärnumaa	149	218	6,9	9,2	+2,3
Tartu	108	185	5,9	12,8	+6,9
Lääne	236	302	14,0	18	+4,0
Valga	177	199	12	13,5	+1,5
Saaremaa	329	415	25,1	29	+3,9
Narva	53	65	8,5	9,8	+1,3
Petseri	64	109	12,6	19,7	+7,1
Pärnu	50	91	11,3	19,4	+8,1
Kokku	2760	3950	9,4	12,3	+2,9

enam-vähem kindlal tasapinnal. Esirinnas sammub juba neljandat aastat Tallinna malev. Siin käivad kõik nimekirjas seisvad kaitseliitlased aastas võistlemas keskmis-

Tabel nr. 14.

Mitme nimekirjas seisva kaitseliitlase peale on korraldatud keskmiselt üks laskevõistlus 1929.—1931. a.

Malevate nimetused	1929/1930. a.	1930/1931. a.
Petseri	11	13
Narva	13	17
Pärnu	18	17
Tallinna	20	26
Harju	26	38
Valga	31	43
Sakalamaa	36	17
Saaremaa	37	19
Võru	49	28
Järva	49	45
Pärnumaa	53	47
Tartumaa	61	46
Viru	63	39
Lääne	74	67
Tartu	79	17

Valmistaja: A.-S. Sidol-Company, Tallinn.

Tabel nr. 15.

Laskevõistlustest osavõtjate % nimekirjades seisvate kaitseliitlaste arvust. 1927.—1931. aastail.

Malevate nimetused	1927/1928. a.	1928/1929. a.	1929/1930. a.	1930/1931. a.
Tartumaa	Andmed puuduvad	19	28	56
Viru	9	25	32	45
Tallinna	33	62	164	190
Harju	4	27	35	46
Sakalamaa	8	31	53	100
Võru	2	22	44	94
Järva	10	35	20	33
Pärnumaa	4	32	42	68
Tartu	11	15	18	148
Lääne	3	28	16	57
Valga	17	20	36	63
Saaremaa	9	30	37	133
Narva	29	53	68	145
Petseri	28	46	72	127
Pärnu	19	27	77	156
	9	30	47	97,5

selt 2 korda. Igatahes seda normi veel suurendada on raske, vähemalt lähemas tulevikus.

Ka osavõtjate arvult on üksikud võistlused paisunud tunduvalt suuremaiks. 1929/1930. aastal tuli iga võistluse kohta keskmiselt 15 meest, kuid möödunud aastal tõusis nende arv 25 peale (tabel nr. 16).

Nobedamad laskevõistluste korraldajad on Petseri, Narva, Pärnu, Sakalamaa, Saaremaa ja Tartu malevad, kus vähem kui 20 nimekirjas seisva kaitseliitlase kohta tuleb üks võistlus. Nendest jäävad kaugele maha Valga, Järva, Pärnumaa, Tartumaa ja Lääne malevad, kus üks võistlus tuleb keskmiselt poole saja mehe kohta.

Uudisajana toodi möödunud aastal sisse karikavõistlused, millest võtavad osa kõik kompaniid ja

Tabel nr. 16.

Keskmine arvuline osavõtt laskevõistlustest 1929.—1931. a.

Malevate nimetused	1929/1930. a.	1930/1931. a.
Tallinna	34	50
Pärnumaa	22	32
Võru	21	26
Viru	20	18
Sakalamaa	19	16
Tartumaa	17	26
Tartu	15	24
Pärnu	14	27
Saaremaa	13	25
Lääne	12	27
Valga	11	27
Harju	10	17
Järva	10	15
Narva	9	25
Petseri	8	16
	15	25

neile vastavad üksused täies koosseisus. Need võistlused leiavad kohtadel suurt poolehoidu ja möödunud aastal, vaatamata sellele, et võistlused hilja välja kuulutati, sooritati neid 211 üksuses 8324 osavõtjaga.

Üldiselt laskevõistluste ala suundub kavakindla plaani teostamise poole ja siin on peagi asjad korras (tabel nr. 17).

Peale igapäevaste koduste võistluste korraldati veel terve rida üleriiklikke ja rahvusvahelisi võistlusi, milledest tähtsaimad on:

1) kaitseliidu meistervõistlused Tallinnas — 326 osavõtjaga;

2) kaitseväge ja kaitseliidu vaheline laskevõistlus Tallinnas 14. septembril, kus võistlesid 22-mehelised grupid ja võitis kaitseliit 8182 silmaga 8109 silma vastu;

3) Latvia aizsargide ja Eesti kaitseliidu vaheline laskevõistlus 31. augustil Riias, millest võtsid osa 24-mehelised grupid ja Eesti meeskond saavutas 4262 silma Latvia 3759 silma vastu.

Malevad oma poolt pidasid ära 4 rahvusvahelist võistlust: Tallinna malev Helsingi malevaga ja Riia aizsargide polguga, Valga malev Volmari polguga ja Võru malev Valga polguga.

6. Laskesportlik tegevus.

Laskesportliku liikumise eraldamise põhjuseks hariikust õppelaskmisest olid peamiselt asjaolud: ühtede huvidega meeste ühendamine annab koonduse, kes suudab elujõuliselt tegutseda; need koondused suudavad ka iseseisvalt tegutseda palgalise tööjõu kaasabitaga, sest viimased võivad oma napist ajast niikuinii vähe aega ja jõudu pühendada laskesportlikule liikumisele ja organiseeritud laskesportlasi on kergem rakendada ühisele tööle ning neid tarviliselt varustada.

Malevad on jõudnud selgele arusaamisele laskesportlaste organiseerimise tähtsusest ja vajadusest ning igal pool on sel alal aetud esimesed vaod, välja arvatud üks malev.

Kaitseliidu ülem on seda liikumist toetanud, lubades seni laskurorganisatsiooni liikmeile aastas lisapadruneid: igale tegevale liikmele — 100 tükki ja lihtliikmele 50 tükki.

Ka koha peal on parimad laskurid organiseerimise tähtsust õigesti mõistnud ja nad kõik on ühisel nõul ja jõul tööle asunud.

Kuni 1. aprillini k. a. on kutsutud ellu 54 organisatsiooni laskeklubide ja laskuringide nime all 1920 liikmega (tegevliikmeid — 876 ja lihtliikmeid — 1044).

Laskesportlikud organisatsioonid moodustavad oma juhatused ja tegutsevad malevate pealikute otsese juhatamise ning kontrolli all. Nende senine tegevus on seisnud peamiselt järgmises:

1) eriliste laskeharjutuste ja laskeõppuste korraldamine;

2) laskevõistluste korraldamine ja treeningud selleks;

3) laskeasjanduslike referaatide ja läbirääkimiste korraldamine;

4) laskeasjandusliku kirjanduse soetamine ja

Tabel nr. 17

Laskevõistlused

1. aprillist 1930. a. kuni 31. märtsini 1931. a.

Malevate nimetused	Sõjaväepüüsi võistlused										Malevate meister-võistlused		Püstoli võistlused		Väikekal. püüsi võistl.		Võistlused teiste malevatega ja organisats.		Pealtkute võistlused		Karika-võistlused		Kaitse-liidu meis-tervõistl.		Rahvus-vahelised võistl.		KOKKU		Lask- välja a v	Sõjaväe- püüsi padr.
	Rühmade sisem. v.		Kompa- niide sise- võistl.		Malev- kondade sisevõistl.		Malevate sisevõistl.		Esivõistl.		Võistl. arv	Osav. arv	Arv	Osav. arv	Arv	Osav. arv	Arv	Osav. arv	Arv	Osav. arv	Arv	Osav. arv	Arv	Osav. arv	Arv	Osav. arv	Arv	Osav. arv		
	Võistl. arv	Osav. arv	Võistl. arv	Osav. arv	Võistl. arv	Osav. arv	Võistl. arv	Osav. arv	Võistl. arv	Osav. arv																				
Harju . . .	2	38	23	458	8	162	2	69	—	—	—	—	16	127	14	122	—	—	—	—	11	345	—	—	—	—	78	1.322	9.891	
Tartu . . .	—	—	—	—	25	898	3	127	—	—	—	—	11	61	14	161	—	—	—	—	21	825	—	—	—	—	84	2.073	15.297	
Valga . . .	—	—	2	50	5	119	2	64	—	—	—	—	5	54	5	83	—	—	—	—	12	445	—	—	—	—	34	920	17.580	
Tartumaa . .	6	79	8	124	7	154	1	74	—	—	—	—	6	56	19	208	—	—	—	—	52	1909	—	—	—	—	98	2.554	7.174	
Pärnumaa . .	—	—	11	495	4	175	8	149	—	—	—	—	7	80	13	296	—	—	—	—	7	408	—	—	—	—	50	1.621	11.645	
Sakalamaa . .	19	147	45	954	17	419	3	88	—	—	—	—	28	213	28	231	4	140	—	—	23	705	—	—	—	—	167	2.737	44.400	
Tallinna . . .	13	566	5	409	15	1820	31	1594	—	—	—	—	8	93	24	246	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	107	5.298	51.673	
Pärnu . . .	—	—	—	—	3	52	—	—	—	—	—	—	3	36	14	183	1	6	—	—	5	225	—	—	—	—	27	728	4.513	
Viru . . .	2	29	12	320	20	184	—	—	—	—	—	—	5	27	25	97	—	—	—	—	12	682	—	—	—	—	76	1.339	5.544	
Järva . . .	1	11	13	229	2	10	13	88	—	—	—	—	10	33	9	57	—	—	—	—	11	343	—	—	—	—	50	741	—	
Lääne . . .	2	20	15	382	3	148	—	—	—	—	—	—	3	49	2	36	—	—	—	—	11	333	—	—	—	—	36	968	7.144	
Narva . . .	—	—	4	107	21	568	—	—	—	—	—	—	4	32	3	41	—	—	—	—	6	214	—	—	—	—	38	962	8.555	
Petseri . . .	1	14	—	—	11	298	—	—	—	—	—	—	10	43	8	47	5	52	—	—	8	234	—	—	—	—	43	702	4.455	
Saaremaa . .	—	—	26	673	5	121	5	199	—	—	—	—	4	49	19	251	—	—	—	—	17	625	—	—	—	—	76	1.918	14.311	
Võru . . .	—	—	4	101	16	601	—	—	—	—	—	—	14	163	15	185	3	72	—	—	15	521	—	—	—	—	82	2.144	19.011	
Peastaap . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	326	—	—	—	—	—	—	—	
	46	904	178	4302	162	5730	68	2452	—	—	—	—	134	1116	212	2238	13	270	—	—	211	8324	1	326	—	—	1044	26.575	221.200	

Tabel nr. 18.

Kaitseliidu laskesportlike organisatsioonide ja nende liikmete arv 1. aprillil 1931. a.

Malevate nimetus	Organisatsioonide arv	Liikmete arv		
		Tegevliikmed	Lähtliikmed	Kokku
Narva	2	40	12	52
Tartumaa	—	—	—	—
Petseri	1	63	—	63
Lääne	1	23	70	93
Tallinna	13	130	723	853
Harju	14	131	—	131
Pärnumaa	1	24	45	69
Võru	8	68	75	143
Järva	4	80	5	85
Valga	2	120	14	134
Pärnu	1	91	—	91
Saaremaa	4	40	100	140
Tartu	2	16	—	16
Viru	1	50	—	50
Sakalamaa		andmed puuduvad		
	54	876	1044	1920

5) võistlusrelvade, laskemootori ja õppevahendite soetamine.

Selle töö juure on kohtadel asunud suure innu ja täie tõsidusega ning on loota, et laskesportlike organisatsioonid suudavad enda peale võetud suured ning tähtsad ülesanded edukalt täita (tabel nr. 18).

III. Kehaline kasvatus.

Kui eelmisel aastal tegevusaasta algas kaitseliidu-päeva tähe all ning sellekohaselt tehti ka ettevalmistustööd, siis möödunud aastal, kaitseliidupäeva ärajäämisel,

juhiti algusest peale kogu tähelepanu kehalise kasvatus-tasapinna tõstmisele ja propagandale.

Nende eesmärkide saavutamiseks korraldati rida kursusi mitmesugustel kehalise kasvatusaladel kohalike ja kaitseliidu peastaabi poolt väljasaadetud õppejõudude juhtimisel, rida propaganda-retki jalgrattail ja suuskadel ning mitmesuguseid spordivõistlusi.

Eriti elevusrikkaks kujunes talvine tegevus lumerohe talve tõttu. Kaitseliidu peastaabi poolt korraldatud ümber Eesti propaganda paigavahe-suusatamisest võttis osa 350 kaitseliitlast, kattes 1160 km 26 päeva jooksul. Talviseist suurimaist suusaretkest väärivad tähelepanu suusaretk Tallinnast Petseri ja üle Soome lahe, Aserist Kotkasse. Kaitseliidu instruktorite ja kehalise kasvatusalade teadmiste ning oskuste täiendamiseks suusaspordi alal korraldas peastaap 10-päevased suusatamise kursused Aegviidus 32-hele osavõtjale.

Malevais peetud suusatamise kursustest võttis osa 1463 kaitseliitlast. Pealeselle korraldati rohkesti harjutuspäevi ja üksikuid väljasõite suuskadel.

Suurejooneliseks kujunesid üleriiklikud suusatamise võistlused Viljandis, millest kaitseliidu kutsel võtsid osa mitmed parimad soome ja läti suusatajad. Esma-kordselt võtsid võistlustest osa naiskodukaitse ja noorte kotkaste organisatsioonid.

Sügisene ja talvine sisetegevus piirdus võimlemise, mängude ja raskejõustiku harrastamisega kohapealsete olude kohaselt. Eriti maal näis tõusvat huvi raskejõustiku, maadluse, tõstmise ja poksi vastu, mis väljendus rohkeis kursustes, võistlustes ja tarviliste harjutusabinõude soetamises üksuste poolt oma kulul. Rakejõustiku kursusi on peetud hooaja kestes 22. Peale nimetatute on korraldatud veel üksustes harjutuspäevi.

Tabel nr. 19.

Kaitseliidus peetud mitmesugused spordivõistlused 1. IV 30. — 31. III 31.

Järjek. №	Võistluste korraldaja	Kergejõustik, jalgrattasõit ja sõjalise iseloomuga võistlused		Mängud ja kõievedu		Suusatamine		Raskejõustik		Kokku	
		Võistlusi	Osa-võtjaid	Võistlusi	Osa-võtjaid	Võistlusi	Osa-võtjaid	Võistlusi	Osa-võtjaid	Võistlusi	Osa-võtjaid
1	Kaitseliidu peastaap	—	—	—	—	1	320	—	—	1	320
2	Tallinna malev	23	353	17	208	13	231	—	—	53	797
3	Harju malev	31	623	17	231	8	131	3	44	59	1029
4	Viru malev	34	285	31	236	8	30	—	—	73	551
5	Narva malev	8	144	45	392	7	66	—	—	60	602
6	Järva malev	14	152	7	112	7	38	—	—	28	302
7	Lääne malev	6	163	4	78	2	40	—	—	12	281
8	Saaremaa malev	9	215	56	554	1	17	—	—	66	786
9	Pärnu malev	6	102	7	79	5	51	2	24	20	256
10	Pärnumaa malev	13	596	11	269	—	—	—	—	24	865
11	Sakalamaa malev	15	193	32	387	9	96	—	—	56	676
12	Tartumaa malev	17	399	12	108	—	—	—	—	29	507
13	Tartu malev	1	31	21	244	1	10	1	10	24	295
14	Valga malev	2	72	8	58	6	52	—	—	16	182
15	Võru malev	12	545	17	183	3	30	—	—	32	758
16	Petseri malev	5	52	5	50	6	68	—	—	16	170
	Kokku	196	3930	290	3189	77	1180	6	78	569	8377

Kokku raskejõustiku alal on hooaja kestes 507 tunni jooksul olnud tegevad 819 kaitseliitlast.

Suvehooaeg möödus mitmekesises sportlikus tegevuses kergejõustiku, mängude, ujumise jne. erikursuste, harjutuspäevade ja võistluste korraldamises. Nimetatud aladel suve jooksul korraldatud kursuste ja harjutuspäevade tegevusest võttis osa 6149 kaitseliitlast 2560 tunni kestes.

Kokkuvõttes on tegevusaasta jooksul väljaõppe ja tasapinna tõstmise eesmärgiga korraldatud 3423 tundi kursusi ja harjutuspäevi 8606 kaitseliitlase osavõtul. Võistlusi peeti malevate ja nende üksuste aastapäevadel ja suvelaagreis ja need kandsid rohkem kohalikkude iseloomu.

Tartu, Tartumaa, Võru, Valga ja Petseri malevad omavahelisel kokkuleppel korraldasid Lõuna-Eesti ringkonna võistlusi.

C. Propagandategevus.

Aast-aastalt tugevneb kaitseliidus organisatsioonivaim, tiivustatud sügavast isamaalisusest. Suurema osa mõtleja kodanikkonna kaastunne ja rohkearvuliste seltskonna- ja avaliku elu tegelaste kaastöö on kaitseliidule loonud tugeva seljataguse, avarad tegutsemisvõimalused ja pideva kontakti rahvaga. Oleme kujunenud tunnustatud organisatsiooniks. Kaitseliidu tegevus ja ettevõtted on saanud endastmõistetavaiks ning on täiesaldalt juurdunud ta liikmete eluülesannete hulka.

Kuna organiseerimisajajärgul esikohal seisnud otsene propaganda — peamiselt suuline — oma ülesande on täitnud ja aja ära elanud, likvideeris senine propagandaosakond kl. peastaabi juures ja pärandas 1. augustist oma funktsioonid oma järeltulijale — informatsiooni-jaoskonnale koos osakondadega.

Tänapäev on raske eraldada, kus lõpeb propaganda ja algab muu tegevus. Käime vanasõna järgi: „Töö kiidab tegijat!“ Sellele võiks juure lisada: „ja propageerib oma organisatsiooni!“ Kaitseliidu kaudu elluviidavate ideede ja mõtete propageerimine on põimunud igasse kaitseliidu eluavaldusse ja kujunenud kaudseks oma võtteilt.

Aruande-aastal aset leidnud rohkem puht-propa-

gandisulised ettevõtted on loeteldud siintoodud tabelis nr. nr. 20, 21. On peetud aktusi, pidusid kõnedega ja

Kogusummas on tegevusaasta jooksul peetud 569 võistlust 8377 võistleja osavõtul (vaata tabel nr. 19).

Kaitseliidu kehalist kasvatust juhtiv koosseis organisatsiooniliselt on jäänud endiseks, s. o. spordiklubid ja spordipealikud.

Tegevusaasta jooksul on tegutsenud kokku 4268 sportlast, kelledest 1519 on ühtlasi ka tegutsenud spordiseltside liikmeina.

Järjekindlalt on jätkatud eelarve piirides spordiväljade ehitamist ning selleks on peastaabi poolt tarvilisi toetusi malevaile antud välja Kr. 3.000.— suuruses.

Spordiabinõusid on soetanud malevad ja nende üksused. Peastaabi poolt on välja antud malevaile spordiabinõusid Kr. 3.220 väärtuses. Suuski ühes keppega ja sidemetega on muretsetud 250 paari Kr. 5060 väärtuses.

Tabel nr. 20.

Peod ja koosolekud 1930/31. a.

Nr. Nr.	Maleva nimetus	Peod	Mitmesugused koosolekud ja ülesastumised	Märkused
1	Tallinna	—	15	Tabelis on märkimata näitetruppide, laulukooride ja orkestrite harjutustunnid, samuti suvi-orkestrite esinemised.
2	Tartumaa	59	25	
3	Tartu	18	22	
4	Narva	18	22	
5	Valga	46	9	
6	Petseri	24	105	
7	Harju	112	78	
8	Järva	73	43	
9	Sakalamaa	93	94	
10	Saaremaa	43	80	
11	Lääne	21	24	
12	Pärnumaa	92	30	
13	Pärnu	—	6	
14	Viru	58	109	
15	Võru	113	24	
	Kokku	840	786	

Tabel nr. 21.

Ülevaade rändkino tegevusest 1930/31. a.

Ringreisi piirkond	Etenduste arv	Maksumisi osavõtjaid	Tulud pilettide müügist	K u l u d											
				Liikuv vara	Sõidu päevarahad	Motoristi palk	Ruumide üür	Veo-kulud	Filmide üür	Materjal	Reklaami ja kantsel-kulud	Jooksvad kulud	Bensiin, õli	Kokku filme liikumisele ja varata	Ütejaak
1. Saaremaa m.	19	1832	472.50	51.75	11.90	—	15.—	84.77	41.10	24.19	6.30	15.50	48.20	246.96	173.79
2. Lääne	34	3557	977.25	38.—	59.79	250.—	53.35	273.08	55.60	34.35	8.92	83.78	50.21	867.06	72.19
3. Sakalamaa	29	2846	916.05	52.05	75.84	80.—	124.10	141.41	40.—	26.75	11.40	38.58	43.36	581.44	282.56
4. Pärnumaa	39	3176	951.65	—	154.48	213.30	142.12	169.56	68.—	8.75	10.20	60.02	38.04	864.47	87.18
Kokku	121	11411	3317.45	141.80	300.01	543.30	334.57	668.82	204.70	94.04	36.82	197.86	179.81	2559.93	615.72

ilma, pidulikke jumalateenistusi kirikuis ja vabas looduses, kinoetendusi, rongkäike, paraade, laulu-mängu ja spordipäevi, kirjandus-, kõne- ja üldhariduslikke koosolekuid, propagandapäevi, omavahelisi koosviibimisi, klubiõhtuid, tervishoidlikke ja muid loenguid. Kaitseliidu majade ja kodude võrk on suurenenud. Orkestrid on hoolitsenud muusikalise elu arendamise eest ja on esinenud edukalt regulaarsete ja perioodiliste kontsertidega. On antud abi ühiskondlike õnnetuste

puhul, kehvikuid toetatud rahaga ja natuuras ja korraldatud jõulupuid ja abiandmist vaestele lastele.

Suurt rõhku on pandud rahvuskultuste ja oma organisatsiooni traditsioonide ja vaimu säilitamisele ja väljakujundamisele. Kodukultuuri ja rahva tervishoiu parandamiseks on palju kaasa aidatud mitmesuguste ettevõtete kaudu. On edukalt võideldud raskete aegade ja ajavaimuga kaasas käivate pahedega ja nähtustega.

D. Noorte Kotkaste organisatsioon.

Tegevuse aruanne 1930/31. aastast.

27. mail 1930. a. kinnitatakse kaitseliidu vanemate kogu poolt Noorte Kotkaste organisatsiooni alused „Noorte Kotkaste Põhimääruste“ näol. Samal koosolekul valitakse uuele organisatsioonile peavanem ja selle kaks abi ja pannakse uue organisatsiooni peastaabi ülema kohustused ajutiselt kaitseliidu peastaabi propagandapealiku kanda. Sellega on ka uue noorte organisatsiooni peastaabi alused rajatud ja see algab siitpeale tegevust.

Palju aega nõudnud eeltööde ajajärk kaitseliidu noorte organiseerimiseks tuleb sellega lugeda lõpetatuks ja Noorte Kotkaste peastaabi ülesandeiks jäävad — oma põhimääruste kohaselt — noorte üksuste ellukutsumine ja nendes koondatud noorte kasvatamine noorte kotkaste juhtlause kohaselt „Isamaa auks — alati valmis“.

Noorte juhtide leidmine teostub kaitseliidu organisatsiooni kaudu, milhine töö võtab palju aega, kuna kohaste tegelaste leidmine, kes noorte üksuste eesotsas edukalt võiksid tegutseda, ei lähe nii libedasti. See ülesanne teostub rahuldavalt novembriks ja omandab lõpliku kuju alles tegevusaasta lõpuks, kuigi mõnedes noorte malevais tegelaste leidmatuse tõttu esialgne organiseerimine kava tuleb revideerida.

Et noorte juhte nende ülesannetega tutvustada ja noorte tegevusele rajada õiged alused, asutakse juhtide väljaõpetamisele, millisel otstarbel korraldatakse informatsioonikursused Tallinnas ja Lükatil noorte seppade laagris, juunikuul teisel poolel. Kursustest võtavad osa noorte malevate juhtivad tegelased, kaitseliidu pealikud ja instruktorid, kokku 68 inimest.

Augusti keskel algab kaitseliidu peastaabi noorte osakond tegevust noorte pealiku nimetamisega, kes Noorte Kotkaste põhimääruste kohaselt noorte organisatsioonis peastaabi ülemana asub tegevusse.

Juhtide väljaõppe alal korraldab peastaap üleriikliku ulatusega kolm kursust: oktoobri lõpul Pärnus, novembri alul Tallinnas ja Tartus, milliseil kursustel osavõtjate arv ületab 300. Nendele järgnevad — vastava kava kohaselt — kursused malevais, maleva või malevkondade ulatuses, järgmiselt:

Harju malev	7 kursust	71 osavõtj.
Järva „	3 „	141 „
Lääne „	2 „	23 „
Pärnu „	2 „	53 „
Petseri „	1 „	61 „

Sakalamaa malev	3 kursust	39 osavõtj.
Tallinna malev	1 „	215 „
Tartu „	2 „	105 „
Tartumaa „	11 „	111 „
Valga „	1 „	14 „
Viru „	4 „	110 „
Võru „	5 „	76 „

12 malevas peetud 49 kursust 1127 osavõtj.

Kursustele lisaks on mitmeis malevais noorte üksuste juure läkitatud instruktoreid, kes malevkonna staapidele ja rühma juhtidele on jaganud õpetust.

Kursustel antud teadmiste täiendavalt noorte juhtidele materjaale kättesaadavaks tehes asus peastaap noorte kotkaste kirjandust soetama. Esmajoones trükiti „Noorte Kotkaste Põhimäärused“ ja saadeti laiali kõigile noorte juhtidele, kaitseliidu malevate staapidele ja kõigile vabariigi koolidele, ühes vastava kaaskirjaga haridusministeeriumilt. Töötatakse välja „Noorkotka Käsiiraamatu“ kavad ja aasta lõpuks on leitud kõigi viie ande autorid, kuna esimene anne käsikirjas valminud. Kuid et tarvilisi juhiseid tegevuse algamiseks ja esimesteks katseteks materjaalid vaja juhtidele kohe kätte toimetada, siis antakse välja „Noorte Kotkaste Peastaabi Teated“, millist on ilmunud kolm numbrit.

Enne noorte kogumisele asumist töötab peastaap noore kotka vormiriidetuse kallal, milleks peetakse mitmed laiemad asjahuviliste nõupidamised ja mille kinnitamise eel ka malevate vanemate koosoleku seisukoht ära kuulatakse. Vormiriidetuse kinnitatakse jaanuaris 1931.

30. novembril 1930. a. avatakse noorte vastuvõtmine organisatsiooni. Samal päeval peetakse esimene malevate vanemate nõupidamine Tallinnas, kus kuulatakse organisatsiooni arenemisest kohtadel ja veel tarvilistest sammudest.

Enne üldist kogunemist noorte kotkaste organisatsioonis töötavad juba need rühmad, millised noorseppade liidu ühinemisel noorte kotkastena töötama asunud. Selle juures antakse noorseppade naisliikmeile õigus seni noorte kotkaste organisatsiooni juures faktiliselt tegutseda, kuni avaneb võimalus ühinemiseks samasihilise naisorganisatsiooniga.

Skantide juhtivate tegelastega peetakse mõned läbirääkimised ühinemiseks või übiste tegevusalade kooskõlastamiseks, kuid need ei anna tulemusi.

Tegevusaasta lõpuks on noorte kotkaste organisatsioonis ametlikult registreeritud 75 rühma (kokku 152

salka), millised töötavad 7 malevas. Noorte kotkaste koosseis on registreeritud rühmade andmeil järgmine:

Algajaid	Pesakotkaid	Kotkapoegi	Noorkotkaid	Magistreid	Alla 12. a.	12 aastat	13 aastat	14 aastat	15 aastat	16 aastat	17 aastat	18 aastat	Üle 18 aasta	I õppeaasta	II "	III "	IV "	V "	VI "	VII "	VIII "	IX "	X "	XI "	Üliõpilasi	Tööl käijaid	Liikmete üldarv
1070	156	42	28	1	62	166	208	200	225	200	125	57	54	2	5	32	145	291	331	131	154	54	28	17	3	104	1297

Tegelikult on noorte rühmi tegutsemas kõigis malevais, kuid registreerimise andmed ei ole tegevusaasta lõpuks veel kõik saabunud.

Rühmadest on umbes 75% maal, kusjuures need oma enamikus on ühe- ja kaheosalised. Sellistena saavad nad edukamalt töötada kaadri väljaõpetamiseks, mis edaspidisele organisatsioonile arenemisele on eriti oluline. Liikmete arvult annavad maarühmad keskmiselt 10, kuna linnarühmad näitavad keskmiselt 16.

Noorte organisatsioonis kutsutud juhtidena tegutseb hulk seltskonna- ja koolitegelasi, kes senikaua on kohuste täitjatena ametisse määratud, kuni põhimäärustes ettenähtud valimised võivad toimuda. Tegevusaasta lõpuks on eelnimetatud rühmade juures tegutsemas 118 isikut järgmiselt: vanakotkastena 70, kotkastena 37, abikotkastena 9 ja lippuritena 2. Elukutseilt jagunevad nad: kooliõpetajaid 56, põllumehi 21, koolijuhatajaid 19,

vallasekretäre 4, kaupmehi 4, kaitseväelasi 3, kunstnikke 2, üliõpilasi 2, käsitöölisi 2, agronoome, kalamehi, politseinikke, metsavahte ja raamatupidajaid — igauht üks.

Malevkondades on vanemaid tegelasi staabi liikmetena ametis: vanemaid 71, pealikuid 68, pealiku abisid 31, lippureid 5 ja signaliste 5. Samadel kohtadel malevate staapides töötab: vanemaid 15, vanema abisid 13, pealikuid 15, pealiku abisid 14, lippureid 10, signaliste 5. Elukutseliselt jagunevad malevate juhid: koolijuhatajaid 15, koolinõunikke 14, kooliõpetajaid 11, ametnikke 10, õpilasi 5, advokaate 4, üliõpilasi 3, kaitseväelasi 3, äri-direktoreid 3, linnapäid 2, koolivalitsuse juhatajaid 1.

Kokku on vanemaid juhte Noorte Kotkaste organisatsiooni juures töötamas 370 isikut, millega Noorte Kotkaste organisatsiooni liikmete koguarv tõuseb 1667 peale.

Ärge kulutage raha välismaa saadustele, vaid kaitske kodumaa tööstust, tarvitades:

„GRANIIT“ põrandalakkvärvi

„DURO“ põrandalakk

„FURNITOL“ mööblilakk

„GRAFOLIN“ emailvärvi ja piirituslakke & polituure.

Meie tööstus piiritus- & õlilakkide alal, milline töötab juba 1910. a. peale, on viimasel ajal hoogsasti arenenud ja leidnud laialdast tarvitamist nii linnas kui maalgi. Me valmistame lakke ja lakkvärve igasuguseiks majapidamis- ning tööstuslikeks otstarbeiks, sealjuures täites ka riigi- ja omavalitsuste nõudeid, kes oma tähelepanu on pöörnud o/ü. H. Graf & E. Jürgens'i toodanguile, tellides spetsiaallakke ning teisi saadusi, millised seni välismaalt sisse toodi.

Tarvitajaskonna igapäevane laienemine tunnistab seega, et kodumaa tööstus suudab võistelda välismaaga, kuna ta on samaväärtuslik kvaliteedilt, hinnalt aga odavam.

Igaüks, kes omamaa saadusi ostab, kaitses ja toetab kodumaa tööstust, andes võimalust tööstusele arenemiseks ja rahvale töö ja teenistuse leidmiseks.

H. GRAF & E. JÜRGENS
o/ü.
Tallinn.

„KAITSE KODU!“ 1930. AASTAL

1930. aasta oli „Kaitse Kodu!“ juubeliaastaks, kuna selle aasta 15. oktoobril sai täis 5 aastat „Kaitse Kodu!“ esimese numbril ilmumisest. Sel puhul „Kaitse Kodu!“ andis välja sisuka juubelinumbri, milles anti kujukas ülevaade meie kaitseliidu ühise ajakirja saamise ja arenemise loost.

1930. a. oli ühtlasi stabiilseimaks aastaks „Kaitse Kodu!“ kuna aasta lõppes ülejäägiga Kr. 1.439.99 suuruses. Ka lugejate arv 1930. aastal oli tunduvalt suurem eelmiste aastate omast, missugune nähtus tuleb kirjutada tervelt ajakirja sisukuse tõusu arvele.

Suurimaks ja tähelepanuvaimaks sammuks „Kaitse Kodu!“ 1930. a. tegevuses oli Poola erinumbri ilmumine Poola presidendi külaskäigu puhul Tallinna. Poola erinumber oli tõesti kapitaalteenos ja ta ilmumisele valmistuti ette tublisti pool aastat.

1930. aasta lõpul tuli arutusele „Kaitse Kodu!“ välimuse muutmise küsimus, mille tulemusena aasta vahetusel otsustatigi „Kaitse Kodu!“ edaspidi hakata trükkima paremal paberil ja reflekssinise trükiga, millega anti „Kaitse Kodu!“ hoopis soliidsem nägu. Selleks mõjus kaasa ka iga numbriga vahelduvate fotode paigutamine esimesele kaaneküljele, mis aitas tõsta välist nägusust.

Astudes 1931. aastasse võis „Kaitse Kodu!“ vaadata tagasi rahulikule ja tagajärjerkkale tööle, mille tagajärjel, pidades eriti silmas aasta vahetusel toimunud üleminekut värvitrukile ja paremale trükipaberile, võis ka järgnevat aastaks ennustada pidevat edu.

„Kaitse Kodu!“ majandusliku seisukorra kohta annavad ülevaade siintoodud inventuurbilanss ja kulu- tulude aruanne.

Aktiva.		„Kaitse Kodu!“ äriseis 31. detsembril 1930. a.		Passiva.	
Kassa	Kr. 494.16	Tagavarakapital	Kr. 2.207.51		
Deebitorid	„ 9.607.58	Kreeditorid:			
Liikuv vara	„ 1.196.01	Väikesed	Kr. 4.23		
Materjaalid	„ 213.27	A/S. E. Paber	„ 1.161.64		
Vekslid	„ 200.—	Kl. peastaap	„ 1.500.—		
Üleminevad summad	„ 376.96	T. E. K. Ü.	„ 5.290.82	„ 7.956.69	
		Kaastöö kreeditorid	„ 435.63		
		Üleminevad summad	„ 48.16		
		Ülejääk 1930. a. eest	„ 1.439.99		
	Kr. 12.087.98				Kr. 12.087.98

Kulud.		„Kaitse Kodu!“ 1930. a. kulude ja tulude aruanne.		Tulud.	
Trükkikulud	Kr. 11.862.36	Tellimised	Kr. 13.528.09		
Kliiseed	„ 3.856.72	Üksiknumbrite müük	„ 634.25		
Paber	„ 2.704.93	Kuulutused	„ 8.202.21		
Toimetused ja talitus	„ 4.500.—	Eritöödest saadud tasu	„ 3.497.02		
Kaastöö	„ 3.589.90	Kaitseliidu staabi toetus	„ 4.000.—		
Ekspeditsioon ja saatekulu	„ 1.700.03	Kalender-käsiraamat	„ 349.05		
Äri- ja reklaamkulud	„ 1.107.20	Mitmesugused tulud	„ 869.53		
Mitmesugused kulud	„ 319.02				
1930. a. ülejääk	„ 1.439.99				
	Kr. 31.080.15				Kr. 31.080.15

Soovitan laost: **Inglise valget plekki:**

J. C., X, XX, XXX, XXXX

Siberi plekki 10 *℔* kuni 20 *℔* tahvleis. Musta plekki, õhukest pärgade vabrikuile, inglise tsingitud plekki 10 *℔* kuni 14 *℔*, inglisingina.

W. WUNDER

Tallinn, Suur Batarei 6.

Tel. 25-32.

Esimehe Eesti Mehhaaniline

Suletööstus

Tallinn, Vene tänav 27. Telefon 442-94

Puhastatakse ja desinfitseeritakse pruugitud sulepatju. Nopitakse ja puhastatakse u u s i s u l g i

Suurel arvul müügil: igasuguseid sulgi, p a t j u, sohvapatju ja Jaava kapokki.

Meie vabrik on varustatud moodsaimate masinatega. Töö headus ületamatu. H i n n a d o d a v a d.

SEEBIVABRIK JA KOSMEETIKA
LABORATOORIUM

"Riviera"

omanik E. GLÜCKMANN.

Suur Pärnu m. 120.

Asut. 1900. a.

Telef. 31-98.

Soovitab tuntud headuses:

KIRJUT SEEPI,
SAUNASEEPI
„RIVIERA“ NR. 52,
Inglise seepi,
Majanduse seepi nr. 16,
saunaseepi „Progress“,
rohelist seepi.

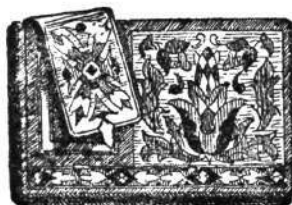
KÕIKSUGUSEID TUALETTSEEPE,
pileeritud ja pileerimata.
KOSMEETIKATARBED:
Lõhnaõlid, puuder j.n.e.

Esimese järgu kaup.

Hinnad odavad.

J. TALLIKAS

Sadulsepatööstus ja kauplus
VANA VIRU 5. KÕNETR. 14-94.

Uuemad moed ja suurim valik sadulsepatöid: **Naisterahva käekotid — Portfellid — Sumadanid — Kirjataskud jne. — Inglise, vene hobuseriistad — Sadulad — Valjad — Sõjaväe rakmed jne.**

Kulunud käekottide uuesti ülevärvimine mitmesse värvi. Võetakse tellimisi ja parandusi ülalnimetatud tööde peale vastu.

A. Tõnisson & Ko.

Suurim tööstus- ja kaubanduslik ettevõtte erialal.

Tallinn, Rüütli tänav nr. 28-30.

Telefonid: kabinett 430-25, kontor 452-60, kodune (2)11-83.

Tartus, Aleksandri tän. nr. 1.

Telefon 2-70.

Telegrammi aadress: „TÖNISKO“, Tallinn.

Tööstusosakond:

keskküte, vesivarustus ja kanalisatsioon majadele, saunadele, supelasutustele, meiereidele jne. Iga-sugused remonttööd meie tööstusaladel.

Sepa-, lukusepa- ja masinatööstus.

Kaevude puurimine masinajõul.

Kaubaosakond:

Laos alati saadaval suuremal ja vähemal arvul kõiki meie tööstus- alasse kuuluvaid materjaale, nagu: **mustad ja tsingitud, katla-, malm-, ja tsement-torud** ning nende ühendusosad, vannid, klosetid, malm- ja fajanskaunid, armatuurid (kraanid, ventiilid jne.), käsi- ja jõupumbad sügavvee ja harilikkudele kaevudele jne.

Suurim ja vanim savitööstus

TALLINNAS

J. OHA

Õle tän. 27, telef. (2)26-96.
Korter Nõmmel, telef. 2-58.

Müün kõiksugu värvilisi ahjupotte oma- ja välismaa tööstusest.

Võtan enda peale teha kõiksugu potisepatõid täielise vastutusega.

Kõige paremad maksutingimused.

Tunnustatud headuses LUX saadused, tasku- lambi a noo- patareid ja akkumulaatorid igal pool saadaval.

Akkumulaatori- & elemendi- tehas

Konstantin Mühlwerk

Jaama t. 8. Tel. 306-67.

Kahvatu nägu

ja üldine väsimus on tihti verevaesuse tunnused. Vere- vaesuse vastu tarvitage Ferrolini. Ferrolini antakse lastele nende kasvamisest ja footlastele kui ta täiskasvanuile, kes verevaesed ja närvinõrgad. Ferrolini tarvitavad ka raudad organismi tõvendamiseks. Kõige Ferrolini, kus peal on „Laev punase ankruga“, ja pange seda tähele.

Venituspulber „Stomin“.

Kõhuvenituspulbrit Stomin tarv. kõhu- ja maorikete puhul, kui rindade all kõrvelab, valutab, rahvak. „rinde alt veninud“.

Stomin korraldab seedimist.

Stomin annab head söögiisu.

Stomin hävit. kahj. maohapet.

Stominil on peal kaitsemärk:

„Laev punase ankruga“.

Ostmisel pange seda tähele.

Kõige paremaid

krohvmatte

ostate kõige soodsamini

TALLINN
VILJANDI TÄNAV 9
Telefon (20)1-66

P. M. PRICK

Plekitööstus
„G. Linholm“

Tallinn, V. Kalamaja t. 32, telef. 439-93.

Suurim ja täielisim oma
sisseseadelt Eestis.

Valmistab igasugu plekkartikleid ja teeb kõiksugu väljastantsimistöid nii trükitud, värvilisest kui ka valgest plekist.

Hinnad mõõdukad.

Rohi vanadele ja lastele

Ära kõhi.

„Ära kõhi“ ravitatakse hingamisorgaanide haig., see on topstu- ja rinnahaiguste puhul. „Ära kõhi“ teeb kõha lahti, parandab topstu ja rindu. Lähtatõha vastu andke „Ära kõhit“ sagedamini. „Ära kõhi“ on eht, kui on peal nimi „Medifon“ ja „Saeto punase antruga“. Pange seda ostmisel tähele.

Mööbliäri ja -tööstus

J. KALLO

Tallinn, S. Karja 18

Kõnetraat 25-07

Soovitab oma rikkalikust valikust kõiksugu
**mööblit, toa sisseseadeid
kui ka üksikult.**

**Hinnad mõõdukad.
Järelmaks võimaldatud.**

Aug. Jürgens'i voodivabriku kauplusest

ostate kõige kasulikumalt korralikult ja puhtast materjaalist valmistatud i g a s u g u **voodeid, madratseid, türgi diivaneid, lastevankreid j. n. e.**

Vabriku kauplus ja ladu:

Tallinnas, Jaani tän. 8. Krediitpanõa majas.
Telefon (2)16-93.

Tallinna Eesti Kirjastusühisuse välja-
andel ilmuvad:

«PÄEVALEHT»

kuü rahvuslik, vabameelne, kodanlik, poliifiliselt erapooletu ja igapäev ilmuv ajaleht. Kõige suurem, loetavam ja mõjuvam ajaleht Eesfis. „PÄEVALEHTE“ võib tellida kõigis kodumaa postiasutustes ja esindajailt linnades ja maal.

«LASTE RÕÕM»

on ainuke iseseisev lasteajakiri Eesfis.

Tallinna Eesti Kirjastusühisuse

GRAAFIKATOOSTUS

Tallinnas, Pikk tän. 2, oma majas, telef. (2)11-08, valmistab kõige kiiremalt, odavamalt ja maitseserikkamalt igasuguseid aktsidents-, raamatu-, kivi-, otseft- ja rotatsioontrükitõid, kliiseid ja raamatukõitmistõid. — — Kõige soodsam tellimiskoht trükitõõde tarvifajale.

Tallinna Eesti Kirjastusühisuse

RAAMATU- JA KIRJUTUSMATERJALILADU

Suur Karja tänav nr. 23 ja Pikk tänav nr. 2 on kõige suurem, fäielisem ja valikurikkam Eesfis. Ostutingimused alati kõige kasulikumad ja hinnad kõige soodsamad. Teenimine kiire ja korralik.

Telefonid:

„Pvl.“ ja „Laste Rõõmu“ talifused 433-11 ja 433-54.
Raamatukauplused 15-13 ja 434-94.

EESTI PABERI A.-S.

TALLINNAS, LAI TÄN. 11.

Telefonid:	juhatus	438-96
	raamatup.-osak.	438-97
	müügiosak.	438-98
	ladu	438-99

Toimetab järgmiste paberivabrikute toodete müüki Eestis:

Põhja Paberi & Puupapi Vabrikute A.-Ü., Tallinnas,
A.-S. Tallinna Paberivabrik E. J. Johanson, Tallinnas,
A.-S. Türi Paberi & Puupapivabrik, Türil,
A.-S. Paberivabrik „Koil“, Kohilas.

„POLARIS“

EESTI KINNITUS-AKTSIA-SELTS

võtab vastu järgmisi

kinnitusi:

tule-, murdvarguse, veo-, väärtsaadete,

kasko- (laevakerede) ja klaasikinnitusi.

Seltsi põhi- ja tagavarakapit. ületavad Kr. 750.000.—

Seltsi asutamisest peale on kahjude eest välja maksetud üldkokku

Kr. 3.181.063.25.

Soliidne edasikinnitus! Kahjud likvideeritakse viivitamata!

Juhatus asub

Tallinnas, Vana Viru t. 12. Kõnetr. 426-66. Telegr.-aadr. „POLARIS“.

Osakond asub

Tartus, Lihaturg nr. 7. Kõnetraat 6-75.

Agendid kõigis linnades ja maakohtades.